

DEPARTAMENT D'ART I MUSICOLOGIA
FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES

Any 2015

Tesi doctoral
Doctorat en Musicologia

**SOM POBRES DE SOLEMNITAT!
CAP A L'EMANCIPACIÓ DEL MÚSIC PREROMÀNTIC
A PALMA DE MALLORCA**

VOLUM IV

ALTRES ACTIVITATS MUSICALS
LES BANDES DE MÚSICA
BIOGRAFIES
CONCLUSIONS
BIBLIOGRAFIA

Autor: José Joaquín Esteve Vaquer

Director: Dr. Francesc Cortès Mir

SUMARI

ALTRES ACTIVITATS MUSICALS

Altres activitats musicals.....	8	
La necessitat i la utilitat de les diversions públiques segons Jovellanos	8	
Les diversions públiques: estat de la legalitat a l'inici del segle XIX.....	11	
Els balls de màscares durant el carnestoltes:		
una diversió d'utilitat pública a l'inici del segle XIX	14	
Vicissituds en l'organització dels balls de màscares.....	15	
1800: primer any de celebració dels balls	15	
1801: el rei concedeix per tres anys la gràcia d'organitzar balls de màscares	18	
1802: els balls continuen	21	
1803: últim any de la gràcia reial per a organitzar balls		
La ingerència del Consolat de Mar i Terra en l'organització dels balls.....	22	
1804: primer dels sis anys de pròrroga concedits pel rei.....	26	
1805: els empresaris del teatre intenten organitzar els balls	30	
1806: els balls tornem a la llotja		
Primera subhasta pública per a l'organització dels balls.....	31	
1807-1809: últims balls de màscara abans de la Guerra del Francès		
Mesures per a combatre els excessos comesos pels assistents	37	
Balls ciutadans durant la Guerra del Francès	41	
Els balls de màscares en la Restauració Absolutista	42	
Balls de màscares durant el Trienni Constitucional	45	
Els balls de màscares en la Dècada Ominosa	57	
Els bans per a l'ordre en els balls de màscares.....	62	
L'aspecte musical en els balls	66	
Els balls a les cases nobles i a les festes populars	68	
Altres entreteniments: concerts i acadèmies musicals		70
Els concerts oferts a Palma per Josep Acuña el 1812	70	
Les acadèmies filharmòniques de 1821	74	
Música i músics a la <i>Sociedad Patriótica Mallorquina</i>	74	
Projecte d'acadèmies musicals durant la quaresma de 1825.....	75	
Cançons i himnes patriòtiques.....	76	

LES BANDES DE MÚSICA

Les bandes de música militars.....	108
Instruments musicals a l'Exèrcit fins al segle XVIII	108
El segle XVIII: la incorporació de nous instruments	115
Instruments musicals a l'Exèrcit dels Borbó.....	117
Infanteria	117
Cavalleria	121
Artilleria.....	123
Tropes de la Casa Reial.....	124
Reial Guàrdia de Corps	124
Companyia de Reials Guàrdies Alabarders.....	125
Reials Guàrdies d'Infanteria espanyola i valona.....	126
Brigada de Carrabiners Reials.....	128
Companyia de Granaders a Cavall del Rei.....	128
Marina	129
La guarnició de Mallorca al llarg del segle XVIII	130
L'activitat musical dels regiments destinats a Mallorca.....	131
El Regiment de Milícies de Mallorca i la seva banda de música	135
Unitats i músics militars a Mallorca a l'inici del segle XIX	137
La Infanteria a Mallorca durant la Guerra del Francès	143
La banda del Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca.....	149
La Infanteria després de la Guerra del Francès	154
Activitat musical desenvolupada per les bandes de música en aquest període	157
Vicenç Cuyàs Borès, compositor palmèsà amb lligams a l'Exèrcit.....	158
La Infanteria durant el Trienni Liberal.....	160
L'activitat de les bandes de música.....	163
La Infanteria durant la Dècada Ominosa.....	168
Les bandes de música militars i la tipologia dels actes	171
Festejos per la jura de la princesa com a hereva al tron d'Espanya	174
La "música" dels Voluntaris Reialistes	176
Les bandes de música civils palmesanes.....	177

BIOGRAFIES DELS MÚSICS

Biografies dels músics.....	184
Alcover Frontera, Joan Baptista	185
Alcover Frontera, Joan	186
Arias Roque, José.....	189
Buades Ripoll, Miquel.....	191
Capó Serra, Joan.....	193
Estrader Bestard, Antoni	198
Ferragut Bordoy, Pere Joan.....	200
Ferragut Font, Bartomeu	203
Frontera Laserra, Francesc	204
Fuster Aguiló, Josep.....	212
Gazaniol Vanrell, Pere Joan Lluís.....	212
González, Julián	215
Jaume Rigo, Miquel	216
Llabrés pou, Andreu.....	220
Lladó Ensenyat, Pere Josep.....	223
Llull Ruiz, Antonio Domingo	224
Marcó Pons, Joan	226
Noguera Torres, Miquel Ramon.....	226
Otero Sánchez, Juan Antonio	228
Pavia Crespí, Andreu.....	231
Pons Boscana, Feliu	237
Portell Planes, Joan	238
Sancho Cañellas, Jaume	240
Sancho Cañellas, Joaquim.....	243
Sancho Cañellas, Josep Marià.....	251
Sancho Cañellas, Manel	253
Sancho Cañellas, Miquel.....	254
Sancho Vicens, Miquel	255
Servera, Miquel.....	258
Vaquer Morro, Lluís.....	259
CONCLUSIONS.....	264
Bibliografia	270

ALTRES ACTIVITATS MUSICALS

ALTRES ACTIVITATS MUSICALS

Endemés de poder gaudir de la diversió pública principal, el teatre, al llarg del període que estudiem, els ciutadans palmesans també organitzaren altres divertiments de caire més popular, destinats a les capes menys benestants. Els balls de màscares organitzats en la temporada del carnestoltes, els concerts i acadèmies musicals, les populars romeries i les festes organitzades per les confraries i les parròquies i els balls que organitzaven els propis veïns a les barriades palmesanes amb motiu de les seves festes entre els mesos de juny i octubre formen un conjunt heterogeni d'activitat social en el qual la participació musical també tenia un paper destacat. Bona prova d'això són les abundants notícies que hi ha al respecte i les nombroses composicions musicals, sobretot en forma de gojos, que s'han conservat als nostres arxius musicals. Tots ells escrits pels músics més destacats de cada moment.

Una altra activitat musical que es desenvolupà en grau superlatiu en el període que aquí estudiem fou la creació i interpretació de cançons i himnes patriòtiques. Una moda importada de la França revolucionària que a Espanya tingué com a períodes més fecunds la Guerra del Francès i el Trienni Liberal. En el decurs dels anys, els càntics que enaltiren l'ànim patriòtic contra l'invasor francès donaren pas a les cançons que atacaven el rival polític, algunes de les quals perviviren fins a la Guerra Civil del segle XX. Els dos bàndols, els liberals i els servils, crearen el seu propi cançoner identitari durant aquest període.

La necessitat i la utilitat de les diversions públiques segons Jovellanos

Com ocorregué amb el teatre, durant la segona meitat del segle XVIII, el govern estatal, sota l'influx dels il·lustrats, també s'ocupà de regular aquest tipus de divertiments. Tal vegada fou Gaspar Melchor de Jovellanos el que més esforços dedicà a plasmar la realitat de les diversions públiques, millorar-les i dignificar-les a través de la seva *Memoria sobre las diversiones públicas*, llegida en la junta pública de la Reial Acadèmia de la Història, l'11 de juliol de 1796.¹ En primer lloc, Jovellanos es preocupà

---

¹ JOVELLANOS, Melchor Gaspar de: *Memoria sobre las diversiones públicas*. Madrid: Imprenta de Sancha, 1812. [En línia] [Ref. del 4 de maig de 2015] Disponible en web: <<https://books.google.es/books?id=ydBY5QR8F9gC&printsec=frontcover&dq=memoria+sobre+las+diversiones+p%C3%BAblicas+gaspar+melchor+de+jovellanos&hl=ca&sa=X&ved=0CB4Q6AEwAGoVCh>>

d'esbrinar quin era l'origen de les activitats lúdiques i d'esbarjo més comuns entre la societat espanyola del final del segle XIX: la caça, els tornejos, els toros, els festes palatines, les romeries, els jocs escènics –tant sagrats com profans– i els jocs privats. De cadascuna d'elles exposà l'origen i les notícies particulars que havia pogut recollir en la seva investigació.

Després, en la segona part del seu treball, exposà les seves idees i les reformes que, sota el seu criteri, el govern podia introduir. Per a poder exposar amb més claredat i exactitud les seves idees, Jovellanos dividí el poble en dos classes: la que treballava i la que no. Dins la primera incloïa totes les professions que subsistien del seu treball diari i en la segona aquelles persones que vivien de les seves rendes o fons segurs. En fer aquesta distinció, l'il·lustrat reconeixia que també podien haver persones en una situació intermèdia, però, en tot cas, sempre pertanyien a una classe a l'altra, “según que su situación incline más o menos a la aplicación o a la ociosidad”. També advertia que havia d'haver forçosament alguna diferència de la residència en pobles o ciutats, i en poblacions més o menys nombroses.

En ocupar-se de cadascuna de les dues classes, sobre la primera, del poble que treballava diu:

*Este pueblo necesita diversiones, pero no espectáculos. No ha de menester que el gobierno le divierta, pero sí que le deje divertirse. En los pocos días, en las breves horas que puede destinar a su solaz y recreo, é buscará, él inventará sus entretenimientos. Basta que se le dé libertad y protección para disfrutar-los. Un día de fiesta claro y sereno en que pueda libremente pasear, correr, tirar a la barra: jugar a la pelota, al tejuelo, a los bolos: merendar, beber, bailar, y triscar por el campo, llenará todos sus deseos, y le ofrecerá la diversión y el placer más cumplidos. ¡A tan poca costa se puede divertir a un pueblo por grande y numerosos que sea!*²

I és que la realitat era ben diferent. Segons havia tingut l'oportunitat d'observar, a la majoria dels pobles, en els dies més solemnes, en lloc de l'alegria i el bullici que havien d'anunciar el content dels seus habitants, regnava als carrers i places una mandrosa inacció, un trist silenci que no es podien advertir sense admiració ni llàstima. A això, hi havia que agregar l'aridesa i la immundícia dels indrets, la pobresa i deixadesa dels veïns, l'aire trist i silencios, la peresa i falta d'unió i moviment que es notava en totes les parts. Segons Jovellanos, aquesta situació emanava de les lleis,

---

MI1Jn4zYCKxwIVytYUCh0wfADl#v=onpage&q=memoria%20sobre%20las%20diversiones%20p%C3%BAblicas%20gaspar%20melchor%20de%20jovellanos&f=false>.

² Ibídem, pp. 71-72.

sobretot, en aquelles que feien referència a la policia i l'aplicació d'aquestes per part dels jutges, persuadits que la major perfecció municipal estava en la subjecció del poble. Sota aquella premissa, el poble s'acovardia, i sacrificant el seu gust a la seva seguretat renunciava a la diversió pública i innocent.

Per a Jovellanos, l'estat de llibertat era una situació de pau, comoditat i d'alegria. En canvi, el de subjecció ho era d'agitació, de violència i disgust. En conseqüència, el primer era durable i el segon exposat a canvis. No bastava que el poble estigués quiet: era precís que estigués content. Aquells que miraven amb indiferència aquest assumpte, o no entenien la relació que hi havia entre la llibertat i la prosperitat dels pobles o la rebutjaven, i tan dolenta era postura com l'altra. Un poble lliure i alegre, sera precisament actiu i laboriós, i sent-ho, seria obedient a la justícia. Fins i tot, la prosperitat pública estava lligada a la felicitat individual.

Així, doncs, tenint en compte aquelles consideracions al bon jutge li pertocava protegir al poble en les diversions públiques i passatemps que ja tenia establerts per costum: disposar i adornar els indrets destinats per a realitzar-los, allunyar tot allò que pogués torbar-los, i deixar que el poble s'entregués lliurement a l'esbarjo i alegria.

Pel que respecta a les classes acabalades que vivien dels seus recursos, que no solien treballar tots els dies, o que destinaven alguna part d'ells a la recreació i l'oci, difícilment podien passar sense espectacles, singularment en grans poblacions. La influència de la riquesa, del luxe, de l'exemple, i del costum en les idees de les persones d'aquesta classe, els obliga a una diferent distribució del seu temps, arrossegant-los a un gènere de vida blana i regalada, el principal objecte de la qual era passar alegrement una bona part del dia. L'ociositat feia necessàries les diversions i aquesta era la vertadera explicació de l'ànsia amb què l'acudia a elles a les ciutats. Segons Jovellanos, una bona educació seria capaç de suggerir molts mitjans d'emprar útil i agradablement el temps sense necessitat d'espectacles, però, suposant que no tots rebrien aquesta educació, ni seria aprofitada per tots aquells que la rebrien, sempre quedaria un gran nombre de persones per a les quals les diversions serien absolutament necessàries. Així, doncs, convenia, segons Jovellanos, que el govern li les proporcionés innocents i públiques, per a separar-les dels plaers obscurs i perniciosos.

En el cas que aquesta raó no fos suficient per a establir la necessitat dels espectacles, una altra molt urgent i poderosa aconsellaria el seu establiment: la importància de retenir als nobles en les seves províncies i evitar que es traslladessin a la Cort a la recerca de llibertat i diversió, tal com ja ho havien fet molts d'ells en èpoques anteriors.

Les diversions públiques: estat de la legalitat a l'inici del segle XIX

La legislació imposada des de Madrid intentava tutelar l'estil i el bon sentit en tot allò relacionat amb les diversions públiques: que no interferissin en la vida social establerta en l'antic règim i que fossin regulades a fi d'evitar aldarulls que poguessin derivar en assumptes polítics o d'Estat. La permissivitat o les restriccions depenien de la liberalitat o de l'absolutisme dels sistemes de govern.

Només fa falta donar un cop d'ull a la *Novissima recopilación de las Leyes de España*, manada formar pel rei Carles IV a Madrid l'any 1805, per adonar-se'n d'aquestes qüestions. Així, al Llibre I Títol I, De la santa fe catòlica, la llei XX, que tractava sobre el Mode de fer-se les rogatives secretes i solemnes pels capítols seculars i eclesiàstics, donada pel Consell en circular del 21 d'agost de 1770 i pel rei Carles IV, per resolució a consulta del 18 de desembre de 1804, s'especificava que en cas de rogatives públiques processionals pel poble se suspendrien les diversions públiques el temps que duressin aquestes. En capítols anteriors ja hem comentat com afectà aquesta circumstància a les companyies còmiques espanyoles que actuaren al nostre teatre i els conflictes que generà l'aplicació de la llei entre les diferents autoritats.

Al Llibre III, Títol XIX, De la policia a la Cort, la llei XVI, sobre la prohibició de balls per les nits als passejos i ordre que s'havia d'observar per a les músiques al passeig del Prado, publicada mitjançant bàndol a Madrid l'11 d'agost de 1789, establia que cap persona de qualsevol estat, classe i condició que fos, pogués organitzar balls nocturns al passeig del Prado, a les eres al camp, ni a cap altre passeig, sota la pena als músics de deu ducats i quinze dies de presó i als ballarins, que es procedís contra les seves persones d'acord a la qualitat, classe i circumstàncies de cadascun. Així mateix es manava, que les músiques d'instruments i veus, que s'ajuntaven per les nits al mencionat passeig del Prado cessessin a partir de les dotze i procuressin que en els cants i cobles, que en el temps permesos es cantessin, no hi figuressin paraules deshonestes ni

conceptes equívocs que ofenguessin el pudor i moderació dels espectadors, sota les penes contingudes als bàndols publicats.

Traslladat l'assumpte a la nostra ciutat, només cal recordar, entre d'altres, el bàndol publicat pel capità general Joan Miquel de Vives, el 8 de novembre de 1805, a fi d'evitar les maldats que certes persones cometien aprofitant l'obscuritat de la nit. En ell, la màxima autoritat militar de l'illa, en allò referent a l'assumpte musical, prohibia que qualsevol persona pogués caminar per les nits per Palma, cantant cançons deshonestes i proferint-hi paraules profanes i escandaloses, sota la pena de tres dies de presó o cinc lliures de multa, i que es poguessin tocar instruments de qualsevol classe després de les deu de la nit a l'hivern, sota la pena de tres dies de presó i vint-i-quatre sous de multa i el doble si eren trobats passada la mitja nit.³

La Llei XVII del mateix Llibre i Títol, sobre la prohibició de concórrer persones de tots dos sexes a les cases de mestres de dansa, i de diversions per diners a les cases particulars, publicada mitjançant bàndol del 24 de desembre de 1791 a Madrid, establia que a fi d'evitar els inconvenients que s'originaven en concórrer a les mateixes hores persones de tots dos sexes a les cases de mestres de dansa de la Cort a prendre lliçons de ball, barreja de sexes, distraccions inoportunes i modes perillosos de viure de persones ocioses i de costums poc arreglats, cap mestre de dansa podia admetre amb motiu d'ensenyança, ni cap altre, persones de tots dos sexes a les mateixes hores, doncs havia de destinar a les d'un les del matí i a les de l'altre la tarda o la nit, però, mai en aquestes últimes a les dones. endemés, manava que no es podien promoure ni representar comèdies particulars, donar balls, acadèmies i altres diversions, tals com ombres, màquines i d'altres semblants per diners o pagant l'escot, ni buscar cases desocupades o estranyes per a aquest efecte, per estar únicament permès que semblants diversions es fessin i tinguessin a expenses dels quals les vinguessin de gust a les cases del seu estatge i sense auxili d'interès o emolument d'altra persona o subjecte diferent. En cas d'haver-se de permetre alguna activitat que servís a la diversió, instrucció o curiositat del públic, s'havia de fer a indrets i hores, i amb precaucions que no hi haguessin inconvenients, precedint el reial consentiment. Finalment s'establien les multes i penes per als contraventors. En relació amb aquesta llei trobem en l'àmbit teatral la separació de sexes que es duia a terme en els coliseus, sobretot, en les capes més baixes de la

---

³ AMP. Fons Pons, lligall 1728/XV.

societat, ja que els únics llocs on estava permesa la presència simultània d'homes i dones eren les llotges, les localitats més cares.

La Llei XVIII, publicada mitjançant bàndol el 23 de juny de 1803 a Madrid, prohibia que en qualsevol dia o nit s'ajuntessin els asturians o altres persones amb pals o estaques amb la intenció de ballar la *danza prima* –una espècie de dansa que es ballava amb aquests artefactes– ni cap altre, per haver-se notat quimeres, desoris, ferits i altres escàndols.

Finalment, la Llei XX, sobre ordre durant les festes de Nadal, prohibia l'ús dels vestits de màscares i disfresses durant les festes de Nadal –entre els dies 18 de desembre i el dia de Reis de l'any següent–, a fi de no provocar excessos i ofenses. En canvi es permetia l'ús de panderos i altres instruments rústics amb l'única condició que amb aquestes innocents diversions es preservés la moderació i mesura que corresponia. La Llei XXI, sobre els excessos en els dies de carnestoltes, prohibia i castigava els excessos comesos durant les festes de carnestoltes, en el sentit de tirar aigua i masses a les persones i animals.

Al llibre VIII, títol XXXIII, es recollia tota la normativa que afectava les diversions públiques i privades. Trobem en ell la prohibició de focs artificials i disparar arcabussos o escopetes dins els pobles (18 de desembre de 1771), prohibició general de festes de toros de mort (9 de novembre de 1785), absoluta prohibició de festes de toros i jònecs de mort en tot el Regne (20 de desembre de 1804 i 10 de febrer de 1805), prohibició de l'abús de córrer pels carrers jònecs i toros que denominaven de corda (30 d'agost de 1790), precaucions que s'havien d'observar per a la representació de comèdies a la Cort (8 d'abril de 1763), arrelament, tranquil·litat i bon ordre que s'havia d'observar pels concurrents als coliseus de la Cort (26 de març de 1803), la instrucció per a l'arrelament de teatres i companyies còmiques fora de la Cort (14 de gener de 1801), aquella que prohibia representar en idioma diferent al castellà i de la qual ja em parlat en diverses ocasions al llarg d'aquest treball.

En definitiva, qualsevol aspecte relacionat amb les celebracions, però, sobretot, que impliqués la reunió de persones i la difusió d'ideals quedava restringit i controlat a través de la legislació, la qual era aplicada als territoris pels capitans generals i els alts

tribunals. En tot cas, qualsevol activitat o divertiment havia de comptar amb els preceptius permisos de les autoritats locals, responsables del control i l'ordre públic.

Els balls de màscares durant el carnestoltes: una diversió d'utilitat pública a l'inici del segle XIX.

Una de les qüestions que ocupà l'atenció dels regidors palmesans en els últims anys del segle XVIII fou l'establiment de l'enllumenat públic als carrers de la ciutat, indicatiu de modernitat i tan útil per a la seguretat dels ciutadans, que ja havien instal·lat algunes de les ciutats més importants de l'Estat. Madrid havia inaugurat en el mes d'octubre de 1765 el nou sistema d'enllumenat públic que consistia en uns fanals de cotó impregnats en oli protegits amb cristalls i subjectes a la paret. Uns anys abans, en 1752, ja havia estat inaugurat a Barcelona.

A Palma trobem els primers antecedents a mitjan dècada dels anys vuitanta d'aquell segle. A la primeria de 1786 la Societat Econòmica d'Amics del País formalitzà una petició perquè se li proporcionés una dotació fixa capaç d'assegurar la seva conservació i progressos en les idees útils a les quals es dedicava amb esforç i encert en benefici públic. En el preceptiu informe dirigit al Reial Consell, la Reial Audiència palmesana manifestà que per manca de fons per a costejar l'enllumenat de la ciutat, segons el que disposava la Reial Cèdula per a la formació de quarters i barris, encara no s'havia instal·lat i que seria molt convenient que s'instal·lés a fi d'evitar els freqüents furtus i homicidis nocturns que es cometien. Per a poder sufragar les despeses, el màxim òrgan judicial local proposava destinar una part del sobrant de l'impost d'un doblor sobre cada lliura de l'aiguarent que es venia a la ciutat. Dos anys més tard, l'11 de juliol de 1788, el Reial Consell, d'acord amb l'informe i el que havia exposat el Fiscal, resolgué que la Reial Audiència, escoltant el Corregidor, Ajuntament, Diputats i Personer del Comú de la ciutat, informés el Reial Consell sobre el nombre de fanals necessaris per a l'enllumenat dels carrers i places, el seu cost i de l'oli necessari, el nombre de persones encarregades del seu manteniment i, finalment, a càrrec de qui quedaria la direcció i govern polític i econòmic d'aquest ram, a fi que el Reial Consell pogués prendre, amb la deguda instrucció, la providència convenient.⁴

---

⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH-2112, ff. 292 r.-293 r.

Malgrat la necessitat i la utilitat, l'elevat cost impedí durant alguns anys la realització del projecte. La inseguretats continuà durant les nits palmesanes, i una bona prova d'això són els repetits bàndols de policia i bon govern que foren publicats durant els primers anys del segle XIX.

Vicissituds en l'organització dels balls de màscares

1800: primer any de celebració dels balls

Amb aquella situació, a la darrerria de 1799, davant la manca d'ingressos suficients, els regidors palmesans, amb el recolzament del capità general, decidiren organitzar alguns balls de màscares a fi de destinar el producte íntegre al projecte d'enllumenat públic, que fins aquell moment encara no havia estat possible realitzar. Com que l'establiment d'aquest tipus de diversions públiques havia de comptar amb la llicència reial, els regidors, a través del capità general, dirigiren amb data del 7 de desembre de 1799 una representació al rei perquè concedís el preceptiu permís.⁵

No hi ha dubte que el fet d'establir la celebració d'aquest tipus de ball en l'època del carnestoltes tenia una doble significació. Durant aquell període de disbauxa, les autoritats es mostraven més permissives a l'hora d'autoritzar balls i saraus a les cases particulars i, fins i tot, pels carrers de la ciutat, com a preparació i contraposició a la quaresma, període de penitència i restricció. D'altra banda, aquelles persones benestants que solien acudir als balls privats no negarien la seva presència a uns balls organitzats per les pròpies autoritats i que tenia com a objecte la recollida de fons per a l'establiment d'una utilitat pública tan demandada pels ciutadans.

Poques setmanes més tard, el 22 de gener de 1800, el rei promulgà la Reial Ordre per la qual concedia permís per a celebrar a la ciutat vuit balls de màscares i invertir el seu producte en l'enllumenat públic. Per a la seva concessió, els regidors havien manifestat i justificat l'escassetat de mitjans econòmics per a suplir les primeres despeses. La Reial Ordre fou comunicada pel ministre de Gràcia i Justícia al capità general Joan Miquel Vives i enviada per aquest als regidors municipals el 10 de febrer d'aquell any, amb una comunicació en la qual manava el nomenament de dos regidors perquè aquella mateixa nit s'entrevistessin amb ell a fi de tractar el mode de l'execució

---

⁵ No ha estat possible consultar les actes de les reunions del consistori del mes de desembre perquè a l'arxiu només es conserva un volum de 1799, que abraça els mesos de gener a abril.

dels mencionats balls, que havien de començar el dijous següent a la data de la celebració de la reunió. Aquell mateix dia, fou llegida la Reial Ordre i la nota de comunicació del capità general en la sessió de l'Ajuntament i en conseqüència es nomenaren els regidors Ramon de Villalonga i Marquès de Vilafranca.⁶

Entre altres qüestions, que no hem pogut esbrinar per falta de documentació, els dos regidors i el capità general acordaren que la ciutat havia de participar en els balls. Per això, l'endemà, 11 de febrer, es nomenaren els regidors Marià Cererols, Josep Zanglada de Togores, Marquès del Reguer, Pere Orlandis, Josep Quint Zaforteza i Josep Cotoner, que junt amb els dos comissionats anteriorment, havien d'assistir i dirigir als balls del mode que acordessin entre ells o per torns, de dos en dos.⁷ La decisió no fou acceptada pel Marquès del Reguer, absent en aquella reunió. El regidor elevà queixa a l'Ajuntament, insinuant que tots els regidors havien de participar en l'assistència als balls i no només els que s'havien nomenat, de la mateixa manera que se seguia el torn en el mostassaf. Malgrat la protesta, el 14 de febrer, els regidors acordaren que no es podia variar l'acord que ja s'havia pres.⁸ L'endemà, el Marquès del Reguer formalitzà la seva protesta davant el capità general, la qual cosa provocà la reunió dels regidors. Una vegada realitzada la discussió preceptiva i la votació, i vista la postura majoritària dels regidors, el Marquès del Reguer acceptà la comissió que li havia estat encomanada en la sessió del dia 11.⁹

Polèmiques i discussions a banda, segons el cronicó d'Álvaro Campaner, aquell any es realitzaren set balls públics de màscares i no vuit com estava estipulat. Se celebraren els dies 13, 15, 16, 18, 20, 23 i 24 de febrer a l'edifici de la Llotja i foren els primers d'aquesta classe que se celebraren a Palma.¹⁰

El producte recaptat ascendí a dinou mil dos-cents tretze rals i nou morabatins de billó, que el capità general ingressà en la Taula Numulària a disposició de la ciutat, amb l'objectiu de ser destinat, com estava acordat a l'establiment de l'enllumenat

---

⁶ AMP. Actes municipals, sig. AH- 2126/2, ff. 35 r.-35 v., acta del 10 de febrer de 1800.

⁷ *Ibidem*, f. 38 r.

⁸ *Ibidem*, f. 41 r.

⁹ *Ibidem*, ff. 42 r.-43 r.

¹⁰ CAMPANER, Álvaro: *Cronicón Mayoricense*. Palma de Mallorca: Establecimiento Tipográfico de Juan Colomar y Salas, Editor, 1881, p. 602.

públic.¹¹ No obstant això, com que l'import no era suficient per a cobrir les primeres despeses, l'Ajuntament decidí destinar els diners a una altra qüestió prioritària: el pagament de la quota –dos milions sis-cents dinou mil nou-cents noranta cinc rals i setze morabatins– de la contribució extraordinària que li correspongué a Mallorca de la de tres-cents milions, imposada pel Reial Decret de 6 de novembre de 1799.

El 28 de juliol de 1800, els regidors palmesans, d'acord amb el que havien acordat en la reunió celebrada dos dies abans, dirigiren una representació al rei en la qual exposaven la insuficiència del producte recaptat en la celebració dels balls per a enllestir el projecte de l'enllumenat i d'acord amb les instruccions i resolucions expedides a conseqüència del mencionat reial decret, en les quals s'especificava que els pobles meditessin els arbitris que estimessin oportuns per a satisfer el seu import, sense gravar als pobres, i que tant es podien establir nous arbitris com destinar-hi els establerts, entenien més regular i just que en alleujament dels contribuents es destinés l'import del producte dels balls al pagament de la quota de contribució. Finalment suplicaven que el rei manés que el mencionat producte fos destinat a aquella obligació inexcusable i que el que produïssin en els anys successius diversions semblants servís de reintegrament al fons dels que avancessin els cabals públics per a la referida contribució.¹² Mentre la representació arribava a la seva destinació, al consistori es continuà discutint sobre el pagament de la contribució extraordinària i l'11 d'agost es dirigí una altra representació al rei en la qual els regidors proposaven tornar a implantar i destinar l'arbitri de la cisa de carn¹³ a aquella obligació. El rei, amb dues reials ordres datades el 5 i el 6 de setembre, concedí les peticions dels regidors palmesans. Com que el dret de cisa fou suficient per a cobrir la quota de la contribució, el producte dels balls de màscares continuà dipositat a la Taula Numulària.

---

¹¹ AMP. Actes municipals, sig. AH- 2126/2, ff. 80 r.- 80 v. i 133 v.-134 r, actes de l'11 de març i 8 d'abril de 1800.

¹² *Ibidem*, f. 260 r., i Fons Pons, lligall 1613/XXXIII, s.f. Segons s'especifica, la representació fou enviada duplicada al Ministre de Gràcia i Justícia en la valisa que sortí de Palma el 10 de setembre de 1800.

¹³ Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, el dret de cisa era una imposició consistent en la reducció feta pel venedor en el pes o la mesura de determinats articles de consum (articles alimentaris, bestiar, robes) el valor de la qual era lliurat a l'erari.

1801: el rei concedeix per tres anys la gràcia d'organitzar balls de màscares

El 7 de gener de 1801 els regidors palmesans tornaren a tractar l'assumpte de la celebració de balls de màscares a la ciutat durant el carnestoltes. En aquella sessió el regidor Josep Zaforteza exposà que en atenció que la ciutat havia representat l'any anterior al rei que el producte dels balls de màscares fos aplicat a la contribució dels tres-cents milions, entenia que s'havien de continuar els balls com a arbitri aquell any i els següents, tal com ho havia concedit el rei amb la Reial Ordre del 5 de setembre de 1800. Després de llegir la representació i la Reial Ordre mencionada, els regidors discutiren l'assumpte i es realitzà la preceptiva votació. Quasi la totalitat dels regidors es mostraren contraris al fet que la ciutat promogués la celebració dels balls, una vegada comprovat que l'arbitri de la cisa cobria la quota de la contribució extraordinària.¹⁴

Amb la decisió presa, semblava que la diversió pública dels balls de màscares estava condemnada a la seva desaparició, però, pocs dies més tard, el 13 de gener, es tornà a discutir a l'Ajuntament els assumptes referents a l'enllumenat públic i la celebració de balls de màscares per al seu establiment. En primer lloc es discutí sobre la utilitat i la necessitat de l'enllumenat per a la ciutat. Amb alguns matisos, la majoria dels regidors opinaren que l'enllumenat era útil per a la ciutat, però, no tan necessari, i dins l'escala de la utilitat semblava que aquesta qüestió no ocupava un lloc molt preferent. Aleshores, el corregidor exposà que, una vegada demostrada la utilitat i que l'impost de la cisa havia estat suficient arbitri per a completar la quota de la contribució dels tres-cents milions, ja que havia permès tornar els diners a aquells que ja havien satisfet la seva quota, i que d'acord amb l'última Reial Ordre –la del 5 de setembre– no es permetia destinar el producte dels balls a l'enllumenat, ell o l'Ajuntament pogués demanar al capità general que es duguessin a efecte els balls com l'any anterior i es diposités el seu producte fins que per part del mencionat capità general sol·licités de nou la gràcia perquè aquell producte tingués la seva primera destinació. Una vegada escoltada l'exposició del corregidor, els regidors iniciaren una discussió sobre el particular i emeteren els seus vots. Els regidors opinaren que de cap de les maneres s'havia de fer gestió alguna per a tornar a celebrar balls de màscares i que el producte

---

¹⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH- 2127/1, ff. 13 r.-15 r.

d'aquells que s'havien celebrat l'any anterior havia de ser traspasat al fons del cabals comuns perquè s'esperava que en els anys següents minvés.¹⁵

Amb l'assumpte aparentment acabat, el 15 de gener, el capità general Joan Miquel de Vives envià un ofici a l'Ajuntament en el qual comunicava als regidors que a instància seva el rei, mitjançant la Reial Ordre del 27 de març de 1800, s'havia dignat a prorrogar per tres anys consecutius la gràcia dels balls de màscares i que ell havia resolt que s'executessin segons l'ordre que s'havia establert l'any anterior, per la qual cosa esperava que es nomenessin dos regidors perquè disposessin aquelles festes públiques sota la seva direcció. La comunicació fou llegida en la sessió del consistori celebrada l'endemà i sense cap tipus de discussió, els regidors comissionaren els dos regidors, Ramon de Villalonga i el Marquès de Vilafranca, els mateixos que havien assistit el capità general en l'organització dels balls de l'any anterior.¹⁶

La celebració dels balls implicava la presència de dos regidors en cadascun d'ells. A fi d'evitar discussions entre ells i d'acord amb les queixes realitzades a causa de l'excessiu treball, el 20 de gener els regidors acordaren que, en principi, tots havien d'assistir als balls per torn, començant per l'ordre regular, és a dir, pels últims capitulars i pels regidors de la classe de ciutadans, i que només havien d'estar excusats aquells que tenien un motiu just.¹⁷ Sembla que l'acord fou complit perquè l'única dada que apareix a les actes consistorials sobre excusats al torn d'assistència als balls fa referència a la impossibilitat d'assistir-hi el regidor Joan Martorell.¹⁸ Malauradament, no sabem en quines dates se celebraren els balls.

Com hem comentat en tractar les vicissituds de les companyies còmiques espanyoles al nostre teatre, durant aquest any còmic es produí una aturada de els representacions entre el final de la primera temporada, el 30 de juny, i l'inici de la temporada d'estiu, el 19 de juliol. Aquesta havia estat motivada per les dificultats econòmiques en què es trobava l'empresari Joaquim Sabater com a conseqüència de l'absència de públic a les representacions. Amb la companyia pràcticament dissolta, el 24 de juny, el corregidor, en nom del capità general, apel·là a la necessitat que tenia una ciutat com Palma de la diversió teatral, com a preservativa de molts mals, i proposà que

---

¹⁵ *Ibidem*, ff. 24 v.-27 v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 29 r.

¹⁷ *Ibidem*, f. 33 v.

¹⁸ *Ibidem*, f. 51 r., acta del 10 de febrer de 1801.

del producte dels primers balls de màscares, que s'havien de celebrar aquest any durant la temporada de carnestoltes, s'invertissin cent doblons per a poder salvar l'empresa. D'aquesta manera s'evitaria un notable perjudici als abonats al teatre, a l'Hospital General i molts desordres en la continuació d'aquella innocent diversió. A la sessió s'aportà còpia de la Reial Ordre de 6 de setembre de 1800, comunicada a l'Ajuntament pel president de cabals comuns, Tomás Sáez de Parayuelo, amb ofici del 20 del mateix mes, relativa a l'aplicació del producte dels balls de màscares celebrats durant l'any 1799 i els que en endavant poguessin produir aquestes diversions. Després de llegir-la, els regidors donaren la seva opinió, i resultà que no podien variar el destí del producte dels vuit balls de màscares, a fi d'alleujar les dificultats econòmiques de la companyia còmica. Davant la negativa, el corregidor insistí i proposà que si el capità general decidís fer més de vuit balls en un mateix any es podria destinar el producte dels que excedissin dels vuit primers a l'auxili de l'empresa còmica. Els regidors continuaren dins la mateixa línia negativa en les seves votacions. I així, el corregidor comunicà al capità general la decisió de l'Ajuntament de no poder ajudar econòmicament a la companyia còmica amb el producte dels balls de màscares.¹⁹

El 18 de setembre, el regidor Ramon Villalonga comunicà al consistori que el producte dels balls de màscares celebrats aquell any, que ascendia a mil cent vuitanta-dues lliures, tretze sous i quatre diners, havia estat dipositat a la Taula Numulària a disposició del corregidor i els dos regidors comissionats. D'acord amb al que disposava la Reial Ordre del 5 de setembre de 1800, els regidors acordaren aplicar el producte al pagament de la contribució dels tres-cents milions i en conseqüència que es formés la corresponent pòlissa perquè aquesta quantitat passés al fons dels cabals comuns. Respecte que el producte dels balls celebrats l'any anterior encara es trobava dipositat en la mencionada taula, s'acordà que se cerquessin tots els antecedents i se cités per a una propera reunió a fi d'acordar allò més convenient.²⁰ El 25 de setembre es tornà a tractar l'assumpte, però, com cap dels dos regidors comissionats era present els regidors decidiren ajornar l'acord.²¹

Malgrat que el capità general havia trobat una solució momentània per a la mala situació econòmica que patia la companyia còmica els problemes econòmics no

---

¹⁹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2127/1, ff. 154 v.-155 r., acta del 24 de juny de 1801.

²⁰ *Ibidem*, f. 234 r.

²¹ *Ibidem*, f. 240 r.

cessaren. El 28 de febrer de 1802, el regidor Josep Quint Safortesa, un dels vocals de la Junta de Teatres, exposà a la resta de membres que la companyia còmica es trobava en una situació precària. Per a solucionar la situació, el regidor proposà que la Junta enviés una representació al rei demanant-li, entre altres coses, que augmentés el nombre de balls de màscara que ja havia concedit a la ciutat, de vuit fins a tretze, aplicant el producte d'aquests cinc a favor d'aquelles despeses. A fi de facilitar la resposta afirmativa del monarca, també proposà que s'enviés una altra representació al president de la Reial Junta de Direcció de Teatres del Regne, “para que tenga á bien, inclinar el Real Animo, á que tenga efecto la solicitud”.²² La Junta, conscient de la carestia econòmica que patien els còmics i l'estat miserable en què es trobaven, acordà dur a terme les propostes del regidor. Malauradament, no s'ha conservat més documentació oficial al respecte i per aquesta raó no sabem quina fou la resposta que es rebé des de Madrid.

1802: els balls continuen

El 18 de gener de 1802, el capità general Joan Miquel de Vives envià un ofici al corregidor i Ajuntament de Palma, recordant que el rei, per la Reial Ordre del 27 de març de 1800, havia prorrogat la gràcia de poder celebrar balls de màscares a la ciutat i comunicava la resolució que havia pres perquè aquest any –que era el segon– també se celebressin. Per això, conforme a l'ordre establert l'any anterior, manava que el consistori nomenés dos regidors perquè sota la seva direcció “se dispongan estas fiestas públicas”. L'ofici fou llegit en el transcurs de la reunió consistorial celebrada el 21 de gener i després d'escoltar el seu contingut, els regidors formalitzaren els nomenaments en els regidors Ramon Villalonga i Josep Cotoner. Cal anotar que en el primer vot, formalitzat pel regidor Pere Gual, havien estat proposats Ramon Villalonga i el Marquès de Vilafranca, però aquest últim s'excusà davant els altres regidors exposant que ja havia ocupat aquesta comissió durant dos anys i aquell any els negocis particulars no li deixaven temps per poder-la ocupar de nou. Respecte al torn que havien de respectar els regidors per a assistir als balls, s'acordà que es respectés l'ordre establert l'any anterior, és a dir, que comencessin a assistir-hi els regidors més moderns.²³ Sota aquestes premisses es començaren a celebrar els balls de màscares aquell any.

---

²² AMP. Fons Pons, lligall 199, doc. núm. 8.

²³ AMP. Actes municipals, sig. AH-2127/2, ff. 14 r.-14 v.

L'únic fet digne de menció, pel que respecta a l'organització i l'ordre establert, és l'escrupolositat marcada pels regidors a l'hora d'assistir-hi d'acord amb el torn aprovat. El 13 de febrer, el secretari de l'Ajuntament féu relació a la resta de regidors que havia avisat el regidor Marià Cererols, al qual li corresponia assistir al ball que s'havia de celebrar l'endemà a la nit, i que Cererols li havia respost que com que guardava dol, suposava que havia de passar-li el torn. Els regidors, implacables, acordaren que si el regidor no podia executar el torn, cerqués algú qui ho fes per ell, ja que no li admetien l'excusa.²⁴

D'aquest any no coneixem cap altra dada, si exceptuem l'acord pres en la sessió municipal del 28 de febrer, pocs dies abans d'acabar el carnestoltes, de sol·licitar l'augment del nombre de balls que s'havien de celebrar a l'any següent, del qual ja n'hem parlat.

1803: últim any de la gràcia reial per a organitzar els balls La ingerència del Consolat de Mar i Terra en l'organització dels balls

El 19 de desembre de 1802, el capità general Joan Miquel de Vives tornà a enviar un ofici a l'Ajuntament. En ell recordava que l'any 1803 era l'últim que comprenia la gràcia reial per a la celebració de balls de màscares a la ciutat i en conseqüència demanava que la ciutat nomenés dos regidors, com ho havia dut a terme en els anys anteriors, perquè sota la seva direcció s'executessin els balls a l'edifici de la Llotja. L'endemà, en la sessió celebrada al consistori, els regidors nomenaren per a la mencionada comissió els regidors Marquès del Reguer i Josep Cotoner.²⁵ Com era habitual, abans de començar els balls, els regidors tractaren l'assumpte de la seva assistència. En la sessió del 4 de gener de 1803, el mestre de cerimònies preguntà si la llista de la qual estava encarregat per a avisar els regidors que havien d'assistir als balls havia de començar el torn pels últims segons s'havia practicat en els anys anteriors. Els regidors acordaren que es procedís de la mateixa manera que l'any anterior i que en cas d'haver-se de celebrar reunió l'endemà de la nit que se celebrés el ball, aquesta es traslladés al dia següent.²⁶ Pocs dies més tard, el 14 d'aquell mateix mes, es feren presents les dificultats que alguns regidors tenien per a poder assistir als balls, "ya por la avanzada edad de algunos Sres. y por los accidentes que padecen", i en la seva vista

---

²⁴ *Ibidem*, f. 50 v.

²⁵ *Ibidem*, ff. 329 r.-329 v.

²⁶ AMP. Actes municipals, sig. AH-2128/1, f. 4 v.

s'acordà exonerar del torn els regidors Jordi Fortuny, Jaume Ignasi d'Olesa i Antoni Ferrà i que la resta havien de concórrer-hi per torn tal com s'havia acordat, “aunque se les ofrezca salir de Palma, pues en este caso deveran substituir otro en su lugar, y estando ya en el campo se les avisará con anticipación”.²⁷

A banda del normal desenvolupament, aquell any el consistori palmèsà hagué de fer front a la ingerència del Consolat de Mar i Terra en l'assumpte dels balls.²⁸ I és que una vegada finalitzats els tres anys concedits pel rei, els membres del Consolat meditarren i intentaren representar al rei perquè els fos concedit el permís per a organitzar balls de màscares i aplicar el producte a l'obra del moll. L'assumpte fou tractat en la reunió celebrada a l'Ajuntament el primer de març i fou el síndic personer del públic qui informà els regidors de les intencions d'aquella institució, el qual demanà dels regidors una representació semblant a fi que es concedís a la ciutat el producte dels mencionats balls amb destinació a l'enllumenat. Aquests acordaren tractar l'assumpte en una propera reunió.²⁹

El 8 de març se celebrà el capítol d'abastaments assenyalat per a tractar l'exposició feta pel síndic personer. Després de tornar-la a escoltar i haver conferenciat sobre el particular, els regidors emeteren els seus vots. El regidor Josep Cotoner, com a més antic, inicià el torn i relacionà que la falta dels ingressos que proporcionava el producte dels balls seria perjudicial per als cabals públics i, per tant, s'hauria de recórrer a talles extraordinàries i forçoses a fi de poder establir l'enllumenat públic, en detriment de la pròpia ciutadania que ara col·laborava de manera voluntària amb la seva assistència als balls. En conseqüència, opinava que el consistori havia de representar al rei perquè es tornessin a repetir els balls de màscares i destinar el producte al primer objecte al qual tenia concedit. El regidor Ramon Villalonga opinà que s'havia de demanar una pròrroga de la gràcia dels balls per sis anys més. El Marquès de Vilafranca exposà que la destinació del producte dels balls havia de ser els cabals públics i no l'enllumenat, tal com ho tenia concedit la ciutat. El regidor Antoni Ferrà, opinà el

---

²⁷ *Ibíd.*, f. 13 v.

²⁸ El Reial Consolat de Mar i Terra havia estat establert a la ciutat de Palma pel Reial Decret del 20 de maig de 1800, sota les mateixes normes que governaven el de Màlaga, i foren nomenats prior Antoni Togores i Net, cònsols Bernat Contestí i Antoni Giá, consiliaris Josep Cotoner, Marquès de Vilafranca, Martí Mayol, Miquel Barbarín, Basili Canut, Joan Llull, Gabriel Estade, Francesc Morey, Joaquim Pujol i Joan Nicolau, Jutge d'*Abradas* Nicolau Caba oïdor de la Reial Audiència, i assessor Ignasi Maria Serra, del Col·legi d'Advocats (*Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, Volum VII, Any XV, núm. 229 (1 d'abril de 1899), p. 66).

²⁹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2128/1, f. 35 v.

mateix que el Marquès de Vilafranca i especificà que els balls havien de ser concedits a la ciutat i no a cap altra institució. El regidor Miquel Estela fou de la mateixa opinió que el regidor Ramon Villalonga i el diputat del comú Marc Loranca opinà que la ciutat havia de demanar el permís per sis anys a fi de poder executar el projecte de l'enllumenat. En aquest estat, vist que els regidors fonamentaven el seu vot en l'extrajudicial notícia exposada pel síndic personer, el regidor Marquès de Vilafranca, com a membre de la Junta Governativa del Reial Consolat, aclarí i afirmà que fins aquell moment no s'hi havia tractat l'assumpte. Aleshores replicà el regidor Ramon Villalonga i digué que davant el corregidor, el síndic personer i ell mateix, el prior del Consolat havia expressat clarament que s'anava a representar sobre els balls i la destinació del producte. Després d'una breu discussió sobre la validesa de la votació, els regidors acordaren demanar al rei el permís per a poder organitzar balls de màscares durant sis anys més, amb aplicació del seu producte a l'enllumenat de la ciutat.³⁰

A fi d'aconseguir la gràcia reial, els regidors enviaren un ofici al capità general perquè aquest recolzés les gestions iniciades. Finalment, en la reunió celebrada el 7 de maig, es llegí la còpia de la Reial Ordre remesa al capità general de Mallorca pel Ministre de la Guerra José Antonio Caballero, amb data del 23 d'abril de 1803, en la qual es comunicava la concessió de la gràcia de celebrar balls de màscares durant sis anys i destinar el seu producte a l'enllumenat.³¹

Mentre els regidors i el capità general realitzaven les gestions oportunes, el Consolat intentava impedir per tots els mitjans que se celebressin els balls a la Llotja. Així, a la darrerria del mes de març ja havia demanat al rei que aquell edifici havia de quedar lliure per al seu ús i no per a realitzar diversions públiques. El consistori palmèsà s'assabentà de l'assumpte de manera oficial en el mes de juny, quan arribà la Reial Ordre que amb data del 21 de maig havia enviat el Ministre d'Hisenda Miquel Gaietà Soler. En ella s'especificava que adjunta es remetia la sol·licitud del Consolat en la qual demanava que se li deixés lliure la Llotja i que la ciutat havia d'informar al respecte.³² Després d'estudiar l'assumpte, els regidors elaboraren un contundent informe, el contingut del qual era el següent:

---

³⁰ *Ibidem*, ff.37 r.- 39 r.

³¹ *Ibidem*, ff. 45 r. i 94 r.- 94 v., actes del 17 de març i el 7 de maig de 1803.

³² *Ibidem*, ff. 153 r.-153 v., 159 v. i 174 v., actes del 14 i 21 de juny i 19 de juliol de 1803.

El Ayuntamiento de la Ciudad de Palma evacuando el informe mandado con Real Orden de 21 de mayo ultimo relativo a la solicitud del consulado de esta Plaza, dirigida a conseguir el libre uso de la Casa Lonja, vista su representación y el informe del Cavallero Intendente, debe hacer presente, que la ciudad no tiene reparo en que la Casa Lonja esté a disposición del Consulado, como lo está desde su erección, pero no por esto ha de quedar privado el público de poderla usar sin perjuicio del Comercio en aquello que le sea útil y conveniente.

El Consulado en su representación quiere persuadir que necesita continuamente de aquella casa para sus funciones, y en esto se equivoca respecto de que en esta Isla no se contrata en la Lonja, como se hace en otras partes, y en tanto es así que continuamente está cerrada, de modo que la Casa Lonja puede decirse que solo sirve de Almacén para poner trigos y otros efectos así antes de la creación del nuevo consulado como después de su establecimiento, ni cree la ciudad que el comercio la necesite para sus funciones, respecto de que en el mismo edificio hay piezas separadas suficientes y capaces para ello donde desde tiempo inmemorial el comercio ha celebrado sus juntas.

La referida Casa desde tiempo inmemorial se ha prestado no solo por Almacén, sino también para diversiones públicas como lo informa el Cavallero Intendente, como y también ha servido de cuartel en ocasiones urgentes, y para custodiar pertrechos de artillería, sin que por esto haya sufrido la menor quiebra, antes al contrario, el habitarla y usarla con moderación, siempre ha de contribuir mucho a que se conserve, y el estar cerrado como lo está continuamente, ha de serle muy perjudicial.

La ciudad a solicitud del sindico personero representó a S.M. suplicando la gracia del baile de máscara aplicando su producto a un objeto no menos importante que útil al Público, como es el alumbrado, en que tiene bastante interés el Comercio, y conseguida la gracia parece que este intenta privarle de tan importante beneficio denegándole la Casa Lonja, cuando sabe y es notorio que en toda la ciudad no hay otra pieza capaz para el baile de mascara, en tanto que verificándose su denegación, no hay que pensar en hacerlo.

El Sindico Personero oyó al actual Prior del Consulado a presencia del Caballero Gobernador de esta Plaza y el Regidor dn. Ramón Villalonga, la especie de que el Comercio iba a solicitar la misma gracia para aplicar su producto a la mejora del muelle de este puerto. El Consulado, para el baile de mascara había de valerse de la Casa Lonja como sin duda lo hubiera usado si lo hubiese conseguido, y por lo mismo, admira la Ciudad, que el comercio haya escogido este medio para privar al público de una utilidad tan importante. El comercio desde que lo hay en esta Isla siempre ha tenido dependencia de la ciudad, y en tanto es así que después de haber prestado su juramento en mano del Capitán General los empleados en el antiguo Consulado prestaban otro juramento en la capilla de la Ciudad, extendiéndose por el secretario de la misma la diligencia correspondiente, y de aquí se desprende que la ciudad tiene un cierto derecho en la casa Lonja de que no parece haya de quedar privada por la erección del nuevo Consulado, y por lo mismo no es regular que se la deniegue el poderla usar para las funciones de baile de mascara, mayormente cuando en ello ningún perjuicio se sigue al Consulado, ni al edificio de la Casa Lonja = Por tan poderosos motivos espera el Ayuntamiento que se despreciará la solicitud del Consulado en cuanto

intenta privar a la Ciudad de usar del indicado edificio para las funciones mencionadas, atendida la utilidad que por ellas ha de resultar al bien público = Dios guarde a V.E. muchos años Palma de Mallorca 21 de julio de 1803 = Excmo Sr. = Excmo. Sr. Don. Miguel Cayetano Soler

L'informe es presentà en la reunió celebrada el 21 de juliol i després de llegir-lo fou signat pels regidors Joan de Villalonga, Marià Ramon de Cererols, Ramon Villalonga i Antoni Ferrà, el diputat Marc Loranca i el síndic personer Pere Antoni Cànaves, a fi d'enviar-lo a Madrid.³³ Sembla que l'informe no convencé les autoritats madrilenyes i al propi rei perquè l'any següent, com veurem tot seguit, hi hagueren problemes d'ubicació per a la celebració dels balls.

1804: primer dels sis anys de pròrroga concedits pel rei

El 7 de gener de 1804, el consistori llegí una exposició del síndic personer sobre els balls, en la qual deia que una vegada aconseguida la gràcia del rei per a celebrar durant sis anys els balls públics de màscares a fi de destinar el seu producte a l'enllumenat, convindria que l'Ajuntament resolgués i adaptés els mitjans més proporcionats a fi de dur a terme la mencionada Reial Ordre. Després de discutir l'assumpte, els regidors acordaren celebrar els balls aquell any. A més a més, a proposta del regidor Ramon Villalonga acordaren que el corregidor demanés l'edifici de la Llotja per a la seva celebració, com a únic lloc capaç per a aquella funció.

De seguida es discorregué el mode com s'havien d'alternar els regidors les nits dels balls. En aquest aspecte, s'acordà que el mestre de cerimònies confeccionés el llistat de tots els regidors, excepte el regidor degà, i dividit aquest per la meitat, es nomenessin dos, el primer de la meitat de dalt i l'altre l'últim de baix. Quant a les excuses, els regidors acordaren que només es podia excusar per motiu de malaltia i s'havia d'avisar al mestre de cerimònies perquè aquest nomenés el regidor que li correspongués de la seva meitat. Finalment es nomenaren per al govern i direcció de la casa del ball els regidors Ramon Villalonga i Miquel d'Alemaný.³⁴

Amb els tràmits inicials complits sorgí la dificultat de l'espai on s'havien de celebrar els balls aquell any. Com havia amenaçat, el Consolat no cedí l'espai per a la

---

³³ *Ibidem*, ff. 176 v.-177 v.

³⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH-2128/2, ff. 13 r.- 14 v.

celebració dels balls ciutadans. Amb això, en la reunió consistorial celebrada el 15 de gener es tornà a tractar l'assumpte. En ella, el síndic personer tornà a recordar la gràcia reial concedida a la ciutat i que aquesta encara no s'havia dut a terme per falta de casa o espai on poder celebrar els balls. Davant les queixes del públic, el síndic elevava als regidors la proposta de celebrar-los a la casa de les comèdies. Després de discutir la proposta, els regidors emeteren les seves opinions, acordaren enviar una representació al rei amb totes les dades per a fonamentar-la i comissionaren el regidor Josep Quint Safortesa perquè es fes efectiva la mencionada representació. Quant a la celebració dels balls a la casa de comèdies, tots els vocals, excepte el Marquès del Reguer, que digué que l'Ajuntament havia d'enviar una petició en deguda forma al Consolat, foren de l'opinió que els balls s'havien de celebrar a la casa de les comèdies, però, com l'edifici era propietat de l'Hospital era convenient enviar un informe als regidors de l'establiment benèfic a fi que expressessin la seva opinió al respecte. Cal anotar aquí, igual que ho féu el regidor Ramon Villalonga en la seva exposició, que uns dies abans, a la primeria d'aquell mateix mes els regidors havien denegat el permís a l'empresari de la companyia còmica per a celebrar balls de màscara a la casa de comèdies a causa de la quantiosa inversió que havia fet l'Hospital a l'edifici per a agençar-lo i amb la celebració d'aquesta diversió corria el perill de sofrir desperfectes. Seguidament, el regidor Ramon Villalonga proposà augmentar el preu de l'entrada als balls fins a un ral per persona, respecte que s'incrementaria la despesa per haver-se de realitzar els balls al teatre i, d'altra banda, s'haurien d'arreglar els desperfectes. A més a més, s'havia de donar una gratificació a l'empresari perquè aquest tenia llogat l'edifici fins al Dimecres de Cendra i sofriria perjudici en tenir que avançar l'hora de la comèdia els dies que s'hi havia de celebrar ball. Finalment, els regidors acordaren no variar el preu perquè qualsevol increment influiria en l'assistència del públic.³⁵

La celebració dels balls a la casa de les comèdies suposava un considerable increment de la despesa ja que s'havia d'adaptar l'espai a una gran sala lliure d'obstacles per a poder desenvolupar les figures i la platea estava plena de seients que s'havien de retirar cada dia que hi hagués ball. En aquest sentit, el 19 de gener, els dos comissionats del consistori per a l'organització dels balls, els regidors Ramon de Villalonga i Miquel Alemany, exposaren a la resta de vocals del consistori que els mestres que havien examinat la sala havien confirmat que la despesa que s'havia de

---

³⁵ *Ibidem*, ff. 19 r.-21 r.

realitzar era quantiosa. Malgrat això, el consistori acordà que en l'assumpte es realitzés allò que opinaven els comissionats, “pues para ello llevan todas las facultades en representación de la Ciudad”.³⁶

Finalment, la casa de les comèdies es condicionà a fi d'acollir els balls de màscares d'aquell any. A fi d'anunciar la diversió al públic, el consistori emprà els tambors de la ciutat i aquesta novetat estranyà al Reial Acord. En la reunió consistorial del 24 de gener es tingué present el reial acte que s'acaba d'emetre, en el qual es manava al corregidor i l'Ajuntament que informessin sobre el contingut del bàndol que s'havia publicat, amb quina ordre i com s'havia executat sense haver tingut notícia el Reial Acord. Després de llegir-lo, els regidors acordaren informar amb l'exposició següent:

...que lo que se publicó, según las noticias con que se halla el Ayuntamiento, ha sido un pregon por el qual se repiten substancialmente muchas de las providencias de buen gobierno que publicó el Excmo. Sr. Capitan General quando tuvo la comision de tener a su cuydado la execución de la Real gracia de Bayles de Mascara por quatro años consecutivos, y como ahora la misma Real gracia se ha concedido al Ayuntamiento; cuyda su Presidente el Corregidor de que se observe el orden y policia que exige el buen gobierno de la execución de dichas diversiones públicas, y que es propia del cuydado de su Jurisdicción.

Que el Ayuntamiento en otra muchas ocasiones ha acordado con el Corregidor se publicasen pregones, y otras providencias propias de su instituto, lo que se ha hecho algunas veces con los tambores propios del mismo Ayuntamiento con licencia del Gobernador, o Comandante de las Armas a quien entiende toca dar este permiso conforme a la ordenanza que previene no se toquen tambores en Plaza de Armas sin conocimiento del que las manda.

Que la Ciudad se sirve de los Atambores para hacer los pregones con aprobación del Supremo Consejo según se lee en la Real Provisión de 22 de Noviembre de 1759 que inserta el Arancel de salarios de los empleados por la Ciudad y entre ellos el de estos dependientes los quales sirven aun quando la Ciudad publica las fiestas de sus Santos Patricios con trompetas y tambores, quando se publican remplazos del Regimiento Provincial porque asi lo manda el Rey, quando se llama a los Vagos de las Parroquias para elecciones de Comisarios de Diputados y Personero porque así se halla establecido, la publicación de la talla; la del utensilio; la de la marca de pesos y medidas y en otros muchos casos, por esto quando el asunto que contienen los pregones, edictos o bandos acordados, cuyas voces son sinonimas es de la clase que contempla el Ayuntamiento y Corregidor exige tambores previa la noticia del Gefe de las Armas, se vale de ellos como de sus dependientes asalariados, y esto con el objeto tan importante al Real servicio y bien comun del Pueblo, como es el de que se haga mas publica la ley que se le dicta, pues no pude

---

³⁶ *Ibidem*, ff. 28 r.-28 v.

dudarse que el son de los tambores contribuye a su ciencia y cumplimiento porque los que no saben leer no se detienen a enterarse de las ordenes que unicamente de fixan, y el son de los tambores les avisa para que acudan a enterarse al tiempo de su publicación, y si no lo hacen les interesa a que pregunten sobre la novedad, se enteren de la obligación que se les impone y la cumplan, objeto que apetece al Soberano, y a que debe el Ayuntamiento contribuir por su parte con todos sus esfuerzos.

Que en quanto a dar noticia al Real Acuerdo, no hace memoria el Ayuntamiento de que se haya practicado jamás antes de la publicación de semejantes pregones en que el Corregidor usa del exercicio de su jurisdicción ordinaria, o de las facultades que recibe de la superioridad en alguna comisión.

Y aunque el Ayuntamiento tiene presente haverse suscitado duda en cierta ocasión sobre la inteligencia del auto acordado que decidió la que se había ofrecido sobre el modo de publicar cierto bando prohibiendo la extracción de aceite del Reyno, y en que declaró el Consejo, que los bandos que se hubiesen de publicar en adelante así en el Reino de Mallorca, como en el de Aragón, y Principado de Cataluña, se hiciese en nombre de los Comandantes como Presidentes de las Audiencias y de los Regentes, y Oidores de ellas, ya demostró la Ciudad que la práctica interprete de la ley había hecho que su inteligencia se ciñese a la duda que se consultó entendiéndose únicamente sobre los bandos acordados por la Real Audiencia, pues en Mallorca se han publicado siempre por el Caballero Intendente, y por el Corregidor y Ayuntamiento los que han sido propios de sus respectivos ramos, y aun por otros Jueces comisionados, de que puedan acreditarse muchos ejemplares, y algunos de ellos de este presente mes y año.

Sin embargo el de que se trata en el dia, ni consta en las actas capitulares lo acordase el Ayuntamiento, ni lo firmo alguno de sus Individuos. Que es quanto puede informarse.”³⁷

Amb aquestes circumstàncies es començaren a celebrar els balls de màscares d'aquell any i al cap de pocs dies, se suscità una altra dificultat organitzativa. En la reunió del 4 de febrer, el regidor comissionat, Ramon de Villalonga, exposà que degut al nombre reduït de regidors i les nombroses comissions que atendien es podria minorar el nombre dels que concorrien per al govern dels balls en les nits que se celebraven, és a dir, que en lloc de dos fos només un regidor el que hi assistís. La proposta fou aprovada pels regidors.³⁸

Una vegada finalitzada la temporada només quedava fer els comptes del producte que havia quedat íntegre, després de descomptar les despeses. A la primeria del mes d'abril, el consistori acordà, a proposta dels regidors comissionats per a la direcció dels balls, que s'havien de donar a l'empresari del teatre dos-cents vint rals en

---

³⁷ *Ibidem*, ff. 34 v.-36 r.

³⁸ *Ibidem*, f. 40 v.

concepte d'indemnització, “pues no es justo que este haya tenido que sufrir alguna quiebra en las diversiones que dava al público, y que no sea remunerada”.³⁹ Finalment, a la darrereria d'aquell mes, l'Ajuntament, d'acord amb la proposta del regidor Antoni Ignasi de Pueyo, acordà que el producte dels balls que havia estat ingressat a la Taula Numulària el 9 d'abril fos traspasat als cabals comuns perquè fos invertit en l'establiment de l'enllumenat, segons havia manat el rei mitjançant la Reial Ordre a la qual ens hem referit abans.⁴⁰

1805: els empresaris del teatre intenten organitzar els balls

Els sucosos guanys que proporcionaven els balls, la seva realització al teatre i les dificultats econòmiques que es tenien per a mantenir la diversió de les comèdies motivaren que l'any 1805 els empresaris del teatre intentessin organitzar els balls de màscares. En la reunió del 15 de gener, els regidors tingueren en compte la sol·licitud presentada per Joan Ros i Mateu Cañellas. En l'escrit, els dos empresaris exposaven que tenien notícia que el dia dos de gener havien començat els balls de màscares a la ciutat de Barcelona. Assabentats que la ciutat de Palma també gaudia de permís reial per a la seva organització, “y teniendo entendido que no querra hacerlo por su cuenta”, i considerant les nombroses pèrdues que sofrien per a poder mantenir les representacions teatrals, demanaven el permís per a poder organitzar pel seu compte els balls de màscares. Pel que respecta al nombre de balls que s'havien d'organitzar i el dia que començarien seria fixat pels regidors. La pretensió dels empresaris era veure si amb el producte dels balls es podien suplir les pèrdues que sofria l'empresa teatral i d'aquesta manera sostenir la diversió pública. A fi d'aconseguir la petició, els empresaris oferien donar a l'Hospital per via d'almoïna la quantitat competent segons el producte obtingut dels balls. Després de llegir la petició, l'Ajuntament emeté un rotund “no ha lugar”.⁴¹

D'aquesta manera, un any més els balls se celebraren a la Casa de Comèdies i sota l'organització del consistori.

---

³⁹ *Ibíd*em, ff. 107 r.-107 v., acta del 6 d'abril de 1804.

⁴⁰ *Ibíd*em, f. 129 r., acta del 28 d'abril de 1804.

⁴¹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2129/1, ff. 19 v.- 20 r.

1806: els balls tornen a la Llotja

Primera subhasta pública per a l'organització dels balls

A la darrereria de 1805 es tornà a tractar l'assumpte dels balls a les reunions del consistori. El 14 de desembre, el corregidor féu present que en el cas d'haver-se de celebrar balls en 1806 convenia començar a tractar la forma d'organitzar-los i si aquests s'havien de dur a terme a l'edifici de la Llotja, tractar el mode de verificar-se. Els regidors prengueren en consideració l'exposició del corregidor i acordaren tractar l'assumpte el dimarts següent.⁴² Cal anotar aquí que després de dos anys celebrant els balls al teatre els regidors volien tornar a organitzar-los a la Llotja, un lloc més espaiós, més còmode i que produïa més guanys.

En efecte, en la sessió celebrada el 17 de desembre els regidors llegiren una exposició presentada pel regidor Ramon de Villalonga que deia el següent:

M. I. S.

Tiene acreditado la experiencia que los bayles de Mascara en el teatro apenas producen lo necesario para los gastos quando en la Lonja han dado los productos netos que V.S. no ignora.

En el Teatro son muchos los gastos indispensables, y de preciso es menor la concurrencia, por la poca capacidad del edificio para estas funciones, y acaso por el prudente temor de un incendio.

En la Lonja no hay motivo para temerle, y esta confianza atrae mucho gentio, pues a la verdad no hay en Palma un salón, no solo igual, ni menos comparables con el de aquella casa por todas sus circunstancias, reuniendo igualmente la de hallarse inmediato a plazas y calles anchas, donde los coches no pueden incomodar a la gente; y debiendose tratar hoy de esta pública diversión me ha parecido debia hacer presente a V.S. estas reflexiones habiendo tenido la comisión de informar en el Expediente de Alumbrado, cuyo informe apoyado por V.S. pasó al Real Acuerdo, y en el se sienta que el primer gasto de este establecimiento se ha de satisfacer del producto líquido que rendieron los bayles de mascara, y que en lo succesivo se apliquen a los fondos del mismo Alumbrado.

En este supuesto, creo que todos debemos procurar que los bayles de Mascara se verifiquen en el salón de la Casa Lonja pues S.M. hizo la gracia por medio de nuestro Capitán General y ultimamente a representación de V.S. de que el producto de aquella diversion se aplicase al Alumbrado de esta Ciudad cuyo establecimiento está mandado en los terminos que constan a V.S y así propongo

Que este M. I. Cuerpo pase Oficio al Real Consulado pidiendo se sirva ceder dicho salón al fin indicado, atendiendo a los relevantes motivos que llevo expuestos, y a que el Ayuntamiento no ha tomado en contrario.

---

⁴² AMP. Actes municipals, sig. AH-2129/2, f. 190 r.

Palma 17 de Diciembre de 1805

Ramon Villalonga.

En la seva vista, el consistori acordà seguir la proposta del regidor Villalonga i manà que immediatament es formés l'ofici que havien de dirigir al Reial Consolat i que es passés a la major brevetat possible.⁴³

Pocs dies més tard, el 20 de desembre, el consistori tornà a tractar l'assumpte dels balls. El Reial Consolat havia contestat a la petició realitzada per l'Ajuntament i en resolució adoptada el 18 d'aquell mateix mes havia decidit cedir la sala principal de l'edifici de la Llotja per a la celebració dels balls i que per aquell efecte fos retirat el gra que en ell s'emmagatzemava en el termini de vuit dies. La Junta Governativa del Consolat agregà que la Llotja havia de romandre oberta tots els dies sense excepció, segons el que disposava la Reial Ordre de 19 d'agost de 1803 i igualment agregà que es nomenarien per torn dos conciliars perquè celessin sobre la policia i conservació de l'edifici, als quals l'Ajuntament havia de proporcionar una habitació decent per a la seva estada. Una vegada escoltada la comunicació, els regidors acordaren que es procedís de la manera que ho proposava el Reial Consolat. Seguidament, es nomenaren els dos regidors que s'havien d'encarregar de la direcció i organització dels balls i en foren elegits els regidors Ramon Villalonga i Antoni Net. Finalment es tingué present la petició del Diputat del Comú Francesc Pou, que exposava que ell i els seus companys desitjaven concórrer amb les seves tasques a l'útil establiment de l'enllumenat i per aquesta raó demanava que concorregués un diputat a la Junta de Comissió per als Balls de Màscara, de la mateixa manera que acudia a la Junta de Tabac. Els regidors acordaren que se cités per a una altra reunió, que s'assabentés el capità general sobre la innovació que es pretenia i que els encarregats d'informar el capità general fossin els propis regidors que formaven la comissió, és a dir, els regidors Ramon Villalonga i Antoni Net.⁴⁴

L'endemà, el regidor Ramon Villalonga donà compte del resultat de la comissió que li havia encomanat el consistori. El regidor havia parlat amb el capità general i aquest li havia dit que entenia que no s'havia d'innovar cap cosa en la composició de la mencionada junta i que ja havia parlat d'aquest assumpte amb el Governador. Una

---

⁴³ *Ibíd*em, ff. 191 r.-192 r.

⁴⁴ *Ibíd*em, ff. 195 r.-197 r.

vegada finalitzada l'exposició del regidor, entrà a la reunió el diputat Joan Ferrà el qual fou informat del resultat de les gestions realitzades. Seguidament es llegí l'ofici que aquell mateix dia havia dirigit el diputat del comú Francesc Pou al corregidor, en el qual posava de manifest que havia notat un cert rebuig de la seva proposta en alguns dels cavallers regidors. Per aquesta raó la retirava i reiterava el seu desig de contribuir a l'establiment de l'enllumenat públic, per la qual cosa s'oferia a col·laborar amb els comissionats encarregats de la direcció dels balls en tot allò que trobessin convenient. Després es tornà a llegir la proposta feta pel diputat Pou el dia anterior i el diputat Ferrà manifestà que en cap moment Pou li havia comunicat la seva intensió i en cas d'haver-ho fet no hagués volgut ser partícip de la proposta. Amb això, quedà liquidada la qüestió.

En la mateixa reunió es comentà la possibilitat de subhastar la celebració dels balls de màscares a la Llotja. Després de discutir l'assumpte, s'acordà que se subhastessin i s'especificà que “llegando la postura que se ofrezca a trece mil reales se remate, y si no se dé cuenta al Ayuntamiento de su última postura, esto es no llegando a once mil reales, en cuyo caso desde luego procederá la Comisión a administrarlo, a cuyo fin se fijaran carteles, arreglándose a los años anteriores”.⁴⁵

Aquell mateix dia el consistori publicà l'avís públic següent:

*Se hace saber a todo el que quiera sacar a subasta los bailes de máscara que han de ejecutarse en la casa Lonja bajo las condiciones de la misma entrada, orquesta y a corta diferencia alumbrado, y arancel de comestibles que han regido los años anteriores, se presente en la secretaria de la Ciudad dándosele tiempo hasta las 3 de la tarde del lunes 23 del corriente respecto a que han de principiar el día de Reyes y que cuando menos ha de dar diez bailes, pudiendo pero ejecutar mas si quisiere. Palma 21 de Diciembre de 1805.*⁴⁶

Com estava anunciat, el dia 23 es procedí a realitzar la subhasta. Una de les licitacions que es presentaren –no sabem si fou l'única– fou la de Francesc Pujol, que oferí les condicions següents:

1ª.- Correrá a su cargo todo lo que se entiende del Baile de Puertas a dentro; como es Música, Alumbrado, composición de Sala, Botellería, y demás que viene de su naturaleza.

---

⁴⁵ *Ibíd*em, ff. 201 r.-202 r.

⁴⁶ AMP. Fons Pons, lligall 721/III, s.f.

2^a.- *Respecto que se ha observado que el Alumbrado de sebo es perjudicial por las muchas manchas que han sacado distintas señoras, lo que ha acarreado disgustos, y muchas resoluciones de no volver a él; se hará todo el alumbrado de Aceite con la misma perspectiva que en años anteriores lo que dará mejor perspectiva, y tanta o más luz.*

3^a.- *Ignorando el proponente, si la tropa, médico, cirujano y comadre, acostumbran tener gratificación correrá esta (en el caso de tenerla) como su asistencia de cuenta de la Ciudad sin que en ningún caso deba entrar el Empresario en iguales asuntos.*

4^a.- *Para toda gratificación o emolumento, pagará el exponente ocho mil reales vellón o cuatro cientos duros plata.*

5^a.- *Que para poder desempeñar mejor los diez bailes o más en cuanto quepan según se ha anunciado al Público; deberán empezar el Domingo 5 de Enero sábado de los Reyes.*

6^a.- *Respecto que el estado del Exponente no es el de tener en su Casa, ni propio ningún especie de Tapiz, Cortinaje ni cosas semejantes, y que esto no se encuentra presto por un hombre de su clase; será de cargo de la Ciudad el franquear los que se hayan de poner, y del de el Empresario el gasto de su transporte y de ponerle en su lugar etc. lo propio sucederá de todo lo que se haya de poner para el adorno del Palco de Su Excelencia y cualquiera otro que se quiera adornado.*

7^a.- *Que en cuanto a los músicos se obliga el Exponente a pagar cuarenta músicos todas las noches de baile al mismo precio que los pagaba la Ciudad en los años anteriores; y si acaso los músicos quisiesen más por correr este año por cuenta de Empresario deba correr a cargo a la Ciudad el pagarles lo que quisiesen más de un duro por cada uno.*⁴⁷

La proposta no cobrí les expectatives que havia marcat el consistori en la reunió celebrada el 21 de desembre i aleshores foren els propis regidors els que es feren càrrec de l'organització dels balls. El 5 de gener de 1806, el brigadier Joan de Villalonga, Governador militar i polític de la ciutat, publicà el bàndol en el qual es dictaven les normes que havien de regir els balls de la temporada i l'endemà, festivitat dels Reis Mags, ja se celebrà el primer.

La convivència, l'enteniment i coordinació entre els regidors de l'Ajuntament i els conciliars encarregats de la direcció i policia dels balls fou bona, no així entre els conciliars i el corregidor. Per una comunicació enviada a l'Ajuntament per la Junta de Govern del Reial Consolat, amb data del 14 de gener, ens assabentem que en el ball celebrat el dia 6 de gener el corregidor obligà a deixar el bastó, "que no era insignia de Jurisdicción sino de la reserva hecha por el Consulado al ceder su propia casa", a un dels seus comissionats. A fi de no rompre la desitjada harmonia entre les dues

---

⁴⁷ *Ibíd.*

institucions, el Consolat no elevà en aquella ocasió protesta formal. No obstant això, el prudent procedir donà lloc a un segon desfavor i atemptat durant el ball celebrat el dia 12 de gener, en el qual el corregidor pretengué privar els representants del Consolat, no sols de la seva espasa i el seu vestit, sinó també de la seva pròpia casa –l’edifici de la Llotja–, humiliant-los-hi amb veus descompostes davant de la gent i intentant expulsar-los ignominiosament i a la força, la qual cosa hagués posat en execució si els conciliars no haguessin pres la prudent decisió de retirar-se voluntàriament. En cap moment, el Consolat posava en dubte en la seva comunicació el recte procedir de l’Ajuntament en els acords presos entre les dues institucions a l’hora de cedir l’edifici, demostrat amb la bona harmonia en els torns de policia dels regidors i conciliars, però si advertia que a fi d’evitar un tercer greuge i per a desgreuge de la injúria rebuda havia resolt, al mateix temps que informava a l’Ajuntament, acudir al superior jeràrquic del governador i en el seu cas als tribunals competents i que no s’obris l’edifici per a la celebració de balls mentre els conciliars no poguessin exercir la seva tasca.

L’anterior comunicació es tingué present en la reunió consistorial celebrada el dia 15 i després de llegir aquesta i la que havia enviat el corregidor al Consolat amb data del dia 13 –el contingut de la qual desconeixem–, els regidors discutiren llargament l’assumpte i formalitzaren la seva opinió en la preceptiva votació, de la qual resultà la citació d’una propera reunió per a tractar-lo.⁴⁸

L’endemà es tornà a reunir el consistori i després de tenir en compte els oficis anteriors i l’acord de cessió de l’edifici de la Llotja per als balls, el regidor Ramon Villalonga, encarregat de l’organització dels balls, exposà que aquell any els balls havien estat ben rebuts pel públic i que el producte estava destinat a una utilitat tan important com era l’enllumenat de la ciutat. Per tant, si es deixaven de realitzar els balls entenia que es faltaria a l’oferiment fet al públic i causaria l’evident perjudici de despesa feta que devia cobrir-se amb el producte dels mateixos balls, del qual no volia ser responsable, ni tampoc del retard que amb aquest motiu pogués sofrir l’establiment de l’enllumenat. Atenent a aquestes circumstàncies, el regidor proposava presentar un ofici al capità general en el qual es manifestés el que havia succeït i que la ciutat continuava en el desig que continuessin els balls a la Llotja amb el bon ordre i harmonia que fins aquell moment havia hagut entre el Consolat i l’Ajuntament, esperant que el

---

⁴⁸ AMP. Actes municipals, sig. AH- 2130/1, ff. 21 r.-23 v.

bon encert del capità general fes possible una solució. També proposà el regidor, que al mateix temps, es dirigís un ofici al Consolat en el qual es contestés que la ciutat mai no havia dubtat que els conciliars que havien de fer torns en el ball de màscares havien de presentar-se amb el vestit que els correspongués per la seva classe i que a fi d'eliminar qualsevol obstacle que impedís la celebració dels balls, en la mateixa data s'enviava una petició al capità general perquè prengués la providència més convenient. La proposta fou aprovada per la totalitat dels vocals, tal com l'havia plantejada Ramon Villalonga.⁴⁹

Dos dies més tard, en la reunió vespertina de caire polític celebrada el 18 de gener, els regidors de l'Ajuntament tingueren en compte els oficis que el capità general havia enviat aquell mateix dia. Junt amb la comunicació en la qual comunicava que després de les gestions realitzades –i que el Consolat havia acceptat– el consistori podia disposar que continuessin els balls en els dies més convenients, la màxima autoritat illenca enviava l'ofici que havia dirigit al Consolat amb data del 17 de gener. En ell, el capità general exposava que en vista de l'ofici que li havia enviat el Consolat amb data del 14 de gener, el que el Governador havia dirigit al Consolat, amb data del 13 de gener, en el qual es feia relació dels fets ocorreguts en els balls celebrats els dies 6 i 12 de gener, i per altra banda, l'ofici que li havia enviat l'Ajuntament en aquella mateixa data, trobava que tot el que havia ocorregut havia procedit de no haver-se posat, després de l'article 14è del bàndol publicat el 5 d'aquell mes, que també assistirien als balls dos conciliars del Consolat amb el seu vestit i espasa per a zelar la policia i conservació de l'edifici de la Llotja, tal com ho havia proposat el propi Consolat en l'ofici del 19 de desembre de 1805. A fi d'evitar semblants encontres, el capità general proposà que el Consolat continués nomenant els conciliars, com era just i l'Ajuntament acceptava, i que el secretari de la institució li passés els noms dels nomenats a fi que els fes reconèixer per l'estat major de la plaça i tropa que es trobés empleada. Així mateix, esperava que els dos conciliars saludessin al corregidor o al seu tinent, a fi que aquest també els reconegués. En un altra còpia figurava la contestació del Consolat, en la qual acceptava les condicions proposades pel capità general. El regidors municipals, després de llegir tots els oficis i comunicacions, acordaren, de conformitat, quedar assabentada la ciutat i d'aquesta manera continuà la diversió.⁵⁰

---

⁴⁹ *Ibidem*, ff. 24 r.-25 v.

⁵⁰ *Ibidem*, ff. 31 r.-32 r.

Una vegada finalitzats els balls d'aquella temporada, en la sessió celebrada el 4 de març de 1806, els regidors tingueren en compte la petició presentada per Isidro Dorado i Antonio Vidal, algtzirs del jutjat del corregiment en la qual exposaven que havien assistit a tots els balls que s'havien celebrat i demanaven que se'ls abonés alguna gratificació per l'extraordinari treball que havien prestat aquelles nits. El vot dels regidors estigué dividit: uns opinaven que fossin els regidors comissionats els que informessin sobre l'assumpte i els altres opinaven que fossin els mateixos regidors els que "se arreglen a lo que se ha practicado en los años anteriores". Davant la paritat d'opinions, el corregidor dirimí l'empat i opinà que els regidors comissionats fessin allò que els paregués més convenient.⁵¹ Com que els dos algtzirs eren empleats de la justícia, l'Ajuntament decidí finalment no gratificar la feina que havien realitzat.⁵²

Aquesta és l'única referència que hem localitzat sobre la presència d'aquests agents de l'ordre a la diversió pública, de la qual cosa inferim que aquell any la presència de ciutadans als balls fou important. D'altra banda, les xifres de producte aconseguides aquell any corroboren, d'alguna manera, la nostra hipòtesi. En la reunió celebrada el 3 d'octubre, els regidors comissionats Ramon Villalonga i Antoni Net comunicaren al consistori que el producte que s'havia aconseguit en la celebració dels balls havia ascendit a quaranta-un mil dos-cents trenta rals, les despeses a vint mil dotze rals i dotze morabatins i el líquid a vint-i-un mil dos-cents disset rals i trenta-dos morabatins. En la seva vista, s'acordà que la mencionada partida s'entregués al mestre de cerimònies i escrivà de despeses menudes i es fes un record a l'agent en Madrid perquè agilitzés l'assumpte de l'enllumenat públic.⁵³

1807-1809: últims balls de màscara abans de la Guerra del Francès Mesures per a combatre el excessos comesos pels assistents

A mitjan mes de febrer de 1807 el rei havia prohibit la celebració de balls de màscara a tot el territori, excepte a Catalunya, així ho comunicà el Comte de Isla, governador interí del Consell de Castella, el 17 d'aquell mes als capitans generals:

Con fecha de ayer me ha comunicado el Señor Marques Caballero la Real orden siguiente:

---

⁵¹ *Ibíd*em, ff. 77 v.-78 r.

⁵² *Ibíd*em, f. 159 v., acta del 3 de juny de 1806.

⁵³ *Ibíd*em, f. 257 r.

Ilustrísimo Señor: El Rey ha llegado á entender que en algunos Pueblos del Reyno ha habido, ó hay bayles de Mascara; y habiendo sido esta noticia muy del desagrado de S.M. se ha servido mandar que V.I. repita la prohibicion de semejantes diversiones, á escepción de Cataluña; haciendo el mas estrecho encargo, para que de ningun modo vuelvan a llegar a oidos de S.M. noticias tan desagradables.

*La traslado a V. S. para que al momento la circule á las Justicias del distrito de ese Tribunal, y cuide muy particularmente de su puntual cumplimiento, avisando de qualquiera contravención que se intentare contra dicha Real resolución, aunque no debe esperarse que la haya, como también del recibo de esta.*⁵⁴

Malgrat que no la hem pogut localitzar, suposem que la Reial Ordre arribà a Palma, com a la resta del territori espanyol. Malgrat això, no tenim constància que se celebressin balls en el carnestoltes de 1807, encara que tampoc podem afirmar que no es realitzessin, ja que no hem trobat cap notícia al respecte.

Amb aquesta situació i transcorregut un any, el consistori intentà continuar amb l'organització dels balls de màscares en l'any 1808. El 16 de gener, Josep Quint Safortesa, comunicà al consistori que junt amb el seu company, el regidor Josep Cotoner, havien conversat confidencialment amb el capità general, segons l'encàrrec que els havia fet l'Ajuntament, sobre el mètode que podia adoptar-se per a dur a terme la reial gràcia que tenien concedida de fer balls de màscara, tenint en compte l'extrajudicial notícia de la prohibició del mencionats balls a la Península. El capità general els havia manifestat que es trobava en ànims de verificar-los, per la qual cosa insinuà que l'Ajuntament podria fer una exposició al Reial Acord dient que no tenia notícia de la derogació de la reial gràcia i demanant que se servís declarar si en virtut de l'última Reial Ordre quedava extingida o afectava la gràcia. D'acord amb l'exposició, els regidors decidiren convocar una altra reunió per al dilluns següent.⁵⁵

En aquella sessió, celebrada el 19 de gener, es tingué present el Reial Acte que havia emès el Reial Acord amb data del 18 de gener sobre l'assumpte, en el qual es donava permís a la ciutat per a poder celebrar els balls de màscares:

En vista de lo expuesto por la Ciudad y ohido en voz al fiscal de Su Magestad conformandose con su dictamen en todas las partes, los SS del margen [President, Regent, Campaner, Oliver, Elola, Varela i Veleña] dixeron que

---

⁵⁴ No hem pogut localitzar aquest document als arxius consultats. El que reproduïm està transcrit del trasllat de la Reial Ordre a l'Audiència d'Oviedo [En línia] [Ref. del 15 de juliol de 2015] Disponible en web: <<http://www.bibliotecavirtual.asturias.es/i18n/consulta/registro.cmd?id=110>>.

⁵⁵ AMP. Actes municipals, sig. AH-2131/1, ff. 29 r.-29 v.

atendiendo al corto tiempo que falta para dar principio a los bayles de mascara y que en el no es posible representar a S.M. las dudas que ofrece la Real orden de 17 Febrero del año pasado; teniendo tambien en consideración los fines útiles a que estan destinado estos productos por diferentes Reales ordenes se permite por este año el que la ciudad haga los bayles que solicita con la prevencion de que para lo sucesivo ha de obtener Real declaración de si está o no comprendida Palma en dicha Real Orden sin embargo de su Privilegio, y de esta Providencia y demas fundamentos que ha tenido el Acuerdo para ella se de cuenta a S.M.

Una vegada discutit l'assumpte, els regidors acordaren que es passés un ofici al Reial Consolat sol·licitant la Llotja per a celebrar-hi els balls de màscara de la mateixa forma que s'havia practicat en els anys anteriors. Respecte a l'escrit que s'havia d'enviar a Madrid, es resolgué que en la primera reunió es tornaria a tenir en compte l'acte del Reial Acord. En aquella mateixa reunió es nomenaren com a directors dels balls, respecte d'haver-se excusat el regidor Ramon Villalonga, els regidors Josep Quint Safortesa, Josep Cotoner i Antoni Net, perquè cuidessin de la direcció i organització dels balls.

En aquell estat, el síndic personer, Esteve Bonet presentà una exposició en la qual manifestava que hi havia necessitat que els regidors que presidien els balls en nom de l'Ajuntament celessin la conducta dels concurrents i que fessin complir les condicions i regles que es publicaven en el ban que s'acostumava publicar tots els anys. El fet de no castigar els excessos i contravencions havia revocat l'idea de la utilitat dels balls, havia desviat la major i més sana part del poble de la concurrència, la qual cosa feia que no es cooperés en els útils objectes que s'havien proposat en l'operació, com eren l'enllumenat i l'evasió de majors mals. Per a Bonet, la moral, molt més que l'economia, formava el ben públic i així el vestits indecents, les confiances escandaloses i atrevides, tant en paraules com en accions, i allò que s'excusava dins les habitacions ocupades sota el pretext de refrescar, eren els punts als quals s'havia de dirigir alguna providència activa, ja que el fruit d'aquestes actituds havia estat pares escarmentats, celibats violents i matrimonis separats. En la seva vista, els regidors acordaren que es llevessin les portes de les habitacions i que els regidors que havien de presidir per torn nomenessin quatre individus de la seva confiança a fi de vigilar i en cas de produir-se

algun desordre avisar els comissionats. Els regidors deixaven a la disposició dels expressats comissionats la satisfacció que s'havia de donar a aquells individus.⁵⁶

Pocs dies més tard, en la sessió celebrada el 22 de gener, es tingué present l'ofici que el Reial Consolat havia enviat contestant el que se li havia enviat amb data del 19 de gener.⁵⁷ En ell es comunicava la cessió de l'edifici de la Llotja per a la celebració dels balls sota les mateixes condicions que els anys anteriors, que es comissionava el cònsol Joan Peretó de Vidal perquè, juntament amb els comissionats de l'Ajuntament, cuidés que en el temps de condicionar i compondre el saló no es causessin desperfectes a l'edifici i demanava que es fes una habitació còmoda amb porta, pany i clau per a l'ús particular dels empleats i matriculats del Consolat. Una vegada llegit, el consistori es donà per assabentat i traslladà l'ofici als regidors encarregats dels balls per al seu coneixement.⁵⁸

El 5 de febrer, el síndic personer recordà al consistori que encara no s'havia complit amb la resolució acordada el 19 de gener que consistia en eliminar les portes de les habitacions que hi havia a la Llotja. Els regidors acordaren que es fes tal com ho proposava el síndic.⁵⁹ Amb aquest acord, els balls es continuaren celebrant a la Llotja aquell any.

Consta que l'any següent, el comte de Montenegro, Ramon Despuig, tornà a autoritzar la celebració de balls de màscares a la Llotja. Poc després l'edifici fou ocupat per la guarnició que també ocupava el quarter adjacent, ja que s'havia augmentat la dotació i no hi havia prou lloc per a tota la tropa. A la primavera del mes de juliol, la Junta de Comerç accedí que el tercer batalló del Regiment d'Infanteria d'Amèrica es fés càrrec de la Llotja.⁶⁰ Aquesta decisió, el teatre amb les portes tancades i el conflicte bèl·lic en marxa, foren les causes per les quals no s'organitzaren balls públics durant la Guerra del Francès.

---

⁵⁶ *Ibíd*em, ff. 34 r.-35 v.

⁵⁷ Segons Aparicio, el 21 de gener de 1808, el Consolat havia accedit a la sol·licitud feta pel llavors capità general, José de Heredia Velarde, de buidar mig saló per celebrar-hi els balls (APARICIO, Àngel: *Sa Llonja. Una fundició de canons durant la Guerra de la Independència*, col·lecció Arbre de Mar, núm. 30. Palma: Documenta Balear, 2008, p. 113).

⁵⁸ AMP. Actes municipals, sig. AH-2131/1, f. 37 r.

⁵⁹ *Ibíd*em, f. 47 v.

⁶⁰ APARICIO, Àngel: *op. cit.*, p. 114.

Balls ciutadans durant la Guerra del Francès

Com hem comentat, l'any 1809, amb el conflicte bèl·lic en plena efervescència, els balls de màscares organitzats per l'Ajuntament es deixaren d'organitzar. Malgrat això, suposem que no es deixaren de celebrar balls a Palma durant la temporada de carnestoltes. Així es desprèn de l'acord pres pel capítol de la catedral de Palma el 9 de febrer de 1810. Al llarg de la reunió, el canonge Joan Ferrà exposà que eren notoris els desordres que es cometien en els balls nocturns, els quals no deixaven de ser freqüents durant l'època del carnestoltes, malgrat les calamitats –la guerra, la fam, i d'altres– que els oprimien. Per aquesta raó, el canonge exhortà el capítol a acudir al govern perquè els prohibís. Immediatament el capítol comissionà dos canonges perquè exposessin l'assumpte al governador, o a la persona que tenia la competència, perquè es donessin les providències més serioses sobre el particular.⁶¹

Curiosament, l'endemà, a l'Ajuntament, els regidors discutiren sobre la celebració d'una diversió pública, d'acord amb el que es disposava al capítol segon de l'article 19è de la Reial Instrucció per a l'elecció de Diputats a Corts. Sobre quina havia de ser aquella diversió i el lloc on s'havia de dur a terme, els regidors opinaren el següent: el regidor degà, Marià Pujol i el diputat del comú Antoni Ballester expressaren que es fes un ball a la plaça de Cort, el qual havia de ser presidit per l'Ajuntament, els rectors parroquials i els electes; Marià Cererols opinà que es fes el mencionat ball, però, que no tenia perquè presidir el consistori, com tampoc s'estava obligat a fer corrieres i altres activitats previngudes a la Reial Instrucció; Francesc Rosiñol, digué que es fes el ball, el qual també es podria dur a terme a la plaça del Born, però en cas de determinar que presidís el consistori, s'havia de fer a la plaça de Cort; el marquès del Reguer, Marià Conrado, Jeroni d'Alemanys i el diputat del comú Pau Oms expressaren que s'havia de posar una música al Born que anés a ballar el que volgués, encarregant al corregidor que enviés tropa per al bon ordre i que l'acte durés fins a la retreta; Pere Orlandis opinà el mateix que el degà; Antoni Net, votà el mateix que el degà i agregà que en cas de verificar-se el ball havia de presidir-lo la Justícia, ja que així ho manava el rei en la seva Reial Instrucció; finalment, el síndic Antoni Pons opinà que el ball s'havia de fer al Born, que assistís l'Ajuntament i rectors parroquials. Així, doncs, es disposà,

---

⁶¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1672, f. 239 v., acta del 9 de febrer de 1810.

per unanimitat de vots, que es fes un ball a la plaça de Cort, d'acord amb el que manava una Reial Instrucció.⁶²

A tall de curiositat cal dir que la qüestió de l'enllumenat públic es resolgué finalment l'any 1811. El 14 d'agost, el consistori tingué present l'ofici de la Junta Superior Provincial, en el qual comunicava l'acord que havia pres sobre l'establiment de l'enllumenat públic a la ciutat a fi de garantir la seguretat dels ciutadans. De seguida es nomenà una comissió i es discutí l'assumpte econòmic, ja que, segons el regidor Marià Cererols, com dels balls de màscares no hi havia arbitri, el qual estava destinat a aquest efecte, hi havia que veure de quin ram s'havia de costejar la col·locació i el manteniment dels fanals. En primer lloc, fou proposat que l'enllumenat es pagués del dret de cisa de carns i imposició de ramat, per la qual cosa s'acudí al Reial Acord. El tribunal sentencià que l'enllumenat s'havia de pagar, tal com havia estat manat pel rei, dels ingressos produïts pels balls de màscares, però, finalment les despeses necessàries es pagaren d'altres rams municipals.⁶³

Els balls de màscares en la Restauració Absolutista

Finalitzada la Guerra del Francès, amb motiu de la caiguda del “monstruo de Europa” –amb aquest nom era conegut Napoleó– i l'arribada a la Península del rei Ferran VII, una Reial Ordre, amb data del 25 de març de 1814 i donada per la Regència del Regne, disposà que es fessin festes, almenys de lluminària i un solemne tedèum, durant tres dies. El consistori disposà que aquelles celebracions tingueren lloc els tres primers dies del mes de maig. El 2 de maig estava previst celebrar l'aniversari per les víctimes de la llibertat espanyola sacrificades a Madrid el 1808. Sembla que entre els actes programats hi havia balls de màscares al teatre perquè l'últim dia de les celebracions, el 3 de maig, el consistori tingué present un ofici del cap superior polític dels dia anterior en el qual manifestava que no li pareixia regular continuar aquella nit el ball de màscares que s'havia de celebrar, a causa del noble dol que havia de distingir la

---

⁶² AMP. Actes municipals, sig. AH-2132/1, ff. 53 v.-54 v., acta del 10 de febrer de 1810. Malauradament no hem pogut localitzar la Reial Instrucció a la qual es fa referència en l'acta de la sessió.

⁶³ AMP. Actes municipals, sig. AH-2132/2, ff. 207 r-207 v., 228 v.-229 r., 251 r., actes del 14 d'agost, 2 i 28 de setembre

memòria d'aquell dia. El consistori es donà per assabentat de l'ofici i d'haver disposat el president la suspensió de la diversió per aquell dia.⁶⁴

La intenció del consistori era la de continuar amb l'organització i celebració dels balls de màscara durant el carnestoltes de 1815, però, les circumstàncies del moment impediren la seva celebració. Per la documentació teatral conservada⁶⁵ ens assabentem que el 9 d'octubre de 1814, la Junta de Teatres estudià un memorial presentat per l'empresari, Felipe Pallarés, i la resta de components de la companyia còmica, en el qual exposaven l'adversa situació econòmica que patien, com a conseqüència de l'absència de públic a les representacions. Entre altres mesures, es proposà que l'Ajuntament acordés destinar a l'empresa teatral vint mil rals del producte dels balls públics que s'havien de celebrar –deu mil anticipats i la resta quan se celebressin els balls.⁶⁶

No obstant això, el 9 de desembre de 1814, el capítol catedralici comunicà al consistori la intenció de celebrar una Santa Missió entre 29 de desembre de 1814 i el 5 de gener de 1815 a la catedral, donant la comunió general el 6 de gener.⁶⁷ Per la seva part, els regidors del consistori decidiren assistir al devot exercici de la Missió el primer i l'últim dia, com a corporació, i els altres dies a títol particular.⁶⁸ El fet de celebrar-se la Missió aquests dies retardà els preparatius i l'inici de les festes de carnestoltes.

El 10 de gener de 1815 l'Ajuntament tractà l'assumpte de la celebració dels balls de màscares i, com era habitual, cadascun dels regidors donà la seva opinió al respecte. El regidor degà, Pere Gual, després de tenir en compte tot el que havia passat anteriorment amb els balls, les circumstàncies actuals, i que els balls que es poguessin celebrar no cobririen les despeses que provocarien, pel poc temps que restava de carnestoltes, fou partidari de suspendre per aquest any els balls. Respecte als vint mil rals que s'havien avançat del producte dels balls a la companyia còmica, digué que es paguessin dels balls de l'any següent amb interessos o d'un altre fons, però que de cap manera es carreguessin al públic. De la mateixa opinió foren la resta de regidors

---

⁶⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH-2134/2, ff. 133 r.-133 v., 135 v.-136 r., 138 r.-138 v., 140 r.-140 v. I 143 v., actes del 23, 25, 27 i 29 d'abril i 3 de maig de 1814.

⁶⁵ El llibre d'actes d'aquell any finalitza en el mes d'agost.

⁶⁶ AMP. Fons Pons, lligall 199, ff. 254 r.-255 r.

⁶⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, ff. 55 r.-55 v., acta del 9 de desembre de 1814.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 56 r., acta del 13 de desembre de 1814.

presents, amb algunes matisacions sobre l'avançament econòmic realitzat.⁶⁹ Amb aquelles opinions, els balls no se celebraren, i sembla que en els anys posteriors tampoc.

Al llarg de 1816 només tenim notícies sobre la petició de la sala consistorial, realitzada pel coronel del Regiment d'Infanteria de Nàpols, a fi de celebrar-hi un ball i la discussió duta a terme al consistori sobre l'organització de balls de màscares a fi de sufragar les despeses que generava l'enllumenat públic. En la reunió municipal celebrada el 9 de gener de 1816 el regidor degà Pere Gual, corregidor interí, exposà que el coronel del Regiment d'Infanteria de Nàpols li havia manifestat desitjos de donar un ball al saló de les cases consistorials, esperant que els consistori li'l franquejaria. Com els regidors dubtaren si ja s'havia donat aquella situació, acordaren buscar tots els antecedents i en cas d'haver-ne que se cités a fi de resoldre alguna cosa al respecte. Tres dies més tard, el 12 de gener, estava previst parlar de l'assumpte, però, com el regidor Marià Prohens de Cererols ja havia parlat amb el coronel del regiment i aquest ja no demanava la sala per a celebrar el ball, li paregué que no hi havia cas i aleshores ja no es tractà.⁷⁰

En el mes de maig d'aquell mateix any tornà a sortir en les reunions municipals l'assumpte dels balls de màscares arran d'una discussió sobre les despeses que l'enllumenat públic causava a les malparades arques municipals. En la reunió celebrada el 31 d'aquell mes, el president, el corregidor Juan Manuel Lubet, exposà que el consistori en altre temps havia obtingut llicència per a establir els balls de màscares i destinar el seu producte a l'enllumenat, la qual cosa feia constar perquè es prengué alguna resolució al respecte a fi de no deixar perdre aquella gràcia. Després d'una llarga conferència i tenir present que amb data del 14 de febrer de l'any anterior, en tractar sobre l'absència d'empresari en el teatre, s'havia acordat que es fes una representació al rei perquè se servís concedir a la ciutat els balls de màscares, es passà a realitzar la preceptiva votació. El degà, Pere Gual, i els regidors Marià Prohens, Ramon Villalonga, Marià Pujol, Jeroni de Alemany, Francesc Berard i el diputat del comú Joaquim Roca opinaren que ja que estava resolt representar al rei sobre els balls que es dugués a efecte la resolució i quant al sobrant, en cas que es produís, s'apliqués amb intervenció de la ciutat. El marquès del Reguer, Pere Orlandis, Marià Conrado i Nicolau Dameto opinaren que les circumstàncies que havien motivat aquella resolució havien variat i

---

⁶⁹ AMP. Actes municipals, sig.- AH-2135/1, ff. 12 r.-13 r., acta del 10 de gener de 1815.

⁷⁰ AMP. Actes municipals, sig. AH-2135/2, ff. 12 r. i 16 r.

haver estat ara convocats per una nova exposició, de la qual no tenien coneixement, creien que havien de ser convocats amb els antecedents a fi de votar amb el degut coneixement. A la vista del resultat, el marquès titllà l'acord d'il·legal per ser contrària al reglament, ja que per qualsevol assumpte nou s'havia de citar prèviament. El degà tornà a protestar la protesta dient que no es tractava de matèria nova sinó de dur a terme la resolució del 14 de febrer de l'any anterior. A més entenia que no era contra la sana moral ja que ciutats com Barcelona, Cadis o València estaven celebrant aquells balls i a més, que en els anys que s'havien celebrat a la ciutat no s'havia observat cap desordre, més be havien detingut en part els que podien haver succeït en la balls particulars. Finalment s'aprovà la proposta.⁷¹

El 15 de juny es llegí la representació acordada per a demanar al rei prorrogar sis anys a favor de l'Ajuntament el reial permís per a celebrar balls de màscares. La majoria dels regidors acordaren realitzar dues còpies de la representació i enviar-ne una al regidor comte d'Aiamans, resident a la cort a fi que intentés accelerar els tràmits, i l'altra traslladar-la al capità general. Els regidors que no estigueren d'acord amb aquella resolució foren els mateixos que protestaren en la reunió del 31 de maig: marquès del Reguer, Marià Conrado i Nicolau Dameto, als quals s'uní el síndic Antoni Planas.⁷²

Unes setmanes després, en la sessió del 6 d'agost, els regidors llegiren una carta del comte d'Aiamans, amb data del 17 de juliol en la qual acusava rebut de la representació que dirigí la municipalitat al rei sol·licitant continuar amb la gràcia de celebrar balls de màscara per sis anys, a la qual havia donat el curs corresponent.⁷³

Amb aquesta carta finalitzen les notícies referents als balls de màscares celebrats a Palma durant les dues primeres dècades del segle XIX. No sabem si durant els anys 1817, 1818 i 1819 se celebraren balls de màscares organitzats pel consistori. Tot apunta que no, ja que a les actes municipals no s'hi fa cap referència.

Balls de màscares durant el Trienni Constitucional

Durant el Trienni Constitucional, els balls de màscares continuaren tenint el caràcter d'utilitat pública, ja que el seu producte fou destinat a cobrir despeses que les

---

⁷¹ *Ibidem*, ff. 172 v.-174 v.

⁷² *Ibidem*, ff. 182 v.-183 r.

⁷³ *Ibidem*, f. 235 r.

malparades arque públiques eren incapaces de cobrir. Així, el 1821 s'organitzaren balls de màscares amb l'objectiu de recaptar ingressos destinats als establiments públics benèfics, plens de gom a gom a causa de l'epidèmia de pesta que atacà els pobles del llevant mallorquí. Els dos anys següents, els organitzadors dels balls foren els individus que formaven el Batalló de la Milícia Nacional Voluntària, a fi de recaptar fons per a poder adquirir aquells instruments i estris necessaris que havien de ser proporcionats per les institucions.

El 3 de novembre de 1820, el regidor Pau Piquer exposà als seus companys que l'Ajuntament podria ingressar alguna quantitat organitzant balls de màscares. Davant la proposta, el consistori acordà passar l'assumpte a les comissions de policia i propis perquè unides el tinguessin en consideració i exposessin la seva opinió.⁷⁴

Unes setmanes més tard, el 22 de desembre, les dues comissions, la de policia i propis, tal com havia estat acordat, presentaren l'informe que amb data del 19 havien confeccionat, en el qual exposaven que les circumstàncies apurades en què es trobava l'Ajuntament per falta de propis i arbitris, al mateix temps que havia tingut despeses extraordinàries, particularment en el ram de sanitat, feien indispensable prendre algun arbitri. La misèria que s'observava en totes les classes persuadia que s'elegissin arbitris que gravessin menys i en aquesta classe es trobaven els balls de màscares, ja que era una contribució voluntària. Per aquestes raons, entenien les comissions que s'havia d'acceptar la proposta aplicant els guanys que resultessin als molts deutes que havia produït el ram de sanitat. Ara bé, les comissions advertien que en cas d'acceptar la proposta s'havia de sol·licitar l'aprovació del cap superior polític i de la Diputació Provincial. El consistori es conformà amb el dictamen amb l'única modificació de destinar els ingressos als establiments de beneficència.⁷⁵

L'endemà es dirigí l'escrit de petició al cap polític:

Sin fondos para cubrir el Ayuntamiento sus precisas obligaciones, se ve en la necesidad de apelar a algun arbitrio al menos gravosos para el Público: y persuadido de que los bayles de mascara, al paso que darian una agradable diversión a este vesindario, proporcionarian al Ayuntamiento algunas cantidades con que podria socorrer en parte la miseria de las casas de beneficencia, ha acordado pedir a V.S. el correspondiente permiso para que se

---

⁷⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH-2137/3, f. 297 v. i Fons Pons, lligall 847/IV, f. 1 r.

⁷⁵ AMP. Actes municipals, sig. AH-2137/3, f. 354 r. i Fons Pons, lligall 847/IV, f. 2 r.

*hagan dichos bayles, esperando que V.S. se conforma con los sentimientos del Ayuntamiento se servirá elevarlos a la Exma. Diputación Provincial cuya aprobación considera igualmente necesaria.*⁷⁶

El cap polític, amb data del 27 d'aquell mateix mes, accedí a la celebració dels balls. Dos dies més tard, el 29, el consistori acordà passar a la comissió d'obres i policia perquè se servís informar sobre l'edifici on s'havien de realitzar els balls i altres aspectes que consideressin convenients.⁷⁷

El 5 de gener de 1821 la comissió d'obres manifestà que l'edifici més idoni per a la realització dels balls era l'edifici de la Llotja perquè tenia més capacitat que el teatre i considerava que aquest no seria suficient per a reunir el poble en els últims dies de carnestoltes i que les despeses que s'havien de realitzar per la seva rehabilitació serien majors. Assabentant l'Ajuntament, acordà passar un ofici al Consolat a fi de demanar la cessió de l'edifici, amb la condició que costejar les despeses ocasionades pel transport del gra existent en ell fins als magatzems assenyalats.⁷⁸

El Consolat no dubtà a l'hora de posar a disposició del consistori l'edifici de la Llotja, sota la circumstàncies amb les que s'havia demanat, agregant únicament que en les nits de ball assistirien a ell dos individus conciliars del cos, vestits d'etiqueta, d'igual manera que ja s'havia verificat en els balls celebrats en els anys 1805 i 1806. El 9 de gener es tingué present l'escrit del consolat i el pla de condicions sota les quals considerava la comissió d'obres que es podia subhastar l'empresa de balls de màscara, que era el següent:

Plan de condiciones al cumplimiento de las cuales deberá obligarse la persona o personas que tomen a su cargo la empresa de los bayles de mascara en el edificio de la Lonja.

1.º. Se subastará la empresa de dicho bayle al mas beneficioso postor siendo la postura para cada dia en que haya funcion bajo correspondiente fianza.

2.º. Será de cargo del empresario habilitar el edificio del modo siguiente.

Se cerrarán con una empalizada de la altura de los catafalcos para la música, los hornos que ocupan la nave contigua a la entrada de modo que quede para plaza de bayle el rectangulo que forman las otras dos naves; cuyo recinto se tapizará hasta la altura de los catafalcos.

⁷⁶ AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, f. 3 r.

⁷⁷ AMP. Actes municipals, sig. AH-2137/3, f. 364 r. i Fons Pons, lligall 847/IV, f. 4 r.

⁷⁸ AMP. Actes municipals, sig. AH-2138, f. 14 r., i Fons Pons, lligall 847/IV, f. 5 r. Segons consta a la documentació, l'Ajuntament desemborsà vint-i-set lliures, deu i deu diners per traslladar sis-centes seixanta-una quarteres de blat que hi havia emmagatzemades a la Llotja (AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, f. 10 r.).

Frente a la entrada y en el centro de la pared opuesta se construirá un catafalco para las Autoridades adornado con el decoro que corresponde a su objeto: deberá tener toldo sostenido por quatro pilares y su fondo será de damasco.

En el intercolumnio proximo a la entrada se construirá otro catafalco para la musica la que se dividirá en dos orquestas.

Se construirán asi mismo en todo el recinto de la sala tres filas de gradas para asientos.

Esta pieza se iluminará poniendo quatro ordenes de luces de aceyte contiguas la una a la otra, en las tres columnas que ocupan el centro, y a su frente en las paredes cornucopias con quatro luces; coloncandose en el centro de cada boveda una araña grande.

Detrás de los hornos a mano derecha: se hará la pieza de desaogo para fumar, y al frente podrá el Cafetero tener su mostrador debiendo ser la sala de cafe en un pico superior que se hará de tablas en donde se haran los aposentos que juzgue oportunos en la inteligencia que deberá haver una para los individuos del Ayuntamiento y otro para los del Consulado. Esta pieza deberá tener dos puertas.

A mano derecha a la entrada se formará un aposento para guarda ropas, en donde se depositarán las capas, capotes, mantos y mantillas.

3°. Será cargo del empresario construir un lugar comun de dos estancias en el patio contiguo al edificio, cuyo sitio deberá dejar en el mismo estado en que se halla ahora despues de finalizados los bayles.

4°. Será de su obligación tener dispuestas dos camas con un colchon, savanas, y manta las que se colocaran debajo del catafalco para las Autoridades.

5°. Lo será igualmente satisfacer cada dia en que haya bayle al Medico, Cirujano, y Comadre que se destinarán la cantidad de veinte reales vellon, a cada uno.

6°. Será de su cargo la música que se compondrá de veinte músicos cada una de las dos orquestas, los que deberán ser a satisfacción de los directores o maestros de Orquesta y de los comisionados.

7°. Deberá tener surtido el Cafe de los articulos detallados en el adjunto arancel, los que se venderán al precio estipulado, debiendo ser todos de buena calidad.

8°. Será responsable de las piezas que se pierdan o estravien en la guardarroperia, a cuyo fin entregarán al dueño de la capa o manta etc. Que se deposite una tarqueta con numero debiendo poner otra igual cosida a la prenda, por cuya responsabilidad percibirá seis quartos por cada capa, o capote y tres por cada manta o mantilla.

9°. No podrá exigir para la entrada mas que quatro reales por persona.

10°. La decoración y solidez de toda la obra deberá ser a satisfacción de los Regidores Comisionados, para cuya obra no podrá hacer ningun agujero en pared alguna, ni piso; siendo de su cargo el desocupar too el edificio, y dejarlo en el actual estado.

11°. Será de su obligación conceder entrada franca unicamente al Sr. Gefe Politico, Alcaldes, los Regidores Zeladores, a los Facultativos expresados en el articulo 5°, y a un criado acompañante de cada uno de ellos, como también a dos Consiliarios y Portero del Consulado.

12°. Deberá alomenos haber doce bayles los que empezaran a las ocho.

13°. Deberá satisfacer a la tropa un vellon de cada soldado, dos a los cabos, y quatro a los sargentos.

Palma 9 de Enero de 1821

Josef Troncoso   Juan Sorà   Francisco Terrasa

Adicion

14°. Será de su cargo poner en las inmediaciones de dicho edificio quatro tederos.

Juan Sorà⁷⁹

Després de quedar aprovat, s'acordà que es manifestés al públic, mitjançant anunci al diari, que a les onze hores del dia 11 de gener es remataria l'empresa a favor del més avantatjós postor, d'acord amb les condicions que es trobarien a la Secretaria.⁸⁰

El dia assenyalat, a les onze i mitja del matí, es donà ordre al corredor Pere Joan Cañellas perquè subhastés l'empresa i una vegada verificat i comprovat que l'única postura ascendia a trenta-dues lliures per cada ball, el consistori acordà que no se procedís al remat fins arribar a la quantitat de cinquanta lliures. Passaren les hores i a la una i mitja, veient que la postura no augmentava es diferí el remat per a les tres de la tarda. A aquella hora es continuà la subhasta i no havent-se ofert cap altra postura que la de trenta lliures per cada ball, s'acordà suspendre el remat i que es comunicés en la reunió del dia següent. L'endemà es rematà l'empresa per trenta-quatre lliures per cada ball a favor de Rafel Ballester, per compte de Miquel Sampol, fill d'Antoni i de Margarida Puig.⁸¹

En els dies posteriors es prengueren alguns acords sobre alguns dels aspectes dels balls. El 17 es fixà en sis hores, aproximadament, entre les vuit i les dues de la matinada, la duració dels balls, encara que aquesta podria variar segons les circumstàncies i en funció de l'assistència, i s'acordà confeccionar el ban de bon govern que amb motiu dels balls havia de donar-se al públic. Dos dies més tard, s'acordà que els facultatius que havien d'assistir als balls havien de ser, per torn, els de la Junta Municipal de Sanitat i els de l'Hospital de Caritat, "y que por el mismo orden sigan con esta carga los SS. Vocales de este seno, empezando por los mas modernos y las comadres de esta ciudad". Seguidament es llegí el ban de bon govern a fi de prevenir els

---

⁷⁹ AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, ff. 7 r.-7 v.

⁸⁰ AMP. Actes municipals, sig. AH-2138, f. 19 r., i Fons Pons, sig. 847/IV, f. 6 r.. L'anunci fou publicat al *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma* el 10 de gener de 1821.

⁸¹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2138, ff. 20 v.-21 v. i 25 v., i Fons Pons, lligall 847/IV, ff. 8 r.-8 v.

abusos que solien donar-se durant el carnestoltes i particularment encarregant el bon ordre en els balls de màscares, el qual fou aprovat i donat a l'impresma. També en aquella reunió Miquel Sampol presentà com a fiador de l'empresa Miquel Salvà Cardell, la qual cosa fou aprovada.⁸²

El ban al qual fa referència es publicà a la premsa el 21 de gener, primer dia de ball, i junt a ell la tarifa de preus dels productes que s'anaven a vendre al cafè de la Llotja en els dies que havia d'haver ball.

Precios a que se venderán los comestibles y bebidas en el café de la Lonja, en los días en que haya bayle de máscara.

	<i>Reales de vn.</i>
<i>Pollos asados</i>	10
<i>Perdices en escabeche</i>	6
<i>Empanadas de carne</i>	4
<i>Tortadas</i>	4
<i>Pastelitos de dulce</i>	1
<i>Idem de carne</i>	1
<i>Gatones</i>	2
<i>Idem mayores</i>	8
<i>Pernil fiambre</i>	<i>A precios equitativos</i>
<i>Atún en escabeche</i>	<i>A precios equitativos</i>
<i>Dulce de cada clase la libra</i>	8
<i>Confites</i>	4
<i>Panecillos franceses de media libra</i>	1
<i>Botellas de malvasia o moscatel</i>	4
<i>Idem de vino</i>	2
<i>Botellitas de licor</i>	6
<i>El vaso de leche</i>	1
<i>Idem orchata</i>	1
<i>Idem limon</i>	1
<i>Idem ponx</i>	2
<i>Café</i>	1
<i>Tasa de caldo de gallina</i>	12 cuartos
<i>Tasa de caldo con pan o biscocho</i>	15 idem
<i>Vaso de agua</i>	2 idem ⁸³

Aquell any, malgrat els dotze balls que s'havien de celebrar, a la premsa només n'aparegueren anunciats dos, el del dia 28 de gener i 22 de febrer.⁸⁴ Aquell dijous 22 de febrer plogué a Palma i l'assistència de públic no fou del gust dels empresaris. Per això, en la reunió consistorial celebrada el 27 de febrer, el secretari exposà que els empresaris

⁸² AMP. Actes municipals, sig. AH-2138, ff. 32 v. i 33 v.-34 r.

⁸³ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 21 de gener de 1821.

⁸⁴ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 28 de gener i 22 de febrer de 1821.

li havien manifestat que fes present a l'Ajuntament que per aquella circumstància desitjaven que se'ls concedís permís per a poder celebrar un ball més dels dotze acordats sense tenir que pagar les trenta-quatre lliures, per les quals es remataren, tenint en compte els perjudicis que havien experimentat. Els regidors respongueren que atesa la falta de cabals en què es trobaven els establiments de beneficència, als quals anava destinat el producte dels balls, l'Ajuntament no podia accedir a aquella petició.⁸⁵ Possiblement, la contestació estava motivada perquè aquell mateix dia començava les funcions teatrals al coliseu la companyia d'afeccionats palmesans.

El producte dels balls, aquelles trenta-quatre lliures per ball, tal com havia estat acordat per l'Ajuntament, foren destinades a les necessitats dels establiments de beneficència, els quals es trobaven plens després de l'epidèmia de pesta que havien patit els pobles del llevant mallorquí. El 26 de gener, acabats de començar els balls, el regidor Arabí, un dels protectors de l'Hospital, manifestà al consistori la necessitat de mantes que hi havia a aquell establiment. Davant la falta de mitjan econòmics del consistori s'acordà que del producte que rendien els balls s'entreguessin cent duros de plata a l'Hospital a compte de la quantitat que se'ls havia de destinar. Finalment, la mencionada quantitat fou avançada pel regidor Moyà.⁸⁶ El 22 de març, l'Ajuntament comunicà a Miquel Sampol que havia acordat que entregués al dipositari consistorial Miquel Salvá i Cardell la quantitat de quatre-centes vuit lliures, a raó de trenta-quatre lliures per ball, que tenia en el seu poder procedents dels dotze balls de màscara que s'havien realitzat amb destinació als establiments de beneficència.⁸⁷

El 20 de gener de 1822, els individus que formaven el Batalló de la Milícia Nacional Voluntària de la ciutat es dirigiren al consistori mitjançant un escrit en el qual exposaven que per a atendre a la completa habilitació del mencionat batalló, respecte a fornitures, tambors i altres despeses indispensables que no pertanyien a cada individu en particular es necessitaven alguns fons. A fi d'aconseguir aquests fons havien escollit prendre sota la seva direcció l'organització de balls de màscares, els quals podien celebrar-se fins a l'últim dia de carnestoltes al teatre. Els individus esperaven que el consistori els concedís aquell favor i a fi d'economitzar les despeses demanaven la

---

⁸⁵ AMP. Actes municipals, sig. 2138, ff. 78 r.-78 v.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 41 v.

⁸⁷ AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, f. 11 r.

cessió de les fustes que hi havia a la casa de la Inquisició, obligant-se a tornar-los en el mateix estat. El consistori decidí recolzar la petició davant el cap superior polític.⁸⁸

El 22 de gener, el cap polític Antoni Buch respongué que si el fet d'estar tan immediat el cessament de l'epidèmia de febre groga que acabava de patir la ciutat, no era inconvenient a judici de la municipalitat la reunió de gent indispensable en la celebració els mencionats balls, res tenia que dir sobre la proposta que tenia el doble objecte de divertir al públic i proporcionar fons per a la milícia. L'endemà, d'acord amb aquella resposta, els regidors municipals acordaren passar a la Junta Municipal de Sanitat l'assumpte a fi que aquesta informés el més convenient.⁸⁹

El 24 de gener es llegí l'informe emès per la Junta Municipal de Sanitat en el qual manifestava que no considerava perjudicial a la salut pública la reunió de gent indispensable en el balls de màscares, respecte de trobar-se la ciutat lliure de tot contagi. A la seva vista, els regidors concediren el permís perquè es poguessin executar els balls al teatre. També resolgueren que els regidors que volguessin acudir-hi havien de pagar religiosament l'entrada que s'establís. L'endemà, s'acordà renovar el ban que es donà al públic l'any anterior al temps de celebrar-se els balls de màscares a la Llotja perquè fos observat en els que ara s'havien de celebrar al teatre. Finalment, dos dies més tard, el 27 el consistori acordà que als balls assistissin els facultatius de l'Ajuntament i supernumeraris.⁹⁰

Aquell mateix dia 27 de gener de 1822 es publicà a la premsa el corresponent ban, còpia del que havia estat publicat l'any anterior, especificant que els balls de màscares començarien aquell mateix dia al teatre, tal com ho havien demanat els individus del Batalló de la Milícia Nacional Voluntària. També es publicà la tarifa de preus dels productes que s'anaven a vendre al cafè del corral de les comèdies, els quals eren els mateixos que els de l'any anterior.⁹¹

Per l'estat de comptes que publicà el capità Joaquim Santandreu, encarregat per comissió de l'Ajuntament i de la Junta de capitans del Cos de la Milícia Nacional, de la

---

⁸⁸ AMP. Fons Pons, lligall 862/VI, ff. 1 r.-2 r.

⁸⁹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, f. 43 v., i Fons Pons, lligall 862/VI, f. 3 r.

⁹⁰ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, ff. 44 r.-44 v., 47 v. i 48 r., i Fons Pons, lligall 862/VI, ff. 4 r. i 5 r.

⁹¹ AMP. Fons Pons, lligall 862/VI, ff. 6 r. i 7 r. i *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 27 de gener de 1822.

construcció de fornitures, bandera, banderoles, vestuari de tambors, caixes de guerra, pitos i demés efectes necessaris, ens assabentem que el producte que rendiren els balls de màscares celebrats aquell any de 1822 ascendí a tres-centes setanta-set lliures i deu sous.⁹²

A mitjan mes de novembre de 1822 es tornà a tractar l'assumpte dels balls de màscares a les sessions municipals. El 12 d'aquell mes el regidor Morey proposà, a fi que la Milícia Nacional Voluntària i Local prosperés i es posés en el més alt grau de perfecció, que la comissió de diversions públiques s'ocupés de presentar un pla del mode en què s'havien de verificar el balls de màscares i començar-los el primer diumenge de desembre i que tot el producte s'invertís en aquell lloable objecte i preferentment en els vestuaris de major necessitat. Tan sols tres dies més tard, després d'alguna discussió, el consistori acordà que la mencionada comissió confeccionés el pla i el presentés a fi de resoldre el més convenient.⁹³

El 19 de novembre es llegí l'informe presentat per la comissió de diversions públiques sobre l'organització dels balls de màscares i seguidament es nomenaren els regidors Morey, Piquer i Ballester perquè el presentessin al cap superior polític per si mereixia la seva aprovació i en cas afirmatiu autoritzà els mencionats regidors perquè duguessin a terme tot el necessari per a la seva organització.⁹⁴

Amb l'aprovació del cap polític, tres dies més tard, el 22 de novembre, el consistori aprovà l'informe que inseria el pla de condicions sota les quals s'havia de rematar l'empresa dels balls de màscares d'aquell any, el qual suposem que era el mateix que l'any anterior, ja que no hem trobat cap còpia i el remat es troba en el mateix lligall, per haver manifestat el cap superior polític que aprovava la mencionada diversió per dirigir-se en benefici dels fons de la Milícia.⁹⁵ El 25 de novembre, es rematà l'empresa a favor de Sebastià Capllonch Vicens, fill d'Ignasi, difunt, i de Magdalena Vicens, veí de Palma, pel preu de quaranta-sis lliures mallorquines per cada ball. Aquell matí dia comparegué Miquel Salvá Cardell, fill d'Antoni i Isabel Cardell, veí de Palma, i es constituí fiador de l'empresa.⁹⁶

---

⁹² *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 18 de novembre de 1822.

⁹³ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, f. 403 v., actes del 12 i 15 de novembre de 1822.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 410 v.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 413 v.

⁹⁶ AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, f. 12 r.

El remat fou aprovat pel consistori en la sessió celebrada el 27 d'aquell mateix mes i dos dies més tard, es donà per assabentat de la contestació que havia donat el Consolat, en la qual facilitava l'edifici de la Llotja per a la realització dels balls i aprovà que del producte que rendissin els balls de màscares es pagués el valor de les fornitures de la Companyia de Milícia Nacional d'Artilleria, tal com a havia proposat el comissionat.⁹⁷ A partir d'aquell moment, la majoria de les resolucions i acords preses pel consistori estaven encaminades al destí que havien de tenir els ingressos produïts pels balls: l'11 de desembre es manà satisfer dels fons dels balls un compte presentat pel mestre Tomàs Abrines, per l'import de construir un envà a l'edifici de la Llotja, el qual ascendia a quinze lliures, onze sous i sis diners; el 18 d'aquell mateix mes es passà a la comissió de Milícia un escrit del protector de l'Establiment Gimnàstic, mitjançant el qual demanava una quantitat de producte dels balls per a la compra de fusells i fornitures per al mencionat establiment, petició que fou rebutjada per la comissió amb data del 10 de gener de l'any següent; el 25 de febrer s'aprovà el dictamen de la comissió de Milícia pel qual manifestava que del producte dels balls es paguessin les despeses de la companyia de cavalleria, les quals ascendien a dos-cents vint rals de billó, i, finalment, el 18 de març, a proposta del secretari, s'acordà que del producte del ball de màscares que faltava per celebrar se satisfés el cost de l'uniforme del trompeta de cavalleria.⁹⁸

Aquell any, d'acord amb l'estat de comptes que es presentà al final de la temporada, se celebraren nou balls a la Llotja amb només una incidència digna de menció. En la sessió municipal celebrada el 15 de desembre de 1822, el síndic Marià Ballester manifestà que els arrendadors dels balls de màscares intentaven no celebrar el que estava previst aquella nit a causa del mal temps que hi havia. Aleshores entrà a la sala consistorial Miquel Salvà i Cardell, un dels arrendadors i exposà que era molt probable que no parés de caure pluja i per aquesta raó es podia suspendre el ball, oferint-se a celebrar-lo en la data que acordés el consistori i així satisfer les quaranta-sis lliures per les quals se li havien rematat els balls. Una vegada conclosa la seva exposició, es retirà i els regidors, després d'una breu discussió, acordà, sense que servís d'exemplar la resolució, que se suspengués el ball d'aquella nit, que els arrendadors

---

⁹⁷ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, ff. 418 v. i 420 r.-420 v.

⁹⁸ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, ff. 431 v. i 439 v. i sig. AH-2140/1, ff. 12 v., 58 v. i 77 v.

paguessin el preu del ball, la despesa ocasionada amb el paper segellat dels edictes i s'avisés al públic d'aquella circumstància.⁹⁹

Pel que fa a la part purament econòmica, sembla que els arrendadors no satisferen puntualment les quantitats que havien de pagar. Així ho inferim de les repetides peticions i crides que se'ls dirigí des del consistori. Una vegada finalitzats els balls, el Consolat demanà que l'edifici fos reposat al seu primitiu estat i els regidors acordaren que la comissió que havia estat nomenada per a disposar-la a fi de celebrar-hi els balls fos l'encarregada de verificar-ho.¹⁰⁰

Quant al producte que rendiren els balls aquell any, aquest ascendí a les cinc-centes seixanta-quatre lliures. Quasi la totalitat d'aquest producte es destinà a pagar sous, vestits, cartutxeres, fornitures i altres estris necessaris per al Batalló de la Milícia Nacional Voluntària de la ciutat, tal com havia estat acordat a l'inici de les gestions administratives d'aquell any. L'estat final dels comptes fou presentat al consistori a la primeria del mes de juny, en el qual figuraven les dates següents:

Cuenta general de las cantidades que se han cobrado y depositado de los productos de los bayles de mascara que se expresa.

Cargo

	<i>lli.</i>	<i>sous</i>	<i>din.</i>
<i>Dia 14 Febrero de D. Bartolomé Capllonch por productos de les siete bayles, á razon de 46 L. valen</i>	322		
<i>En 25 de Marzo de D. Bartolomé Cortez de productos de los vestuarios</i>	150		
<i>En 9 de Abril del Escribano D. Mateo Mora de productos de los dos bayles que dexó de satisfacer D. Bartolomé Capllonch</i>	92		
<i>Total entrado en depositaria por cuenta de la M.N.V.</i>	564		

Data

	<i>lli.</i>	<i>sous</i>	<i>din.</i>
<i>Dia 19 Febrero a D. Mariano Morey para arreglar la Londiga una libra</i>	1		
<i>Dia 27 idem a D. Manuel Ferrandell de Maroto Capitan de la Compañía de Caballería Nacional doscientos veinte reales vn. por los gastos ocasionados en la misma desde Enero último</i>	16	10	
<i>Dia 4 Marzo a D. Domingo Ransivilla por un mes de su salario</i>	7	10	

⁹⁹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, ff. 435 r.-435 v.

¹⁰⁰ AMP. Actes municipals, sig. AH-2140/1, ff. 45 r.-45 v., 47 r. i 50 v., actes del 7, 13 i 18 de febrer de 1823.

<i>cien reales vn.</i>			
<i>En idem. A D. Manuel Ferrandell de Maroto por gastos de alquiler de caballo y silla y el trompeta y citador de la expresada Compañía ciento sesenta y ocho reales, son</i>	12	12	
<i>En idem al Tambor de la Compañía N. V. de Artillería por un mes de su salario, sesenta reales</i>	5	5	
<i>En idem al citador de la idem Compañía D. José Serra por un mes de su salario noventa reales</i>	6	15	
<i>En idem a los cinco citados del Batallón de Milicia N. V. por un mes de su haber cuatrocientos cincuenta reales, son</i>	33	15	
<i>En idem a Domingo Ransivilla para el haber de un mes a los ocho Tambores del Batallón de la M. N. V. Quinientos setenta reales</i>	42	15	
<i>En 5 idem. A Gabriel Barcelo por una mesada de su haber de Pito de la Compañía N. V. de artillería setenta reales</i>	5	5	
<i>En 13 idem a D. Gabriel de Caceres Regidor para satisfacer cincuenta fornituras que segun contrata de 23 de Enero último han servido por la Compañía de Artillería N. V. y se entregaron al Maestro Lucas Juan, son</i>	153	15	
<i>En idem. A D. Jayme Bardisa por doce sillas que ha construido por la M. N. V. su importe</i>	34	4	
<i>En 25 de Marzo a Francisco Rullan a cuenta de mayor partida que acredita por varias prendas que ha construido para el trompeta de la M. N. V. de Cavalleria</i>	12		
<i>Dia 28 idem a D. Fernando González Brigada del Batallón de M. N. V. a cuenta de mayor partida que se le debe gratificar por disposición de este Ilustre Ayuntamiento</i>	18		
<i>Dia 29 idem. por una mesada al trompeta y citador de la Compañía N. V. de Caballería ciento cuarenta cuatro reales son</i>	10	16	
<i>Dia 31 idem. por una mesada a los cinco citadores del Batallón N. V. cuatrocientos cuarenta y siete, son</i>	33	10	6
<i>En idem. a Domingo Ransivilla por una mesada de la banda de tambores y Pitos seiscientos setenta reales</i>	50	5	
<i>En idem al Tambor de la Compañía Artillería N. V. por un mes de su haber setenta reales</i>	5	5	
<i>En idem al Citador de idem D. José Serra por un mes de su haber noventa reales</i>	6	15	
<i>En idem al Pito de idem por un mes de su haber treinta y dos reales</i>	2	8	
<i>En 5 Abril a D. Fernando González a cumplimiento de su graatificación que le señaló este Ilustre Ayuntamiento y aprobó la Excma. Diputación Provincial</i>	12		
<i>En 28 idem al Sr. Prior de la Casa Misericordia por el valor de 550 cartucheras que se le han comprado para el servicio de la M. N. V.</i>	68	15	
<i>Total</i>	539		6

Resumen

Cargo.....564 L. s.
Data.....539 L. s. 6 d.
Existencia.....24 L. 19 s. 6 d.

Palma, 4 de Junio de 1823
José Estade y Omar [rúb.]¹⁰¹

El compte fou aprovat en la sessió municipal celebrada el 12 de juny de 1823¹⁰² i d'aquesta manera finalitzaven els balls durant el segon període constitucional.

Els balls de màscares en la Dècada Ominosa

Poques són les notícies que ens han arribat sobre l'organització i celebració de balls en l'època del carnestoltes a la ciutat, sobretot, pel que fa referència als primers anys de la dècada. El 30 de desembre de 1823, el corregidor Salvador Valencia envià el següent ofici a l'Ajuntament:

*Se hallan tan exhaustos de fondos los establecimientos de beneficencia pública tan recomendados por varias leyes y aun por la misma humanidad, que no sufragan sus ingresos para cubrir aquellas obligaciones de mayor importancia, y en tanto es así en cuanto V.S. no desconociendo tamaña necesidad, se ha visto precisado a socorrerlos con las cantidades que le han permitido sus fondos con el único objeto de que no pudiesen de suma miseria los infelices que abrigan dichos píos establecimientos. No se trata de las crecidas sumas que se adeudan que son de la mayor consideración porque si se pensara en cubrirlas no bastarían de mucho los productos que rinden en un año los propios y arbitrios concedidos a V.S.; solo si de proporcionarles algún socorro en alivio de sus perentorias necesidades. En este supuesto, y atendiendo a que los bailes públicos que se han dado en estos últimos años han producido una suma de consideración; la que en el año de 1820 fue aplicada a los establecimientos de que se trata; he creído conveniente hacer a V.S. esta sencilla manifestación para que, si le pareciere, se sirva atender a ella, y rogar al Excmo. Sr. Capitán General se digne, con el fin propuesto y en obsequio de la humanidad doliente y mendicidad afligida, dar su anuencia al objeto de que pueda verificarse en el próximo carnaval la diversión referida al paso que con ella podrá este benemérito vecindario disfrutar honestamente de la que les es muy propia a su carácter.*¹⁰³

¹⁰¹ AMP. Fons Pons, lligall 529/IV, s.f.

¹⁰² AMP. Actes municipals, sig. AH-2140/1, f. 168 v.

¹⁰³ AMP. Fons Pons, lligall 883/VII, ff. 1 r.-1 v.

Aquell mateix dia, els regidors acordaren citar per a la reunió del 2 de gener de 1824 a fi de tractar l'assumpte.¹⁰⁴ Tenint en compte l'exposició del corregidor i que hi havia diverses reials ordres al respecte es diferí l'assumpte a la sessió que s'havia de celebrar el 9 d'aquell mateix mes. En ella, l'Ajuntament no veié cap inconvenient en la celebració dels balls, amb les úniques condicions que no s'utilitzés cap tipus de màscara ni disfressa i que la intervenció en la subhasta i la resta de diligències relatives als interessos estiguessin a càrrec dels vocals protectors dels establiments.¹⁰⁵

El 14 de gener, el corregidor passà un ofici al Reial Acord a fi d'obtenir el permís necessari per a poder dur a terme els balls. Sembla que el tribunal accedí a la petició, ja que tan sols uns dies després, el 23 de gener, els regidors acordaren que passés a les comissions de Beneficència i cases pies l'acte del Reial Acord i el pla de condicions per a la subhasta, tal com havien acordat a la primeria d'aquell mes.¹⁰⁶

Aquestes són les últimes dades que tenim d'aquell any. No sabem si es rematà l'empresa dels balls ni tampoc si se'n celebrà algun, ja que no hi ha cap rastre d'anunci a la premsa ni cap acord municipal al respecte.

Sobre els balls de màscara organitzats en aquests anys només tenim indicis. Així, en el pla de l'empresa d'òperes italianes confeccionat el 14 d'agost de 1824, els empresaris Palagi i Muntaner afirmen haver estat concedida l'empresa dels balls de màscares per al carnestoltes de 1825 a Luigi Manrara. Com aquest finalment fou apartat de l'empresa per haver presentat la seva renúncia voluntàriament, ara els dos socis demanaven també la concessió dels balls.¹⁰⁷ La resposta donada per la Junta de Teatres ou que l'assumpte no era competència seva.¹⁰⁸ Com l'any anterior, no sabem si s'arribaren a celebrar els balls.

El silenci administratiu i informatiu s'allarga fins a la primeria del 1828. Suposem que amb l'inici de les temporades estables d'òpera i els beneficis que generaren aquells primers anys la celebració de les funcions de benefici que a favor dels establiments benèfics de la ciutat oferiren les companyies foren suficients per a garantir el seu manteniment i per aquest motiu no se celebraren balls públics.

---

¹⁰⁴ AMP. Actes municipals, sig. AH-2140/1, f. 74 v., acta del 30 de desembre de 1823.

¹⁰⁵ AMP. Actes municipals, sig. AH-2141/1, ff. 5 r. i 13 v.-14 r., i Fons Pons, lligall 883/VII, ff. 1 v.-2 r..

¹⁰⁶ AMP. Actes municipals, sig. AH-2141/1, ff. 32 v.-33 r.

¹⁰⁷ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

¹⁰⁸ AMP. Fons Pons, lligall 886/IX, s.f.; lligall 878/VI, s.f.; lligall 886/VII, s.f., i lligall 886/XI, s.f.

Com hem comentat, és l'any 1828 quan tornem a tenir notícies sobre la celebració de balls públics en l'època del carnestoltes a Palma. El 6 de gener es publicà a la premsa el ban donat pel capità general Josep Maria d'Alós, mitjançant el qual anunciava que havia obtingut el permís reial per a la celebració de balls públics i destinar el seu producte als establiments benèfics i a altres útils objectes, així com les normes que havien de regir la seva celebració. Per a poder-los celebrar, el capità general havia demanat al Consolat l'edifici de la Llotja, el qual accedí sense cap dificultat a la petició.¹⁰⁹ Junt al ban figurava la taula dels preus dels comestibles i begudes que s'havien de vendre al cafè de la Llotja en els dies de ball, els quals eren els següents:

Precios á que se venderán los comestibles y bebidas en el café de la Casa Lonja, en los días en que haya bayle de máscara.

	<i>Rs. vn.</i>
<i>Pollos asados</i>	10
<i>Perdices en escabeche</i>	6
<i>Empanadas de carne</i>	4
<i>Tortadas</i>	4
<i>Pastelitos de dulce</i>	1
<i>Idem de carne</i>	1
<i>Gatones</i>	2
<i>Idem mayores</i>	8
<i>Pernil fiambre</i>	<i>a precios equitativos</i>
<i>Atún en escabeche</i>	<i>a precios equitativos</i>
<i>Dulce de cada clase la libra</i>	8
<i>Confites</i>	4
<i>Panecillos franceses de media libra</i>	1
<i>Botellas de malvasía o moscatel</i>	4
<i>Idem de vino</i>	2
<i>Botellitas de licor</i>	6
<i>El vaso de leche</i>	1
<i>Idem de orchata</i>	1
<i>Idem de limon</i>	1
<i>Idem de naranja</i>	1
<i>Idem de ponx</i>	2
<i>Café</i>	1
<i>Chocolate con pan o bizcocho</i>	2
<i>Tasa de caldo de gallina</i>	12 quartos
<i>Vaso de agua</i>	2 idem. ¹¹⁰

Com estava previst al ban, l'11 d'aquell mateix més el Govern anuncià la celebració del primer ball el diumenge dia 13 des de les deu de la nit fins a les tres de la

¹⁰⁹ *Diario Balear*, 6 de gener de 1824.

¹¹⁰ *Ibidem*.

matinada. La vespra de la celebració, el sastre del teatre, el qual vivia al Born, al costat de la Tresoreria, aprofità l'ocasió per a anunciar que tenia en lloguer vestits de màscara, els quals llogava a un preu moderat.¹¹¹ Segons els anuncis publicats a la premsa, aquell any se celebraren cinc balls: el 13, 20 i 27 de gener i el 2 i 8 de febrer. El públic podia accedir al ball pagant una entrada de quatre rals de billó i s'hi podien ballar minuets, contradanses, valsos, fandangos i boleros. Sembla que els preus de comestibles i begudes que havien estat marcats abans de l'inici dels balls no fou del grat del públic perquè pocs dies abans de la celebració del segon ball de la temporada es tornà a publicar una nova taula de preus més ajustada.¹¹²

Després de la celebració d'aquells cinc balls no tornem a tenir notícies sobre balls públics fins l'any 1831. El 4 de febrer d'aquell any, s'anuncià a la premsa que l'autoritat havia permès a l'empresari d'òpera italiana pogués organitzar tres balls públics a la casa de les comèdies i per aquesta raó s'anunciava la pública subhasta que aquell mateix matí s'havia de realitzar a fi de rematar la fonda i cafè al més beneficiós postor, sota les condicions que s'havien de posar de manifest. Tan sols dos dies més tard, com era habitual, es publicà la tarifa de preus dels comestibles i begudes, que aquell any foren més abundants i variats.¹¹³

El dia que s'havia de celebrar el primer ball, l'empresari Isidro Pache publicà a la premsa l'anunci dels tres balls, els quals s'havien de celebrar els dies 7 i 11 de febrer, des de les nou de la nit fins a la una de la matinada, i l'últim dia de carnestoltes, des de les deu de la nit fins a les dues de la matinada. L'empresari havia de cedir una quarta part del líquid producte a la casa d'expòsits de la ciutat. El teatre estaria degudament il·luminat i l'entrada general seria de quatre rals de billó per persona en cada funció. Les llotges que estaven abonades continuarien així, en cas d'acomodar-se als subscriptors, d'acord amb els preus següents:

Llotges de 1a, 2a i 3a fila:	4 rals de billó.
Llotges de 4a fila:	3 rals de billó.

L'empresari, autoritzat amb aquell permís, convidava els subscriptors perquè, ateses les pèrdues que sofria, fos de la seva satisfacció aquesta mesura que l'autoritat competent s'havia dignat aprovar, i encara que podia, al tenor del permís, precisar als

---

¹¹¹ *Diario Balear*, 11 i 12 de gener de 1828.

¹¹² *Diario Balear*, 17, 19, 20, 26 i 27 de gener i 1, 2 i 8 de febrer de 1828.

¹¹³ *Diario Balear*, 4 i 6 de febrer de 1831.

abonats a abandonar les llotges en cas de no voler-los, tenint en consideració la incomoditat que aquesta situació els hagués pogut causar, especialment a aquells que tenien en les llotges adorns i mobles de comoditat, preferia deixar a la seva elecció fer ús o no de la llotja, sense tenir que pagar cap quantitat en cas de no ocupar-la, amb l'única condició d'haver d'avisar anticipadament a la taquilla del teatre per a assabentar l'empresa, ja que sense aquest requisit serien considerats abonats. No sent possible combinar aquesta disposició d'una millor manera, l'empresari esperava amb aquella mesura deixar contents els abonats.¹¹⁴

D'aquest any de 1831, en el qual es realitzaren aquells tres balls públics, a fi d'atenuar les pèrdues econòmiques de l'empresa d'òperes, les dades ens traslladen a la darrera del mes de gener de 1833. El 27 d'aquell mes i any, el governador Miguel de Cabra, publicà el ban d'ordre que havia de regir en els balls que s'havien de celebrar durant la temporada de carnestoltes a l'edifici de la Llotja, els quals s'anunciarien convenientment a les pàgines del periòdic i als cartells públics. Junt amb el ban també es publicà la taula amb els preus dels comestibles i begudes que es podien prendre a la fonda-cafè qu s'hi instal·lava.

Segons els anuncis, aquell any es realitzaren deu balls públics de màscares, un dels quals fou a benefici de la Reial Junta de Comerç: el 27 de gener i el 2, 3, 9, 10 – aquest a benefici de la Reial Junta de Comerç–, 13, 14, 17 i 19 de febrer. El preu de l'entrada general fou d'una pesseta per persona i funció, excepte aquell que se celebrà a benefici de la Reial Junta de Comerç, per al qual es fixà un preu de tres rals de billó, “a fin de que el público disfrute de algun beneficio”. El ball s'iniciava a les nou de la nit i cessava a les tres de la matinada i en ell es podien ballar minuets, contradanses, valsos, fandangos, boleros, rigodons, i d'altres gèneres de balls de moda.¹¹⁵

El 5 de gener de 1834, el consistori palmesà emeté un edicte mitjançant el qual anunciava que havia obtingut el reial permís per a celebrar durant quatre anys i durant el carnestoltes balls públics de màscara a la Llotja, amb aplicació dels productes a obres d'utilitat pública. Per això, havia resolt subhastar l'empresa sota el plec de condicions que estava en poder del corredor major Félix Vidal, assenyalant per al seu remat el dia 7

---

¹¹⁴ *Diario Balear*, 7 de febrer de 1831.

¹¹⁵ *Diario Balear*, 27 de gener i 2, 3, 9, 10, 13, 14, 17 i 19 de febrer de 1833.

de gener a les dotze del migdia al pati inferior de la casa consistorial.¹¹⁶ Malauradament, la documentació conservada no ens permet saber quines eren aquelles les condicions i qui fou l'adjudicatari de l'empresa.

Pocs dies més tard, el 10 d'aquell mateix mes, el governador Joan Malats publicà el ban d'ordre que havia de regir els balls i l'endemà ja s'anuncià la celebració, aquell mateix nit, del primer ball, així com també la taula de preus dels comestibles i begudes que es podien adquirir a la fonda-cafè. Segons els anuncis publicats a la premsa, s'hi celebraren balls els dies 12, 19 i 26 de gener i 2, 6 i 11 de febrer de 1834. El preu de l'entrada general era de quatre rals de billó per persona i funció i en ells es podien ballar minuets, valsos, contradanses, fandangos, boleros, rigodons, masurques, i d'altres balls de moda.¹¹⁷

Els bans per a l'ordre en els balls de màscares

Una de les qüestions que més preocupava a les autoritats locals en aquests espectacles públics, amb una gran concentració de participants, era l'ordre i el manteniment de les bones costums. Per això, abans de la celebració dels balls, el capità general, el corregidor o el governador militar i polític, depenent de l'època, publicaven el corresponent ban d'ordre, en el qual es donava a conèixer al públic en general les normes que s'havien de complir, tan dins com fora de l'edifici on s'havien de celebrar. En ells es regulava l'ús de màscares, les disfresses i peces de roba que estaven o no prohibides, l'ordre en el ball, les funcions dels encarregats de l'ordre i direcció del ball, la col·locació dels carruatges fora de l'edifici i el comportament, tant dels cotxers com dels criats que podien accedir al recinte, entre d'altres aspectes. Els bans solien prohibir explícitament la celebració d'altres balls privats els mateixos dies en què se celebraven els balls públics. Segons les autoritats, aquesta prohibició era una qüestió d'igualtat, a fi que tots els habitants de la ciutat poguessin assistir als balls públics.

Els primers bans que hem pogut localitzar al llarg de la nostra investigació pertanyen als balls de màscares que se celebraren en els anys 1806 i 1808, publicats respectivament per Joan de Villalonga, brigadier de l'Exèrcit i governador militar i polític de la ciutat, i Pere Gual Desmur i Suelves, capità retirat de milícies provincials

---

¹¹⁶ *Diario Balear*, 7 de gener de 1834.

¹¹⁷ *Diario Balear*, 11, 12, 18, 19 i 26 de gener i 2, 5, 6 i 11 de febrer de 1834.

de l'illa, regidor degà i corregidor de la ciutat. El text dels dos bans és idèntic en les normes dictades, les quals deien el següent:

1. Todos los días en que habrá bayle se avisará por carteles y se permitirá entrar con máscara en la Casa Lonja de esta Ciudad pagándose 5 reales de vellón por cada persona a cuyo fin se tomarán tarjetas en la inmediación de dicha casa en donde habrá sujeto comisionado, que los carteles anunciarán, y las horas en que podrán acudir las personas que las quieran tomar.

2. Por las calles nadie podrá traer puesta la mascarilla en la cara, pena de ser arrestados y de procederse a lo que haya lugar con arreglo a derecho, y sólo se permitirá llevarla desde las primeras sentinelas inmediatas al edificio en que se ejecutará la diversión.

3. Al entrar salir, o permanecer en ella, será voluntario a cada uno tener puesta o quitada la mascarilla según le acomode; sentarse, pasearse o estar de pie, bailar en ocasión oportuna; pero o el causar estorvo a los que baylen, guardando en todo el decoro y buen orden que son precisos para que la diversión salga lucida y merezca la aceptación común.

4. No se dará entrada a criaturas de menor edad aunque vayan con sus padres, con máscara o sin ella, porque no pudiendo manejarse por si solas, ocasionan mucho embarazo, y aun suelen ser mortificadas en semejantes concursos.

5. A las mujeres deberán los hombres ceder sitio según exige la buena crianza.

6. No se permitirán los trajes de Eclesiásticos, Magistrados, Religiosos regulares, Hermitaños, ni uniformes, que esten señalados a determinadas personas y clases.

7. Tampoco se permitirán estrañezas particulares que incomoden al concurso, ni las caperuzas o promontorios sobre la cabeza que puedan dar contra los faroles del alumbrado, ni tajes que ofendan la honestidad y buenas costumbres.

8. Se prohiben los Capotes, Capas, Mantos y Mantillas, de que solo podran servirse las máscaras en la calle, y a su entrada en la Lonja habrá lugar destinado para que se guarden baxo la recompensa de quatro dobleros por cada capa o capote, y de tres por cada manto o manilla, o cualesquiera otra prenda que se entregue para su custodia, podrán también las máscaras traer terciada su mantilla, o a la catalana según lo pida el traje.

9. No se permitirá el uso de telas de oro, o plata fina, guarniciones de estos metales, adornos de diamantes, ni otras joyas preciosas baxo la pena de que no se admitirá al Bayle la máscara que las use, antes se le tomará el nombre, y corregirá según calidad de su persona para que no cunda el mal exemplo, y se eviten las dudas y disgustos que ocasiona un luxo excesivo en los adornos, en semejantes concurrencias.

10. Igualmente nadie podrá traer pedrería o perlas de valor en la cabeza ni en otra parte.

11. Para evitar las resultas que en otras ocasiones han producido las satiras de las máscaras, se prohiben aún las que parezcan indiferentes y se castigará con el mayor rigor el insulto de unos a otros de palabras, o de hecho, acudiendo la persona agraviada a la Justicia, Directores, o Tropa que asistiran para la quietud; y descubriendo las circunstancias, se procederá

inmediatamente a l captura del insultante, y se le impondrá a su tiempo la pena qu corresponde a derecho. I a fin de que se guarde en los bayles el mejor orden y que se pueda hacer una pronta averiguación de los Contraventores, se previene que habrá Celadores secretos que vestidos de máscara para no ser conocidos, observen con la mayor escrupulosidad las operaciones de todos los concurrentes, cuyos Celadores darán parte inmediatamnte a la Justicia para que sean aprendidos los agresores y castigados conforme a la gravedad del delito.

12. Los coches deberán colocarse en buen orden de modo que dexen el paso libre a las gentes de a pie, sin atropellar a persona alguna, pena de que los cocheros seran castigados inmediatamente y no les valdrá la causa de haber sido mandados.

13. Para mayor comodidad de los concurrentes, habrá refrescos, caldo, café y otros artículos a recios que señale un Arancel, cuya observancia zelará la Justicia y Directores.

14. Serán estos, dos Capitulares del Ayuntamiento que cuidarán de la policia, vistiendo su propio traje con bastón para ser conocidos y respetados de todos, y así qualesquiera orden que por ellos se dé constará de quien ha dimanado; advirtiéndose que los Músicos, y demás empleados en la diversión, no deveran obedecer sino a las Personas que reconocerán autorizadas.

15. Asistirán a la función todas las noches de bayle dos Individuos Consiliarios del Real Consulado, con su propio traje, y espada.

16. Se empezará a baylar por Minué, a que seguirán contradanzas, paspies, fandangos y boleros; pero se advierte que no se haga ruedas violentas para evitar los daños que de ellas puedan resultar.

17. En cesando la orquesta, dexarán de baylar las máscaras en el paso o mudanza que les coja, pues a los Directores toca graduar el rato que ha de durar la música, mandando hacer la señal por los Maestros de danza, quienes deberán arreglar las contradanzas, que no excederan de diez parejas, sin que se atreva máscara alguna a contradecirlo, ni a vocear no hacer ruido con los pies demostrando no condescender a los resuelto por ser más prudente abstenerse de la diversión que perturbar la tranquilidad general.

18. Para convidar a baylar las máscaras, solo deberán hacerlo muy sencillamente, sin insistir ni empeñarse.

19. Se previene que ninguna persona, sea de la calidad o condición que fuere (excepto el Estado Mayor de la Plaza, ministros de Justicia, y Directores de Bayle) pueda llevar armas de fuego, ni blancas, ni tampoco palo o bastón, pues el que contraviniere será castigado.

20. Se prohíbe estrechamente que ningún hombre vista el traje de mujer, y las mujeres el de hombre, porque a descubrirse se procederá pronta y rigurosamente contra el infractor; y también se prohíbe el fumar dentro la Sala del Bayle; lo que se podrá executar en los parages señalados, a fin de evitar por este medio la incomodidad del concurso, y otros mayores perjuicios que de tolerancia podrían resultar.

21. Para las urgencias corporales habrá dos retretes destinados, uno para cada sexo, con un letrado encima que diga: De hombres : De mujeres.

22. Se encarga que los Amos instruyan bien los criados, de que mientras los aguarden no ocasionen disturbios, no se descompongan, ni digan palabras a mascara alguna a no ser preguntados; que respeten a qualesquiera Ministro de Justicia o Soldado aunque estuviese solo; que cada cochero se mantenga

sin separarse de su caja, que no canten ni voceen impidiendo el ser oídos cuando los llaman sus Dueños, pues la pena menor que puede imponerseles por inquietos, perturbadores, e insolentes es la de Carcel a más de otras que se graduarán según el exceso.

23. Sería agraviar al Público el desmenuzar la docilidad con que cada máscara ha de respetar a los empleados por el Gobierno, a contribuir al buen orden de la función: Los Directores, la Justicia, la Tropa, y quantos se dedican a la observancia de lo prevenido se merecen al mayor respeto pues como personas visibles y autorizadas, no debe consentirse que se les falte en la menor circunstancia: de modo que no será disculpa, fuero alguno privilegiado, porque allí solo se reputan los concurrentes como máscaras.

Por tanto, y a fin de que conste a todos los vecinos y habitantes de esta Ciudad, y puedan concurrir a los citados bayles de máscara en la Cada Lonja, baxo la forma y reglas que van expresadas: Ordeno y mando, que en ninguna de Militar, Paysano, u otra por privilegiada que sea puedan tenerse bayles en las noches que los hubiere en la Lonja, pues en tal caso incurriran en las penas señaladas por las leyes del Reyno, Autos acordados, Reales resoluciones de S.M. y Bandos publicados.¹¹⁸

Els bans publicats en els anys posteriors, si bé més curts quant al text, continuaren regulant i prohibint els mateixos aspectes del ball. Com a botó de mostra, en els que va publicar l'Ajuntament Constitucional el 20 de gener de 1821 i el 22 de gener de 1822 es prohibia l'ús d'algunes peces de roba, com el capot, la capa, el mantó o la mantellina, els vestits d'eclesiàstic, magistrats i aquells que poguessin ofendre l'honorabilitat i bones costums, i les teles ostentoses d'or, plata fina i guarnicions d'altres metalls preciosos i l'intercanvi de rols entre dones i homes. També es regulava, com ho feien els anteriors, la forma en la qual s'havia d'estar dins l'edifici mentre se celebrava el ball i s'advertia els assistents que en tot moment s'havia d'obeir als representants de l'autoritat. Els únics punts de desaparixen són aquells que feien referència als criats i als carruatges. Com a curiositat, també es prohibia l'ús de mots insultants, a fi d'evitar els desordres que poguessin causar i ordenava la immediata detenció d'aquell individu que els inventés. Finalment, el ban prohibia la celebració d'altres balls el mateix dia en què se celebressin els públics.¹¹⁹

Més concisos foren els bans publicats durant la Dècada Ominosa, emesos per Josep Maria d'Alós, Miguel de Cabra i Juan Malats, els quals només tractaven de regular aspectes relacionats amb l'ordre públic en el ball i no el ball en si. Sobre les màscares, advertien que el concurrents podrien assistir-hi amb màscara o sense ella,

¹¹⁸ AMP. Fons Pons, lligalls 1728/XVII i 1727/VII, s.f.

¹¹⁹ AMP. Fons Pons, lligall 862/VI, s.f. i *Diario Balear*, 21 de gener de 1821

sempre que anessin vestits amb decència i amb la prevenció que no podien dur-la pels carrers de la ciutat. Només se la podien posar en arribar al primer lloc de control. Al respecte s'advertia que els contraventors incorrerien, d'acord amb la llei, en la pena de quatre anys de presó i mil ducats de multa. Es prohibien les disfresses que imitaven els vestits peculiars de l'estat eclesiàstic, la magistratura, les ordes militars, l'Exèrcit, i tota la resta corresponents als empleats del Govern. Dins la Llotja es prohibia donar veus, xiulits, cops de peu ni altres accions descompostes que poguessin pertorbar l'ordre. Igualment es prohibia la sàtira i fumar. Els carruatges, tartanes, calesses i cotxes es col·locarien en fila, un darrere l'altre, des de la plaça de la Llotja fins a les drassanes i a fi d'evitar la incomoditat que causaven els criats, es disposaria dues persones al costat de dins de la porta de la Llotja, els quals serien els encarregats de cridar els cotxers i criats dels concurrents. Només a l'Estat Major de la plaça i als ministres de justícia destinats a la Llotja se'ls estava permès dur les armes i bastons corresponents a la seva qualitat. També especificaven els bans que dins el recinte hi hauria un cafè i un guarda-roba per al servei dels concurrents.¹²⁰

En definitiva, les autoritats, amb les normes només pretenien mantenir l'ordre públic en els balls. Una altra qüestió era a qui anaven dirigides aquelles. A la vista dels preus, tant de les entrades com dels productes que es venien al cafè, i de les indicacions sobre criats, cotxers i vestimenta, no hi ha dubte que la diversió del ball estava dirigida a les capes socials més benestants de la ciutat, aquelles que Jovellanos qualificava d'ocioses, les quals necessitaven la dosi de diversió diària, d'aquí que les capes més populars imitessin els balls públics de la Llotja als barris i carrers de la ciutat, com veurem més endavant.

L'aspecte musical en els balls

Una vegada coneguts els aspectes administratius i d'ordre que es tingueren en compte en l'organització i la celebració dels balls en l'època en la qual centrem el nostre estudi, cal exposar les dades referents a la qüestió musical. Com hem pogut comprovar, els balls solien durar quatre o cinc hores, en les quals els directors decidien el temps que havia de durar cada dansa i donaven les ordres oportunes perquè els mestres de ball els organitzessin i donessin les senyals de començar i acabar.

---

¹²⁰ *Diario Balear*, 6 de gener de 1828, 27 de gener de 1833 i 11 de gener de 1834.

La durada total del ball exigia la presència d'un bon contingent de músics que permetés el relleu a fi d'evitar la fatiga. Per les condicions que presentà el 1806 l'empresari Francesc Pujol ens assabentem que eren una quarantena de músics els que assistien a cadascuna de les sessions de ball, els quals cobraven dels organitzadors un duro cadascun en aquella època.¹²¹ Els quaranta músics formaven dues orquestres que possiblement s'alternaven en la interpretació de les composicions, així s'especificà en el plec de condicions de l'empresa dels balls de 1821. Els músics havien de ser a satisfacció dels directors o mestres d'orquestra i dels comissionats regidors de l'ajuntament i eren contractats per l'empresari o l'entitat pública que organitzava els balls.¹²² Malauradament no hem pogut esbrinar cap nom dels músics que hi participaren, però, per la gran quantitat de músics, no seria estrany trobar entre la nòmina els que formaven part de la capella de música catedralícia i l'orquestra del teatre.

Pel que fa a la situació de l'orquestra, cal recordar el plec de condicions al qual ens acabem de referir, en el qual s'especifica la construcció, dins la Llotja, d'un cadafal en l'intercolumni pròxim a la entrada. L'altura del cadafal havia de ser considerable, ja que en aquella època encara es trobaven dins la nau els dos forns de la fundició de canons que s'hi havia instal·lat durant la Guerra del Francès, i aquests havien de quedar pràcticament coberts per una estacada a l'altura del cadafal de la música.¹²³

Quant als balls que interpretava l'orquestra i ballava la ciutadania en cada sessió, els bans de 1806, 1808, especifiquen que es començaria a ballar per minuets, als quals seguirien contradanses, *paspié o passepied*, fandangos i boleros. En els que es varen publicar en 1821, 1822 i 1828 continuen presents els mateixos balls, excepte el *paspié*, reminiscència dels balls cortesans francesos dels segles anteriors, ara substituït pel vals, més actual en l'època. Sembla que en els que se celebraren a la primèria de la dècada dels anys trenta el públic pogué ballar altres gèneres a banda dels que ja hem relacionat, perquè en els anuncis corresponents als de 1833 i 1834 s'especificava que els balls que s'interpretarien serien minuets, contradanses, valsos, fandangos, boleros, rigodons, masurques i d'altres gèneres de balls de moda.

---

¹²¹ AMP. Fons Pons, lligall 721/III, s.f.

¹²² AMP. Fons Pons, lligall 847/IV, ff. 7 r.-7 v.

¹²³ *Ibidem*. Per tal d'aprofundir sobre la presència d'aquest forns a la Llotja vegeu el treball d'Aparicio al qual hem fet referència al llarg d'aquesta secció.

Les úniques advertències que es feien a l'hora d'organitzar els balls dins la sala eren que els mestres de dansa havien d'arreglar les contradanses, de manera que no hi poguessin participar més de deu parelles i que en els balls no es poguessin realitzar rodes violentes, a fi d'evitar els danys que d'elles poguessin resultar. La segona de les advertències era ben lògica. La primera venia donada, sens dubte, com a conseqüència de la limitació d'espai. Com apunta Vallcaneras, la forma més popular de ballar la contradansa a Mallorca era l'anomenada contradansa llarga o de filera, aquella que comença amb les dones a una banda i, de front, els homes a l'altra.¹²⁴ Així, doncs, hem de suposar que l'espai disponible, el rectangle format per les dues naus que s'empraven com a sala de ball, no permetia la presència de més de deu parelles, com s'advertia als bans i, per aquesta raó, les autoritats eren inflexibles en el nombre de participants.

Els balls a les cases nobles i a les festes populars

Són molt poques les dades que disposem sobre l'organització de balls a les cases nobles i a les festes populars, en els quals les institucions locals no prenen part en la seva organització. Malgrat això, hi han testimonis indirectes que ens indiquen una certa activitat durant el període de carnestoltes, en el cas dels balls nobiliaris, i durant l'estiu, pel que fa a les festes populars.

Iniciem aquesta ronda de testimonis amb el que ens aporta el diplomàtic francès André Grasset de Saint-Sauver, comissari de relacions comercials i cònsol de l'imperi francès a les Illes Balears, sobre els balls a les festes de les barriades palmesanes. Grasset arribà a Mallorca l'any 1800 i, amb el plantejament d'invasió de la Península per part de Napoleó, fou, amb tota probabilitat, l'encarregat de redactar un informe en el qual havia de detallar les característiques que reunien les Illes. L'informe, publicat per primera vegada a París, l'any 1807, constitueix un recull força interessant de dades de caràcter històric i social. Quan tracta el caràcter i costums dels habitants de les Illes Balears i Pitiüses, Grasset hi diu:

Tots els horesbaixes, des de Sant Joan fins al mes de setembre, els carrers de la ciutat de Palma presenten contínuament un espectacle molt agradós. Tots els habitants del barri es vanten de decorar les façanes de casa seva amb quadres i tapisseries, i de guarnir les finestres i les portes amb fanals de

---

¹²⁴ AA.DD.: *La contradansa a Mallorca. Projecte de recerca i de recuperació*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 2009, p. 158.

*diferents colors. Uns músics, reclutats entre els diferents cossos de música de la guarnició, situats en un amfiteatre, interpreten contradances que s'executen al carrer amb ordre i alegria infinits. A banda i banda, el carrer s'omple de cadires per als espectadors. Els venedors circulen entre els congregats i ofereixen pastissos i licors refrescants. La festa es perllonga fins a la matinada.*¹²⁵

No hi ha dubte que les capes menys benestants de la societat palmesana intentaven imitar en les seves festes al carrer aquells balls i saraus en els que participaven les capes acomodades. Els elements eren els mateixos: adorns, cadafal per a la música, espai per al ball, públic assegut en cadires i assortiment de queviures. Fins i tot, els tipus de balls que s'interpretaven i ballaven: les contradances. L'únic que era diferent era el lloc i el preu que s'havia de pagar per la diversió organitzada per les institucions, la qual cosa impedia l'accés dels ciutadans més desfavorits.

Sobre els balls organitzats a les cases nobles palmesanes, els testimonis són un poc més nombrosos. Ja hem comentat abans que els bans d'ordre publicats abans de l'inici de cada temporada de balls de màscares prohibien explícitament la celebració d'altres balls privats els mateixos dies en què se celebraven els balls públics. La prohibició confirma que durant l'època del carnestoltes els balls a les cases de les famílies més benestants de la ciutat eren freqüents i, per tant, generaven una gran activitat musical.

En els períodes en els quals els balls públics no se celebraren, l'activitat es traslladà exclusivament als salons privats. Com hem comentat, per l'acord pres pel capítol catedralici el 9 de febrer de 1810, ens assabentem que a Palma, en plena Guerra del Francès i amb els balls públics suspesos, eren freqüents els balls nocturns, en els quals, segons els canonges, es cometien alguns desordres.¹²⁶

En ocasions amb motiu d'algunes celebracions extraordinàries, les autoritats locals solien prohibir els balls i altre tipus de diversió de caràcter privats. Així, ens consta que en el mes de gener de 1821, el consistori, amb el desig de tributar els honors deguts a sant Sebastià, patró contra la pesta, resolgué que el dia de la seva festivitat no

---

¹²⁵ GRASSET DE SAINT-SAUVER, Andrés: *Voyage dans les îles Baléares et Pithiouses, fait dans les années 1801, 1802, 1803, 1804 et 1805*, par M. Andrés Grasset de St.-Sauver, jeune, Commissaire des relations commerciales de France, et Consul de S.M.I. et R. aux îles Baléares; auteur du voyage historique, littéraire et pittoresque dans les îles Vénétienues. Traducció a càrrec d'Agustí J. Aguiló. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2002, pàg. 127.

¹²⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1672, f. 239 v., acta del 9 de febrer de 1810.

es permetés cap diversió pública ni particular i per aquest motiu no es concedí aquell dia cap llicència per a balls ni altres divertiments.¹²⁷

Altres entreteniments: concerts i acadèmies musicals

El concerts oferts a Palma per Josep Acuña el 1812

A la darrerria del mes de maig de 1812, el *Diario de Palma* anuncià la presència a la Palma del tenor valencià Josep Acuña Castelli:

*Se halla en esta ciudad el profesor de música D. Joseph Acuña y Castelli, tenor de la iglesia colegial de Xátiva [església col·legiata de Sant Felip] en el Reyno de Valencia: los elogios que ha merecido este artista en los papeles públicos de las principales capitales de España por donde a viajado dando conciertos, dan fundados motivos para no dudar de su mérito: la persona que guste recibirle por maestro dexará razon en la librería de Miguel Domingo, calle de la Capelería. Nota: dará leccion gratis en su propia casa á los hijos de padres pobres que teniendo disposicion para aprender quieran seguir la carrera de la música.*¹²⁸

Respecte a aquest músic i compositor, suposem que es tracta del mateix Acuña que l'any 1810 anunciava la venda de les seves composicions a les pàgines del *Diario de Valencia*:

- *Doce variaciones para forte-piano, flauta y baxo sobre el tema de la canción bien conocida, que empieza: Dulce embeleso mio &c. compuesta por el señor Acuña. Se hallará de venta en la librería de Mallen, junto á San Martín.*¹²⁹
- *El canario viajante. Graciosa arieta, con acompañamiento de piano-forte puesta en música por el señor Acuña. Se halla en la librería de Mallén.*¹³⁰
- *Canción nueva, con acompañamiento de pienoforte y de guitarra, composición del señor Acuña. Se hallará a la librería de Mallén.*¹³¹

Canción nueva titulada: el quiero morir, puesta en música por el señor Acuña. Se vende en la librería de Mallén, á 8 rs. vn. Con el acompañamiento de guitarra, y á 12 con el de pianoforte.

*Así mismo se hallarán exemplares de las variaciones para piano, flauta y baxo, que publicó dicho Autor, pues por haberse concluido no se pudo complacer a varios sugetos que las pidieron.*¹³²

¹²⁷ AMP. Actes capitulars, sig. AH-2138, f. 38 r.

¹²⁸ *Diario de Palma*, 29 de maig de 1812.

¹²⁹ *Diario de Valencia*, 26 de setembre de 1810.

¹³⁰ *Diario de Valencia*, 29 de setembre de 1810.

¹³¹ *Diario de Valencia*, 9 d'octubre de 1810.

- *En casa de Mallén se halla de venta la siguiente música: un gracioso vals para piano forte, titulado: las campanas de Londres, el himno patriótico: el laurel de Valencia; y la canción dedicada al Excelentísimo Señor Marqués de la Romana, ambas con acompañamiento de guitarra y piano, puestas en música por el señor Acuña.*¹³³

La publicació del mencionat anunci a la premsa palmesana es produí uns mesos després de l'ocupació de València pels francesos. És molt probable que, davant la imminent presa de la capital valenciana, Acuña es refugiés a Palma, com ho feren molts altres valencians aquell any.

Durant el mes de juliol de 1812, per iniciativa de José Veleña, jutge de la Reial Audiència de Mallorca, s'organitzaren uns concerts de benefici a favor dels pobres de la presó, en els quals cantà Acuña. Els concerts se celebraren el dissabte 4 i el diumenge 5 de juliol. Al respecte, la premsa local anuncià el 5 de juliol que entre les diverses peces que s'interpretarien en el concert d'aquella nit figurava un himne patriòtic nacional.¹³⁴

Sembla que la seva actuació no fou del gust d'una part del públic, ja que uns dies després, a les pàgines dels principals diaris palmesans, s'encetà una agra polèmica entre els seus partidaris i els seus detractors. Tan sols tres dies després del concert, l'*Aurora* inserí a les seves pàgines un article firmat per A. J., en el qual es posava en evidència la decepció del públic que havia acudit a escoltar el segon concert. Com havia anunciat el mateix periòdic aquell diumenge, el cantant havia d'oferir peces noves, les quals sembla que finalment no foren interpretades. L'advertència al cantant era important ja que el públic volia varietat. L'article era el següent:

El público, muy señor mio y de todo respeto, se quedó chasqueado el domingo último concurriendo a oír (por su dinero se supone) el segundo concierto ofrecido por el señor Acuña. Aunque tuve el capricho de no asistir porque el día antes no me divertí tanto como me había figurado, no obstante personas de buen oído y mejor memoria, me han asegurado que a pesar de tantas cosas nuevas como se anunciaron en la Aurora de dicho domingo, se repitieron muchas piezas del día anterior. Esto es mal hecho sr. Profesor de la colegiata de san Felipe de Jativa, y no hay razón para faltar a lo ofrecido, aunque sea por no encontrar la llave o las llaves donde estaban encerrados los famosos papeles. A más de que el canto repetido de una voz sola por buena que sea (y en esta clase cuento la de vd.) es algo cansado, quando no la

¹³² *Diario de Valencia*, 3 de novembre de 1810.

¹³³ *Diario de Valencia*, 19 de desembre de 1810.

¹³⁴ *Aurora Patriótica Mallorquina*, 5 de juliol de 1812.

acompañan las gracias de un estilo privilegiado, y de una sobria ejecución, porque quando esta se prodiga con exceso, y no se marcan bien los puntos capitales que el autor ha señalado y no debe olvidar el que canta, lejos de agradecerlo el auditorio que tenga oído, sentirá una rofusión de puntos que le distrae de lo principal.

*Lleve vd. con paciencia este aviso, y no crea que con el se trata de deprimir en un atomo su mérito.*¹³⁵

La crítica fou contestada immediatament a les pàgines de l'altre periòdic, el *Diario de Mallorca*, en un article firmat per M. G. C., en el qual es feia una defensa del repertori cantat, expressant les raons per les quals s'havien repetit algunes peces, i de la tècnica que posseïa i desqualificava a l'autor, ja que, segons ell, no tenia cap noció musical.

El público, muy señor mío y de todo mi respeto, fiel observador de los que por un acto de generosidad y compasión se presentan a él para con su habilidad, distraerle de los malos ratos que ofrecen las actuales circunstancias; y con su dinero contribuir al alivio y manutención de los pobres de la carcel de esta capital: (buen testigo de esta verdad el señor juez de esta real Audiencia don José Veleña resorte principal para un caritativo fin) no puedo creer haya elegido a V. por órgano de sus críticas; lo primero porque aquel compuesto de toda clase de personas, siempre hubiera hecho esta elección, en una de aquellas que por sus conocimientos y moderación, han llegado a adquirir concepto entre los demás sus semejantes: pero dejemos esto por ahora y pasemos a la crítica de V. El profesor de música don José Acuña, a quien conozco hace más de 9 años, cantó y tocó mucho y muy bien en los conciertos del sábado y domingo: sería demasiado molesto si patentizase a V. el adelantamiento que se le nota en su profesión, conseguida a fuerza de un continuo estudio; pero si diré que aunque repitió dos arias en el 2º concierto, fueron oídos por los inteligentes con más gusto, por haberlas adornado con glosas bien colocadas, circunstancia en que estaba el mérito de un cantante; no quedando duda alguna que tantas cuantas veces las repita, seguirá glosandolas hasta conseguir que V. como poco inteligente, no conozca si son las mismas. Si igualmente repitió los juguetes y cancioncitas, fue porque algunas señoras, de oído más delicado que el de su amigo de V., conociendo lo agradable que eran, le instaron para que así lo hiciese: y ultimamente, si este profesor no llenó enteramente, las intenciones de V. y su amigo en el primero y segundo concierto, donde los verdaderos inteligentes, le oyeron tocar, y cantar con una desemboltura, y posesión nada común, sería porque no executó, el fandango, o la canción de piu piu orsa nineta.

Este apreciable compositor, ofrezco a V. cantará si gusta, sugeto a un compás monotoneando, o cromaticando, cuanto V. quiera; bien que estas voces técnicas en la música, creo le serán a V. desconocidas. Satisfecho de que puedo prometerlo, desearé (pues soy un regular aficionado) que en mi casa se ajusten vds. para cantar y tocar cuantas piezas difíciles pueda V. proporcionar; y por último, naturaleza le ha concedido 24 puntos de voz, entre

---

¹³⁵ *Aurora Patriótica Mallorquina*, 8 de juliol de 1812.

bajo, tenor, alto i tiple; que demostró muy bien, el duo que cantó a solo: como ha de ser, esto no estuvo a el alcance de V., paciencia. Don José Acuña cuando canta, sabe en los tonos donde se halla, pues conoce a fondo el contra-punto, como dice la gazeta de Valencia el martes 18 de setiembre de 1810. Reune a la composición, la buena voz, el buen arte de cantar, destreza en música, y la parte práctica de poseer varios instrumentos: ¿ha visto V., ni aun por casualidad, reunidas estas circunstancias recomendables en muchos profesores? Yo he visto y oido infinitos, y con ellas ninguno: no diría a V. esto, sino tomase la voz del público (a quien hace poco favor) que esta reunión de particulares es un fenómeno. Siento infinito salir por primera vez en los papeles públicos (que respeto) teniendo que demostrarle facultativamente que se ha equivocado, asegurándole al mismo tiempo, que si me contesta, no responderé hasta saber si es inteligente, o músico de patilla y cruzado; tomándome la libertad de suplicarle, me haga el honor de aceptar el pequeño combite de mi casa, situada en la plazuela del mercado número 9, para que al paso que don José Acuña, a quien aprecio mucho mucho, (como a todo hombre aplicado) pueda quedar con lucimiento: a mi me redunda la satisfacción de demostrar al público quien es el señor A. J. que indebidamente ha tomado su palabra. Sírvase V. combidar también a su amigo en la inteligencia, que los aguarda impacientes, y no contestará a cosa alguna mientras no se verifique la reunión, esté su seguro servidor Q.S.M.B. = M. G. C.¹³⁶

L'endemà, 12 de juliol, a les pàgines del mateix diari, publicà Josep Acuña una carta d'agraïment al seu defensor i amic: “no puedo menos de tributar a V. las debidas gracias por la contestación que ha dado en el diario de ayer: siempre creí de mi deber despreciar aquella como dictada por un hombre ignorante en esta materia, y poco acostumbrado a oír cantantes, como ahora aplaudir el que haya una aficionado que juegue a tiempo los términos de ella, defendiendo la justicia”. Encara que assegurava que no coneixia el seu defensor, intuíu qui podia ser aquell i acceptava l'ofertament i així poder-lo conèixer.¹³⁷

Aquel mateix dia, l'*Aurora* desistí de continuar la polèmica, ja que no era objecte del periòdic entrar en contestacions llargues sobre un mateix assumpte. D'aquella manera, segons l'editor, s'abstienien de manifestar a l'autor de la contestació els defectes que els professors i afeccionats a la música havien notat al cantant en els dos concerts. En la crítica només havien exposat amb moderació una opinió i, malgrat això, el panegerista atacava dient que J. A. faltava a la veritat i altres expressions poc urbanes i fundades: “dexemos al juicio de los inteligentes imparciales, si es permitido faltar a lo que se ofrece, o si el arte mágico que se supone a dicho señor Acuña de variar prodigiosamente lo que ha cantado en terminos de no conocerlo, son disculpa suficiente

¹³⁶ *Diario de Mallorca*, 10 i 11 de juliol de 1812.

¹³⁷ *Diario de Mallorca*, 12 de juliol de 1812.

para engañar al público”. L’editor finalitzava l’assumpte dient que s’abstenia de publicar una nota que se li havia passat sobre l’assumpte, “que aunque fundada, ofenderia demasiado el amor propio de dicho señor Acuña. Agradescannos este y sus apasionados esta moderación”.¹³⁸

Aquestes foren les últimes paraules sobre l’assumpte a l premsa palmesana. No sabem si finalment la reunió rproposada es va dur a terme. A partir d’aquesta darrera data ja no es tornà a saber res més del cantant Josep Acuña.

Les acadèmies filharmòniques de 1821

Una altra de les diversions públiques ofertes al públic en aquells anys constitucionals foren les acadèmies filharmòniques organitzades per Joan Capó, músic de la capella de música de la Catedral. El 18 de gener de 1821, la premsa local anunciava l’inici l’endemà d’unes acadèmies filharmòniques i emplaçava els subscriptors a adquirir els abonaments a casa de Joan Capó, professor de música, el qual vivia al carrer de sant Miquel, davant l’hospital de sant Antoni Abad, casa número 37, segon pis.¹³⁹ No sabem el lloc on es realitzaren els mencionats concerts ni el tipus d’obres que s’hi interpretaren ni qui les interpretà. Només sabem que se’n tornaren a celebrar els dies 31 de gener, 21 de febrer, 9 de març i tots els dimecres i dissabtes de la quaresma d’aquell any 1821.¹⁴⁰

Música i músics a la *Sociedad Patriótica Mallorquina*

A mitjan mes de maig de 1820 començà la seva tasca la *Sociedad Patriótica Mallorquina* amb una primera reunió celebrada el 15 d’aquell mes. Al dia següent es nomenà un president i un secretari perquè es poguessin autoritzar les sessions i l’endemà, 17 de maig, un total de cinquanta-set socis signaren el document d’aprovació dels estatuts. Entre els membres fundadors figurava Andreu Pavia Crespí, músic de la

---

¹³⁸ *Aurora Patriótica Mallorquina*, 12 de juliol de 1812.

¹³⁹ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma* i *Correo Constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 18 de gener de 1821.

¹⁴⁰ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 30 de gener, 20 de febrero i 8 de març de 1821, i *Correo Constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 31 de gener, 20 de febrero i 8 de març de 1821.

capella de música de la catedral.¹⁴¹ No sabem quina fou la participació d'Andreu Pavia en les reunions, malgrat això, sabem, per un article comunicat a la primeria del mes de març de 1823, que de manera esporàdica en les reunions participava una nombrosa orquestra dirigida pel *ciudadano* Valldemossa, malnom amb el qual era conegut el músic. Suposem que la mencionada orquestra només actuà en aquelles ocasions en les quals la societat es reunia a indrets que permetien la seva cabuda, com és el cas d'aquella sessió celebrada al local de la capella de la germandat de l'extingit convent de Sant Domingo, cedit per les autoritats municipals.¹⁴² Suposem que en el repertori interpretat pels músics figurarien majoritàriament himnes i cançons patriòtiques de les que habitualment solien publicar-se a les pàgines de la premsa local.

Projecte d'acadèmies musicals durant la quaresma de 1825

El 28 de febrer de 1825, una vegada finalitzada la temporada 1824-1825, Giuseppe Morel, en nom de la seva esposa Amata Morel i Luigi Frontini i Carlo Hilaret, presentà al Regent de la Reial Audiència una sol·licitud en la qual demanava el permís per poder inserir a les pàgines del *Diario Balear* l'anunci de vuit acadèmies vocals. Junt a la mencionada sol·licitud, els cantants presentaven el prospecte de les acadèmies que s'havien de realitzar durant la Quaresma sota subscripció.

La señora Amata Morel y los señores Luigi Frontini y Carlo Hilaret de la Compañía Italiana que tubo el honor de servir a este respetable público en la temporada que concluyó, deseando ofrecer algún entretenimiento musical a los aficionados de esta ciudad con el permiso de la autoridad competente, se proponen.

1º Estas academias que se darán con acompañamiento de Piano, Violoncello y Contrabajo, tendrán lugar siempre que se encuentre un número de abonados suficiente para cubrir los gastos, y ofrecer una compensación a las fatigas de los que las dan; este número debe ser de ciento suscriptores.

2º Las academias serán ocho, y se darán cada martes, jueves y domingo de la quaresma, empezando el Jueves 3 del próximo mes a las siete y media de la noche en casa de señor Don Juan Ozziano.

3º El abono para las ocho academias será de dos duros y medio que se pagarán por adelantado.

4º Cada abonado recibirá tres tarjetas por cada noche de academias de las cuales la una será para el, quedando las dos a su disposición contal que en ellas se escriba el nombre de la persona a la cual se remitirá.

---

¹⁴¹VALENCIANO, Valentí: *El Trienni Liberal a Mallorca, 1820-1823*. Tesi doctoral, p. 204-216 i 34 dels annexos. [En línia] [Ref. del 20 de febrer de 2015] Disponible en web: <<http://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/83936/tvvl1de1.pdf?sequence=1>>.

¹⁴²*Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 4 de març de 1823.

5º Los interesados destinaran una porción del producto de los abonos para la Casa de Misericordia

6º La Música será dirigida por los Señores Valdemoso y Joaquín Sancho los quales quedan encargados de escoger las piezas que se ejecutarán.

7º La sala será dispuesta y alumbrada en el modo el mas decente y no se olvidará nada de lo que pueda proporcionar a los señores que gusten intervenir, todas las comodidades de estilo en esta clase de diversiones.

El señor Morel cuidará de la dirección de lo interior de la Sala

Los señores que quieran subscribirse podrán ejecutarlo en la misma casa sobre dicha desde las diez hasta doce y por de las tres a las seis.

Palma 26 febrero 1825

Aquell mateix dia, el Regent de la Reial Audiència, com a president interí de la mateixa, disposà que fent constar haver-se obtingut la corresponent llicència es tornés a tractar l'assumpte. Així ho féu constar el secretari Bartomeu Socias.¹⁴³

No sabem amb seguretat si finalment les acadèmies es dugueren a terme. Suposem que no, ja que a la premsa no hi ha cap anunci ni crítica al respecte i a les actes municipals tampoc figura cap petició respecte al permís necessari per a poder dur a terme la diversió. La tradició s'imposà i durant la quaresma les diversions cessaren com en tots els anys marcats amb el signe absolutista.

Cançons i himnes patriòtiques¹⁴⁴

Al llarg d'aquest treball hem vist com un dels postulats del teatre neoclàssic havia estat la utilitat del teatre com a via d'influència en la massa popular per a difondre les noves idees il·lustrades. Els fets de la Guerra del Francès potenciaren aquesta virtualitat de l'art dramàtic. Mitjançant un teatre dirigit més al sentiment que a la raó, s'intentà encendre els ànims en fervor patriòtic. Aquesta utilització del teatre amb una finalitat política fou patent des dels primers moments del conflicte i, com no, més evident als teatres de l'Espanya no ocupada. Alternant amb peces clàssiques, que podien interpretar-se com al·lusives als moments que es vivien, es començaren a escriure i se programaren obres de caire patriòtic que serviren a la causa nacional. Les fluctuacions de la guerra i l'exaltació dels ànims després de cada victòria sobre les tropes franceses

---

¹⁴³ ARM. Fons Audiència, expedient LIV/17.

¹⁴⁴ Per a ampliar els coneixements sobre les cançons i himnes interpretades pel poble en els diversos conflictes bèl·lics que es produïren a Espanya podeu consultar CORTÈS, Francesc i ESTEVE Josep-Joaquim: *Músicas en tiempos de guerra. Cancionero (1503-1939)*, col·lecció *El espejo y la lámpara*, núm. 6. Barcelona: Servei de publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.

tingueren incidència directa en la creació dramàtica. Quasi la totalitat de les victòries aconseguides per les tropes defensores de la causa nacional donaren lloc a una o diverses peces teatrals i, fins i tot, successos d'una altra índole fomentaren l'aparició de paròdies i obres satíriques. La promulgació de la Constitució, el 19 de març de 1812, i els enfrontaments entre els liberals i els servils, que revifaren amb la convocatòria de les Corts, també suscitarren diverses obres teatrals. A partir d'aquests moments, les obres de caire patriòtic, que propugnaven la unitat de la nació espanyola davant els invasors, compartiren l'escena amb una sèrie de peces polítiques de marcat caràcter satíric, en què els dos bàndols, liberals i servils, s'atacaven mútuament.

De la mateixa manera que brollà aquest teatre patriòtic i polític, es començaren a escriure nombroses composicions poètiques a favor de la causa nacional i en contra de la francesa. Amb la llibertat d'impreses, decretada per les Corts l'any 1810, aquestes composicions ocuparen un bon grapat de pàgines en la premsa de l'època. En ocasions, impreses en pasquins, eren col·locades en llocs públics, o simplement es repartien en fulls solts, encara que, la forma més habitual de transmissió era l'oral. Juntament amb odes, elegies, endevinalles, epigrames, romanços, corrandes i cobles, que tractaven d'alabar els fets i els protagonistes del conflicte i atacar als francesos, també s'escrigueren nombrosos himnes i cançons patriòtics destinades a enardir l'esperit nacional. Nombrosos poetes i dramaturgs nacionals contribuïren a la causa nacional escrivint aquest tipus de composicions. Entre els autors més destacats figuren el mariner i poeta Juan Bautista Arriaza y Superviela (Madrid, 1770-1837) –autor de nombrosos cants, marxes i himnes patriòtics, com ara, *Profecía del Pirineo* i el volum *Poesías Patrióticas*,¹⁴⁵ editat a Londres, durant la seva segona estada a la capital anglesa, l'any 1810–, Cristóbal de Beña (1777-1833?) –autor entre d'altres de *Lyra de la Libertad*,¹⁴⁶ recull de poesies patriòtiques–, el sacerdot liberal Juan Nicasio Gallego (Zamora, 1777-Madrid, 1853) –autor d'*El dos de mayo*– i l'escriptor i polític Manuel José Quintana (Madrid, 1772-1857) –autor de l'oda titulada *Al armamento de las provincias españolas contra los franceses*–. Juntament amb aquests grans autors figuraven molts altres anònims, patriotes igualment, que davant la impossibilitat de combatre amb les armes ho feien amb la ploma. Així es justificava l'autor de la *Canción patriótica á los quintos*

---

¹⁴⁵ ARRIAZA, Juan Bautista: *Poesías Patrióticas*. Londres: Bensley, 1810. Una edició posterior, realitzada a Mèxic per Manuel Antonio Valdés, presenta música de Ferran Sor i Benito Pérez.

¹⁴⁶ BEÑA, Cristóbal de: *Lyra de la Libertad*. Londres: S. M'Dowall, 1813. Consultable a la pàgina web: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/35760620214137506322202/index.htm>>.

de cataluña del año 1811¹⁴⁷ i de la *Marcha patriótica á los quintos de Cataluña del año 1812*¹⁴⁸ a les pàgines del *Diario de Palma*:

Señor Editor,

Muy Sr. Mio: Sabe vmd. que yo soy un buen patriota. No tengo de que gloriarme. Pero en quanto á serme dulce el amor de la patria, á nadie cedo la preferencia.

Segun la máxima de un declamador literario del dia, el que no puede hacer la guerra cargando con un fusil al ombro, y tiene dedos para tomar la pluma, no debe estarse con las manos cruzadas.

Por desgracia mi piel un poco arrugada por haber sufrido los calores rigurosos de mas de cincuenta agostos, me priva de la dulce complacencia de verme condecorado con el alto timbre de primer ciudadano de la patria, titulo que solo se grangean los jóvenes que corren á las armas.

*Mas no es para mi genio el estarme mano sobre mano. Como buen español deseo ser útil en algo. Algunas veces mi humor y mi pluma se avienen. Aquel dicta y esta escribe. Sale lo que sale. Lo sabe vmd. Y ese público habrá reido mas de dos veces á costa de mis sudores. Pero ¿y qué me importa á mí? Lo hago por cumplir la obligacion de ciudadano libre. Escribo como español, y como tal me pago con solo merecer la aprobacion de vmd. y del público.*¹⁴⁹

Moltes d'aquestes composicions poètiques presentaven un acompanyament musical que facilitava la seva memorització. Als sons nacionals de jotes, seguidilles, romanços, fandangos, soleares, sevillanes, *polos* i tiranes, i, fins i tot, als dels francesos de *La Marsellaise*, el poble cantà cobles al·lusives a la Pàtria oprimida, a Ferran VII, a Napoleó, a Josep Bonaparte, als guerrillers i a cadascuna de les campanyes militars del conflicte bèl·lic –Madrid, Girona, Cadis, Saragossa, Salamanca, Bailén, Los Arapiles i d'altres–. Entre els compositors d'himnes i marxes patriòtics més destacats figuren l'excel·lent guitarrista català Ferran Sor Montadas (Barcelona, 1778-Paris, 1839),¹⁵⁰ Benito Pérez,¹⁵¹ el militar, guitarrista i compositor Federico Moretti (Nàpols, 1765-

---

¹⁴⁷ *Diario de Palma*, 23 de desembre de 1811,.

¹⁴⁸ *Diario de Palma*, 18 de febrer de 1812.

¹⁴⁹ *Diario de Palma*, 18 de febrer de 1812.

¹⁵⁰ A l'inici de la guerra es trobava a Andalusia, on compongué, sobre poesies d'Arriaza, diversos himnes i cançons patriòtiques contra els francesos i a la llibertat, com ara *Venid vencedores*, himne cantat per l'exèrcit espanyol el 23 d'agost de 1808 a la seva entrada a Madrid, *Vivir en cadenas*, *Marchemos, marchemos*, del qual parlarem tot seguit, i *Fuentes son de llanto*.

¹⁵¹ Com ja hem dit al llarg d'aquest treball, Benito Pérez fou músic i compositor de les companyies còmiques que actuaven al teatre de Cadis des de l'any 1807. Saldoni, al seu diccionari biogràfic diu sobre aquest músic: "Maestro director de la compañía de canto que había en Cádiz en 1819" (SALDONI, Baltasar: *Diccionario biográfico de músicos españoles*, vol. IV, p. 252.). No disposem de més dades sobre la seva vida, però, sembla que durant la Guerra del Francès i els anys posteriors, almenys fins l'any 1820 (*Diario Mercantil de Cádiz*, 2 d'abril de 1820), Pérez estigué treballant al teatre Principal de la capital gaditana.

Madrid, 1838),¹⁵² Manuel Antonio del Corral (Santo Domingo de la Calzada, Logroño, 1790– Mèxic, ?),¹⁵³ Fr. J. J. de Mollé i Josep Acuña, del qual parlarem més endavant.

Per a la composició d'aquests himnes i cançons s'empraren diverses formes literàries. La més generalitzada fou l'octava aguda, perquè permetia emprar músiques ja existents, que el poble ja havia après i solia taral·lejar habitualment. Un d'aquests exemples fou el cèlebre *Himno de la victoria, á la entrada de los victoriosos Exércitos de las Provincias*, escrit pel poeta Juan Bautista Arriaza y Superviela (Madrid, 1770-1837), que es cantava, com indicava el *Diario de Mallorca*, amb "la misma música en que se canta la letrilla de Meléndez: 'Bebamos, bebamos'; y puede servir entonces para renovar, al final de nuestros convites, la memoria de tan gloriosas hazañas".¹⁵⁴ La tornada i la primera estrofa a l'original de la composició del poeta Juan Meléndez Valdés (Ribera de Fresno, 1754-Montpeller, 1817) deia:

*Bebamos, bebamos
del suave licor,
cantando beodos
a Baco, y no a Amor.*

*Amigos, bebamos,
y en dulce alegría
perdamos el día;
la copa empinad.
¿En qué nos paramos?
La ronda empecemos,
y a un tiempo brindemos
por nuestra amistad.*¹⁵⁵

---

¹⁵² Federico Moretti fou segon tinent del tercer batalló del Reial Regiment de *Guardias Walonas*, sota el comandament del general Solano. Durant la Guerra del Francès, el seu batalló formà part de l'exèrcit d'Andalusia i ascendí a coronel de l'exèrcit. En 1809 fou membre de la Junta de Govern de Badajoz i l'any 1810 es traslladà a Cadis. És autor de diversos tractats, d'entre els quals cal destacar: *Principios para tocar la guitarra de 6 ordenes; precedidos de los elementos de Música* (Madrid: Libr. de I. Sancha, 1799), *Gramatica Razonada Musical compuesta en forma de dialogos para los principiantes* (Madrid: Libr. de I. Sancha, 1821) i *Sistema Uniclave ó Ensayo sobre uniformar las claves de la Música, sujetandolas á una sola escala* (Madrid: Libr. de I. Sancha, 1824)

¹⁵³ Autor de l'òpera en dos actes titulada *El saqueo o los franceses en España* (ca. 1808), nombroses cançons patriòtiques, com ara, *A la lid, a las armas, al triunfo* i *A las armas corred españoles*, i la música de l'obra dramàtica *La fineza de Inglaterra y embarque en el norte de las tropas españolas al mando del excelentísimo Sr. Marques de la Romana*. Degut a l'èxit de les seves composicions fou perseguit pels francesos i a la darrereria de 1808 tingué que abandonar Espanya i fugí rumb a Mèxic, que en aquella època encara era possessió espanyola en ultramar.

¹⁵⁴ *Diario de Mallorca*, 26 d'octubre de 1808.

¹⁵⁵ [En línia] [Ref. del 20 de març de 2010] Disponible en web:

<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/pmel/35771842114249495222202/p0000009.htm#I_130_>.

L'*Himno de la victoria*, d'Arriaza, que s'havia de cantar amb la mateixa música que se solia cantar l'anterior composició, original de Ferran Sor, començava de la manera següent:

*Venid Vencedores,,
de la Patria honor,
recibid el premio
de tanto valor.*

*Tomad los laureles
que habeis merecido,
los que os han rendido
Moncey y Dupont:
Vosotros, que fieles
habeis acudido,
al primer gemido
de nuestra opresion.*¹⁵⁶

Un altre exemple d'aquesta pràctica fou la cançó patriòtica publicada pel *Diario de Valencia* l'any 1811, abans de la qual es feia la següent recomanació: "Para los aficionados á música, que puedan variar la letra, y los que nos muelen con una misma cantinela, sin ser músicos, puedan mudar de asunto."¹⁵⁷

L'èxit d'aquestes composicions, la majoria de les quals eren apreses ràpidament i cantades pel poble, féu que les companyies còmiques les incloguessin ocasionalment, bé per iniciativa pròpia o induïts per les autoritats locals, a les representacions d'aquells anys. Una vegada iniciat el conflicte, no trigaren en interpretar-se aquestes cançons, marxes i himnes als teatres de l'Espanya lliure.¹⁵⁸ Cadis fou, a causa de la presència de nombrosos intel·lectuals i músics, un dels centres més importants de producció i distribució d'aquests tipus de composicions i el seu teatre fou un dels més actius i matiners en presentar-les. El 25 de juliol de 1808, es realitzà a aquella ciutat una funció per a celebrar la victòria de les armes espanyoles a Andalusia, en la qual s'interpretà una "marcha coreada nacional espanyola".¹⁵⁹ L'obra al·legòrica que contenia la cançó es mantingué a la cartellera fins al mes d'octubre d'aquell any. Al cap de tres dies de la seva estrena, el *Diario Mercantil de Cádiz* anunciava la seva venda: "VENTA. *Canción*

¹⁵⁶ *Diario de Mallorca*, 26 d'octubre de 1808.

¹⁵⁷ *Diario de Valencia*, 4 de febrer de 1811.

¹⁵⁸ Agafarem com a referència els teatres de Cadis i València. El primer per no haver estat mai ocupat pels francesos i el segon perquè representa el model que podríem denominar mixt, és a dir, que només fou ocupat durant una etapa del conflicte bèl·lic.

¹⁵⁹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 25 de juliol de 1808.

contra Bonaparte ó marcha coreada, que se cantó en este Teatro: se hallará en la Imprenta y Libreria de D. Manuel Santiago Quintana, calle de San Francisco frente á la Iglesia del Rosario, á medio real.”¹⁶⁰

A partir d’aquell moment el periòdic gadità inserí nombrosos avisos anunciant la venda de diverses cançons que anaven apareixent a mesura que es desenvolupava el conflicte. El 22 d’agost de 1808, el diari anuncià l’aparició del *Himno Nacional á la entrada de los Ejercitos de las Provincias en Madrid*, de Juan Bautista Arriaza.¹⁶¹ Al cap d’una setmana anuncià la venda de la “Cancion cantada en el Teatro de esta Ciudad la noche del 23 del que rige á la entrada de Josep Napoleon en Madrid”¹⁶² i el 23 de setembre d’aquest mateix any la “*Marcha Nacional que se canta por música*”.¹⁶³

No obstant això, l’aparició d’aquests anuncis fou més freqüent durant els períodes d’inactivitat teatral. Amb el tancament dels teatres, la societat es quedà sense la principal diversió i un dels principals llocs públics on es podien interpretar aquelles composicions patriòtiques. Aleshores, l’activitat patriòtica es traslladà a les cases particulars. A partir d’aquell moment, els diaris locals començaren a inserir nombrosos anuncis de venda de cançons, himnes i marxes patriòtiques amb acompanyament de forte-piano, pianoforte, guitarra o petits grups musicals, la qual cosa permetia la seva interpretació a les reunions i a les tertúlies que celebrava la societat de l’època. Així, per exemple, entre els anys 1810 i 1811,¹⁶⁴ el *Diario Mercantil de Cádiz* i el *Diario de Valencia* inseriren, junt amb la lletra d’algunes composicions patriòtiques, els següents anuncis musicals:¹⁶⁵

– “*Recuerdos del dos de Mayo*, cancion elegiaca, por el autor del *Vivir en cadenas* y del *Venid vencedores*.”¹⁶⁶ Se hallará en el despacho de la imprenta real”.¹⁶⁷

– “*Nueva canción patriotica al dos de mayo*– Se vende á real de vellon en el despacho de la imprenta real”.¹⁶⁸

---

¹⁶⁰ *Diario Mercantil de Cádiz*, 28 de juliol de 1808.

¹⁶¹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 22 d’agost de 1808.

¹⁶² *Diario Mercantil de Cádiz*, 29 d’agost de 1808.

¹⁶³ *Diario Mercantil de Cádiz*, 23 de setembre de 1808.

¹⁶⁴ Recordem que el teatre gadità tancà les seves portes al principi de 1810 i no les tornà a obrir fins el 20 de novembre de 1811. A la capital valenciana, l’activitat teatral cessà amb l’acabament de l’any còmic de 1808, al principi de 1809, i no es reprengué fins el 16 de febrer de 1812, amb la ciutat ocupada pels francesos.

¹⁶⁵ A aquest llistat hi ha que incloure les composicions d’Acuña que ja hem relacionat anteriorment en parlar dels concerts que el tenor va oferir a Palma.

¹⁶⁶ És a dir, Juan Bautista Arriaza.

¹⁶⁷ *Diario Mercantil de Cádiz*, 3 de maig de 1810.

– “*Canto guerrero á los asturianos*. Se hallará en el puesto del diario, calle ancha á 6 quartos”.¹⁶⁹

– “Gracioso himno á Badajoz vencedora el dia 11. de Febrero de 1810. puesto en música para forte piano por el famoso profesor D. Fr. J. J. de Mollé.

Esta famosa Cancion y otras diferentes patrióticas se hallarán en la librería de Cabrerizo, junto al Colegio de Corpus Christi.

Nueva Cancion Patriótica, á duo ó á solo, con acompañamiento de guitarra, y tambien de piano-forte, puesta en música por un Profesor natural de esta Ciudad, que desea el mayor adelantamiento en esta arte, y la aprobacion de los inteligentes y aficionados. Se hallará en la libreria de Minguet, junto al Colegio de Beato Patriarca”.¹⁷⁰

– “*Himno á las Cortes*. Por J. A. para forte-piano y guitarra. Se hallará en la imprenta de Don Manuel Carreño”.¹⁷¹

– “Dos piezas cantables para las funciones cívicas ó patrióticas. Himno á los Patriotas Extremeños, y la Cancion fúnebre del 2. de Mayo para guitarra. En estas dos canciones se expresan los sentimientos y viveza, y con pensamientos llenos de sencillez y novedad, todos los afectos imaginados por el Poeta para exaltar el entusiasmo, y mover el corazon. El mismo autor publica igualmente un minué y un vals, tambien para guitarra, que acreditan su buen gusto, imaginacion y conocimientos, tanto en la parte armónica como en la melodía. Se hallará en la librería de Jayme Faulí, plaza de Villarasa.”¹⁷²

– “*La Rosa de Abril*. Graciosa cantinela con acompañamiento de guitarra, y tambien de piano forte. Se hallará en la libreria de Minguet, junto al Colegio del Beato Patriarca. En la misma se halla la Cancion nueva patriótica: *Al arma, Españoles*, para dichos instrumentos. En ambas Canciones expresa la música con la mayor propiedad el concepto de la letra. La primera es de un estilo gracioso y sensible; y la segunda tiene todo el ayre marcial de una marcha militar”.¹⁷³

– “Dos seguidillas nuevas y una graciosa musica, las unas con letra satirica contra el Militar Cobarde; y las otras en elogio de las tropas que sirven con el Coronel O’Donell. Para guitarra y pianoforte se hallarán en la librería de Minguet, frente al Colegio del Beato Patriarca”.¹⁷⁴

– “Nuevas Canciones, tituladas: *El Canario en la Selva* y *La Flor del Zurguen*, puestas en música con acompañamiento de forte-piano, por un Aficionado. Se hallarán en la librería de Salvador Faulí, junto al Colegio del Corpus Christi.”¹⁷⁵

---

¹⁶⁸ *Diario Mercantil de Cádiz*, 15 de maig de 1810.

¹⁶⁹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 1 d’agost de 1810.

¹⁷⁰ *Diario de Valencia*, 16 d’octubre de 1810.

¹⁷¹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 29 d’octubre de 1810.

¹⁷² *Diario de Valencia*, 29 d’octubre de 1810.

¹⁷³ *Diario de Valencia*, 1 de novembre de 1810.

¹⁷⁴ *Diario de Valencia*, 29 de novembre de 1810.

¹⁷⁵ *Diario de Valencia*, 15 de desembre de 1810.

– “Cancion nueva, titulada: *La segunda Flor del Zurguen*, con acompañamiento de forte-piano y de guitarra, puesta en música por un Aficionado. Se hallará en la librería de Salvador Faulí, junto al Colegio de Corpus Christi.

En la misma se hallará también la marcha española titulada: *Fuego y sangre*, con acompañamiento de guitarra.

En la librería de Jayme Faulí, plaza de Villarasa, se venden las canciones siguientes con acompañamiento de guitarra: *El Despecho*; *la Cancion fúnebre del 2. de Mayo*; y la *Marcha á los Patriotas Extremeños*.¹⁷⁶

– “*El sueño de mi amor*. Véndese con la música por Don Mariano Ledesma, en casa de Cleman, calle de San Francisco, frente al café de Cosí”.¹⁷⁷

– “La marcha española titulada: *Fuego y Sangre*, con acompañamiento de guitarra, cuya letra y música se dirige á reproducir el justo rencor contra el Tirano, se hallará en la librería de Cabrerizo, junto al Colegio del Corpus Christi”.¹⁷⁸

– “*El soldado español en el campo de batalla*: cancion nueva, con acompañamiento de piano, compuesta por el famoso profesor D. F. J. de Mollé, residente en Cadiz. Se hallará en la librería de Cabrerizo, y en el puesto de la Gazeta de la plaza de la Seo”.¹⁷⁹

– “*Marcha de las Cortes*, compuesta, letra y música por D. R. B.. Se hallarán en la oficina de D. Nicolas Gomez de Requena, Impresor del Gobierno por S.M. plazuela de las tablas.”¹⁸⁰

Sens dubte, les funcions teatrals més idònies per a cantar aquestes composicions patriòtiques eren els dies en els quals se celebrava o es commemorava algun fet destacat, és a dir, els dies amb una notable presència d'espectadors. Un bon exemple el constitueix la funció que es realitzà al teatre de Cadis el 30 de maig de 1809, “En justo y debido obsequio de nuestro augusto y amado Monarca el Sr. Don Fernando VII (Q.D.G.)”. Aquella nit, la funció s'inicià amb la representació de la tragèdia *El Pelayo* – obra que es prengué com al·lusió directa a la reconquesta que duïen a terme les forces nacionals–. A continuació es ballà un tercet asiàtic, composició del senyor González, i es representà l'òpera nova al·legòrica titulada *Las quatro columnas del Trono de Fernando VII*, “dándose fin con una nueva transmutacion y varias Canciones Nacionales”.¹⁸¹

---

¹⁷⁶ *Diario de Valencia*, 7 de gener de 1811.

¹⁷⁷ *Diario Mercantil de Cádiz*, 23 de febrer de 1811.

¹⁷⁸ *Diario de Valencia*, 20 d'abril de 1811.

¹⁷⁹ *Diario de Valencia*, 9 de maig de 1811.

¹⁸⁰ *Diario Mercantil de Cádiz*, 12 de juny de 1811.

¹⁸¹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 30 de maig de 1809.

Moltes de les obres dramàtiques de caire patriòtic, estrenades als teatres nacionals durant aquests anys, solien incloure –i si no la tenia se li agregava– alguna cançó o himne patriòtic, a fi de reforçar l’acció o, simplement, realçar la figura del protagonista. Aquesta circumstància era recollida a les cartelleres que publicaven els diaris. El 28 de gener de 1809 es representà a l’escena gaditana l’obra nova titulada *El recuerdo feliz o Juego de las Provincias*.¹⁸² Es tractava d’una peça nova que, per les cançons patriòtiques que contenia, era considerada “pieza de música”. L’obra es representà durant cinc dies més –28, 29, 30 i 31 de gener i 2 de febrer–. El 14 de febrer, darrer dia de treball d’aquell any còmic, la companyia la tornà a programar i en aquesta ocasió “además de las canciones patrioticas que ella tiene se cantará una nueva de la opera: *El saqueo ó los franceses en España*, música de Don Manuel Corral, profesor de los teatros de la Corte”.¹⁸³ Als dos dies d’haver-se cantat, el diari gadità anunciava la venda de la cançó: “VENTA. Lo está la Cancion patriótica de la Opera del Saqueo, ó los Franceses en España, que se cantó antes de ayer 14 en el Teatro de esta Ciudad. Se halla gravada para el Forte-piano en la Oficina de este Periódico y en el Almacen de música [Casa dels Cleman] calle de San Francisco frente el café de Cosi.”¹⁸⁴

Altres exemples d’aquestes obres són: *España Libre* –al·legoria– “en la que se cantará un himno y una Marcha marcial”, *El valiente patriota D. Francisco Espoz y Mina* –comèdia nova en dos actes– “en la que se cantará una nueva canción patriótica” i *La entrada del Empecinado en Valencia* –comèdia en dos actes– “adornada de danzas y coros patrioticos alusivos a ella, entre ellos uno nuevo”, representades, respectivament el 14 d’octubre de 1808,¹⁸⁵ el 7 i el 22 de desembre de 1811,¹⁸⁶ al teatre gadità.

Les cançons i himnes patriòtiques se solien recollir i vendre en col·leccions amb la música arranjada per a piano o guitarra, la qual cosa permetia, com hem dit abans, que es poguessin interpretar a casa, a les tertúlies i a les reunions socials de l’època. El 14 d’octubre de 1808 ja s’anunciava al diari gadità la venda de la “Coleccion de todas las Canciones que se cantan en el tiempo presente analogas á las circunstancias actuales”.¹⁸⁷ Dos mesos després, el 15 de desembre, s’anuncià la venda de “la Música de todas las canciones que hasta el presente han salido en esta Ciudad, en colecciones

¹⁸² *Diario Mercantil de Cádiz*, 28 de gener de 1809.

¹⁸³ *Diario Mercantil de Cádiz*, 14 de febrer de 1809.

¹⁸⁴ *Diario Mercantil de Cádiz*, 16 de febrer de 1809.

¹⁸⁵ *Diario Mercantil de Cádiz*, 14 d’octubre de 1808.

¹⁸⁶ *Diario mercantil de Cádiz*, 7 i 22 de desembre de 1811.

¹⁸⁷ *Diario Mercantil de Cádiz*, 14 d’octubre de 1808.

completas para Clave. Se hallarán en la oficina de este periódico.”¹⁸⁸ El 16 de juny de 1809, s’anuncià la venda de “la colección de todas las Canciones Patrióticas, hechas en demostracion de la Lealtad Española”, encara que en aquesta ocasió s’incloïa també, com a mostra de l’aliança entre les dues nacions, “la de la Nacion Inglesa titulada: El God Seivd de Kin” –interpretada al coliseu gadità el 28 d’abril de 1809-¹⁸⁹, que, junt amb les altres, es podia adquirir a les oficines del periòdic.¹⁹⁰

Una de les col·leccions amb més èxit, que no fou antològica sinó preparada a propòsit, fou la que es publicà a Madrid l’any 1808 sota el títol *La Constitución de España puesta en canciones de música conocida para que pueda cantarse al piano, al órgano, al violín, al bajo, á la guitarra, á la flauta, á los timbales, al harpa, á la bandurria, á la pandereta, al tamboril, al pandero, á la zampoña, al rabel; y todo género de instrumentos campestres*,¹⁹¹ signada per *Un aprendiz de Poeta*. Per la data de la seva publicació, l’obra es referia, sens dubte, a la Constitució de Baiona.¹⁹² La llarga enumeració d’instruments musicals, lluny de ser un element jocós, era una clara i directa al·lusió a la implicació de totes les capes socials en la lluita comú per la defensa i la llibertat d’Espanya. Des de les classes cultes –representades pel piano, el violí o l’arpa– i l’Església –amb la presència de l’orgue– fins a les classes populars d’ambients urbans i rurals –representades per la guitarra, la bandúrria, la pandereta, el tamborí, el pandero, el rabell i la caramella. El recurs d’utilitzar melodies conegudes facilitava, com hem dit abans, l’aprenentatge i la memorització de les noves lletres, que satiritzaven cadascun dels articles del codi promulgat el 6 de juny de 1808. El volum s’introduïa amb el cèlebre *Polo del contrabandista*, del tenor Manuel García. El primer article tenia música de fandango, continuava amb unes seguidilles, un *zorongo*, el *Marlbrough*,¹⁹³ la cançó *La pia, la pia, una xacara, la cancion del marinero* i un *charandel*.

---

¹⁸⁸ *Diario Mercantil de Cádiz*, 15 de desembre de 1808.

¹⁸⁹ *Diario Mercantil de Cádiz*, 28 d’abril de 1809.

¹⁹⁰ *Diario Mercantil de Cádiz*, 16 de juny de 1809. La mateixa col·lecció es tornà a anunciar l’any 1811 (*Diario Mercantil de Cádiz*, 12 de juny, 2 i 9 d’agost i 9 de setembre de 1811).

¹⁹¹ *La Constitución de España puesta en canciones de música conocida para que pueda cantarse al piano, al órgano, al violín, al bajo, á la guitarra, á la flauta, á los timbales, al harpa, á la bandurria, á la pandereta, al tamboril, al pandero, á la zampoña, al rabel; y todo género de instrumentos campestres / Por un aprendiz de Poeta*. Madrid: En la Imprenta de D. Eusebio Alvarez, 1808 (BN, sig. R-62024).

¹⁹² La quarta reimpressió, datada l’any 1810, ho confirmava. En aquesta ocasió l’obra duia el següent títol:

La Constitución de España forjada en Bayona puesta en canciones de música conocida, para que pueda cantarse al piano, a órgano, al violín...(S. l.: s. i.), 1810 (BN, sig. V.C. 12776-1)

¹⁹³ Segurament es tracta de la popular cançó de Malbrú o “del general Malbrough”, inserida en la tonadilla escènica *La cantada vida y muerte del general Malbrú*, de Jacinto Valledor, estrenada l’any 1785.

De l'èxit d'aquesta paròdia de la Constitució de Baiona són una bona mostra les nombroses reimpressions i la seva distribució per tot el territori nacional. Ja hem nomenat a les notes a peu de pàgina d'aquest capítol l'aparició de la quarta reimpressió l'any 1810, “a la que van añadidos cuatro decretos del Rey intruso en zorongo”. Aquesta seria, amb tota probabilitat, l'edició que es posà a la venda a Cadis aquell mateix any.¹⁹⁴

Com a qualsevol altra capital espanyola no ocupada durant la Guerra del Francès, els diaris palmesans inseriren esporàdicament a les seves pàgines algunes cançons i himnes patriòtics, amb l'objectiu, com hem dit, d'enardir l'esperit nacional. En aquest sentit, la premsa local mostrà una especial sensibilitat amb els nombrosos refugiats catalans que hi havia a Palma, amb la publicació d'odes, sonets i altres composicions literàries que enaltien la valentia dels fills que defensaven les seves terres mentre les famílies es trobaven refugiades a les illes. Pel que fa a la distribució i al màrqueting d'aquestes composicions patriòtiques, són molt escassos –pràcticament nuls– els anuncis de venda que inserí la premsa de l'època. De fet només hem pogut localitzar-ne un, el qual anunciava la venda de les lletres d'algunes de les peces musicals cantades per José Acuña als concerts que aquest oferí a Palma el 1812. L'anunci deia: “En la librería de Miguel Domingo frente la carcel, se venden los versos de un inno, una marcha, y paso doble militar, que cantó D. José Acuña en los conciertos que dio en esta ciudad; cuyas obras puestas en música por él mismo, fueron dedicadas al general Whitingam y su brillante division: á 9 cuartos.”¹⁹⁵

Uns dies abans, l'*Aurora* inserí un anunci en el qual s'avisava al públic que durant el concert del dia 5 de juliol s'interpretaria una peça patriòtica. L'anunci deia: “Entre los varios trozos de música que se cantarán en el concierto de esta noche, será una un himno patriótico marcial.”¹⁹⁶

També, com hem vist en un altre capítol, al nostre coliseu s'interpretaren aquest tipus de composicions, sempre aprofitant la commemoració d'algun fet destacat de la guerra o simplement en les funcions de benefici que oferien els actors.

---

¹⁹⁴ *Diario Mercantil de Cádiz*, 26 de novembre de 1810.

¹⁹⁵ *Diario de Mallorca*, 24 de juliol de 1812.

¹⁹⁶ *Aurora Patriótica Mallorquina*, 5 de juliol de 1812.

Després de la derrota de les tropes franceses i la vinguda de Ferran VII a Espanya començaren a mostrar-se en la música de forma feient aquelles rivalitats polítiques. La firma del Manifest dels Perses significà un canvi ideològic profund dins l'ordre que s'havia recuperat, el rebuig d'aquells que havien mostrat actituds massa liberals des del punt de vista absolutista. L'actitud reaccionària i l'esperit de revenja d'aquells que havien estat derrotats amb la promulgació de la carta magna es traslladà de seguida a la vida quotidiana. Segons les cròniques, en la processó que se celebrà a Sevilla el diumenge 22 de maig de 1814, poc més d'un mes després de la signatura d'aquell document, amb motiu del trasllat dels retrats de sant Bernat i Ferran VII a l'església de sant Bernat, els Seises –els infants del cor– de la catedral sevillana havien d'interpretar la cançó España de la guerra, la qual, a darrera hora, es pensà que no era molt a propòsit per a l'ocasió i fou substituïda per una altra que fou escrita a propòsit, en la que una de les estrofes deia: *Cayó el liberalismo, / y cual sol disipó / el séptimo Fernando / las sombras del error*. Una altra de les coples populars d'aquell moment deia: *Murieron los liberales / murió la Constitución / porque viva el rey Fernando / con la Patria y la Religión*. Vertader presagi del que anava a succeir en els anys posteriors.

De seguida començà la persecució de tot aquell que havia mostrat simpatia pel sistema liberal i l'emigració imposada als dissidents polítics. Això no obstant, la seva veu es mostrà decidida a continuar des de fora de la Península el desmantellament de l'Antic Règim que el fracàs liberal havia interromput. Així, per exemple, des d'Anglaterra, on es trobava refugiada bona part de la classe dirigent, el missatge de la revolta i la llibertat es difonia des de les pàgines d'El Español Constitucional, probablement el més radical dels periòdics publicats pel bàndol liberal, finançat i inspirat en un principi per Flórez Estrada i el comte de Toreno. A les seves pàgines, com a qualsevol publicació periòdica de l'època s'hi recolliren composicions poètiques a favor de la causa liberal, com aquella que la seva tornada deia:

*¡Viva victoriosa
La Constitución,
Y perezca el monstruo
De la Inquisición!*¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ *El Español Constitucional*, núm. VIII, abril de 1819. Reproduït a SAURÍN DE LA IGLESIA, Maria Rosa (1998): *Cancionero liberal contra Fernando VII*. Fassano: Schena Editore, 1998, pp. 55-58.

El fets ocorreguts durant els anys de la restauració borbònica abonaren el camp pel que hauria de succeir a partir del pronunciament de Riego. Els liberals havien sofert una de les persecucions més brutals en aquells anys i per això no ens ha d'estranyar que el lema adoptat per la revolució liberal fos *Constitución o muerte* i que l'editor valencià Mariano de Cabrerizo iniciés el pròleg de la seva *Colección de canciones patrióticas* (1823) amb les següents paraules: “Las canciones patrióticas producen la doble ventaja de servir a un tiempo mismo de incentivo eficaz, y agradable desahogo a los buenos patriotas. A su impulso se aprestan denodados al combate; el fuego del civismo electriza sus corazones, olvidan los más caros intereses, y sólo ven, oyen y anhelan la salud de su Patria, y el exterminio de los enemigos de la libertad”. El cançoner i els himnes recolliren el nou ideari simbòlic: la Constitució, la llibertat sacrosanta i la figura dels Comuners, amb referències contínues a Bravo i Padilla i el Penó Morat.

L'ira dels liberals es dirigí contra els servils, però, també contra l'estament eclesiàstic, aquell que una vegada finalitzada la Guerra del Francès s'alià amb el rei i els absolutistes. Durant els anys liberals s'obligà al clergat a explicar des del púlpit els articles de la Constitució perquè els fidels que no sabien llegir en prengueren consciència i coneixement, la qual cosa provocà les naturals reticències per part dels eclesiàstics. En aquest sentit, ens interessa recordar i resulta il·lustratiu el cas de fra Ignacio García, religiós franciscà del convent de Pastrana (Guadalajara) i quaresmer a Leganiel (Cuenca), el qual fou jutjat en 1821 pel jutge de primera instància de Huete (Cuenca) per haver pronunciat la quarteta següent: *Bájate las bragas, / súbete el faldón / métete en el C... / la Constitución*. Segons aclareix la publicació, la quarteta la cantà *su paternidad* per a contrarestar les cançons patriòtiques que cantaven els constitucionals de Leganiel i “habiendo sido denunciado ante el juez de primera instancia de Huete, y proveido este la correspondiente información sumaria, y resultando plenamente el delito, proveyó se despachase requisitoria a la justicia de Pastrana para su prisión y remisión; por comprendido este delito en la Ley de desafuero”.¹⁹⁸ No tots els clergues eren reialistes reaccionaris, encara que episodis com el del Trapense –fra Antonio Marañón–, el qual practicava la tàctica de guerrilles junt a altres frares i el rebuig ofensiu a les postures anticlericals acabaren en una vertadera guerra civil. Per contra, publicacions tan doctrinàries com el *Catecismo político arreglado a la Constitución de*

---

¹⁹⁸ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 13 de junio de 1821.

la Monarquía Española para ilustración del pueblo (Cadis, març de 1820) sonaven d'allò més seràfic.

El patriotisme liberal es traslladà a la música i les cançons patriòtiques estigueren presents en la majoria dels actes públics celebrats en aquell breu i convuls lapse de temps. S'hi escrigueren títols tan significatius com l'*Himno de Riego* o el *Trágala*, que varen perviure fins ben entrat el segle XX. En altres, es recordà les víctimes dels pronunciaments fallits durant la restauració absolutista, amb comparatives tan significatives a Padilla o Pelayo, com en aquella *Canción fúnebre para el aniversario de las trece víctimas inmoladas por el despotismo el día 20 de enero de 1819*, la qual fa referència a l'intent d'assassinat del general Elío per part del general Joaquim Vidal –aquell al qual es fa referència a l'última estrofa de l'himne patriòtic que acabem de reproduir– a la guarnició valenciana.

I és que, tal com afirmava un articulista del periòdic *El Censor*, “las canciones patrióticas producen un excelente efecto sobre el espíritu público; forman la única instrucción del pueblo, que no lee”.¹⁹⁹ Per aquesta raó, entre les distintes manifestacions del procés, els cànctics es mostraren com una ferramenta diligent, directa i efectiva. El clima d'exaltació popular trobà en aquestes una manera molt efectiva de difondre els principis constitucionals, vindicar la llibertat i, com no, desqualificar als oponents conservadors, als servils o als “pancistas”, en definitiva, aquells que mostraven actituds submises.

Sens dubte, la cançó més feridora fou el *Trágala*, “de recordación funesta” per al liberal exaltat Antonio Alcalá Galiano, el qual la classificava en un esgraó inferior que l'*Himno de Riego* en quant a la seva qualitat, encara que no pels seus efectes. Fou tan popular entre el populatxo que aquells que la cantaven foren denominats pels contraris amb el malnom de *tragalistas*. La història de la seva introducció en els cercles socials i polítics de l'època fou, segons el mateix autor, de la manera següent:

...Pero otra canción de recordación funesta, la cual mas de una vez ha sido citada en mis anteriores recuerdos publicados en este periódico, vino a adquirir voga entre los necios, o locos, o mal intencionados: desaprobación en los buenos; fama entre todos. Ya se harán cargo mis lectores de que hablo del Trágala. Cádiz fue cuna de tan mal engendro. No sé a quién se debe la letra.

---

¹⁹⁹ *El Censor. Periódico político y literario*, 18 d'agost de 1821, p. 17.

La música era, con alguna alteración quizá, la de unas malas coplillas satíricas que solían cantarse poco antes y cuyo estribillo decía:

*Tú que no puedes
Llévame a cuestras,*

Su introducción en Madrid, de la cual vino su propagación, fue singular por cierto.

Estaba festejándose en el teatro a Riego recién venido del ejército, y en su obsequio se habían cantado algunas canciones y sobre todas el himno que llevaba el nombre del general festejado, cuando este, arengando al público desde el palco donde estaba, aseguró que había salido a luz una canción nueva y de mérito, y, como nadie tuviese noticia de tal obra, siendo por lo mismo imposible presentarla al público, a no hallarse quien la supiese y cantase, dos ayudantes del héroe de las Cabezas, obedeciendo a este, la entonaron entre palmadas de unos, y murmullos de desaprobación de otros, pero sonando mas la primeras que los segundos. Posteriormente crecieron por lados opuestos la censura y el aplauso, y el Trágala vino a ser, como he dicho cencerrada de la cual se hacía uso con profusión para insultar primero a los anti-constitucionales y después a los reputados constitucionales tibios. Verdad es que aun las funestas consecuencias del Trágala han sido ponderadas, pero fueron, en realidad de verdad, gravísimas y la misma ponderación acredita cuánto dolió a los por ella lastimados, y cuanto disgustó a la gente de siquiera mediano juicio.²⁰⁰

Les primeras estrofas de la cançó deien el següent:

*Tú que no quieres
lo que queremos,
la ley preciosa
do está el bien nuestro:
¡trágala, trágala,
trágala, perro!*

No ya te engañe
tu mal deseo,
que en mil visiones
te trae inquieto.

Tus esperanzas
no hallarán puerto,
que la ley todo
lo ha deshecho.

Trágala, trágala...

¡Oh ley de vida
para los buenos!
Que ya no sufres
en nuestro suelo.
Ni casa negra,

---

²⁰⁰ ALCALÁ GALIANO, Antonio: “Canciones patrióticas”, dins *La América*, 12 d’abril de 1864, p. 10.

ni jueces negros,
ni el absoluto
bárbaro cetro.

Trágala, trágala...

El *Trágala* oferí diverses versions i s'actualitzà a mesura que passaren els anys i el pensament polític evolucionava a postures encara més radicalitzades i enfrontades. Una d'aquestes versions s'iniciava amb versos tan cruels i ofensius com els següents:

De los pellejos
de los serviles
hemos de hacernos
portafusiles.
Y al que le pese
que roa el hueso
y un cordelito
para el pescuezo.

*¡Trágala, trágala
tú, servilón,
tú que no quieres
Constitución!*

Postures que foren criticades des d'alguns sectors liberals per induir a la venjança i provocar vertaders episodis de guerra.

Pero hay otras que no parece sino que se han puesto para derramar entre nosotros los gérmenes de la división. En ellas bebe el pueblo, casi sin sentirlo, el deseo de la sangre y de los suplicios, el odio vago, pero activo, que anhela por una ocasión de fijarse en una persona, sea o no culpable; y en fin, la pasión de insultar que tiene nuestro vulgo, sin estos nuevos incentivos, estaba ya demasiado radicada. ¿Qué fruto se puede esperar de semejantes medios, sino la discordia, la rabia y la ferocidad? ¿Han olvidado los escritores de estas canciones, verdaderamente antipatrióticas, porque son anti-humanas, los funestos efectos del Ça ira marsellés?²⁰¹

La premsa constitucional mallorquina, igual que la de la resta del territori peninsular, col·laborà en la difusió de nous versos per a la cançó a mesura que avançaven les noves tendències polítiques sorgides d'entre el liberalisme. Així, al suplement del *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma* es publicaren els

---

²⁰¹ *El Censor. Periódico Político y Literario*, 18 d'agost de 1821.

versos que havia escrit *El Leonés* “por si no deben ser servibles versos para el trágala compuestos por gente adicta en grado superlativo al Gobierno que expiró (aquellos que cuando se tremoló en la isla de S. Fernando el Pendón de la libertad, llamaban a sus héroes insurgentes, revoltosos, etc...)”: *¡Ya no hay serviles! / ¡Ya no hay malvados! / Y el nombre tienen / de Moderados. / ¡O exaltados! / Esta mudanza / es hija nieta / de Sancho Panza. / Trágala es fuerza / no hay compasión / pues tragando entre / Constitución.*²⁰²

Més significativa resulta la versió mallorquina que el mateix periòdic publicà uns dies més tard, amb motiu de la col·locació de la làpida constitucional a Binissalem. L'autor justificava l'esforç creatiu amb les següents paraules: “En obséquì de la ficació de la lápida constitucional de Binisalêm, y veyent que las cansóns d'el TRÁGALA prenen còs entre los pajezos, principalmente entre'l sêcso hermos; n'he compostas algunas ab la moderació diguda, y en llengua vulgar, de môdo que sols pугan fer tosir á los tocads de pits, y pугan aduc cantarlas los qui no enténen el castellá”. Els versos eren els següents:

*Trágala y cálla
botxinadó
trágala y mira
nôstra unió.*

De las Salinas
á Formentó
de Serrecó
á Cap-depera,
el qui la Lley
vôl que comant
côlca pic cant
d'esta manera.

Trágala etc.

Densá que'el Rey
y Nació
Constitució
han bé jurad
discôrdi tota
ha ja també
el seu que fé

---

²⁰² *Suplemento al Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 1 de juliol de 1821.

‘ver acabad.

Trágala etc..

Son lo matex
el revoltós
y els traidós
y el servil:
es el qui vòl
desunió
un polissó
dolent y vil.

Trágala etc...

Vuy á la Vila
se fa gran còsa
la pedra ‘s pòsa
tots anemí,
festas d’Iglesi
ben avengudas
y corregudas
al demetí.

Trágala etc...

Tencads famosos
de cap vespre
y tot el vespre
se ballará,
y arcs de murta
y còsas raras
y alimaras
també ‘y heurá.

Trágala etc...

La pédre ‘s pòsa
dols monument
d’els dols momento
qu’es publicá,
el llibre plé
de santedad
prosperidat
y ben está.

Trágala etc...

D’el qui cobráva
may es pogue

fer d'el diné
conta doná;
are perô
Constitució
cont' y raó
sap escatá.

Trágala etc...

Are perô
tot surt á llum
no com á fum
ja tot se pêrd,
puis que ja basta
just l'emitad
d'el añi passad,
¡mirau si's cert!

Trágala etc...

Are pagám
totôm corrent
y un aument
á molts hem dat:
Antes perô
mes se pagava
ningú cobrava.
¡Ay quin bugad!

Trágala etc...

Los dêumes ella
á l'emitad
mos ha posad
qui ja no's pôc,
qui li va cuantre
es un traydó
un cap-redó²⁰³
un eubercôc.

Trágala etc...

Guardas ferósas
ella h'aximplid
pas atrevid
ni dolent fan,
antes podian
no pôden ja

---

²⁰³ [Nota de l'autor: *Cap-redó*, es lo matex que cabeza redonda en castellá áxô es toxerrud, formatjud, caperrud.]

sino sa má
si posserán.

Trágala etc...

Ella no tórna
aquell dret sant
de que comant
tant sòls la Lley
cuant la Lley era
lo que volia
el que retjia
sensa remey.

Trágala etc...

Ella'n tot pòsa
just'igualdad
ja reservad
no's un *Señó*
y rics la Lley
ja no conex
ja sols servex
tenir raó.

Trágala etc...

Ja sòls servex
tenir virtud
y conegud
mêrit també.
Res val un *Cônte*
Duc ni Marques
Res, si no es
Hôme de bé.

Trágala etc...

D'un matex *Páre*
tots provenim
tots d'ell venim
tots som germans,
á tots el mêrit
sòls distinjex
y mos servex
no côm abans.

Trágala etc...

Servia abans

per pèrdermos
puis l'envejós
servil²⁰⁴ jifut
mêrit en veurer
el persegua
fins qu'el tenia
d'el tot perdut.

Trágala etc...

Ja llibertad
tenim també
si de fer bé
no de fer mal,
qui'xí no'u diu
qui'xô desjêcte
es mal subjêcte
mal animal.

Trágala etc...

Are la fè
si qu'es confôrta
defênsa fôrta
are ja té.
Son sagrad nôm
antes cobría
l'ipocresía
d'un mantidé.

Trágala etc...

El qui servex
are l'Altá
d'éll ja viurá
de suqui 'nvant
y no côm antes
que qui'l servia
casi 's moria
de pura fam.

Trágala etc...

¡¡El fanatisme
l'interés vil
víctimas mil
sacrificá!!
Finí per ultim

---

²⁰⁴ A l'original, sempre que apareix, la paraula es troba escrita capgirada i en sentit contrari, com a mostra de repulsa.

tanta sentina
ja la cortina
llevada 'stá.

Trágala etc...

Et veim la tela
servil dolent
el teu intent
es enganá
la tua Patria
la de Cucaña
qui mes a yguaña
qui manco 'y fa.

Trágala etc...

Malvats ipôcrita
qui 'xô ohiu
prônte teniu
en boca punt
ó sino prônte
mala dissôrt
y mala môrt
tendreu demunt.

Trágala etc...

Perô á la Vila
nôltros anem
qu'allá riurem
en sana pau,
y las discôrdis
y pavoreras,
y las quimeras
tots olvidau.

Trágala etc...

La pedra 's pôsa...
La Patri diu:
*Aqui teniu
signe d'amó,
ea mos fills
d'aquí 'nvant sia
tot alegria
tot unió.*

Trágala etc...

*La dolsa calma
preniu per blanc,
¡basta de sanc
y d'amargura!
Y tot gòx sia
tot germendad
tranquilidad
y tot dulsura.*

Trágala etc...

*Tot que s'olvid
en aquest dia
per tota vía
feis s'amistad,
fôra supêrbi
fôra rencó
d'opinió
fôra l'embad.*

Trágala etc...

*Ea hermosuras²⁰⁵
no pus rigó
uyet d'amó
vui heu de fé.
Y fent sa mitja
devall devall
ferèu que call
tot renoué.*

*Trágala y cálla
botxinadó
trágala y mira
nôstra unió.²⁰⁶*

Davant la intensitat propagandística liberal, els reialistes proposaren el seu *Serení sandunguero*, sota el títol de *Canción del pueblo y ejército del rey contra los del bando de Riego y Quiroga y sus secuaces*, que iniciava amb aquestes estrofes

Los amantes de Riego y Quiroga
los tenemos de echar a perder,

---

²⁰⁵ [Nota de l'autor: *Se seguex aquí la mácsima d'un Escripтор antig de gran nôm qui asegura qu'el triunfo de la Libertad será permanent si se lôgra interesar per ella al sêcso hermos. Aquí vòl dir el Poeta que las hermosuras demostrant el seu cariño á los amantes de la quietud y d'el orde, los infundirán mes valor y energia; y fent una riáya de desprêci á los esperits inquietos ja basterá per ferlos aná punt en boca.*]

²⁰⁶ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 25 de juliol de 1821.

que no quieren a frailes ni a Cristo
sino al árbol de la *liberté*.

*Realistas, repetid conmigo:
muera, muera la Constitución,
viva, viva nuestro rey Fernando
nuestra patria, nuestra religión.*

el *Lairón realista, o Apología del graciosísimo desgraciado*, constestació d'aquell *Lairón* que cantaven els liberals, en el qual es cantaven versos tan explícits com *Que tiemblen esos perversos / que odian la Constitución* i finalitzava amb un sonor *¡Viva Riego!*, i explotaren la vesant popular amb la composició de pastorel·les, en les que s'invocava una Espanya sempre lliure, amb el seu Déu i la Religió, acusant de francmaçons Riego i els seus partidaris. Fins i tot, foren capaços de satiritzar el *Trágala* amb el corresponent *Cágala de los serviles a los liberales*, que deia el següent:

Ya los pobretes
liberalotes
de susto la arman
en los calzones;
y los serviles
ya reanimados

alegres cantan
en voz aunados.

*Cágala, cágala.
liberalón,
tú que tragaste
Constitución.*

Mas de tres anos
de tirania
reina esa gente
soez e impia;
pero ya el Cielo
como cansado,
destruye a un golpe
tan vil reinado.

*Cágala, cágala
tú, francmasón,
que rey no quieres,
ni religión.*

Por la execrable
Constitucion
nos fue extinguida
la Inquisicion;
pero abolida
por el Gobierno
ha de erigirse
contra el infierno.

*Cágala, cágala
tú, liberal,
cágala, perro,
perro infernal.*

El buen vasallo,
realista honrado,
de los mas pillos
se vio insultado;
mas los que fueren
del Rey amantes
burlarse pueden
de esos tunantes.

*Cágala, cágala,
tuno insolente,
pues te amenaza
mortal repente.*

El carnicero,
al noble igual,
alarde hizo
de liberal;
pero anulada
tal igualdad,
sera lo que era
en sociedad.

*Cágala, cágala
tú, cortador,
que ni has sabido
lo que es honor.*

Y pues vinieron
los extranjeros
contra la turba
de traicioneros,
turbados estos,
y entre temblores,
a pesar oigan
nuestros clamores.

*Cágala a prisa
ahí liberal,
pues por tu vida
no doy un real.
Cágala, cágala,
anti-realista,
cágala impío
materialista.*

L'1 de desembre de 1822 es produí l'alçament absolutista o realista al poble de Campos. Llevaren la làpida de la Constitució, aixecaren barricades, armaren el veïns i maltractaren els membres dels *Voluntarios Nacionals*. Des de Palma s'envià una columna, formada per la Companyia de Milíscies Nacionals i destacaments d'artilleria i cavalleria, la qual acabà amb aquelles il·lusions reialistes. L'alçament finalitzà de manera tràgica amb l'execució d'algunes penes de mort als caps de la conspiració Francesc Sastre, Joaquim Obrador i Guillem Clar, al Camp de les Ànimes al proper poble de Lluçmajor. En el seu retorn a Palma, les tropes foren rebudes pels ciutadans al so d'una cançó patriòtica que havia estat repartida aquell mateix dia, la lletra de la qual deia el següent:

*Venid todos, corred palmesanos
De laurel y de flores ornad
Del valiente y del bravo las sienes
Del que hiciera el esclavo temblar.*

Estos son los que visteis ardiendo
De la Patria en amor, acorrer
Dó de Patria el peligro amenaza,
El morir prefiriendo al ceder.

Cuando apenas la nueva llegara
De que habia en Mallorca faccion,
Ya los visteis, de sacro bochorno
Todos llenos, depuesto el temor.

Correr luego a ofrecer de sus vidas
A la Patria el libamen leal
Repitiendo millares de veces
O la muerte o feliz libertad.

No de *libres* glorioso renombre
En Mallorca veremos faltar
Pues defienden a *libres* los fueros
Estos brazos valientes sin par.

Tiemblen tiemblen los viles esclavos
Cedan, cedan de inútil tesón
Que los pechos del libre no ceden
Que sus brazos no encoje el temor.

Si no ceden, sus restos esangües
Serán pronto al esclavo terror,
O caidos del libre al impulso,
O de Ley al severo rigor.

Si en gabillas de esclavos fiados
Intentasen los fueros hollar;
Que dirijan a Campos sus ojos,
Cuan cobarde es el siervo verán.

Y vosotros en tanto hijos dignos
De una Patria de quien sois honor
Recibid los tributos de aplausos
Que se deben al grande valor.

Gratitud os tributan los buenos
Vuestra faz causa al malo terror
Vuestros hechos la fama y la historia
Vulgaran con acento veloz.

Vuestros nombres por siempre grabados
En la mente y el mármol serán
Los que viven y sus descendientes
Con ternura oiranlos nombrar.

*Los Editores.*²⁰⁷

Pocs dies més tard fou publicat a la premsa el següent himne, amb motiu de la sublevació i la victòria aconseguida pel brau militar Marià Rodríguez:

HIMNO BALEAR

CORO.

*Truena ya horrisono
Fiero Mavorte;
Patricia cohorte
Baja a formar.
Todo baleárico
Las armas ciña
Y a la campiña
Salga a lidiar.*

---

²⁰⁷ *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 6 de desembre de 1922

Allí el fanático
mañosamente
la pobre gente
nos fascinó.

Y hasta la Lápida
que es nuestro norte
por vil resorte
se derrocó.

Belona intrépida:
¿Qué haces parada?
Unce irritada
tu carro atroz.

Tus tres belígeros
España vea
que marcial ZEA
rige a su voz.

Aquel que impávido
los escuadrones
de Napoleones
contrarrestó.

Ora en la patria
de Anibal fuerte²⁰⁸
la Ley o muerte
preconizó.

Marcha el político
Juez MONTENEGRO
para reintegro
de la quietud.

Pide a Mercurio
su buen deseo
del conduceo
la gran virtud.

Rodríguez práctico
va a los bandidos
que arrepentidos
ni osan hablar.

Confiesan cándidos
su torpe engaño
que tanto daño
pudo causar.

Del clarín bélico
los ecos suenan:

---

²⁰⁸ [Nota de l'editor: *Anibal nació en una de las Baleares*]

cajas resuenan
en la ciudad.

Mil patrios númenes
al aire vagan
y ardor propagan
de libertad.

Los que a los Púnicos²⁰⁹
escarmentaron
nietos dejaron
y aquí los veis.

Allá es Sicilia
vencieron otros,
prole en vosotros
de ellos teneis.

Refiera Nápoles,
Cerdeña cuente
cuanto valiente
vio mallorquín!!

Bugia y Génova
de sus campañas
lloran hazañas
y el Zheridin.²¹⁰

La costa de Africa
las costas nuestras
ofrecen nuestras
de su valor.

De aquel gran ánimo
nos descendemos
nos batiremos
con tanto honor.

Venid o jóvenes
honor de Palma
grandeza de alma
todos mostrais.

Unión y espíritu
fuertes barones
en batallones
siempre tengais.

Todos unánimes
en hombre libre
cada cual vibre
lanza letal.

---

²⁰⁹ [Nota de l'editor: *Los cataginenses fueron rechazados, y obligados a embarcarse por las hondas de los mallorquines.*]

²¹⁰ [Nota de l'editor: *Zheridin, llama vulgarmente Barbaroja.*]

Contra el estúpido
perjuro, y necio
que arme en desprecio
del Liberal.

Si en nuestra historia
la que ya fueron²¹¹
héroes tuvieron
por la lealtad.

También magnánimo
por lo jurado
será un dechado
nuestra ciudad.

Vampiro hidrópico
con sus riquezas
goze en bajezas
tranquilidad.

Sublime genio
nos ha confiado
de nuestro estado
la Libertad.

Si iluso o perfido
pastor hubiere
que distrajere
la incauta grey.

¡Oh cuan prestísimo
como en el día
se sumiría
bajo la Ley!!

Sabio ilustrísimo
tu voz demuestra
cuan buena es nuestra
CONSTITUCIÓN.

Que es homogénea
con nuestras Leyes
con nuestros Reyes
y Religión.

Ley evangélica
todos tenemos.
La sostendremos
con la nación;

Y el derecho hispánico
que en Ley suprema
tomó por tema

---

²¹¹ [Nota de l'editor: *Cabrit y Bassa y demás defensores del castillo de Alaró.*]

CONSTITUCIÓN.²¹²

Paradoxalment, els francesos que havien empresonat Ferran VII i a penes feia vuit anys havien estat el enemics de la Pàtria, aquells que havien difós idees revolucionàries entre els liberals francmaçons i s'havien manifestat contraris a les pràctiques d'*El Trapense*, acabarien convertint-se en els principals valedors de l'absolutisme espanyol. A instància del propi Ferran VII a la Santa Aliança, en el mes d'abril de 1823, el duc d'Angulema, al capdavant dels Cent Mil Fills de sant Lluís, intervingué en el territori espanyol, perseguint els liberals i restablint, com hem comentat, l'absolutisme. Multitud de cançons i himnes reialistes foren concebudes per a festejar la restauració del vell sistema, en les quals es tornaven a lloar les virtuts del personatge reial: *A la sombra del trono volemos, / españoles, en paz y en unión, / y a Fernando por rey aclamemos / pues sin reyes jamás hay nación*. Una unió del tot fictícia.

Per contra, per segona vegada, els elements més destacats del liberalisme, en totes les seves gradacions, foren condemnats al presidi, al exili o a la mort. Igual que ocorregué en la primera restauració absolutista, des de l'estranger s'intentà plantar cara a aquella situació política amb la publicació de premsa afí a les idees liberals. A Anglaterra es tornà a posar en marxa la publicació *El Español Constitucional* i les seves pàgines acolliren algunes composicions destacades, com aquella cançó titulada *El opresor de España*, la tornada de la qual deia el següent:

*Libertad, en tus aras divinas
Odio eterno al tirano juré;
Hoy repito mi fiel juramento,
Y a la tumba con él bajaré.*²¹³

---

²¹² *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Palma*, 13 de desembre de 1922.

²¹³ *El Español Constitucional*, núm. XXXVIII, abril de 1825. Reproduït a SAURÍN DE LA IGLESIA, Maria Rosa (1998): *op. cit.*, p. 225-229.

LES BANDES DE MÚSICA

Les bandes de música militars

Instrumentos musicals a l'Exèrcit fins al segle XVIII

Des dels temps més remots la música ha estat considerada com el millor estímulo per a excitar en l'ànima humana sentiments entusiastes i guerrers. D'aquesta manera, pobles tan antics com l'hebreu, l'egipci, el grec o el romà, entre d'altres, empraren instruments de vent i percussió –de sonoritat forta i vigorosa– amb una triple missió: guiar els exèrcits en les seves marxes i evolucions, comunicar les ordres entre les diferents unitats militars i acovardir l'enemic. Són nombroses les mostres documentals escrites i pictòriques que evidencien aquesta pràctica.

A Espanya una de les primeres representacions plàstiques de músics militars apareix en la ceràmica trobada al poblat ibèric del turó de Sant Miquel de Lliria (València), que ens mostra guerrers acompanyats de músics tocant una *aulos* doble i una espècie de trompeta molt grossa. Una altra representació interessant ens la proporciona un alt relleu esculpit en pedra calcària procedent d'Osuna (Sevilla), conservat al Museu Arqueològic Nacional, en què es mostra un músic guerrer d'una tribu ibèrica tocant una trompa semblant al *cornu* romà, la qual cosa demostra els intercanvis entre ambdues cultures en l'època de les campanyes de la irrupció romana. La posterior romanització importà a la Península Ibèrica les formacions musicals romanes que acompanyaven les legions.

Fou a Roma, durant el regnat de Servio Tulio (578-534 abans de Crist), sisè rei de Roma, quan foren instituïts per primera vegada i formalment els grups de músics en les milícies o legions romanes amb funcions específiques. Així s'establiren els *cornicines*, tocadors del *cornu*,²¹⁴ i els *tubicines*, tocadors de la *tuba*.²¹⁵ Sembla que quan tocaven els *cornicines* només obeïen els estendards, que eren seguits pels soldats, mentre que quan ho feien els *tubicines* eren els soldats únicament els que havien d'obeir i, per tant, no afectava els estendards. Els tocs de la *tuba* marcaven l'avanç i la retirada, com també els canvis de guàrdia i algunes tasques habituals dels soldats. Ambdós instruments tocaven a l'uníson per a avisar que s'havia d'avançar contra l'enemic. Pel

---

²¹⁴ Espècie de trompa. Instrument circular molt gros, reforçat per una barra metàl·lica, el pavelló del qual es corbava sobre el muscle del músic.

²¹⁵ Espècie de trompeta d'un metre de llargària, construïda per seccions i amb una peça desmuntable per a la boca.

que fa a la percussió, no queda clara la presència de tambors o timbals en aquestes formacions musicals castrenses. Per la seva banda, la cavalleria utilitzava el *lituus*. Els músics militars romans eren soldats distingits fins al punt de tenir dedicada una solemnitat anual anomenada *tubilustrium*.

L'edat mitjana fou un període d'intensa activitat en la música militar. És coneguda la passió que sentien els exèrcits musulmans pels instruments de percussió – tambors, atabals i timbals– que avançaven davant dels seus exèrcits. El grup era tan nombrós i el so que emetien tan fort que acovardien les forces enemigues abans d'entrar en combat. Il·lustra aquesta pràctica el cèlebre *Poema del Mio Cid* que la recull i descriu diverses vegades. Així, el vers 696 diu: “Ante roydo de atamores la tierra querie quebrar”.²¹⁶ Malgrat això, els cristians de la Península no s'acovardiren i des de les terres del nord començà la reconquesta. Aleshores s'exaltaren les victòries dels reis cristians en la lluita. Joglars i trobadors iniciaren un nou gènere musical guerrer inspirat en la narració dels fets heroics, l'anomenada cançó de gesta. Entre els instruments emprats per l'exèrcit medieval figuraren, entre d'altres, la trompa, l'anafil –que també fou emprat com a instrument de pregons–, el *clarón* –derivat del *clairon* francès– o clarí, la trompeta bastarda, la bombardada, la xeremia –*albogue*–, sacabutxos i percussió diversa, sobretot, la timbala i el tambor.

Amb la conquesta de Granada el 1492 dels reis Catòlics finalitzà l'anomenada reconquesta espanyola. És a partir d'aquest moment quan es començaren a produir diversos canvis en les tropes, i en variaren el concepte –fins a aquell moment es basava en la relació de vassallatge–, l'organització i les tàctiques de lluita. Reformes que continuaren amb Gonzalo de Ayora, primer capità de la guàrdia reial, primer coronel d'infanteria i introductor de les tropes de *á pie*, i Gonzalo Fernández de Córdoba, el *Gran Capitán*, introductor de diverses reformes que dugueren a l'organització de l'exèrcit en els gloriosos terços sota el regnat de Carles I.

Els instruments emprats per aquestes unitats eren els tambors i els pifres. El tambor és l'instrument més antic de l'exèrcit. Formà part de les unitats d'infanteria des de la seva organització. S'hi uní, al cap de poc temps, el pifre,²¹⁷ i es formaren les

---

²¹⁶ ANÒNIM: *Poema de Mio Cid*, facsímil de l'edició paleogràfica realitzada per Ramón Menéndez Pidal. Madrid: [Dirección General de Archivos y Bibliotecas], 1961, pàg. 30.

²¹⁷ El pifre és una petita flauta de so agut que es toca com la flauta travessera i d'origen germànic en la seva utilització militar, que fou importada pels soldats suïssos contractats pels reis espanyols, encara que,

bandes de tambors i pifres que desfilaven davant els terços. La missió principal d'aquestes bandes era la de regular el pas dels infants, encara que els pifres ja tenien els seus propis tocs per al servei i el combat. La composició d'aquestes incipients formacions musicals varià amb l'evolució de les unitats. Segons una cèdula del rei Catòlic del 29 de maig de 1512, a cada capitania hi havia adscrits un pifre i un tambor. Posteriorment s'augmentà amb un tambor més i el 1568 ja eren sis les places de pifres i tambors. Els músics, que solien ser joves, no anaven armats ni utilitzaven proteccions, depenien directament de l'alferes i eren escollits pel capità. En l'època de Felip II es disposà que els pobles i ciutats havien de pagar un tambor i un pifre per companyia. Al final del segle XVII, a cada companyia de les que formaven un terç –dotze en els peninsulars i quinze en els extrapeninsulars– hi havia adscrits dos tambors i un pifre i a la plana major continuava adscrit el tambor major.

Al front d'aquestes bandes de pifres i tambors marxava, des dels temps del regnat de Carles I, el tambor major, que, com hem dit, estava adscrit a la plana major del terç. Es tractava d'un músic que depenia directament del sergent major del terç. Anava adornat espectacularment i proveït d'un bastó amb el qual donava algunes ordres. Era requisit indispensable per a ocupar el lloc ser hàbil i molt escollit, ja que havien de conèixer “todos los sonos de atambores de las Naciones que platicamos, como franceses, alemanes, esguizaros, valones, ingleses, escoceses, tudescos y moriscos; que hablase todas las lenguas y supiese tocar arma furiosa, batalla soberbia y retirada presurosa...”.²¹⁸ Com a atribució principal figurava la d'ensenyar la resta de tambors a tocar correctament. També havia de tenir cura que els tambors duguessin pells i cordes de recanvi perquè poguessin continuar en cas de trencament.

Si el tambor i el pifre eren els instruments emprats per les tropes d'infanteria, les trompetes i les timbales foren emprades quasi exclusivament per les unitats de cavalleria. Les trompetes, com hom sap, és un dels instruments més antics i destacats de la història de la música. Com hem vist al capítol anterior, els exèrcits cristians empraven diferents tipus de trompetes, de diverses mides i formes, entre les quals es troben

---

amb anterioritat, ja era coneguda a Espanya en l'àmbit civil amb el nom de *pito*, i formava part d'agrupacions musicals de parròquies i ministrils.

²¹⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *El Ejército de los Borbones*, vol. I, p. 64. Difícilment es podien trobar persones que complissin aquests condicions, més d'acord amb l'aristocràcia de l'època que amb un músic.

l'anafil, la trompeta bastarda i italiana i el *clarón*.²¹⁹ Durant l'edat mitjana fou un instrument amb una elevada significació social. Adornades amb blasons i escuts eren presents als torneigs encara que, de vegades, també exercien funcions d'herald i d'emissari.

En el segle XV, en les Guàrdies Velles de Castella hi havia adscrita una trompeta a cadascuna de les vint-i-cinc companyies de cavalleria i posteriorment dues. És a mitjan d'aquest segle quan comencen a aparèixer diverses al·lusions a la trompeta italiana. Per les al·lusions que en fan Pedrell i Fernández de Latorre,²²⁰ sembla que l'aplicació del terme "italiana" a la trompeta es derivà inicialment de la presència a la cavalleria espanyola de genets italians que tocaven aquest instrument, encarregats de la interpretació dels tocs de guerra de les tropes a cavall. Amb aquesta denominació se la va conèixer fins al segle XVII.

Quant al nombre de trompetes i timbales que formaven amb les unitats de cavalleria, se sap que el 1512 les companyies anaven acompanyades de dues trompetes i una timbala, i les de cavalleria lleugera de tres trompetes. Uns anys més tard, en les ordenances de les Guàrdies Velles de Castella de 1525, se suprimiren les timbales i es deixaren només les dues trompetes de cada companyia.

Pel que fa a Mallorca, són poques les referències literàries que es troben sobre l'ús d'aquests instruments per les forces presents a l'illa en aquests anys. Només Ferran Weyler²²¹ i Josep Segura²²² ens aporten algunes indicacions interessants sobre la seva presència.

---

²¹⁹ Pedrell, respecte de les diferències entre l'anafil i les trompetes bastarda i italiana, escriu: "Estos son los añafiles tan repetidamente nombrados en nuestras historias y romanceros. El nombre viene del árabe *Nafir* ó *Nefir*, que significa trompeta morisca, la cual difería de la bastarda ó la italiana en que éstas tenían el tubo con vueltas ó redoblado y el añafil era recto, sin vuelta alguna". Unes pàgines després aclareix la diferència entre la trompeta bastarda i la italiana: "Había dos clases de trompetas, bastardas é italianas. Según antiguas *Cartas de examen* de trompeta bastarda y de trompeta italiana, usábase, especialmente, la italiana para los toques de guerra, al paso que la trompeta bastarda, á la cual se nombra también española, era instrumento más artístico y no empleado en la guerra". (PEDRELL, Felip: *Emporio científico e histórico de organografía musical antigua española*. Barcelona: Juan Gili, librero, 1901, pp. 63 i 126).

²²⁰ FERNÁNDEZ, Ricardo: *Historia de la música militar de España*. Madrid: Ministerio de Defensa, 1999, p. 72.

²²¹ WEYLER, Fernando: *Historia militar de Mallorca* (siglos XIII al XVIII). Palma de Mallorca: Imprenta Mossèn Alcover, 1968.

²²² SEGURA, Josep: "Es tamborers de la sala", dins *IX Trobada de Documentalistes Musicals* (Muro, 2002). Illes Balears: Fundació ACA - Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2003, pp. 177-201.

Després de les Germanies (1521-1523), l'exèrcit popular mallorquí fou reorganitzat a fi d'evitar una nova guerra civil. Des del segle XIII havia estat format per la mateixa població mallorquina en armes, fins i tot, amb la conservació de l'armament personal en els domicilis particulars, i organitzada en companyies de base gremial. En el segle XVI, sota el regnat de Carles I, es reorganitzà aquesta milícia en companyies de base territorial, basada en principi en la divisió parroquial i després en la divisió de la ciutat en barris. Juntament amb aquestes companyies, la monarquia creà a Mallorca les primeres unitats militars permanents a Mallorca. Eren les dues companyies d'arcabussers, anomenades “dels dos-cents” i la seva companyia d'artilleria. Després s'hi incorporà la cavalleria d'origen feudal, anomenada “cavalls forçats”, de guarnició permanent a la capital. És a partir d'aquest moment quan comencem a tenir notícies sobre l'ús de tambors, pifres i trompetes en les unitats militars mallorquines.

Segons Weyler, els tambors no apareixen fins l'any 1448, en què un particular s'ofereix a tocar gratuïtament el tamboril davant els jurats quan aquests havien de sortir en incorporació per a certs actes, “lo que demuestra ser una cosa poco conocida aun”.²²³ Amb la reorganització militar duta a terme després de les Germanies, l'instrument es consolidà com a element necessari per a la instrucció de les companyies. De moment, la notícia més antiga que es coneix sobre nomenament de tamborers data del 9 d'octubre de 1529. Aquell any, per la necessitat de tamborers que tenien les dues companyies que hi havia a Palma –possiblement les dels dos-cents–, foren cridats Joanot Font, Cristòfol Gener i Joanot Sard, els quals ja havien servit les places i coneixien el ram. Se'ls oferí un sou anual d'un ducat i mig d'or, i sembla que es contractaren els dos primers.²²⁴ El 1532 ja hi figuren lliuraments de tambors a les companyies de Palma, de les quals devien respondre els seus capitans.²²⁵ A partir d'aquell any se succeïren els nomenaments i el nombre de places fou augmentant amb el pas del temps, de la mateixa manera que augmentaren el nombre de companyies creades a l'illa.²²⁶

Quant al tamborer major, segons Weyler, fou en l'organització del cos realitzada per la universitat el 1601 quan es creà aquesta plaça. Malgrat aquesta afirmació, al llarg de la nostra investigació hem pogut constatar que aquesta plaça ja existia uns anys

---

²²³ WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 166.

²²⁴ ARM. Extraordinaris Universitat, sig. EU-31, f. 129 v. Citat per SEGURA, J.: *op. cit.*, p. 179 i per WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 166.

²²⁵ WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 166.

²²⁶ Per a conèixer els noms dels individus que ocuparen aquestes places consulteu el treball de Segura que mencionem en aquest capítol.

abans. Així, el 31 d'agost de 1600 els jurats elegiren Joan Bodo, que feia molts anys que servia, per a l'ofici de tambor major, que estava vacant per la mort d'Agustí Cladera.²²⁷ A més del tambor major, existia en les companyies l'ofici de tambor d'ensenyança amb l'encàrrec principal d'instruir els educands. Weyler afirma que aquesta ocupació es creà poc després de la de tambor major,²²⁸ encara que la primera referència que es coneix d'aquesta última ocupació data de l'any 1630.²²⁹

El nomenament dels tamborers era potestatiu dels jurats, però, com que depenien directament del sergent major, aquests, abans de nomenar, escoltaven l'informe d'aptitud que aquell emetia. Per a poder exercir de tamborer només s'exigia la majoria d'edat, l'habilitat suficient per a poder tocar i conèixer els tocs d'ordenança. Amb aquests requisits no ens ha d'estranyar la vinculació de l'ocupació amb certes famílies durant segles, de la mateixa manera que ocorria amb les places de ministrils que ja hem estudiat.

Sembla que durant els primers anys, els sous que cobraven aquests músics variaven segons la seva habilitat. L'any 1610, a causa de les diferències dineràries que percebien els cinc tamborers ordinaris –tres d'ells cobraven divuit lliures i els altres dos dotze cada any–, els jurats acordaren que el tambor major continués cobrant trent-sis lliures i que els cinc ordinaris cobressin divuit lliures cadascun anualment. Aquestes quantitats foren ratificades per la Reial pragmàtica expedida el 12 de juliol de 1614.²³⁰

La universitat costejà sempre els instruments, encara que durant uns anys obligà els tamborers a pagar les despeses dels adobs. A causa de l'increment d'instruments i a l'elevat cost dels adobs realitzats, l'any 1600 se subhastà la construcció i l'adob dels instruments. El contracte fou renovat durant anys, i es va donar el tractament de *mestre tamborer* al fuster que desenvolupava aquest encàrrec.

Després de la guerra de Successió, amb el canvi de dinastia i la substitució de l'exèrcit popular mallorquí per un altre d'ocupació, els tamborers deixaren la seva funció militar i es limitaven a ser personal municipal, al servei de l'ajuntament en els

---

²²⁷ ARM. Extraordinaris Universitat, sig. EU-55, f. 189 v.

²²⁸ WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 167.

²²⁹ SEGURA, J.: *op. cit.*, p. 181.

²³⁰ *Ibidem*.

actes protocol·laris i en els pregons d'edictes i lleis. Per aquesta raó se'ls coneix com els tamborers de la sala.

Pel que fa al pifre, sembla que aquest instrument, en ús militar, apareix a Mallorca en la dècada dels anys setanta del segle XVI, encara que només se'n coneixen algunes dades soltes. Segons Weyler, la primera vegada que es menciona és el 1575, quan va disposar el governador que a un d'ells i a un tambor se li abonessin els sous endarrerits, que ascendien a cent lliures, de la qual cosa es dedueix que ja comptaven amb alguns anys d'existència. A la mateixa època, com a conseqüència de la mort d'un d'ells, se'n contractà un altre amb el sou d'un ducat d'or mensual per considerar-lo, segons deia l'acord, útil en cas de guerra. En la seva admissió solia ser preceptiu l'informe del sergent major, la qual cosa fa suposar que es realitzava una espècie d'examen d'aptitud. Entre les seves obligacions figurava la d'acompanyar diàriament els efectius que entraven de guàrdia.²³¹ Respecte al sou que rebia aquest instrumentista, cal dir que la Reial pragmàtica del 12 de juliol de 1614, a la qual hem fet referència abans, en fixà el salari en vint-i-quatre lliures anuals. El 28 de juliol de 1599, "attanent de molts anys en esta part vagar una plaça de pifano de vint y quatre lliures y salari lo any, sabent y attanent quant necessari es en Mallorca de persona de toque lo pifano per acompanya les companyies qui entren cade die de garde", el jurats concediren la plaça de pifre a Dimas Stélich [Estelrich], tender d'ofici, que en aquell moment estudiava per tocar el pifre.²³² El 2 de març de 1624, el jurats revocaren Estelrich de l'ofici de pifre, perquè no acudia a les seves obligacions, i nomenaren Andreu Viver per a ocupar la plaça.²³³ Dos mesos després, el 31 de maig d'aquell any, la universitat tornà a nomenar Dimas Estelrich, i revocà el nomenament de Viver.²³⁴ Sembla que Estelrich fou l'últim que ocupà l'ofici de pifre. L'última notícia referent a aquesta plaça data del 13 d'octubre de 1633, quan els jurats, tenint en compte que vacava la plaça de pifre de la ciutat dotada amb un salari anual de vint-i-quatre lliures i que, perquè no hi havia ningú que la servís, no s'havia proveït, acordaren que, fins que no es trobés una persona hàbil, aquesta plaça fos ocupada per un tamborer, "ab obligatio que havent-hi qui servesca de

---

²³¹ WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 168.

²³² ARM. Extraordinaris Universitat, sig. EU-54, ff. 525 r.-525 v.

²³³ ARM. Extraordinaris Universitat, sig. EU-63, f. 17 v.

²³⁴ *Ibidem*, f. 78 v.

pifano que haja de parar la plaça de attambor”. L’elegit fou el tamborer Joan Busquets.²³⁵

Ocasionalment es troba alguna dada que indica que els tambors i el pifre també tocaven plegats en alguns actes civils. Així, l’any 1613, a la festa de l’Estendard, no tan sols hi acudiren els tambors, també el pifre Andreu Viver.²³⁶

La trompeta, utilitzada des de temps immemorials en els exèrcits, limità el seu ús, en el segle XVI i consecutius, a les unitats de cavalleria. Igual que en el cas del pifre són poques les notícies que han transcendit sobre l’ús d’aquest instrument per part de les unitats de cavalleria mallorquines. Des de la conquesta de Mallorca, la monarquia tingué forces de cavalleria gràcies al règim feudal de concessió d’un feu anomenat *cavalleria* a canvi de la prestació d’un cavall i el seu cavaller armats. Aquests cavallers foren anomenats *cavalls armats* i des del segle XVI, quan formaren una companyia de cinquanta-cinc genets amb un capità, *cavalls forçats*, per a distingir-los de la cavalleria voluntària. Segons Weyler, en aquesta companyia, que residia a Palma, hi havia un trompeta.²³⁷ Pel que fa a la cavalleria voluntària, constituïda pels cavalls dels qui n’havien de tenir segons els seus béns i pels cavalls dels que en volguessin tenir voluntàriament, en el segle XVI formava una companyia i quatre en el següent. Cadascuna era comandada per un capità.²³⁸ Suposem que a cada companyia hi havia, almenys, un trompeta encara que no ho podem assegurar. L’any 1623 era trompeta de la cavalleria voluntària del regne de Mallorca el francès Maurici Rayner, que sembla que ja ho era uns anys abans.²³⁹

El segle XVIII: la incorporació de nous instruments

La mort de Carles II, l’1 de novembre de 1700, suposà el canvi de dinastia en la corona espanyola. Per la voluntat manifestada al seu testament del 3 d’octubre anterior i malgrat les pretensions de l’arxiduc Carles d’Àustria, heretà el tron espanyol Philippe de Bourbon, duc d’Anjou, segon fill de Lluís de França i, per tant, net de Lluís XIV de França i Maria Teresa d’Àustria, que ascendí al tron amb el nom de Felip V. Amb el

---

²³⁵ ARM. Extraordinaris Universitat, sig. EU-66, f. 86 v. Citat per SEGURA, J.: *op. cit.*, p. 182.

²³⁶ *Ibidem*, p. 181.

²³⁷ WEYLER, F.: *op. cit.*, p. 61.

²³⁸ ALOMAR, Antoni I.: *L’exèrcit mallorquí, de la fi de l’Edat Mitjana a la seva desaparició*. Palma: Documenta Balears, 1998, p. 53.

²³⁹ SEGURA, J.: *op. cit.*, p. 181 i 182.

canvi dinàstic assistim a una acceleració en la decadència del poder espanyol en el món. En l'àmbit organitzatiu militar es produïren canvis profunds: es canvià la concepció de l'exèrcit, que es va orientar cap a l'organització francesa i adaptar a la continua evolució de les armes de foc.

Els nombrosos conflictes bèl·lics en què s'involucrà Espanya al llarg del segle modelaren l'anomenat *Ejército de las Naciones* –integrat per una significativa proporció de nadius valons, italians, alemanys, irlandesos, francesos i suïssos, entre altres– adaptant-lo –augmentant i disminuint els efectius i les unitats– a les circumstàncies bèl·liques de cada moment. Amb el pas dels anys, s'inicià la substitució de les nombroses forces estrangeres al servei d'Espanya per altres de completament espanyoles. Sens dubte, un dels canvis més significatius es produí a la infanteria. En aquest segle desapareixen els antics i gloriosos terços, que foren substituïts pels regiments, amb menys efectius que els anteriors, millor dotats i més adaptats a les circumstàncies i les tàctiques del moment. A la cavalleria, els antics *trozos* o terços també donaren pas a una organització en regiments i esquadrons.

Pel que fa als instruments musicals que formaren part de les distintes armes de l'exèrcit borbònic, al llarg del segle XVIII s'incorporaren instruments nous, sobretot melòdics, als que ja existien en el segle XVII. Com veurem tot seguit amb més detall, la incorporació dels regiments d'infanteria suïssos al servei de la corona suposà la recuperació del pifre i la introducció del clarinet. D'altra banda, la creació del cos de reials guàrdies espanyoles i valones aportà la presència de l'oboè. Així, tambors, timbals, pifres, trompetes, clarinets i oboès foren els instruments que formaren part de les diverses unitats de manera oficial al llarg del segle. A banda d'aquests, també hi ha indicis que apunten a la presència d'altres instruments com la trompa, el fagot i altres instruments de la família dels clarinets, ja que, com veurem més endavant, en les ordenances i els reglaments d'alguns cossos s'hi anomenen les músiques i el nombre de músics que les integraven. Aquests indicis els confirmarem quan tractem l'intercanvi de músics entre l'àmbit militar i civil, ja que, com podrem observar, bona part dels músics dels regiments solien ser hàbils en diversos instruments a la vegada. La conjunció d'aquests instrumentistes fou l'embrió de les primeres bandes de música a l'exèrcit.

Instrumentos musicales a l'Exèrcit dels Borbó

Una vegada fetes les anteriors observacions, convé iniciar l'estudi d'aquest capítol fent una ullada a la formació i la utilització dels instruments que acabem de relacionar en les distintes armes de l'exèrcit, segons les ordenances i els reglaments expedits al llarg del segle.

Infanteria

Com hem comentat abans, a la darrereria del segle XVII la infanteria estava organitzada segons les Ordenances de 1634, conservant com a unitat bàsica el terç. Cadascun format per dotze o quinze companyies, segons fossin peninsulars o extrapeninsulars. A cada companyia hi havia assignats dos tambors i un pifre. A la plana major del terç hi figurava el tambor major. Aquests eren els elements músics que formaven part dels terços quan Felip V ascendí al tron espanyol. Aquesta situació canvià radicalment per les primeres reformes introduïdes en l'exèrcit pel monarca. Així, des de les primeres ordenances promulgades en el regnat de Felip V fins a les últimes del regnat de Ferran VI, els únics instruments que es nomenen com a integrants dels regiments d'infanteria són els tambors. En la Reial ordenança de Flandes del 10 d'abril de 1702 es disposà que cada Terç podia estar format per un o més batallons i que aquests estiguessin formats per tretze companyies, inclosa la de granaders. L'únic element sonor que es nomena a l'ordenança és l'assignació d'un tambor a cada companyia.²⁴⁰

Dos anys més tard, el 28 de setembre de 1704, es promulgà una Reial ordenança per la qual s'establí una nova organització de la infanteria. S'hi adoptà, com a unitat bàsica de la força, el regiment, format per dotze companyies, que posteriorment foren distribuïdes en dos batallons. A cada companyia se li assignà un tambor i en la plana major del regiment tornava a figurar, després d'uns anys d'absència, l'ocupació de tambor major. Per a justificar el seu retorn a les unitats s'argumentà que "la falta de buenos Tambores ha ocasionado el variar los toques de las marchas españolas y demás para el ejercicio y milicia de las tropas" i, per tant, es manà que a cada regiment hi hagués adscrit un tambor major encarregat d'ensenyar a la resta de tambors de les

---

²⁴⁰ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, p. 24-26.

companyies.²⁴¹ Aquesta plantilla musical es mantingué vigent, malgrat la dissolució, fusió i creació de noves unitats, fins a l'ascensió al tron de Carles III.

En l'Ordenança del 12 de juliol de 1728 s'assenyalaren els tocs que devien conèixer els tambors:

Toques que han de observar los tambores.

Cuando nuestra Infantería, de cualquier nación que fuere, tomare las armas, sea para marcha, revista o por cualquier motivo, sea en campaña o en guarnición, tocarán tres veces los Tambores; el primer toque se llamará Generala, el cual será uniforme para todas las naciones, pero si sucediere que no debe tomar las armas toda la Infantería, sea en campaña o en una plaza, tocarán los Tambores de las tropas que marcharen, por la primera la marcha en lugar de la general.

Los toques de la Infantería son:

1. <i>General</i>	2. <i>Asamblea</i>
3. <i>Bandera o Tropa</i>	4. <i>Marcha</i>
5. <i>Retreta</i>	6. <i>Bando</i>
7. <i>Llamada</i>	8. <i>Misa</i>
9. <i>Oración</i>	10. <i>Orden</i>
11. <i>Fagina</i>	12. <i>Baqueta</i>
13. <i>Diana.</i> ²⁴²	

En cap de les ordenances promulgades en aquests dos regnats es nomenen els pifres com a integrants de les unitats d'infanteria. No obstant això, suposem que la desaparició dels pifres dels regiments no fou traumàtica, ja que, com hem pogut comprovar, es tractava d'un instrument amb un fort arrelament en les nostres forces. Ara bé, amb tota seguretat, la seva exclusió en les ordenances féu que no es reclutessin nous instrumentistes per a cobrir les vacants que es produïren per mort o llicenciament, fet que suposà la gradual desaparició d'aquest instrument de les plantilles dels regiments d'infanteria.

Els únics cossos que mantingueren la presència del pifre com a acompanyant de les forces, juntament amb el tambor, foren els regiments suïssos. A partir de 1734 s'incorporaren al servei de la corona espanyola aquests cossos, i s'amplià el ventall de nacionalitats que formaven l'exèrcit. Aquell any se signaren capitulacions amb el cantó suís de Soleure perquè aportés dos regiments de quatre batallons cadascun. Uns anys després, el 1742, se signaren acords amb els cantons de Sant Gall i Schwitz. El primer

---

²⁴¹ *Ibíd.*, p. 65.

²⁴² *Ibíd.*

havia d'aportar un regiment de tres batallons i el segon, dos regiments, un de tres batallons i un altre de dos. Aquests regiments foren coneguts, al llarg de la seva història al servei de la corona espanyola, amb el nom dels seus respectius coronels, i canviaven de nom segons canviava el seu coronel. Després d'algunes reformes –supressions i fusions– aplicades a aquestes forces només quedaren tres regiments, coneguts amb els noms de *Buch*, *Reding Mayor* i *Joven Reding*. Segons el Reglament instructiu publicat el 17 de novembre de 1755, pel qual s'establien l'estructura i la plantilla d'aquests regiments, a cada companyia se li assignaren tres tambors i un pifre, i a la plana major del primer batalló, el tambor major. D'aquesta manera, la banda de tambors i pifres de cada regiment suís podia constar de vint-i-quatre tambors i vuit pifres. A aquests regiments se'ls n'agregà el 1758 un altre de creat arran d'una nova capitulació signada amb el cantó de Sant Gall, amb la mateixa plantilla que els anteriors i comandat per Joseph Dunant.²⁴³

Uns anys després, sota el regnat de Carles III es publicà el Reglament amb força d'ordenança per a la infanteria del 15 de desembre de 1760, pel qual s'ordenava l'organització de les noves plantilles dels regiments espanyols, italians, irlandesos i valons, i que suposà el retorn oficial del pifre als regiments. Segons la normativa, cada regiment havia d'estar format per dos batallons de nou companyies, vuit de fusellers i una de granaders. A les companyies de granaders se'ls assignà un tambor i dos a les de fusellers –s'incrementava un tambor respecte a les ordenances de Felip V i Ferran VI. A la plana major del primer batalló hi havia adscrits dos pifres i el tambor major, i a la plana del segon batalló uns altres dos pifres. Així, doncs, en un regiment d'infanteria complet es podien trobar: un tambor major, trenta-quatre tambors i quatre pifres.²⁴⁴

El 1762, amb motiu de la guerra amb Portugal, es crearen les primeres unitats d'infanteria lleugera: els Voluntaris d'Infanteria d'Aragó, formada per un batalló de sis companyies, i la Infanteria Lleugera de Catalunya, formada per dos regiments de dos batallons, i cada batalló de sis companyies amb igual plantilla que els d'Aragó. A cada companyia se li assignà un tambor, i a la plana major del primer batalló, un tambor major.²⁴⁵

---

²⁴³ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 4-7.

²⁴⁴ *Ibidem*, pp. 61 i 62.

²⁴⁵ *Ibidem*, pp. 63 i 64.

Les Ordenances del 22 d'octubre de 1768 confirmaren l'organització i les plantilles disposades en el reglament de 1760, i incorporaren, per primera vegada, un nou instrument musical a les bandes de la infanteria. Es tractava del clarinet, que havia de formar amb els pifres i tambors. Com a instrumentistes s'havien de reclutar, segons les ordenances, joves que no tinguessin menys de deu anys d'edat i que, una vegada arribats a l'edat de setze anys, havien de confirmar la seva disposició a seguir el reial servei. Quant als emoluments que percebien aquests instrumentistes, sembla que eren més elevats que els que rebien els pifres i els tambors. D'aquesta manera quedà fixada la configuració de les bandes de guerra dels regiments, que exclouia oficialment la formació de bandes de música en la infanteria. Malgrat això, com veurem més endavant, a la pràctica no ocorregué així.²⁴⁶

El 1779 se signaren unes noves capitulacions amb els dos regiments del cantó suís de Schwitz, comandats pel baró de Reding i Francisco Tadeo Betschart, i amb el regiment del cantó de Sant Gall, per les quals cada regiment havia d'estar format per dos batallons i cada batalló per quatre companyies de fusellers i una de granaders. La capitulació donava entrada a un major element musical, i s'anomenen per primera vegada en aquests regiments els clarinets. A cada companyia de fusellers se li assignaren quatre tambors i un a les de granaders. A la plana major del primer batalló hi havia adscrits dos "clarinetes, músics o pífanos" i el tambor major, i a la plana major del segons batalló, uns altres dos "clarinetes, músics o pífanos". El quart batalló, l'anomenat Buch, continuà invariable i amb la mateixa plantilla que el 1755, ja que aquell any s'acordà que continués perpètuament al servei d'Espanya.²⁴⁷

En l'última reforma que s'intentà aplicar en la infanteria durant el regnat de Carles III, la Reial cèdula del 22 d'octubre de 1786, s'assignà el mateix nombre de tambors i pifres a les companyies i batallons que en el reglament de 1760, amb l'única diferència que ara els regiments d'infanteria espanyola havien d'estar formats per tres batallons. Aquesta reforma no es dugué a la pràctica per la dificultat de reclutament i la falta d'efectius que hi havia als regiments.²⁴⁸

El 1792, sota el regnat de Carles IV, es reorganitzà la infanteria de línia i lleugera per última vegada en aquest segle. Pel reglament de 3 de juny de 1792 es

---

²⁴⁶ FERNANDEZ, R.: *op. cit.*, p. 102.

²⁴⁷ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, p. 68 i vol. IV, p. 9.

²⁴⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, p. 69 i vol. IV, p. 5.

disposà que els regiments d'infanteria lleugera es convertissin en batallons, i es crearen dos nous batallons lleugers. Aquesta disposició sembla que no afectà el tambor que ja hi havia assignat a cada companyia. Quant a la infanteria de línia, el reglament del 2 de setembre de 1792 disposà que cada regiment, excepte els suïssos, que es regien per les capitulacions signades amb la corona, estigués format per tres batallons. Els dos primers, formats per quatre companyies de fusellers i una de granaders, i el tercer només per quatre companyies de fusellers. A les companyies de granaders dels dos primers batallons se li assignaren dos tambors, i a les de fusellers, tres. A les companyies de fusellers del tercer batalló se li assignaren només dos tambors. A la plana major del primer batalló hi havia adscrits el tambor major i dos pifres –un de primer i un de segon–, i a les del segon i tercer batallons, dos pifres a cadascun –un de primer i un de segon.²⁴⁹ En les plantilles res s'especifica respecte dels clarinets que entraren el 1768, però suposem que continuaven formant part dels regiments.

A grans trets, aquestes foren les plantilles musicals que presentaren les unitats d'infanteria al llarg del segle XVIII. Tambors i pifres, en major o menor proporció, i clarinets foren els instruments més emprats.

Cavalleria

Des del regnat de Carles II, els instruments emprats per la cavalleria pròpiament dita eren els clarins o trompetes i els timbals. Malgrat això, després de les Ordenances de Flandes desaparegué la figura del timbaler que hi havia adscrit a la plana major i només s'assignà un trompeta a cadascuna de les companyies. El timbaler tornà a aparèixer una altra vegada, adscrit a la plana major del regiment, en la Reial Ordenança del 28 de setembre de 1704. Finalitzada la guerra de Successió, el 10 d'abril de 1715 es disposà que els esquadrons de cavalleria i dragons devien estar formats per quatre companyies. A cada companyia se li assignà, igual que en les anteriors disposicions, una trompeta i un timbaler a la plana major del regiment.²⁵⁰ Els regiments de dragons, per ser forces de cavalleria que combatien a peu, empraven els tambors en lloc de les trompetes.

---

²⁴⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, p. 14-17.

²⁵⁰ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 110 i 111.

El 1718 es reduïren les plantilles dels regiments de cavalleria fet que afectà de forma directa la quantitat de trompetes de cada regiment. Segons la Reial Ordre del 10 de gener d'aquell any, cada regiment havia d'estar format per tres esquadrons de quatre companyies, i s'assignava una trompeta per a dues companyies. D'aquesta manera, el nombre de trompetes es reduí a la meitat.²⁵¹

Després de la reducció dels regiments de dragons, que tingué lloc el 1722, l'11 d'abril d'aquell mateix any es disposà que en aquests regiments haguessin quatre oboès, que en els regiments muntats havien de tenir cavalls eixorellats²⁵² i que en les revistes dels comissaris havien de demostrar que coneixien tots els tocs emprats.²⁵³ A cada companyia continuava adscrit un tambor, i el tambor major, a la plana major del regiment, igual que els quatre oboès.

L'any 1749 es tornaren a reduir les plantilles dels regiments de cavalleria. Cada regiment estava format per dos esquadrons de quatre companyies. A causa de l'escassetat en l'element sonor, les quatre trompetes i el timbaler que estaven assignats al regiment pertanyien a la seva plana major. Malgrat la reducció de plantilles realitzada en els regiments de Dragons, aquesta no afectà els instrumentistes, que continuaren amb el tambor adscrit a cada companyia, i el tambor major i els quatre oboès, a la plana major.²⁵⁴

Per la Reial Ordre del 2 de maig de 1763 es reduí el nombre de regiments de cavalleria de línia, que estarien formats per quatre esquadrons de tres companyies. Malgrat reduir-se les unitats, amb aquesta mesura s'augmentà el nombre d'efectius. A partir d'aquest moment s'assignaren a la plana major de cada regiment un timbaler i dotze trompetes.²⁵⁵

Dos anys després, pel Reglament del 20 de setembre de 1765, es reestructurà tot el cos de dragons. Segons aquest reglament, cada regiment havia d'estar format per tres esquadrons de quatre companyies. A cada companyia se li assignà un tambor i a la plana major, un tambor major muntat, quatre tambors desmuntats per a la força a peu i

---

²⁵¹ *Ibíd.*, p. 112.

²⁵² Es tracta de cavalls que tenien una o les dues orelles tallades en senyal d'haver estat descartats per inútils.

²⁵³ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, p. 123.

²⁵⁴ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 13 i 14.

²⁵⁵ *Ibíd.*, p. 177.

quatre oboès muntats.²⁵⁶ Així, doncs, s'agregaren durant el regnat de Carles III els quatre tambors desmuntats que no existien en el regnat de Ferran VI.

Amb totes les reestructuracions realitzades en els anteriors regnats, a l'inici del regnat de Carles IV, la cavalleria estava formada per dotze regiments de cavalleria de línia, dos de cavalleria lleugera i vuit de dragons. Com en els anteriors regnats, s'augmentaren les plantilles i, de vegades, les unitats, per adaptar-les als temps de guerra, però, sense afectar l'element musical que formava part d'aquestes unitats.

L'any 1791 es reformà el cos de Dragons per la Reial Ordre del 18 de desembre. Segons el Reglament, els vuit regiments que existien havien d'estar formats per tres esquadrons de tres companyies cadascun. A cada companyia se li assignà un tambor, i a la plana major, un tambor major muntat i quatre oboès muntats. Aquests elements musicals subsistiren fins l'any 1800, en què, per la Reial Ordre del 23 de juny, foren suprimits el tambor major, tambors i oboès. Aquest foren substituïts per un timbaler per Regiment i un trompeta per companyia en consonància amb els regiments de cavalleria de línia i el Regiment d'Hússars Espanyols creat el 1795.²⁵⁷

Artilleria

Al llarg dels regnats de Felip V i Ferran VI l'únic instrument lligat a les unitats d'artilleria fou el tambor: un tambor major assignat a la plana major del regiment i un tambor a cadascuna de les companyies provincials que formaven els batallons.

Sota el regnat de Carles III, l'artilleria sofrí una important reforma. L'any 1762, l'estat major, regiment i companyies provincials formaren el Cos General d'Artilleria. Aleshores, els dos batallons i les companyies provincials que existien fins a aquell moment es refongueren per a formar quatre batallons i una companyia de cavallers cadets. Aquesta reforma també afectà l'element musical, que fins ara havia format part de les unitats. A partir d'aquesta reforma, a la plana major de cada batalló se li assignaren un tambor major i dos pifres –un de primer i un de segon–, que residien en el lloc assignat a la plana major. Cada batalló estava format per set companyies i a cada

---

²⁵⁶ *Ibíd.*, p. 121.

²⁵⁷ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 122-126.

una se li assignaren dos tambors. A la Companyia de Cavallers Cadets se li assignaren un tambor i un pifre.²⁵⁸

Posteriorment, els quatre batallons s'ampliaren a sis. Així, els efectius musicals del cos d'artilleria al final del regnat de Carles III eren: sis tambors majors –un a cada batalló–, dotze pifres –dos a cada batalló– i un tambor i un pifre destinats al Reial Col·legi d'Artilleria. Aquesta disposició es mantingué fins l'any 1802 en què el cos es tornà a organitzar.²⁵⁹

Tropes de la Casa Reial

Reial Guàrdia de Corps

La Reial Guàrdia de Corps estava formada, a l'inici del regnat de Felip V, per quatre companyies –dues d'espanyoles, una de valona i una altra d'italiana– d'uns dos-cents efectius cadascuna. Com a companyies de cavalleria que eren, els instruments emprats per aquest cos foren les trompetes i els timbals. Així, en la Reial Ordenança del 28 de setembre de 1704, sobre la força dels regiments de cavalleria i Dragons, a cadascuna de les companyies hi havia assignats quatre trompetes –un en cada brigada de les que formaven la companyia– i un timbaler.

Quan va finalitzar la guerra de Successió, pel Reial decret del 5 de febrer de 1716, es donà una nova planta al cos. Aleshores els efectius foren organitzats en dues companyies –una d'espanyola i una d'italiana. Cada companyia continuava formada per quatre brigades i a cada brigada també continuava assignat un trompeta. A banda d'aquestes dues companyies, el cos també comptava amb dues brigades de *á pie*. Quatre anys després, pel Reial decret del 9 de juny de 1720, es restituí la companyia valona que havia estat suprimida el 1716.²⁶⁰ D'aquesta manera el cos tornà a tenir el mateix nombre de trompetes i timbals que tingué en la seva creació, és a dir, dotze trompetes i tres timbalers.

Per la Reial Ordre del 18 de novembre de 1748 es procedí a reduir els efectius de les tres companyies –espanyola, italiana i flamenca. Cada companyia havia d'estar formada per quatre brigades i a l'estat major de cada companyia s'assignà un timbaler i

---

²⁵⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 157-165.

²⁵⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 179-189.

²⁶⁰ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 212-266.

tres trompetes, i se suprimí una de les places de trompeta de les quatre que hi havia des de 1741. Dotze anys després, el 1760, es tornà a reorganitzar el cos, i va tornar a l'estructura que tenia el 1720. S'augmentaren els efectius per companyia i també el nombre de trompetes, que tornà a ser de quatre. Així, l'element musical d'aquest cos estava format per tres timbalers i dotze trompetes.²⁶¹

Sota el regnat de Carles IV, l'any 1793 es creà una altra companyia de guàrdia de corps anomenada Companyia Americana com a distinció als serveis prestats al rei pels súbdits d'aquelles terres. Dos anys després, el 1795, es procedí a aplicar un nou pla militar i econòmic per al cos, i en va resultar la supressió de dues places de trompeta en cada companyia. D'aquesta manera, al final del segle, a cada companyia hi havia assignats un timbaler i dos trompetes.²⁶²

El 1797 es creà la Brigada d'Artilleria Volant de Reials Guàrdies de Corps, adjunta al reial cos. En la seva plantilla figurava un tambor o trompeta.²⁶³

Companyia de Reials Guàrdies Alabarders

La Reial Companyia d'Alabarders era el segon cos de Casa Reial, després de les Guàrdies de Corps quant a proximitat a la persona el rei, i gaudia dels mateixos privilegis i distincions que aquells. El seu servei era el de protecció i guàrdia a l'interior del palau.

La Reial Ordenança del 6 de maig de 1707 establí que la companyia disposés de dos tambors i dos pifres, que cobraven dotze escuts, nou per al seu aliment i tres per a casa. Posteriorment, la Reial Ordre del 4 de maig de 1746 disposà que, a més dels dos tambors i dos pifres que ja hi havia, s'establissin sis places de músics, sense especificar-ne la qualitat o classe,²⁶⁴ encara que a les contractes realitzades per al vestuari s'especifica que eren sis oboès. Aquestes sis places de músic foren l'embrió de la que després arribà a ser la cèlebre banda de música d'Alabarders.

Uns mesos després, per la Reial Ordre del 30 de juliol del mateix any, es reduïren les places de tambors i pifres, i es van deixar un tambor i un pifre, i l'any 1757

---

²⁶¹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 223-263.

²⁶² GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 251-263.

²⁶³ *Ibíd.*, pp. 294-295.

²⁶⁴ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 266-292.

se li assignaren tres tambors. Amb tot, fins al final del segle es mantingueren els tres tambors, un pifre i sis oboès a la companyia.²⁶⁵

Reials Guàrdies d'Infanteria espanyola i valona

Al principi del segle XVIII es creà el cos de Reials Guàrdies d'Infanteria espanyola i valona, i se'n formaren dos regiments, el primer el d'espanyols i el segon el de valons. Segons la Reial ordenança del 28 de setembre de 1704, cada regiment estava format per dos batallons de tretze companyies, entre les quals n'hi figurava una de granaders. A cada companyia hi havia assignats dos tambors i a la plana major del regiment hi figurava el tambor major. Ara bé, per la contracta per a la construcció del vestuari d'aquests regiments, datada el 28 de setembre de 1717, ens assabentem que, a més dels tambors assignats a les companyies, també figuraven a cada regiment els oboès. No sabem amb certesa quants –encara que la contracta esmenta la confecció de cinc vestits per als oboès– i des de quan formaven part dels regiments, ja que en la Reial Ordenança del 28 de setembre de 1704 no s'anomenen. Segons ens expliquen Gómez i Alonso, Clonard en el seva *Historia orgánica de las Armas de Infantería y Caballería desde la creación del ejército permanente hasta el día* afirma que el 6 de juliol de 1705 es crearen vuit places d'oboè per a la música, dada que no han pogut contrastar documentalment.²⁶⁶

No obstant això, la primera vegada que es nomena la presència de músics d'oboè en el Cos de les Reials Guàrdies d'Infanteria és a la “Real Ordenanza para el regimen, gobierno, servicio y disciplina de los dos Regimientos de Guardias de Infantería...”, amb data de l'1 de maig de 1750. Concretament, en el títol corresponent a les “Guàrdies en General”, s'especifica que quan les companyies marxessin a muntar la guàrdia, els tambors i els oboès havien de tocar alternativament la “Marcha”.

Juntament amb els oboès formaven part del Cos dos tambors en les companyies de granaders i tres en les de fusellers, i un tambor major a la plana major. La Reial Ordre del 2 d'agost de 1759 nomenà per primera vegada els pifres com a integrants d'aquests cossos. A la plana major de cada cos figuraven el tambor major i deu pifres

---

²⁶⁵ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 263-274, i vol. IV, pp. 298-304.

²⁶⁶ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 302 i 307.

primers i deu pifres segons. A més, s'establí que a cada companyia, tant de granaders com de fusellers, hi hagués quatre tambors.

Aquesta plantilla fou modificada per l'Ordenança del 2 de desembre de 1773. Segons la nova normativa, a la plana major de cada regiment s'assignaren un tambor major i tretze pifres primers i uns altres tretze segons. Cada regiment estava format per sis batallons, i cada batalló, d'una companyia de granaders i sis de fusellers. A les companyies només s'assignaren tres tambors. D'altra banda, el títol II, article 8è del tractat II, establia que era voluntat del rei que aquests regiments conservessin “la Música, que hasta ahora han tenido, compuesta de ocho instrumentos los mas propios que les parezca a sus Coroneles”. Amb tot, la plantilla d'instruments de guerra en cadascun d'aquests regiments era: un tambor major, 18 tambors de granaders, cent vuit tambors de fusellers, tretze pifres de primera classe, tretze pifres de segona classe i vuit músics.

Quant al reclutament de tambors i pifres, l'Ordenança especificava: “Para Pífanos y Tambores, podrán admitirse de diez años de edad y subsistirán hasta los diez y siete en calidad de tolerados; pero si llegando a este tiempo quisieren continuar, se les sentará plaza con las formalidades prevenidas para los demás reclutas, a fin de que desde este caso queden sujetos a las penas graves militares”.

A banda d'aquestes ocupacions, en aquests regiments existia el *lampasada* – tambor comandant del seu batalló–, una espècie de segon tambor major que comandava els tambors de cada batalló, i el pifre mestre, que tenia com a obligacions principals ensenyar la resta de pifres i nomenar els serveis dels pifres, que consistien a acompanyar les guàrdies que entraven i sortien.²⁶⁷

L'any 1793, amb motiu de la guerra amb França, es crearen sis companyies de caçadors en el cos de Reials Guàrdies Espanyoles. Finalitzada la guerra, aquestes companyies subsistiren repartides una a cada batalló. D'aquesta manera, al final del segle el Regiment de Reials Guàrdies Espanyoles estava format per sis batallons de vuit companyies –sis de fusellers, una de granaders i una de caçadors. Quant als instruments, a cada companyia se li assignaren tres tambors, és a dir, vint-i-quatre tambors a cada batalló o cent quaranta-quatre en el total del regiment. A la plana major figuraven tretze

---

²⁶⁷ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 274-310.

pifres de primera classe, tretze de segona i deu músics. Per la seva banda, el Regiment de Reial Guàrdies Valones estava format per sis batallons de set companyies –sis de fusellers i una de granaders. Igual que al regiment espanyol, s’hi assignaren tres tambors per companyia, és a dir, vint-i-un tambors per batalló o cent vint-i-sis en el total del regiment. A la plana major figurava el mateix nombre de pifres i músics que a l’espanyol.²⁶⁸

Brigada de Carrabiners Reials

La Brigada de Carrabiners Reials fou creada per l’Ordenança del 7 de març de 1732 i formada per les companyies de carrabiners que prèviament havien estat creades i agregades als regiments de cavalleria. La Brigada estava formada per quatre esquadrons de tres companyies. A cada companyia hi havia assignat un trompeta, és a dir, dotze en tot el cos, i a l’estat major, un timbaler.²⁶⁹

Per la Reial resolució de l’1 de gener de 1749 es procedí a reduir la plantilla d’aquest cos, que quedà format per tres esquadrons de tres companyies. Com que l’element músic també es reduí, els sis trompetes i el timbaler que hi figuraven quedaren adscrits a la plana major. Catorze anys després, pel Reglament del 24 de maig de 1763 es tornà a reorganitzar el cos i es va tornar a la mateixa planta de la seva formació, es a dir, quatre esquadrons de tres companyies. A cada companyia se li assignà un trompeta i a la plana major, el timbaler. En total dotze trompetes i un timbaler, que es mantingueren fins al final del segle.²⁷⁰

Companyia de Granaders a Cavall del Rei

Per la Reial cèdula del 26 de desembre de 1731 es creà aquest cos, format per soldats escollits dels regiments de dragons de Bèlgica, Numància, Batàvia, Sagunt i Lusitània, i organitzat en tres brigades. A la primera brigada hi havia adscrits el tambor major i dos tambors, i a les altres dues brigades només un tambor. El sou dels tambors era de deu escuts mensuals, mentre que el tambor major en cobrava quinze.

---

²⁶⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 304-307.

²⁶⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 307-311.

²⁷⁰ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 310-329, i vol. IV, pp. 332-333.

Quatre anys després de la seva creació, en l'Ordenança del 3 de maig de 1735, es produí una variació important pel que fa als instruments musicals emprats. A la companyia se li assignaren un tambor major, quatre tambors i sis oboès. Tal vegada la incorporació de l'oboè fou deguda a la seva presència, ja consolidada, en els regiments de dragons, d'on provenien els soldats que formaven la companyia.

Aquest cos, al servei personal del rei, s'extingí el 1748, en finalitzar la guerra d'Itàlia i després d'haver servit l'infant Carles –futur Carles III– en la conquesta de Nàpols i Sicília.²⁷¹

Marina

Al final del segle XVII a cada galió hi havia destinat un trompeta. Amb l'entrada de la nova dinastia, durant el regnat de Felip V, es crearen noves unitats destinades a l'ensinistrament, especialització i organització del personal destinat als vaixells de guerra. Així, l'any 1717 es crearen les brigades d'artilleria destinades a servir la marina i un any després, el 1718, començà a funcionar a Cadis la Companyia i Acadèmia de Guàrdies Marines. Des del punt de vista musical, cal apuntar que a cada brigada d'artilleria hi havia destinat un tambor i que a la plantilla de la Companyia i Acadèmia de Guàrdies Marines hi figuraven quatre músics i dos tambors.²⁷²

Durant el regnat de Ferran VI, per les Ordenances de l'Armada de 1748, s'establiren vuit batallons d'infanteria de marina. Cada batalló estava format per sis companyies i a cadascuna hi havien destinats tres tambors. A la plana major del cos hi figuraven quatre tambors, dels quals, dos havien de residir en el departament on hi hagués major nombre de tropes, i els altres dos, un a cada departament. Així mateix estaven inclosos a la plana major i amb residència en el departament principal, vuit músics entre oboès i trompes. La brigada d'artilleria estava formada per un estat major i vuit brigades. A cadascuna hi havia destinat un tambor.²⁷³

Sota el regnat de Carles III quasi no es produïren canvis. Per la Reial Ordre del 13 d'agost de 1776, es crearen dues companyies de guàrdies marines més a Cartagena i

---

²⁷¹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. I, pp. 311-315.

²⁷² *Ibidem*, pp. 356, 362, 364 i 365.

²⁷³ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, pp. 23-26.

al Ferrol. Aquell any es crearen quatre batallons més d'infanteria de marina, és a dir, s'augmentaren a dotze. A cadascuna de les sis companyies de fusellers que formaven cada batalló hi havia adscrit un tambor. Les brigades d'artilleria de marina continuaren amb alguns canvis poc significatius.²⁷⁴

El 1794, sota el regnat de Carles IV, la infanteria de marina continuava organitzada en dotze batallons de sis companyies de fusellers. En cada companyia hi havia un tambor i a cada batalló es destinà un tambor major. Pel que fa al Reial Cos d'Artilleria de Marina, el 1791 el cos estava organitzat en vint brigades. A cada brigada hi havia destinats dos tambors, i a la plana major de cada departament, un tambor major.²⁷⁵

La guarnició de Mallorca al llarg del segle XVIII

En els primers anys del segle, durant la Guerra de Successió (1701-1713), Mallorca romangué fidel a Felip V fins a l'entrada de la flota angloholandesa de l'almirall Lake a la badia de Palma el 24 de setembre de 1706. Aleshores, els partidaris carlins assoliren el poder, i reemplaçaren el virrei, comte d'Alcúdia, pel comte de Zavellà. En els anys posteriors l'illa contribuí amb forces –sobretot amb artillers– a la causa carlina.

L'any 1713 se signà el Tractat d'Utrecht pel qual s'establien les bases de la pau a Europa, i es reconeixia Felip V com a rei d'Espanya. L'únic territori peninsular que resistia era Catalunya. Quan Barcelona es rendí, l'any 1714, els únics territoris que encara s'oposaven a Felip V eren Mallorca i les Pitiüses, que finalment es rendiren a les forces comandades pel general D'Aspheld el 1715.

Poc abans de rendir-se Mallorca a les tropes de Felip V, la guarnició de l'illa estava formada per un grup de vint-i-tres companyies, organitzades pels gremis, anomenat *La Coronela*, dos regiments de cavalleria, el regiment d'infanteria anomenat *Los blancos*, comandat pel marquès de Rubí, el regiment de Palma –cinc-cents soldats mantinguts pel Gran i General Consell–, i un contingent de dos mil dos-cents vint-i-cinc soldats arribats des de Nàpols el febrer de 1715, entre els qual hi havia mil dos-cents

---

²⁷⁴ *Ibidem*, pp. 374 i 384.

²⁷⁵ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 409-410.

mercenaris alemanys.²⁷⁶ De poc serviren aquestes forces, ja que en pocs dies l'illa capitulà.

El 3 d'agost de 1715 el cavaller D'Aspheld abandonà l'illa i hi deixà de guarnició dos batallons del Regiment d'Infanteria de Castella, dos batallons del Regiment d'Infanteria de Guadalajara, dos batallons del Regiment d'Infanteria de Llombardia, un batalló del Regiment d'Infanteria de Milà i el Regiment de Dragons de Chafort.²⁷⁷ A partir d'aquell any i al llarg del segle, la guarnició fou ocupada per regiments de l'exèrcit reial que foren rellevats periòdicament. Fins a aquest moment tenim poques dades concretes sobre quins regiments foren destinats a la plaça i quants anys hi romangueren. Malgrat això, podem relacionar-ne alguns. Entre els regiments d'infanteria es troben els de Castella, Guadalajara, Llombardia, Milà, Sòria, Galícia, Sevilla, Àfrica, Espanya, Borbó, Voluntaris de València, Voluntaris Estrangers, Güeldrés, Nàpols, Brussel·les, Brabante, Reding, Bestchart, Buch, Courten i Yann. Quant a la cavalleria hem trobat referències als regiments de Dragons de Chafort, Cartagena, Oran, Batàvia –posteriorment anomenat Almansa– i Numància.

Aquests foren, entre d'altres, els regiments que freqüentaren l'illa al llarg del segle XVIII, amb les seves respectives bandes de pifres, oboès, clarinets i tambors, segons els casos.

L'activitat musical dels regiments destinats a Mallorca

Com hem vist en capítols anteriors, la funció principal de les bandes que formaven part dels regiments era la de regular el pas de les unitats. La utilització cada vegada més nombrosa d'instruments melòdics facilità la composició de tocs i marxes nous que aquestes agrupacions empraven en les formacions, revistes i actes castrenses i civils en què participaven els regiments. Són pocs els exemples que s'han conservat de les composicions destinades i interpretades per aquestes formacions al llarg del segle XVIII. La majoria estan recollides en un manuscrit titulat *Libro de Ordenanza de los toques de pífanos y tambores que se tocan, nuevamente en la Infant[eri]a Española compuestos por Manuel de Espinosa 1761*.²⁷⁸ Les peces que recull estan instrumentades

---

²⁷⁶ GUAL, Simón: *Aproximación histórica sobre las tropas de Mallorca*. Palma: Ediciones Cort, 1995, p. 27 i CAMPANER, Álvaro: *Cronicón Mayoricense*, p. 495.

²⁷⁷ CAMPANER, A.: *op. cit.*, p. 505.

²⁷⁸ BNE. Secció de música, sig. M-2791. Citat per FERNÁNDEZ, R.: *op. cit.*, p. 91.

generalment per a pifres i tambors, encara que en algunes només apareixen els pifres. Els títols d'aquests tocs són: *La Generala*, *La asamblea para marchar*, *La Marcha granadera* –embrió de l'actual himne nacional espanyol–, *El Alto*, *La Retreta*, *El Bando*, *La Llamada*, *La Bandera o Tropa*, *La Marcha de Fusileros*, *La Marcha de las Guardias Walonas* –especifica que és composició de Carlos Julián, del qual parlarem més endavant–, *La Samblea que tocan los guardias españoles* –sense compàs i per a dos pifres sense tambor–, *La Calacuerda*, *La Oración*, *La Diana*, *La Misa*, *La Vaqueta* –pifre sol–, *La Orden* –pifre sol– i *Diana sola*. Posteriorment, el 1769, sota el regnat de Carles III, s'edità una recopilació amb el títol *Toques de Guerra que deberán observar uniformemente los Pifanos, Clarinetes y Tambores de la Infanteria de S. M. Concertados por Dn. Man[ue]l de Espinosa Musico de la Capilla R[ea]*.²⁷⁹ Els tocs que es recolliren foren: *La Generala*, *La Asamblea*, *La Bandera o Tropa*, *La Marcha de Fusileros*, *La Marcha de Granaderos*, *El Alto* –tambor sol–, *La Retreta*, *El Bando*, *La Llamada*, *La Misa*, *La Oración* –tambor sol–, *La Orden* –tambor sol–, *La Fagina*, *La Diana* –tambor sol– i *El Ataque*. En aquesta ocasió, els tocs presentaven una instrumentació per a pifres, clarinets i tambors. Resulta significativa la presència del clarinet, ja que feia escassament un any que s'havia incorporat oficialment als regiments per l'Ordenança de 1768.

Una vegada vistos els tipus de tocs i marxes que empraven les bandes dels regiments, convé fer una ullada a la tipologia dels actes en què participaven. Malgrat que es conserven poques mostres documentals sobre l'activitat de les bandes militars dels regiments que foren destinats a Mallorca al llarg del segle XVIII, aquestes ens serveixen per a il·lustrar algunes de les seves participacions en actes civils i militars.

En el mes de setembre de 1733 es realitzà a la catedral la benedicció dels estendards del regiment de Dragons de guarnició en aquella època a l'illa. El dia 8 d'aquell mes es disposà l'ordre o “arreglament” de la funció que devia realitzar el bisbe. Segons l'ordenança presentada pel coronel del regiment, els tambors i els oboès havien de tocar “la marcha” en diversos moments: en l'acompanyament dels estendards fins a la catedral i en l'elevació de l'hòstia i el calze. El capítol aprovà l'ordenança puntualitzant que “no se desperas Arma alguna, ni que dins ella [la catedral] se tocassen Atambors en la marcha, sino abuens, y altres Instruments Musichs de que solen usar en

---

²⁷⁹ El 1939, el jesuïta Nemesio Otaño publicà la seva obra “Toques de Guerra del Ejército Español”, en la qual recull una còpia dels tocs que incloïa l'exemplar de 1769.

los Regiments”.²⁸⁰ Resulta significativa l’anotació referent a altres instruments músics que empraven el regiments, ja que, com hem pogut comprovar, segons les ordenances, els únics instruments melòdics que formaven part d’aquests regiments eren els oboès.

El 19 de març de 1739 morí a Palma el comandant general Patricio Lawles, i se’n va fer la processó d’enterrament el dia 21. Hi participaren la música i els tambors del Regiment de Dragons d’Oran.²⁸¹ L’any següent es tornà a instaurar, a petició dels cavallers i amb el consentiment del comandant general, la funció –cavalcada, funció de tir i celebracions religioses a l’església de sant Joan– del dia de sant Joan Baptista, que no se celebrava des de l’any 1709. La festa se celebrà el 25 de juny i hi participaren els ministrils y la música y tambors del Regiment de Dragons d’Oran.²⁸² El dia 25 de juliol de 1740 es casà el comandant general José de Vallejo amb Anna de Puigdorfila, però s’hagueren d’ajornar els festejos fins al dia 19 de desembre, festa de l’aniversari del rei, per haver mort l’oncle de la núvia, Jordi de Villalonga. La nit d’aquell dia, després d’un abundant sopar, se celebrà una encamisada amb cavallers, nobles i criats. Obrien la marxa sis cavalls blancs “montados de 6 Abueyes y trompas de caza que iban tocando”. Suposem que en tractar-se de la celebració del casament del comandant general, aquests instrumentistes pertanyien al regiment de Dragons, ja que no tenim constància de l’existència de tants oboístes a la capella de música de la catedral en aquesta època ni de la introducció d’aquest instrument en la formació dels ministrils. Com a curiositat reproduïm l’anotació que fa Campaner a la utilització de la paraula *Abueyes* per part del paborde Terrasa: “El pavorde Terrasa, que, como habrán visto frecuentemente los lectores, no poseía el lenguaje muy á fondo, llama siempre *abueyes* á las chirimias, pífanos, *oboés* ú otros instrumentos músicos que concurrían á las funciones de su tiempo, ya fuesen los tocados por los ministriles del Municipio, ya se tratara de la banda de un Regimiento de Dragones, ú otra música militar”.²⁸³

El 18 d’abril de 1763 es realitzà un pregó per fer públic el tractat de pau amb Portugal i Anglaterra en el qual participaren els tambors i els pifres dels Regiments d’Infanteria de Sòria i Brussel·les.²⁸⁴ Aquell mateix any, el 21 de desembre se solemnitzà l’entrada del bisbe Francisco Garrido de la Vega segons el cerimonial que

---

²⁸⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1648, ff. 94 v.-96 r., acta del 8 de setembre de 1733.

²⁸¹ CAMPANER, A.: *op. cit.*, p. 527.

²⁸² *Ibíd.*, p. 528.

²⁸³ *Ibíd.*, p. 529.

²⁸⁴ *Ibíd.*, p. 555.

s'establí des de la cort per a aquesta ocasió i les successives. Segons el “Ceremonial aprobado por S. M., y que manda se observe sin la menor variacion, assi en la proxima entrada del nuevo Obispo de Mallorca en su Capital, como en todas las demas, que en lo successivo ocurran”, una vegada oberta la porta Pintada, per on s'havia de verificar l'entrada, s'hi havia de doblar la guàrdia i apostar un destacament de Dragons a cavall amb la seva banda de músics, que tocava mentre passaven les autoritats que havien anat a rebre el bisbe.²⁸⁵

El 12 d'octubre de 1771 arribà a Mallorca la notícia del part de la princesa d'Astúries. Amb aquest motiu se celebraren festes que tingueren lloc del 14 al 21 del mateix mes. Hi participà la banda del Regiment de Dragons destinat en aquests anys a Palma –probablement el d'Almansa–, “con sus Trompas de caza y *Abueyes*” acompanyant el capità general en les funcions d'església i en les festes organitzades pels distints regiments i la Universitat Literària.²⁸⁶ Es confirma, doncs, la presència de la trompa en les bandes dels regiments de Dragons que, com hem pogut comprovar, ja apareixia l'any 1740. Sens dubte, aquesta dada corrobora l'afirmació del capítol realitzada el 1733 quan diu “altres Instruments Musichs de que solen usar en los Regiments”, i confirma la presència d'altres instruments melòdics dins els regiments a banda dels que disposaven les ordenances.

Les últimes dades d'aquest període fan referència als actes celebrats a Palma per la beata Catalina Tomàs. L'1 de gener de 1792, a la nit, els religiosos agustins celebraren una processó en acció de gràcies per l'aprovació dels miracles de la venerable Sor Catalina Tomàs, a la qual hi assistiren la capella de música de la catedral i les bandes de música dels regiments de milícies i suïssos.²⁸⁷ Posteriorment, en el mes d'octubre d'aquell any, després de l'arribada del breu de la seva beatificació expedit pel Papa Pius VI, se celebraren a Palma unes festes solemnes. Hi participaren també aquestes dues bandes. El dia 29 d'octubre, el comandant general de Mallorca i tota l'oficialitat de la guarnició obsequiaren la beata amb funcions d'església, entre les quals figurava un solemne rosari nocturn que sortí del convent de Nostra Senyora del Carme.

Por la noche hisieron un solemne Rosario que salio del Convento de Ntra. Sra. Del Carmen y hiva en esta forma: delante hiva un Piquete de Dragones á

---

²⁸⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1657, ff. 112 r.-114 v. i CAMPANER, A.: *op. cit.*, pp. 555 i 556.

²⁸⁶ CAMPANER, A.: *op. cit.*, pp. 567 i 568.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 596.

*cavallo seguia la musica del Regto. de Milicias, a la que seguia una Bandera en la que se hallava pintada la B. Catta. Thomas y luego los Sres. Oficiales de Milicias, Dragones Ingenieros, Artilleros, Suiysos, y Retirados con velas seguia la Beata en un tabernaculo, y en otro Sn. Josef al centro seguia la Musica de los Suiysos, venia despues la Comunidad con velas...*²⁸⁸

Recapitulant, podem dir que les bandes dels regiments participaren activament en tots aquells actes significatius, tant militars com civils, que se celebraren a Palma, en els quals, com era preceptiu, prenien part l'oficialitat dels cossos, el capità general i les autoritats locals.

El Regiment de Milícies de Mallorca i la seva banda de música

Per la Reial Ordre del 19 de gener de 1762 es comunicà al capità general de Mallorca, Francisco de Paula Bucarelli, que procedís a la creació de dos Regiments de Milícies Provincials amb l'objectiu de reforçar la guarnició de l'illa davant un possible atac anglès, ja que en aquella època Espanya estava en guerra amb Anglaterra i Portugal.²⁸⁹ Havien de formar part d'aquests regiments “la gente más desembarazada de los gremios é industria, dando ejemplo la Nobleza”, amb exclusió dels matriculats de marina i sense perjudici de l'agricultura.²⁹⁰ Mentre es disposava tot per a la creació dels dos regiments, arribà la pau i com que ja no es trobà necessària la creació de dos regiments, per la Reial Ordre del 21 de desembre d'aquell any, es disposà la creació d'un sol regiment.²⁹¹ El 10 de juny de 1764 es repartiren cèdules convocant per al dia 12 els individus que havien d'ingressar en el Regiment de Milícies, i el 15 del mateix mes es publicà un pregó amb els tambors i els pifres dels regiments; i fou la primera vegada que sortien els de Milícies, manant que els individus allistats a Palma es presentessin a l'ajuntament en el termini de vuit dies sota pena de presó. Els pocs joves que s'hi presentaren foren conduïts al quarter. Com que el nombre de milicians era escàs, es repetiren els bàndols i els pregons al llarg dels mesos de juny i juliol a fi de completar el nombre de milicians que havien de formar el cos. A la poca participació ciutadana per a la formació del Regiment s'agregà la reticència que mostraren els cavallers ciutadans que en principi havien mostrat tot el seu recolzament i que ara, una vegada comprovat

²⁸⁸ BFBM, sig. 98-B-28. *Relación de las fiestas que celebró la ciudad de Palma del Reino de Mallorca en la Beatificación de la Beata Catarina Tomas Relligiosa del Convento de Sta. María Magdalena. Beatificada por la Santidad de Pio VI en el año 1792*, f. 6 r.

²⁸⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, p. 418.

²⁹⁰ CAMPANER, A.: *op. cit.*, p. 552.

²⁹¹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, p. 418.

que no en traurien cap avenç en la carrera militar ni profit personal, es negaven a formar els batallons. Fins i tot el capità general amenaçà els cavallers en recloure'ls al castell de Bellver si s'oposaven a la seva formació. Finalment el 18 d'octubre el bisbe de Mallorca, Francisco Garrido de la Vega, beneí a la catedral les banderes del Regiment i al dia següent fou revistat al passeig del Born pel capità general Francisco Bucarelli,²⁹² de qui depenia la unitat.

Cal assenyalar que el Regiment de Milícies de Mallorca estava format amb una plantilla distinta a la dels regiments de milícies peninsulars, dos batallons i amb el mateix nombre de soldats i organització que la infanteria de línia. A més, el Regiment era un cos fix a l'illa, és a dir, que en cap cas podia sortir de l'illa. Per la Reial Ordre del 5 de novembre de 1765 se li concedí el mateix fur que a les milícies provincials peninsulars.²⁹³

Com que l'organització i el nombre d'efectius era el mateix que els regiments de línia, cal fixar l'atenció en aquells per a veure quin nombre de tambors i pifres havien format amb la tropa i els oficials del Regiment. Així, segons el Reglament d'Ordenança d'Infanteria de 1760, vigent en aquests anys, el regiment havia d'estar format per dos batallons, i cada batalló, per nou companyies, vuit de fusellers i una de granaders. A cada companyia de granaders hi havia adscrit un tambor i dos a cadascuna de les de fusellers. A la plana major del primer batalló hi havia adscrit el tambor major i dos pifres, i a la plana major del segon, uns altres dos pifres.

Suposem que les ordenances del 22 d'octubre de 1768, que incorporaren per primera vegada el clarinet a les bandes de la infanteria, també afectaren el Regiment de Milícies de Mallorca, i en els anys posteriors incorporà aquest instrument en la seva formació, com ho feren els regiments de línia.

Inicialment aquests foren els instruments emprats pel regiment mallorquí. Amb el pas dels anys la unitat incorporà a la seva formació una secció d'instruments de vent a fi de solemnitzar alguns actes i formacions, de la mateixa manera que ho feien els regiments de línia. Els inicis d'aquesta secció de música del Regiment els tenim en la contracta que realitzaren quatre músics de la capella de música de la catedral l'any 1791. El 29 de juliol d'aquell any, els músics Joan Estrader, Antoni Ferrà, Joan Rodenas

---

²⁹² CAMPANER, A.: *op. cit.*, pp. 556-557.

²⁹³ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. II, p. 418.

i Pere Antoni Arbona exposaren al capítol “que el Regimiento Provincial de Milicias, com motivo de querer poner Musica, havia brindado á los suplicantes para musicos de dicho Regimiento y para ese efecto hacer contrata, cuyos Capítulos ya tenían presentados, reservandose pero en ellos el tiempo para no faltar al servicio de la Capilla Musica de esta Santa Iglesia”. Com que no podien signar el contracte sense el consentiment del capítol, suplicaven el permís “en atencion á ser tan corto el lucro que percivian de sus Plazas respectivas”. Un mes després, el 7 de setembre el capítol concedí la llicència als músics “para firmar contrata y servir de musicos por el espacio de ocho años en el Regimiento Provincial de Milicias de Mallorca”.²⁹⁴ Entre les primeres actuacions d’aquesta banda de música figuren els actes que se celebraren l’any 1792 amb motiu de la beatificació de la Beata Catalina Tomàs, que ja hem comentat anteriorment.

Posteriorment, a la secció musical se li agregaren altres instrumentistes, com ho podem comprovar quan tractem el capítol dedicat a la banda de música del Regiment 2n d’Infanteria de línia de Mallorca en els anys de la guerra del Francès.

Unitats i músics militars a Mallorca a l’inici del segle XIX

A l’inici del segle XIX la Infanteria estava formada per trenta-nou regiments de línia, sis regiments de suïssos i deu batallons d’infanteria lleugera. Segons un estat de la força, datat a Madrid el 20 de gener de 1800, es trobaven de guarnició a Mallorca el Regiment d’Infanteria de Sòria, el tercer batalló del Regiment d’Infanteria de Navarra, el Regiment de Caçadors de la Corona, el Regiment d’Infanteria de Borbó²⁹⁵ i el Regiment de Suïssos de Courten.²⁹⁶ A aquestes unitats s’agregaren, al llarg d’aquell any i principi del següent, el 4t Batalló de Reials Guàrdies Espanyoles, el 4t Batalló de Reials Guàrdies Valones i el Regiment de Suïssos de Yann. Juntament amb aquests també hi figuraven el Regiment de Dragons de Numància –cavalleria–, Regiment de Milícies Provincials de Mallorca²⁹⁷ i el Regiment de Milícies Urbanes de Palma, que

---

²⁹⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, ff. 117 r. i 147 r.

²⁹⁵ Creat el 10 de febrer de 1796, després del conflicte bèl·lic que enfrontà Espanya –aliada amb la Gran Bretanya– i França a la mort del rei Lluís XVI, per la fusió de tres unitats d’emigrats francesos que havien estat creades durant el conflicte i que havien lluitat contra l’exèrcit de la República als Pirineus. Al comandament d’aquest regiment es trobava el marquès de San Simón, que el juny de 1793 havia organitzat la Legió del Pirineus, una de les tres unitats que formaren el regiment (GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 25-26).

²⁹⁶ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, p. 30.

²⁹⁷ LLABRÉS, Juan: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca*, vol. 1 (1801-1820), pp. 20-22.

havia estat creat per la Reial Ordre del 22 d'abril de 1800, amb la precisa circumstància que havia de dissoldre's acabada la guerra que en aquella època es feia contra Anglaterra.²⁹⁸

En el mes de març de 1801 sortiren de l'illa el batalló del Regiment d'Infanteria de Navarra, el de Reials Guàrdies Espanyoles i el de Reials Guàrdies Valones, romanent de guarnició la resta de cossos abans esmentats.²⁹⁹ El 31 de desembre del mateix any arribà l'ordre perquè es dissolgués la Milícia Urbana, la qual es dissolgué definitivament al dia següent.³⁰⁰

Una vegada signat el Tractat d'Amiens, pel qual es posava fi a les Guerres Napoleòniques entre Gran Bretanya i França i els seus aliats, i recobrada l'illa de Menorca, l'11 de juny de 1802, el capità general Juan Miguel de Vives anà a Maó per a prendre possessió d'aquella illa en nom del rei. Amb aquest motiu es traslladà a Menorca el segon batalló del Regiment d'Infanteria de Sòria,³⁰¹ i uns mesos després, el mes de setembre, fou el segon batalló del Regiment d'Infanteria de Borbó el que es traslladà a Menorca amb la intenció de reforçar i assegurar aquella plaça.³⁰²

Durant els mesos posteriors sembla que no es produí cap incorporació ni substitució en els cossos d'infanteria destinats a l'illa, malgrat la nova organització aprovada el 26 d'agost de 1802 per als regiments d'infanteria i batallons de tropes lleugeres, per la qual la infanteria quedà formada per trenta-vuit regiments de línia i dotze batallons d'infanteria lleugera, a més, dels regiments de suïssos que es consideressin convenients.³⁰³ Tampoc afectaren els canvis al Regiment de Milícies de Mallorca, creat el 1764, que, en part, quedà exclòs del nou *Reglamento de la nueva forma i constitución de los Regimientos de Milicias Provinciales*, aprovat el 19 de juliol de 1802. Al llarg dels quaranta articles que el formaven, es disposaven les normes perquè les milícies fossin considerades com una reserva permanent de l'exèrcit, que en cas de guerra, havia de proporcionar els efectius necessaris per a completar les plantilles dels regiments.³⁰⁴ Davant el greu perjudici que es produiria a l'illa en cas de guerra, per

---

²⁹⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 54.

²⁹⁹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 4.

³⁰⁰ *Ibidem*, p. 14.

³⁰¹ *Ibidem*, p. 27.

³⁰² *Ibidem*, p. 32.

³⁰³ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 30-35.

³⁰⁴ *Ibidem*, p. 436.

haver de proporcionar efectius a cossos de guarnició a altres places, la Ciutat exposà l'assumpte al rei i aquest, que ho considerà beneficiós per a l'illa, concedí que els milicians mallorquins només havien de completar les plantilles dels cossos que estiguessin de guarnició a la plaça i que, si aquests havin de sortir cap a una altra plaça, els milicians romandrien a l'illa.³⁰⁵

El 1803 es produí el relleu del Regiment de Dragons de Numància pel Regiment d'Hússars Espanyols, sisè de cavalleria. El 10 de febrer d'aquell any arribà el tinent coronel Juan Caro, capità del Regiment d'Hússars a fi de preparar el relleu.³⁰⁶ En el mes d'abril, amb tots els preparatius finalitzats, el Regiment de Dragons de Numància partí cap a Oriola i Elx,³⁰⁷ i al mes següent arribà el Regiment d'Hússars a Mallorca.³⁰⁸

En el mes de juliol de 1804 arribà d'Alacant el Regiment de Suïssos de Bettschart,³⁰⁹ que, com ja hem vist, ja havia estat destinat a l'illa a la darrerria del segle XVIII i durant els mesos de novembre i desembre d'aquest mateix any començaren les hostilitats amb els anglesos. Uns quants vaixells espanyols foren capturats pels anglesos que bloquejaven el port de Barcelona. Al mateix temps corria el rumor que els anglesos, units als russos, intentaven realitzar un desembarcament a les nostres illes. Amb l'objectiu d'evitar-ho i reforçar la guarnició d'algunes places s'acordà l'enviament cap a Menorca, entre d'altres efectius, d'un batalló del Regiment d'Infanteria de Borbó, de guarnició a Palma, que va arribar a Menorca sense gaire complicacions. No tingué tanta sort el Regiment de Castella, que fou fet presoner pels anglesos poc després de la seva sortida de Barcelona amb direcció a Menorca, i el portaren fins a l'illa de Malta. També s'acordà tornar a organitzar el Regiment de Milícies Urbanes –dos mil homes a la capital, al comandament del brigadier Joan Villalonga, governador de la plaça, i sis mil forenses, dividits en cinc divisions, comandades pels brigadiers Juan de Sales i el marquès de Vivot–, i lliurar quatre-cents homes al batalló de Borbó que restà a Palma i es manà que es reemplaçassin aquests efectius per mitjà d'una nova lleva.

A les primeries del mes de desembre de 1804 es començaren a allistar els individus que devien servir a les Milícies Urbanes que s'havia acordat reorganitzar.³¹⁰

---

³⁰⁵ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), pp. 59-60.

³⁰⁶ *Ibidem*, pp. 42-43.

³⁰⁷ *Ibidem*, p. 45.

³⁰⁸ *Ibidem*, p. 46.

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 68.

³¹⁰ Recodem que aquest cos havia estat dissolt al final de 1801.

Entre aquests s'hi trobaven alguns músics de la capella de música de la catedral de Mallorca. Així, a la reunió del 15 de desembre, el capítol de la catedral, atès que el canonge protector de la capella de música ja havia representat al Governador el motius pels quals devien quedar exempts els músics –tal vegada recordant l'assumpte de les lleves de 1770 i la posterior Reial cèdula de 1773 excloent-los de les lleves– i que aquest no havia respost, acordà que s'exposessin els mateixos motius al capità general perquè els referits músics quedessin exempts.³¹¹ Suposem que el capità general entengué els motius i els músics quedaren exempts, ja que a les actes capitulars no se'n troba cap altra referència.

El 26 de desembre de 1804 arribà a Palma la Reial Ordre per la qual el rei declarava la guerra als anglesos³¹² i a partir d'aquesta data començaren a arribar a Mallorca noves forces destinades a reforçar la plaça. El 3 de gener de 1805 arribà el Regiment d'Infanteria de Granada, que fou allotjat a Montesión,³¹³ i dos mesos després, en el mes de març, arribà el Batalló de Voluntaris d'Aragó.³¹⁴

Pel que fa als músics que formaven part de les unitats que acabem de relacionar, són molt poques les dades que hem pogut localitzar referents a la seva activitat. Les disposicions o els reglaments aprovats l'any 1802 per a la reorganització de la Infanteria i els regiments de milícies provincials només preveïen la presència d'un tambor major – inclòs a la plana major del primer batalló dels regiments de línia i a la plana major dels batallons de tropes lleugeres–, de pifres –adscrius a les planes majors dels batallons– i tambors –adscrius a cadascuna de les companyies que formaven els batallons.³¹⁵ Pel que fa als regiments de suïssos, les noves capitulacions signades el 1804 establien que cada regiment estaria format per dos batallons i que a cadascun hi hauria una companyia de granaders i quatre de fusellers. A les companyies de granaders hi havia adscrius dos tambors i quatre a les de fusellers. A la plana major del primer batalló hi figuraven un tambor major i dos pifres o clarinets, i a la del segon batalló, només dos pifres o clarinets.³¹⁶

---

³¹¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, ff. 334 v.-335 r.

³¹² LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 78-82.

³¹³ *Ibidem*, p. 85.

³¹⁴ *Ibidem*, p. 87. A les notícies donades per Llabrés només s'especifica el nom de Regiment de Voluntaris d'Aragó. A l'organigrama de la infanteria de l'època no hi existia cap Regiment amb aquest nom. En canvi, sí que hi figuraven els batallons d'infanteria lleugera de Voluntaris d'Aragó, 1r i 2n. No hem pogut esbrinar si el que arribà a Mallorca fou el 1r o el 2n.

³¹⁵ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. IV, pp. 32-34.

³¹⁶ *Ibidem*, pp. 36-37.

No obstant això, hi ha suficients indicis per a confirmar la presència d'excel·lents músics que, a més de complir amb les seves obligacions militars, s'involucraren en les diferents activitats musicals realitzades a Palma, intentant guanyar algun benefici extra que els permetés mantenir-se dignament. Alguns triaren la capella de música de la catedral, Com Martín García, que, el 20 de març de 1804, presentà un memorial al capítol de la catedral en el qual exposava que havia servit en dos regiments en qualitat de músic, expressava el seu desig d'entrar a formar part de la capella de música i sol·licitava que fos admès en qualitat d'instrumentista de flauta, oboè i trompa. El capítol, com que no tenia cap referència del músic, acordà demanar opinió a la junta de la capella de música. Sembla que els informes no foren favorables, ja que Martín García no consta a les actes del capítol com a músic de la capella de música de la catedral.

Més afortunat fou Antoni Busquets, músic del Regiment de Dragons del Rei – del qual ja hem parlat anteriorment–, que el 7 de setembre de 1804 presentà una sol·licitud al capítol en la qual exposava que havia servit durant nou anys a la capella de música i, havent complit els anys competents en el reial servei per a poder-se jubilar, suplicava la seva admissió com a membre numerari de la capella de música. El capítol, després d'escoltar l'opinió favorable del canonge protector de la música, admeté Busquets a la capella de música.³¹⁷ És clar que en aquest cas l'activitat desenvolupada amb anterioritat com a músic agregat de la capella avalaren la seva incorporació.

Un altre dels àmbits en el qual desenvoluparen l'activitat els músics militars arribats a Palma fou el teatral. Gràcies als contractes conservats a l'Arxiu Municipal de Palma es coneixen els noms dels músics que formaren l'orquestra del teatre còmic durant l'any de 1805. Aquell any foren contractats per a treballar sota les ordres de Miguel Muñoz, músic de la companyia, els músics següents:

1er. Violin	Miguel Muñoz [rub.]
2º violin.	Geronimo Tarboriech [rub.]
Id.	Calixto Guadam [rub.]
1er. Oboe	Soré de Borbon (Honorato Sauret) [rub.]
2º Oboe.....	Martin Garcia [rub.]
Clarinete para los 1os. violines.	Vicente Ramon [rub.]
Clarinete para los 2os. Violines	Pedro Salier [rub.]
1ª trompa.	Joaquin Ripoll [rub.]

³¹⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, f. 287 r.

2^a..... Ilario Colmenares [rub.]
Bajo ..... Benito Ramon [rub.]
Fagot..... Juan Otero³¹⁸

Tots ells suposadament relacionats amb els regiments de guarnició a Palma, ja que, a la documentació consultada d'aquests anys, la majoria d'aquests músics no apareixen lligats a la capella de música de la catedral, que aglutinava la majoria de músics censats a Palma. Criden l'atenció els noms de Gerónimo Tarbouriech, músic del Regiment de Suïssos de Betschart, i de Martín García i Juan Otero, trompeta d'ordres del Regiment d'Hússars Espanyols, dels quals ja hem parlat. Un altre dels indicis de la relació d'aquests músics amb l'Exèrcit és el malnom emprat pel primer oboè de l'orquestra, Honorato Sauret –*Soré de Borbón*–, que clarament indica la seva ascendència francesa i la seva possible pertinença al Regiment d'Infanteria de Borbó, de guarnició a Palma.

A banda dels músics abans mencionats, d'aquest període és una de les primeres notícies que fan referència directa a les incipients formacions musicals presents als regiments. Es tracta de la música del Batalló de Voluntaris d'Aragó que, com hem dit abans, arribà a Mallorca en el mes de març de 1805. La notícia, amb data del 14 de desembre de 1806 i proporcionada per Llabrés, diu el següent:

Por motivo de haber concedido Pío VII Papa, al Rdsmo. P. Vicario General de Observantes que en toda su orden, en el prefacio de María Santísima don de dice Et te in Conceptioni se añadiese Inmaculata, la Mariana Concordia determinó hacer una manifestación pública (a más de la comunidad haber cantado un Te Deum solemnísimo, y el sábado de la Purísima infra octava haber cantado una misa con toda solemnidad egredimini), que fué salir la corona por las calles convidando con esquelas, no solo a los estudiantes, si también a la nobleza, canónigos, colegiales y toda suerte de gente, y que trajesen luz.

*En efecto, se formó un lucidísimo concurso, asistieron cuatro canónigos, algunos doctores eclesiásticos, los nobles llevaron las astas del tálamo, y para que no se confundiesen con la gente y cortar estorbos, se ordenó que todos fuesen separados. Iba delante la música de Voluntarios de Aragón, seguían los estudiantes, después los oficiales, y otra gente laica, después la comunidad, llevaba delante la comunidad la bandera D. Nicolás Dameto, después los colegiales, seguían los doctores, cuatro canónigos acompañaban al tabernáculo de la Purísima Virgen, venía detrás un piquete de tropa y por último muchísimas mujeres y señoras. Fué muy lucida.*³¹⁹

³¹⁸ AMP. Fons Pons, lligall 199, doc. núm. 120.

³¹⁹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), pp. 116 i 117.

Per la utilització de la paraula “música” i la tipologia de l’acte en qüestió podríem pensar que es tractava d’una petita capella vocal formada per soldats³²⁰, però, per la posició que ocupava en l’acte –al principi, obrint la marxa– i la presència de tropa, és molt possible que es tracti d’una banda de música semblant a la del Regiment de Milícies Provincials de Mallorca.

Finalitzem l’estudi d’aquest període amb l’important testimoni aportat pel diplomàtic francès André Grasset de Saint-Sauver, comissari de relacions comercials i cònsol de l’imperi francès a les Illes Balears, el qual hem reproduït abans en parlar dels balls a les festes populars. Com exposa Grasset, no hi ha dubte que la música formava part del quefer diari de la societat palmesana de l’època, sobretot, en els pocs moments d’esbarjo gaudia. D’altra banda, el testimoni ens confirma una important presència de músics i cossos de música en els regiments destinats a l’illa i l’estreta relació que aquests entaularen amb la societat palmesana.

La Infanteria a Mallorca durant la Guerra del Francès

Amb l’inici de la guerra del Francès, Mallorca es convertí en una base logística important d’ajuda, sobretot, de Catalunya i València, i es mobilitzaren, com mai no s’havia fet, tots els recursos econòmics, materials i humans possibles. Els ajuts econòmics foren copiosos. Primer en donatius voluntaris, en els quals l’Església tingué un paper destacat, i després, quan la situació esdevingué crítica, mitjançant contribucions especials de caràcter forçós. A mesura que les ciutats i les províncies peninsulars anaren caient en mans dels francesos començà l’arribada a Mallorca d’un nombrós contingent de refugiats. A aquesta allau de gent de tota condició social s’agregà la presència a les nostres illes dels presoners francesos. En principi s’havia reservat la funció hospitalària a les illes, però el posterior canvi d’aquesta funció per la de presó implicà una major perillositat per la proximitat de les costes franceses. Aleshores, amb aquest argument, les autoritats provincials aconseguiren la reducció de les lletes de soldats illencs. A més, la despesa de manteniment que originaven els

---

³²⁰ A la capella de música de la catedral també se la solia anomenar la “música” de la catedral als documents de l’època.

presoners francesos justificà una insignificant disminució de l'impost per a sufragar la guerra.

La implantació del règim constitucional desencadenà a Mallorca una dura polèmica que enfrontà els liberals, defensors de les reformes anunciades al nou codi, als absolutistes –també anomenats servils pels liberals– acèrrims defensors de la continuïtat de l'antic règim. La lluita ideològica entre ambdues tendències fou virulenta, i, sens dubte, es veié afavorida per la presència dels refugiats, que hi intervingueren activament, i la de les incipients publicacions periòdiques.

Pel que fa a l'Exèrcit, Mallorca comptava, a l'inici del conflicte, amb un contingent de forces regulars superior als sis mil soldats. Quan a la darrerria de 1808 l'exèrcit francès ocupà bona part de Catalunya, la Junta Suprema de Govern del Regne procedí a defensar l'illa dels probables atacs de l'enemic, i decretà l'allistament general dels homes aptes per al servei compresos entre els setze i els quaranta anys d'edat. També autoritzà la creació i organització de noves unitats finançades pels mateixos promotors. Així, en el mes de juny de 1808 el marquès de Vivot, tinent coronel i capità de granaders del Regiment de Milícies de Mallorca, presentà un pla per a organitzar un regiment de voluntaris costejat per ell mateix. També en el mes de juny, un grup destacat de nobles, amb suport de ciutadans i pagesos, acudiren a la Junta amb la sol·licitud de formar una companyia de cavalleria sota la denominació de Ferran VII, agregada al Regiment d'Hússars de guarnició a Palma; Joan Oliver oferí vestir una companyia d'infanteria integrada per pagesos, i Josep Amer de Troncoso, capità de Milícies, en nom propi i en el d'alguns dels seus veïns acomodats, presentà un pla per a organitzar la Companyia de Caçadors Voluntaris de Palma.³²¹

El 12 de juliol de 1808 s'organitzà la Junta de Guerra i en aquell moment es trobaven de guarnició a Mallorca el segon i el tercer batallons del Regiment d'Infanteria de Borbó –el primer batalló es trobava a Villacarlos (Menorca)–, el Regiment de Suïssos de Bettschart, el segon batalló del Regiment de Voluntaris d'Aragó i el Regiment de Milícies Provincials de Mallorca, a més del Regiment d'Hússars espanyols –6è de cavalleria–, que havia arribat a Mallorca l'any 1803 en substitució del Regiment de Cavalleria de Numància, i la Brigada d'Artilleria de Mallorca. Aleshores, la Junta acordà que els Voluntaris d'Aragó passessin a l'exèrcit de Saragossa i el primer batalló

---

³²¹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), pp. 167 i 170-171.

del Regiment d'Infanteria de Borbó, destacat a Menorca, al de València, perquè poguessin servir en les seves respectives províncies.³²² En el mes d'agost acordà que s'organitzessin les milícies urbanes de la capital i dels pobles.³²³

A les primeries del mes d'octubre, el Regiment de Voluntaris de Palma ja comptava amb set-cents seixanta-set efectius aquarterats al convent de Sant Francesc i el de Milícies Provincials –dos batallons– amb mil dos-cents quaranta-un efectius.³²⁴ A mitjan mes, el capità general Juan Miguel de Vives marxà a Catalunya, on havia estat destinat. El mes següent el seguí l'acabat de crear Regiment de Voluntaris de Palma, comandat pel marquès de Vivot,³²⁵ que va quedar enquadrat a la divisió del general Teodoro Reding.³²⁶

També aquest any es tornaren a organitzar els cossos de les Milícies Urbanes de Palma, sota les ordres del coronel Jaume Armengol i Ram de Viu, amb vint-i-una companyies, i el de les Milícies Urbanes Forenses, formades per trenta-dues companyies, dividides en sis terços. El terç de Lluçmajor estava comandat pel tinent coronel Gaspar de Puigdorfila, el de Manacor pel coronel Ramon Despuig, el de Pollença pel tinent coronel Antoni Dameto, el d'Inca pel tinent Josep Sanglada, el de Bunyola pel coronel Antoni Salas i el d'Andratx pel tinent coronel Pedro Lanti.³²⁷

Al final d'any arribà a Mallorca l'ordre de la Junta Central perquè es formés a Mallorca un Cos de Milícies Honrades a cada poble, incloent-hi tots els homes compresos entre els setze i els cinquanta anys d'edat, que tinguessin possibilitats de mantenir-se i no depenguessin del seu jornal i poguessin costejar-se les armes i els uniformes.³²⁸

El trasllat de tropes des de les Illes cap a la península fou continu al llarg dels anys que durà el conflicte. La nit del 30 de desembre arribaren despatxos del capità general Reding, que comandava els exèrcits de Catalunya, demanant el regiment de suïssos i cavalls. La Junta acordà embarcar cap a Tarragona el batalló que es trobava a

---

³²² *Ibidem*, pp. 179-180.

³²³ *Ibidem*, p. 184.

³²⁴ *Ibidem*, p. 190.

³²⁵ *Ibidem*, p. 193.

³²⁶ GUAL, S.: *op. cit.*, p. 43.

³²⁷ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), pp. 193-194.

³²⁸ *Ibidem*, p. 201.

Menorca i que aquest fos substituït per efectius del Regiment de Milícies.³²⁹ El 5 de gener de 1909 sortí rumb a Tarragona el Regiment de Suïssos de Bettschart.³³⁰

El front de Catalunya era un dels més actius i d'allà arribaven constantment peticions de trasllats de tropes. El gener arribà la petició del capità general del principat perquè se li enviés el Regiment de Milícies Provincial. La Junta no acceptà la petició, ja que aquesta era l'única tropa que quedava a l'illa. Tampoc es complí l'ordre d'una nova lleva, basant la postura en l'ordenança de 1800, segons la qual no entraven en les lleves les províncies que tenien matrícula de marina i Mallorca, en aquells moments, excedia del tres per cent d'efectius que servien en aquella qualitat.³³¹

Amb tot, l'única força que quedava a Mallorca, com hem dit abans, era el Regiment de Milícies Provincials. La falta de tropes era tan gran que en el mes de setembre es disposà que les milícies urbanes cedissin tots els diumenges la tropa del seu cos per al servei de la plaça.³³² I és que, al llarg de 1809 i començament de 1810, només arribaren a Mallorca alguns soldats suïssos del Regiment de Zey amb presoners francesos³³³ i alguns efectius del tercer i quart provisional.³³⁴

Mentrestant, a la península es continuaven creant noves unitats per enfrontar-se als francesos. Per la Reial Ordre del 3 de gener de 1809 es fixava el peu i la força dels regiments d'infanteria de nova creació. Aquests havien de constar de dos batallons de vuit companyies, una de granaders, una de caçadors i sis de fusellers, amb un total de dos mil quatre-cents efectius. A la plana major de cada regiment continuaven adscrits el tambor major i quatre pifres, i a cada companyia hi havia tres tambors.³³⁵

Tan grossa era la disparitat de les forces i de les unitats que el 4 de gener de 1810 s'expedí un Reglament en virtut del qual la infanteria quedava constituïda per cent tretze regiments de línia, trenta-dos batallons d'infanteria lleugera i quaranta-tres regiments de milícies provincials, a més dels regiments de suïssos que es cregués convenient mantenir. Cada regiment de línia constava de tres batallons i cadascun

---

³²⁹ *Ibíd.*, p. 204.

³³⁰ *Ibíd.*, p. 208.

³³¹ *Ibíd.*, p. 212.

³³² *Ibíd.*, p. 234.

³³³ *Ibíd.*, p. 226. En el mes de juny de 1809.

³³⁴ *Ibíd.*, p. 268. En el mes de maig de 1910.

³³⁵ DEL REY, E. V.: *Reseña orgánica de la Infantería española desde la promulgación de las vigentes ordenanzas hasta nuestros días*, vol. I, pp. 180-181.

d'aquests, d'una companyia de granaders i quatre de fusellers. Els tercers batallons quedaven a la reserva per a cobrir mensualment les baixes del primer i segon batallons. A diferència de l'anterior disposició, en aquesta el tambor major estava adscrit a la plana major del primer batalló. A les tres companyies de granaders figuraven dotze tambors i pifres –dos per companyia– i en les de fusellers trenta-sis tambors –tres per companyia. Els batallons d'infanteria lleugera estaven formats per sis companyies i a cadascuna hi havia adscrits quatre tambors, amb un total de vint-i-quatre tambors. La cinquena i la sisena companyia quedaven a la reserva per a suplir les baixes de les altres companyies operatives. Els regiments de milícies provincials constaven de dos batallons; el primer amb una companyia de granaders i quatre de fusellers, i el segon amb una companyia de caçadors i unes altres quatre de fusellers. La força de les companyies de granaders i fusellers era idèntica a la dels regiments de línia. Igual que als regiments de línia, el tambor major estava adscrit a la plana major del primer batalló.³³⁶

A aquest reglament li seguí l'expedit pel Consell de Regència l'1 de juliol del mateix any. Segons aquest reglament la infanteria quedava constituïda per vuit batallons de granaders formats per les quatre divisions de granaders provincials; cent vint-i-un regiments de línia formats pels que continuaven existint i pels regiments de milícies provincials, que conservaven la seva denominació amb l'addició de segon regiment quan n'hi hagués un a la infanteria que tingués el mateix nom; trenta-dos batallons d'infanteria lleugera i els cossos de suïssos que es cregués convenient mantenir. Pel que fa als tambors i als pifres, aquesta era la distribució:

Batalló de Granaders
(sis companyies –una de caçadors i cinc de granaders)

Plana major:	Tambor major
Companyies de caçadors i granaders:	18 tambors

Regiment d'Infanteria de línia
(3 batallons i cadascun 6 companyies –una de caçadors, una de granaders i quatre de fusellers)

Plana major 1r batalló:	Tambor major
Companyies de granaders:	12 tambors i pifres
Companyies de caçadors:	6 tambors
Companyies de fusellers:	36 tambors

---

³³⁶ *Ibíd.*, pp. 182-185.

Regiment d'Infanteria lleugera
(sis companyies)

Plana major:
Companyies:

Tambor major
14 tambors³³⁷

En virtut d'aquest reglament, el Regiment de Milícies Provincial passà a denominar-se Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca. El número dos se li agregà perquè ja existia a la infanteria un altre Regiment d'Infanteria de Mallorca.

En aquest estat, el coronel anglès Samford Whittingham, al servei d'Espanya, proposà a la Junta Central l'organització d'una divisió a Mallorca. El coronel arribà a l'illa en el mes de juny de 1811 i a partir d'aquell moment començà a organitzar la divisió. En primer lloc amb els efectius disponibles a l'illa, als quals després s'uniren alguns regiments vinguts de la península i de Menorca.³³⁸ Mentre s'organitzava la divisió, amb la constitució aprovada a Cadis el 19 de març de 1812, els legisladors reconegueren com a forces combatents i integrants de l'exèrcit les Milícies Nacionals, juntament amb les tropes regulars.³³⁹ El reconeixement legal suposà la desaparició, almenys formal, de les organitzacions de voluntaris armats per les distintes juntes, i quedaren tots integrats en un sol cos.

En el mes de juliol de 1812 la Divisió s'embarcà cap a la península. La formaven el Regiment de Caçadors de Mallorca, el segon batalló del Regiment de Guadalajara, el primer batalló del Regiment de Mallorca –de nova creació procedent del Regiment de Granada–, el segon batalló del Regiment de Múrcia, el primer batalló del Regiment de Burgos, el segon batalló del Regiment de Còrdova, el 5è Batalló de Granaders, el segon Batalló de Mallorca, el Regiment de Dragons d'Almansa, el Regiment de Caçadors d'Olivenza, l'esquadró d'artilleria de Mallorca i una companyia de sapadors.³⁴⁰

---

³³⁷ *Ibídem*, pp. 185-188.

³³⁸ GUAL, S.: *op. cit.*, pp. 46-49 i LLABRÉS, J.: *op. cit.*, pp. 362-363.

³³⁹ Al títol VIII del text de la Constitució de 1812, dedicat a la força militar nacional, i, concretament, a l'article 362 del capítol II "De les Milícies Nacionals" s'especificava que a cada província i hauria cossos de Milícies Nacionals, formats per habitants de cadascuna, en proporció a la seva població i circumstàncies.

³⁴⁰ GUAL, S.: *op. cit.*, pp. 49-50.

Amb totes les forces lluitant a la península, en el mes d'abril de 1813 arribà a Mallorca des d'Alacant el segon batalló del Regiment 2n de Mallorca,³⁴¹ que havia sortit de l'illa el 21 de juliol de 1812,³⁴² i en el mes d'agost arribaren des de Maó cinc-cents soldats suïssos i una companyia del 2n de Mallorca.³⁴³

L'octubre de 1813 la guarnició de Palma estava formada pel Regiment 2n de Mallorca, el Regiment 2n de Granada, els regiments de suïssos de Zey i Wimpffen, el Regiment 5è d'Artilleria i la Brigada Fixa d'Artilleria de Mallorca.³⁴⁴

Malgrat ser un període bèl·lic, amb la ininterrompuda creació d'unitats, les contínues modificacions en els cossos i els trasllats de forces cap a la península, a Mallorca s'escoltaren els sons de les incipients bandes de música formades pels regiments, sobretot, els de la banda de música del Regiment de Milícies Provincial, que tot seguit estudiarem.

A banda de l'activitat pròpiament musical d'aquestes bandes de música militars, cal fer constar en aquest estudi que molts músics també participaren activament en el conflicte bèl·lic amb distinta sort. Alguns sobrevisqueren a les batalles i als assetjaments. D'altres, en canvi, desaparegueren a la guerra. Aquest és el cas de Gabriel Soler, músic major del Regiment d'Almansa, que participà en la defensa al setge de Tarragona i que fou degollat pels francesos quan prengueren la ciutat al final de juny de 1811,³⁴⁵ i de Pedro Rochs, tambor major del Regiment de Còrdova que morí "en el ataque del Reyno de Valencia".³⁴⁶

La banda del Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca

Anteriorment hem vist com s'organitzà el Regiment de Milícies Provincials en la dècada dels anys seixanta del segle XVIII i com pel reglament expedit pel Consell de Regència de l'1 de juliol de 1810, es convertí en el Regiment 2n d'Infanteria de línia de

---

³⁴¹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 392.

³⁴² *Ibidem*, p. 360.

³⁴³ *Ibidem*, p. 411.

³⁴⁴ GUAL, S.: *op. cit.*, p. 53.

³⁴⁵ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16323, doc. núm. 31, i sig. 16324, doc. núm. 54. Instàncies presentades per Brisca Soler, viuda de Gabriel Soler, amb data del 28 doctubre de 1812 i del 8 de desembre de 1813, en què demana a la Junta Pia i Religiosa una ajuda per a poder mantenir-se ella i quatre fills.

³⁴⁶ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16324, doc. núm. 206. Instància presentada per Antonia Torres, viuda de Pedro Rochs, amb data del 8 de març de 1814, en què demana alguna almoïna per a poder mantenir-se, ja que es trobava malalta i havia perdut tots els papers del seu espòs.

Mallorca. El cos continuà quasi invariable des de la seva creació fins al començament del segle XIX. Un dels pocs canvis que sofrí fou la introducció d'una secció de música totalment independent dels tambors i pifres que figuraven als batallons i a les companyies que el formaven. La introducció d'aquesta formació musical fou gradual i a imitació dels regiments de línia de la infanteria; el procés s'inicià amb la contractació de Joan Estrader, Antoni Ferrà, Joan Rodenas i Pere Antoni Arbona, músics de la capella de música de la catedral. A aquests s'uniren alguns instrumentistes més amb el pas dels anys, que arribaren a formar un grup instrumental d'una vintena de músics. Els músics que formaven aquesta banda de música eren contractats per una quantitat fixa anual i rebien els seus sous o les quantitats estipulades als seus contractes de les aportacions que es descomptaven –el “descuento de música”– de les pagues dels oficials i cadets que formaven part del Regiment. Així es desprèn de l'escassa i interessant documentació econòmica que es conserva sobre aquesta formació. Malgrat que no està datada, gràcies a ella ens assabentem de les quantitats que aportaven en concepte de música cadascuna de les ocupacions o classes del Regiment. Així, amb el Regiment de Milícies transformat en regiment de línia s'aportaven les quantitats següents:

Regimiento Infanteria 2º de Mallorca

Noticia del importe á que asciende el descuento de la música de las pagas de oficiales y cadetes en el mes de la fecha [no hi ha data]

	<i>Rs.</i>	<i>ms.</i>
<i>Coronel</i>	125	
<i>Teniente coronel</i>	75	
<i>Otro agregado</i>	45	
<i>1 Ayudante</i>	25	
<i>2 Capitanes à 50 rs.</i>	100	
<i>5 Capitanes à 45 rs.</i>	225	
<i>5 Tenientes à 22 rs. 17 ms.</i>	112	17
<i>11 Subtenientes à 17 rs. 17 ms.</i>	192	17
<i>34 Cadetes à 10 rs.</i>	340	
	1240	
<i><u>Baja</u></i>		
<i>En el mes de Septiembre y en el de Octubre no havia mas que 33 cadetes y se cuenta 34, por lo que se deben baxar 10 rs. de cada mes que son 20.</i>		20
<i>Son.....</i>	1220	
<i>Recibo de los músicos.....</i>	1380	
<i>Faltan para el completo de dicho recibo y lo satisface D. Guillermo de Montis del fondo que tiene en su poder</i>	160	
<i>Recibo mensual del sueldo de los musicos</i>	1380	

<i>Para gasto extraordinario de papel raiado composicion de instrumentos y otros se puede calcular</i>	300
<i>Los cadetes que en el dia pagan la desproporcionada cantidad de 10 rs. deben reducirse à 4 ó mas bien à cero, pues no es lo mismo pagar [ ] de la 5ª parte de un sueldo tan corto como el suyo que pagar el 5 p% de otros mayores.</i>	
<i>Completado el regimiento de oficiales sera la contribucion de estos para el sueldo actual de los musicos y gasto extraordinario mucho menor que en el dia.”³⁴⁷</i>	

A un altre document de la mateixa època s’especifiquen les mateixes quantitats per a les classes, i s’hi agrega una classe nova –sergent major–, que pagava cinquanta-cinc rals, i puntualitzant que les aportacions corresponien al cinc per cent “del integro haver”.³⁴⁸

Posteriorment, sembla que es dugué a terme una reducció –o al menys s’intentà– dels sous que cobraven els músics, ja que es tornaren a calcular les quantitats que aportava cada classe. En aquesta ocasió es calcularen amb aportacions del tres, del tres i mig i del quatre per cent de les pagues.

Cal puntualitzar que la quantitat total que, segons aquests documents, cobraven els músics –mil tres-cents vuitanta rals– és un poc inferior a la que apareix a la llista que transcrivim a continuació, en el qual es reflecteixen els noms dels músics, les quantitats mensuals que cadascun percebia, l’actualització d’aquestes quantitats, amb el corresponent descompte que se li aplicaria a cadascun dels músics, i les condicions de la nova contracta.

Musica

Plan de una nueva contrata con las rebajas que se expresan

	<i>Extrader</i>	<i>tenia</i>	200	<i>queda en</i>	120
	<i>Capó</i>		180		110
	<i>Arias</i>		120		80
	<i>Clemente</i>		120		80
	<i>Otero</i>		120		80
	<i>Ferragut</i>		110		70
	<i>Ferrer 1º</i>		90		64

³⁴⁷ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

³⁴⁸ *Ibíd.*

	<i>Ferrer 2º</i>		80		60
	<i>Alcover</i>		80		60
	<i>Arbona</i>		80		
	<i>Rodenas</i>		60		60
	<i>Alorda</i>		40		
	<i>Ramon</i>		40		
	<i>Ofanil</i>		60		
	<i>Feliu</i>		80		60
	<i>Ferrá</i>		20		
<i>Rest.</i>	<i>Ferrá</i> <i>Rodenas</i>		48		
			1580		844

Si el Coronel y los oficiales del primer Batallon aprueban este plan y convienen con el los musicos resulta que pagando 500 rs. el Coronel en lugar de los 600 que pagava asta aqui y sin aumentar en nada la contribusion de los oficiales del primer Batallon puede sostenerse la musica quedando à beneficio del fondo de la misma 97 rs. 17 mrs.

Sera preciso caso que se admita disminuir [ ] obligar à los musicos sin que por esto falten á todo formacion de lucimiento y retretas.³⁴⁹

Segons l'anterior llista, la banda de música del Regiment estava formada per setze músics, encara que aquesta quantitat sembla que fou un poc superior en èpoques anteriors si tenim en compte el següent inventari, en el qual apareixen el nombre d'uniformes i els instruments propietat del regiment poc abans de marxar cap a la península a lluitar contra el Francès. L'inventari diu el següent:

Inventario de los vestidos, instrumentos y papeles de la musica del Regimiento 2º de Infanteria de linea de Mallorca.

Vestuarios.

1º. Diez y seis casacas de paño azul con forro encarnado, cuello, y vuelta de grana con galon de oro, y botones dorados.....16.

2º. Veinte pantalones de paño blanco .....20.

3º. Veinte pares de medios botines de paño negro.....20 pares.

4º. Veinte sombreros negros armados con presilla de oro, y cucarda de cerdas.20.

Instrumentos.

1º. Dos trompas con sus tonos, y boquilla puestas en una caja de madera, cada una con su cerradura y llave.....2.

2º. Dos clarinetes con sus correspondientes tonos y boquillas, y su bolsa de piel³⁵⁰2.

³⁴⁹ *Ibídem.*

3º. Dos serpentones.....	2.
4º. Un fagot de boix blanco con su estuche de piel.....	1.
5º. Un octavin.....	1.
6º. Clarinetes de Befá, tres nuevos y dos usados	5.
Un requinto de Befá ³⁵¹	1.
Idem [clarinetes] de Utt, cinco son inútiles y un requinto.....	6.
Un requinton de fá, y otro de ut	2.
Un bombo con su maza	1.
Un redoblante con sus platillos	1.
Un pandero	1.
Unos platillos.....	1.

Papeles.

Una bolsa de piel con tres faxos de papeles de musica numerados con 1, 2, 3.

Reciví del teniente Coronel Dn. Guillermo de Montis los articulos, que expresa el anterior Inventario y se hallan depositados en el Almacen de dicho Regimiento del que me hallo encargado. Palma 3 de Abril de 1812.

Julian Manturana [rúb.]³⁵²

Cal fer notar que aquesta composició instrumental coincideix plenament amb la composició instrumental estàndard que per a les bandes de música d'aquells anys dóna Gevaert al seu *Traité général d'instrumentation* de l'any 1863.³⁵³

Quant als músics que formaven aquesta banda de música, gràcies al document que hem transcrit en sabem els cognoms. Al llarg de la nostra investigació hem pogut comprovar que la majoria també eren músics de la capella de música de la catedral.

Després de la marxa del Regiment cap a la Península, la junta de la capella de música acordà que en el futur els músics no poguessin realitzar contracta amb els cossos

---

³⁵⁰ Probablement es tracta de dos clarins, ja que fa referència als tons i a les embocadures de la mateixa manera que ho fa amb les trompes anteriorment.

³⁵¹ Aquesta línia està agregada amb posterioritat a la confecció de l'inventari.

³⁵² ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

³⁵³ GEVAERT, François-Auguste: *Tratado general de instrumentación ó esposición melódica de los principios del arte de instrumentar en sus diversas aplicaciones a la orquesta, bandas militares, etc.* Traducció castellana de José Parada y Barreto. Madrid: B. Eslava, editor, 1873, p. 10.

militars i que en cas de desobediència fossin expel·lits de la capella de música. L'acord fou ratificat pel capítol de la catedral a la reunió del 2 de desembre de 1812.³⁵⁴ Suposem que els músics pretenien evitar la marxa de companys al front, ja que, una vegada finalitzat el conflicte bèl·lic, alguns músics continuaren la seva relació amb les unitats militars destinades a l'illa.

La Infanteria després de la Guerra del Francès

Alliberat Ferran VII el 24 de març de 1814, en virtut del tractat de Valençay, pel qual Napoleó li tornà els drets al tron espanyol, començà la imposició de l'absolutisme en la seva primera etapa. La restauració absolutista partia d'un repudi total del règim i les reformes liberals, i un retorn a les més rànquies estructures de l'antic règim: restabliment del règim de Consells, de la censura, de la Inquisició, derogació de l'obra desamortitzadora i recuperació del paper privilegiat de la noblesa i el clergat.

L'anomenat Manifest dels Perses, subscrit per seixanta-nou diputats servils, en el qual es condemnava tota l'obra constitucionalista, i el suport del general Elío facilitaren el cop d'estat de Ferran VII. El Decret de València del 4 de maig de 1814 abolí tot el que les Corts havien dut a terme durant la seva absència i, per tant, anul·là la constitució. Suprimida l'etapa reformadora, el vell règim s'imposà sustentat per les forces tradicionals: noblesa, Església i Exèrcit.

A Mallorca, les notícies del retorn de Ferran VII i el restabliment de l'antic règim foren ben rebudes, sobretot, pels frares reaccionaris, capdavaners de l'absolutisme monàrquic. En els tumults de caire antiliberal que es produïren es cremaren exemplars de la Constitució i d'aquells periòdics que havien defensat les idees constitucionals. Aleshores començà una forta repressió contra els elements liberals més destacats.

Finalitzada la guerra del Francès, es trobaven de guarnició a Mallorca el Regiment d'Infanteria 2n de Granada, el Regiment d'Infanteria 2n de Mallorca i els regiments de suïssos de Wimpffen núm. 1 i de Zey núm. 4.³⁵⁵ L'excessiu nombre d'unitats que presentava l'exèrcit féu necessària una nova reorganització, amb l'objectiu de minvar el nombre d'efectius que resultaven innecessaris en temps de pau. En aquest

---

³⁵⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, f. 356 r.

³⁵⁵ GUAL, S.: *op. cit.*, p. 53.

sentit, la primera disposició fou la Reial Ordre del 5 de desembre de 1814 i el reglament que l'acompanyava, segons el qual, s'havien de formar quaranta-sis regiments de línia i dotze batallons de tropes lleugeres, i llicenciar una gran part de les forces que havien estat creades durant la guerra de Francès.³⁵⁶ Tal vegada per aquest motiu desaparegué de la guarnició de Palma el Regiment d'Infanteria 2n de Granada, que fou substituït pel Regiment d'Infanteria de Carinyena, que arribà a Mallorca el 10 de febrer de 1815.³⁵⁷

No obstant això, l'anterior reglament sembla que no arribà a fer-se efectiu, ja que tres mesos després, per la Reial Ordre del 2 de març de 1815 s'aprovà un nou reglament per a la reorganització de la infanteria de línia i lleugera. Com a l'anterior pla, es preveia la creació de quaranta-sis regiments de línia i de dotze batallons de tropa lleugera. Cada regiment de línia havia de constar de tres batallons i cada batalló l'havien d'integrar vuit companyies, una de granaders, una altra de caçadors i sis de fusellers. A la plana major del regiment figuraven adscrits un tambor major i, per primera vegada a un reglament, els músics, sense especificar la quantitat, la classe i els instruments. A la plana major de cada batalló hi havia adscrits dos pifres i dins cada companyia, dos tambors, a excepció de les companyies de caçadors, en què figuraven dos cornetes. Pel que fa als batallons de tropa lleugera, cada batalló havia d'estar format per vuit companyies, iguals que les dels batallons dels regiments. A la plana major del batalló figurava el tambor major.³⁵⁸

Amb la nova organització, el Regiment de Milícies Urbanes de Palma passà a formar el segon batalló del Regiment d'Infanteria de Bailén núm. 43 i a Palma s'organitzà el Regiment d'Infanteria de Nàpols núm. 47 de línia. El regiment constava de tres batallons: el primer el formaven els efectius del Regiment de Carinyena, el segon els del Regiment 2n de Mallorca i el tercer els del *Provisional de Cansados* de Galícia. Tots tres sota el comandament del coronel Pedro Soto Valderrama, que procedia del Regiment d'Infanteria d'Amèrica.³⁵⁹ Dels tres batallons, l'únic que restà de guarnició a Palma fou el segon, els altres dos marxaren cap a Maó.

Malgrat haver minvat una bona part dels efectius que havien lluitat a la guerra del Francès, encara continuava considerant-se que era massa costós mantenir un exèrcit

---

³⁵⁶ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, pp. 9-10.

³⁵⁷ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 467.

³⁵⁸ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 12.

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 18.

tan nombrós, per la qual cosa, el 1818, es procedí a la reorganització dels cossos i la reducció de les plantilles. L'1 de juny d'aquell any, es disposà que la infanteria estaria formada per trenta-set regiments de línia, formats per dos batallons de vuit companyies,³⁶⁰ és a dir, es reduïren el nombre de regiments i el nombre de batallons que els formaven, amb la consegüent minva del efectius musicals –tambors i cornetes– als batallons. Pel que fa als batallons de tropa lleugera, aquests passaren a ser deu en lloc dels dotze s'havien format el 1815.³⁶¹

Un dels regiments que es dissolgueren amb la nova normativa fou el Regiment d'Infanteria de Nàpols, de guarnició a Palma i Maó. El primer batalló, de guarnició a Maó, passà a formar part del Regiment de Guadalajara, de guarnició a Mataró. El segon batalló, de guarnició a Palma, passà a formar part del Regiment d'Infanteria de Saragossa, que es trobava de guarnició a la mateixa plaça. El tercer batalló, també de guarnició a Maó, passà a formar part del Regiment d'Infanteria de Múrcia, de guarnició a Girona.³⁶² Amb tot, la guarnició de Palma estava formada pel Regiment d'Infanteria de Saragossa núm. 17 i els regiments de suïssos de Wimpffen, núm. 1, i de Zey, núm. 4.

Pel que fa a les Milícies Provincials, com hem vist, pel reglament de l'1 de juliol de 1810 tots els Regiments Provincials s'havien convertit en regiments de línia, per la qual cosa, en finalitzar la guerra, no hi havia cap Regiment Provincial. Per la Reial Ordre del 21 de juliol de 1814 es disposà el restabliment dels Regiments Provincials de la mateixa manera que estaven el 1808, abans de l'inici del conflicte. Al final de 1815, ja estaven formats els quaranta-dos regiments que s'havien de formar-se a la península.³⁶³

Quant a la Milícia Urbana, hem vist que en la reorganització de l'exèrcit de 1815, el Regiment de Milícies Urbanes de Palma passà a formar el segon batalló del Regiment d'Infanteria de Bailén núm. 43. El 19 de juny de 1815 el capità general dirigí un escrit al rei on li recomanava que es tornés a organitzar la Milícia Urbana i que tingués caràcter fix. Després de les pertinents gestions, per la Reial Ordre del 19 de maig de 1816, es tornà a reorganitzar aquest cos, que constà de tretze companyies – dotze de formades per individus del veïnat dels vint-i-quatre barris en què s'havia

---

³⁶⁰ *Ibíd.*, p. 25.

³⁶¹ *Ibíd.*, p. 26.

³⁶² *Ibíd.*, p. 27.

³⁶³ *Ibíd.*, pp. 47-50.

dividit la ciutat i una de formada per individus procedents de l'horta– amb la presència d'un tambor per cada companyia i un tambor major a la plana major.³⁶⁴

Activitat musical desenvolupada per les bandes de música en aquest període

Pel que fa a les formacions musicals de les unitats que acabem de mencionar, hem vist que al reglament de 1815 es nomenen per primera vegada i es reconeixen els músics i les formacions musicals que formaven part dels regiments. Com hem vist, en el cas de la banda de música del Regiment 2n. d'Infanteria de línia de Mallorca, el reglament només reflectia una realitat, que era la incorporació cada vegada més nombrosa d'instrumentistes que formaven les incipients bandes de música de l'exèrcit.

D'aquest període només hi ha constància de l'activitat musical desenvolupada per la banda de música del Regiment d'Infanteria de Saragossa núm. 17 i la presència de músics a la resta de regiments que formaren la guarnició. En el mes de febrer de 1814 s'anuncià als diaris de Palma el músic madrileny Dionisio Soria, soldat de la sisena companyia del Batalló d'Infanteria de Granada, que s'oferia a donar lliçons d'instrucció musical i de fortepiano als afeccionats palmesans.³⁶⁵

Encara que els músics dels regiments que eren destinats a l'illa solien conuiu amb la resta de la tropa als quarters i habitatges que posaven al seu abast les autoritats locals, alguns d'ells, aquells que s'ho podien permetre, decidien llogar alguna casa pel seu compte. Així, gràcies a aquesta circumstància i a la informació proporcionada pel padró municipal realitzat l'any 1815 sabem que el Regiment d'Infanteria de Carinyena també tenia al seu servei una banda de música. Ens consta que a l'illa número 130, situada a la parròquia de sant Nicolau, vivien Juan Federico Menaje, de trenta-cinc anys d'edat, músic major d'aquest regiment, i Vicente Marcos, de dinou anys, i set músics més del mateix regiment.³⁶⁶

Tres anys més tard, el 1818, al *Diario Balear*, aparegué l'anunci següent: “Denis Osva –Oswald–, militar del Regimiento Suizo nº 4, avisa al público que sabiendo de música, bailar, esgrimar y picador de caballos, desearía encontrar algunos a quienes

---

³⁶⁴ *Ibidem*, p. 54-56.

³⁶⁵ *Diario de Mallorca*, 21 de febrer de 1814, i *Diario Político y Mercantil de Palma*, 22 de febrer de 1814.

³⁶⁶ AMP. Fons Pons, lligall 543/1, s.f.

enseñarles en estas habilidades: los que aspiran a elló acudirán en el cuartel del lado de la Puerta del Muelle donde siempre lo encontrarán.”³⁶⁷

Durant el mes de novembre d'aquell any, aquest músic es tornà a anunciar i puntualitzava que les classes les impartiria en la seva casa, situada al carreró de Can Lluç del carrer de Sant Joan, núm. 52, segona habitació.³⁶⁸

Més interessant per al nostre estudi resulten la contracta de músics per part del Regiment d'Infanteria de Saragossa i l'activitat desenvolupada per la banda de música d'aquest Regiment. El 30 de març de 1819 els músics de la capella de música de la catedral de Mallorca, Juan Otero i Antoni Estrader, presentaren un memorial en el qual sol·licitaven el permís del capítol per a poder signar un contracte amb el coronel del Regiment de Saragossa, “á fin de ganar alguna cosa, sin faltar á la asistencia y obligaciones de dicha capilla”. Sota aquesta condició, el capítol els concedí el permís que demanaven.³⁶⁹

El 30 de maig d'aquell any s'anuncià al públic l'inici, amb motiu del sant del rei, d'unes corregudes de toros³⁷⁰ a la plaça propietat de les Reials Presons, per compte d'aquell establiment i que havien de continuar tots els diumenges i dies de festa que el temps ho permetés.³⁷¹ El 20 de juny s'agregaren a la festa dos toreros i la banda del Regiment d'Infanteria de Saragossa, que entretenia el públic en els intermedis. A partir d'aquesta, la banda assistí a les corregudes celebrades els dies 4, 11, 18 i 25 de juliol, 1, 8, 22 i 29 d'agost, i 5 i 19 de setembre.³⁷² En el mes d'octubre es publicà l'estat d'ingressos i despeses que havien generat les quinze corregudes, segons el qual la banda del Regiment de Saragossa havia cobrat set lliures i deu sous per cadascuna.³⁷³

Vicenç Cuyàs Borès, compositor palmesà amb lligams a l'Exèrcit

El 16 de març de 1816 nasqué a Palma Vicenç Cuyàs Borès, fill de Joan Antoni Cuyàs i de Raymunda Borès. Encara que pertanyia a la parròquia de sant Nicolau, fou batejat a la catedral de Mallorca pel domer Miquel Morro al dia següent del seu

---

³⁶⁷ *Diario Balear*, 23 de juliol de 1818.

³⁶⁸ *Diario Balear*, 8 de novembre de 1818.

³⁶⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 119 v.

³⁷⁰ Lluny del que avui s'entén per *fiesta nacional*, perquè també hi participaven gossos.

³⁷¹ *Diario Balear*, 30 de maig de 1819.

³⁷² *Diario Balear* d'aquestes dates.

³⁷³ Suplement al *Diario Balear* del diumenge 3 d'octubre de 1819.

naixement i el seu nom complet fou Vicenç Ferrer Lluís Joaquim Antoni Miquel Joan. Els seus avis paterns eren Joaquim Cuyàs i Antònia Artigas i els materns Miquel Borès, secretari del Regiment de Suïssos de Zey, núm. 4, i Longarda Cantarell, que en foren padrins.³⁷⁴

Com apunta el professor Cortés, el seu naixement a Palma es degué a l'eventual estada dels seus pares, refugiats durant la Guerra del Francès. Ara bé, a aquesta circumstància cal agregar, sens dubte, el càrrec i la posició que ocupava el seu avi matern, Miquel Borès, secretari del Regiment de Suïssos de Zey, núm. 4, que havia arribat a la guarnició mallorquina en ple conflicte bèl·lic.

Poc temps després del seu naixement, la família es traslladà a Barcelona, on Vicenç estudià dibuix i s'inicià en la música als disset anys d'edat. En dos anys aprengué a tocar el piano i les tècniques de cant. Després començà els estudis de composició amb Ramon Vilanova, un dels més prestigiosos professors de la Barcelona dels inicis del segle XIX.

Dels anys posteriors daten un bon grapat d'obres de caire operístic, concebudes per als concerts lírics que se celebraven a Barcelona. Aquestes obres fonamentaren la fama del jove compositor que acabà de consagrar-se amb l'estrena, el 23 de juliol de 1838, de la seva òpera *La Fattucchiera*, amb llibret de Felice Romani i representada al teatre de la Santa Creu de la ciutat comtal. L'òpera fou considerada per la crítica com una obra que assenyalava el camí futur i suposava el naixement d'un mestre no inferior a Bellini o Donizetti. Malauradament, l'esforç realitzat per acabar-la i la mort del seu pare durant els assajos de l'obra minvaren la seva salut i, el 7 de març de 1839, Vicenç Cuyàs morí a Barcelona de tisi aguda, la mateixa malaltia que matà el seu pare. Com la majoria dels músics de l'època, Cuyàs morí pobre i el seu sepeli fou acompanyat per una banda de música de la Milícia Nacional.³⁷⁵

---

³⁷⁴ ACM. Llibre de baptismes, sig. 13849, f. 154 v. Des del 1880, en què Saldoni publicà el seu *Diccionario Biográfico-Bibliográfico de efemérides de músicos españoles*, a totes les biografies realitzades sobre el compositor palmès ha figurat el 6 de febrer de 1816 com a data del seu naixement. Ara, amb la localització de la inscripció del seu baptisme, esmenem l'error comés durant tants anys.

³⁷⁵ La majoria de les dades plasmades en aquest capítol han estat extretes de la veu *Vicente Cuyás Borés*, realitzada pel professor Francisc Cortés Mir per al *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana* i de la introducció a l'edició crítica realitzada pel mateix professor de *La Fattucchiera, ópera en dos actos, de Vicente Cuyás con libreto de Felice Romani*, col·lecció *Música Hispana*, sèrie *Música lírica. Ópera*, vol. 22. Madrid: Ediciones Iberautor Promociones S.R.L./ICCMU, 1998. Gràcies a la tasca realitzada pel professor Cortés l'obra ha estat recuperada.

La Infanteria durant el Trienni Liberal

A la primavera de 1820 formaven la guarnició palmesana el regiment d'infanteria de Saragossa núm. 17, el regiment de suïssos núm. 4 i el regiment de milícies provincials. A aquestes forces s'agregà en el mes de juliol el batalló lleuger 1r de voluntaris de Catalunya.³⁷⁶

Una de les primeres mesures que adoptà el nou Govern fou posar en marxa l'organització de la Milícia Nacional Local, en base al Reial decret del 24 d'abril de 1820.³⁷⁷ En el mes de maig, “con el fin de satisfacer el celo de los patriotas y dar un noble ensanche al espíritu público”, la junta formada a Palma pel cap polític, dos regidors i dos militars de graduació acordà obrir un alistament per a la formació, segons el reglament, d'una companyia de cavalleria i una altra d'infanteria, on es podien allistar tots els ciutadans compresos entre els divuit i els cinquanta anys d'edat.³⁷⁸ A banda d'aquesta milícia, pel reglament aprovat per les Corts el 4 de maig de 1821, s'autoritza els ajuntaments a admetre com a milicians voluntaris tots els individus que es presentessin, estiguessin o no allistats a la Milícia Nacional no voluntària. D'aquesta manera s'implantava una altra classe de milicià dins aquests cossos.³⁷⁹

Amb aquest desgavell no és estrany que les Corts intentessin posar un poc d'ordre dins aquestes forces. El 29 de juny de 1822 decretaren una nova *Ordenanza para el régimen, constitución y servicio de la Milicia Nacional Local de la península e islas adyacentes*, la qual deia que la Milícia Nacional Local es componia de voluntaria i legal –l'activa que després tractarem. L'edat per a formar-ne part era entre els vint i els quaranta cinc anys, encara que els voluntaris podien ingressar-hi als divuit anys d'edat. Segons la conveniència i la disponibilitat, es podien formar milícies de cavalleria i milícies d'artilleria. Entre les obligacions d'aquests cossos figuraven les de guàrdia de les cases consistorials, patrullar per a mantenir l'ordre, perseguir i detenir els desertors i els malfactors, i escortar els trasllats de presos i cabals quan no hi hagués altra tropa que ho pogués fer.³⁸⁰ El diumenge 14 de juliol de 1822 el bisbe González Vallejo beneí a la

---

³⁷⁶ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 637.

³⁷⁷ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 57.

³⁷⁸ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), p. 618.

³⁷⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 64.

³⁸⁰ *Ibidem*, pp. 65-68.

catedral la bandera del Batalló de la Milícia Nacional Local Voluntària de Palma i es realitzà el jurament. Entre la tropa formaven set caixes de guerra i cinc pifres.³⁸¹

Quant a l'exèrcit actiu, entre les primeres reformes que l'afectaren en aquest període es troba el Decret de les Corts amb data de l'1 de novembre de 1820, referendat per la Reial Ordre del 12 del mateix mes, que disposava que la infanteria de línia havia de constar de trenta-set regiments formats per dos batallons, i que la infanteria lleugera estaria formada per catorze batallons, i es reduïrien les plantilles de totes aquestes unitats. És a dir, continuaven el mateix nombre de regiments i s'augmentaven en quatre els batallons de tropes lleugeres. L'article 5è disposà que els tres regiments de suïssos – Wimpffen núm. 1, Kayser núm. 3 i Zey núm. 4– que fins ara havien format part de la infanteria espanyola fossin suprimits, encara que els efectius d'aquestes unitats que volguessin continuar al servei d'Espanya podien incorporar-se en els cossos nacionals amb les seves ocupacions.³⁸²

El 28 de juny de 1821, arribà a Mallorca, procedent d'Alacant, el regiment d'infanteria immemorial del Rei núm. 1, sota les ordres del brigadier Felipe Berenguer.³⁸³ Aquest mateix dia, les Corts emetien un Decret, referendat per la Reial Ordre del 25 de juliol del mateix any, pel qual es determinava l'organització de la infanteria. Segons el document, la infanteria havia d'estar formada per trenta-set regiments de línia, formats per dos batallons, i catorze d'infanteria lleugera, formats per un batalló.³⁸⁴ A la plana major del regiment continuava adscrit el tambor major, i a les planes majors de cada batalló hi havia dos pifres. En els segons batallons figurava un caporal de tambors, que quan els dos batallons que formaven el regiment estiguessin junts a una mateixa plaça seria el segon cap de la banda. Cada batalló estava format per vuit companyies –una de caçadors, una altra de granaders i sis de fusellers. A cada companyia de granaders i fusellers hi havia dos tambors, i dos cornetes a la de caçadors. Als regiments d'infanteria lleugera hi havia un corneta major, adscrit a la plana major amb la mateixa consideració i funcions que el tambor major dels regiments de línia, i dos cornetes a cadascuna de les vuit companyies –sis de caçadors, una de carrabiners i una altra de tiradors– que el formaven.³⁸⁵

---

³⁸¹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 87.

³⁸² GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 31.

³⁸³ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 29.

³⁸⁴ En aquesta organització el batallons d'infanteria lleugera passen a ser denominats regiments lleugers.

³⁸⁵ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, pp. 32-33.

Pel Decret de les Corts amb data del 18 de novembre de 1821 es creà la Milícia Nacional Activa, prenent com a base els cossos de Milícies Provincials. És a dir, desapareixien les Milícies Provincials i la seva missió d'exèrcit de reserva i es creava una nova milícia amb la mateixa missió que abans havien tingut els Provincials.³⁸⁶ Segons el “Estado de fuerza de la Milicia Nacional Activa que debe formarse, con expresión de la que ha de tener cada provincia, y sus respectivos batallones...”, a Mallorca, amb cent seixanta-nou mil nou-cents setanta habitants, li corresponien mil dos-cents setanta-dos milicians organitzats en un batalló de vuit companyies.³⁸⁷

Durant l'any 1822 sortiren cap a la Península els dos regiments forasters que quedaven a Mallorca. En el mes de març arribà a l'illa el segon batalló del regiment d'infanteria de Saragossa, que juntament amb el primer batalló sortí cap a Catalunya el 12 de maig.³⁸⁸ El 8 d'octubre, després de l'arribada del regiment de Pavia –4t lleuger de cavalleria–,³⁸⁹ sortí cap a Maó, amb direcció a Catalunya, el regiment immemorial del Rei. Amb tot, la guarnició palmesana estava formada pel regiment de Pavia, la milícia nacional activa i milícia nacional local voluntària de Palma.

L'any 1823, davant la creixent insurrecció de les províncies del nord i de Catalunya i la imminent amenaça de la invasió de les tropes franceses comandades pel duc d'Angulema, es tornà a decretar la reorganització de l'exèrcit. El Reial decret del 20 de març de 1823 disposà que, a partir d'aquell moment, l'exèrcit havia d'estar compost de batallons independents, i s'havien de dissoldre els regiments existents. D'aquesta manera, a la plana major dels batallons de línia quedaven adscrits un tambor major i quatre pifres. En les planes majors dels batallons lleugers figuraven un corneta major i un corneta d'ordres, en lloc dels pifres que figuraven als batallons de línia.³⁹⁰ La reforma no afectà les forces presents a l'illa, ja que, com hem vist, a banda de les milícies, només hi havia destacat un regiment de cavalleria.

El 16 d'abril de 1823 s'anuncià a la població palmesana la invasió d'Espanya per l'exèrcit francès. Amb aquest motiu, la Junta Auxiliar de la Defensa Nacional de les Balears publicà una al·locució en la qual es defensaven la Constitució de 1812 i les

---

³⁸⁶ *Ibíd.*, pp. 68-70.

³⁸⁷ LLABRES, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 53.

³⁸⁸ *Ibíd.*, pp. 73 i 81.

³⁸⁹ *Ibíd.*, p. 93

³⁹⁰ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, pp. 34-44.

institucions liberals, i feia una crida a l'exèrcit permanent, a la milícia activa i local i a tots els ciutadans en general.³⁹¹ Tres dies després, l'ajuntament convidava tots els ciutadans a defensar la independència pàtria i les llibertats constitucionals allistant-se a la Milícia Nacional Voluntària, i imposà el pagament de cinc rals mensuals a tots els individus compresos entre els vint i els quaranta-cinc anys d'edat que no ho fessin.³⁹²

L'activitat de les bandes de música

Pel que fa a les bandes de música d'aquest període, queda constància del pas per Mallorca de la del regiment d'infanteria de Saragossa, de la qual ja hem parlat, la del Regiment d'Infanteria Immemorial del Rei, que estigué destinada a Palma poc més d'un any, i la del Regiment de Cavalleria de Pavia.

Suposem que un dels primers actes d'aquest període en els quals prengueren part les bandes de música o músiques dels regiments –dels regiments de Saragossa i de Suïssos– fou l'acte de jura de la Constitució, que es realitzà a Palma el 16 de març de 1820. Malgrat no haver trobat cap referència explícita sobre la presència d'aquestes bandes de música, suposem que, com a qualsevol acte solemne als quals solia acudir el regiment, també acompanyaren les tropes tant en l'acte com en la posterior desfilada.

Abans hem comentat que pel Reial decret del 24 d'abril de 1820 s'organitzà la Milícia Nacional Local. Ja hem vist com la principal dificultat per a acabar d'organitzar aquest cos a Palma fou la falta d'uniformitat per a tots els efectius i com fi de recaptar els fons necessaris, l'ajuntament i els comandaments acceptaren l'oferiment d'un grup de joves per a realitzar una sèrie de funcions teatrals patriòtiques, el benefici de les quals s'havia d'invertir en la confecció d'uniformes. Aquestes funcions començaren el 27 de febrer de 1821, i es representà *El Pelayo restaurador de España*. Finalitzà la funció amb l'entonació d'un “himno fervoroso á la naciente libertad” i, després, un grup d'oficials i els actors sortiren a l'escenari a cantar “la famosa canción del *trágala*”. La banda de música militar del Regiment d'Infanteria de Saragossa acompanyà el piquet de guàrdia fins al teatre i després amenitzà la funció.³⁹³ Malgrat haver estat contractats, renunciaren al cobrament, i lliuraren la quantitat corresponent per a la vestimenta dels

---

³⁹¹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 124-125.

³⁹² *Ibidem*, p. 128.

³⁹³ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 1 de març de 1821.

milicians. Aquesta solidaritat fou recollida pel *Diario constitucional* en un article comunicat que deia el següent:

*Consagrado por sistema al estudio de la verdad, mi corazon se ha formado á todo lo grande y heróico, simpatico siempre con todas las acciones que tienen estos caractéres, y publicándolas cual merecen me parece en cierto modo imitarlas. Los músicos del Regimiento de Zaragoza que asistieron á la funcion de teatro que se dió el 27 por la noche, al ir á ser remunerados de sus trabajos respondieron: que admitian la paga, pero que la regalavan para el objeto de las funciones que es vestir á la Milicia Nacional, y que todas veces que se les llamase servirian sin estipendio, queriendo contribuir con sus cortas facultades á uniformar el cuerpo de ciudadanos que unido con la tropa reglada formará un dia el apoyo de la libertad, y de las delicias de la Patria. ¿Presenta acaso la esclavitud en sus fastos cuasi eternas acciones tan generosas? Cuando una nación marca sus pasos en la senda de la grandeza y del heroismo y de la libertad, todos sus hijos quieren apoyar su marcha, y esta llega á ser pronto magestuosa, segura y uniforme. Pero ¡oh verdad fatal! la esclavitud borra hasta la moralidad en los hombres.*³⁹⁴

No era aquesta la primera vegada que els músics d'aquest regiment es mostraven solidaris amb la població mallorquina. L'any 1820, amb motiu de l'epidèmia de pesta bubònica que assolà el llevant de Mallorca, s'obrí una subscripció "para el socorro de los pueblos contagiados" en la qual els músics del regiment lliuraren dotze lliures i deu diners.³⁹⁵

A banda de les col·laboracions esporàdiques en aquelles funcions patriòtiques, l'activitat més important de la banda eren, com no, els actes castrens, parades, defilades i acompanyaments esporàdics d'autoritats militars. El 14 d'abril de 1821, el capità general tenia programada una visita a les presons militars que disposava la Constitució. A l'ordre de la plaça corresponent a aquell dia es disposà que a les dotze del migdia tots els caps i oficials es trobessin als quartels que ocupaven els seus respectius cossos. Per a realitzar l'acte, amb la deguda anticipació, havien d'acudir a la plaça del Palau una companyia del batalló de Catalunya amb la banda de música del Regiment d'Infanteria de Saragossa. El 30 de març de 1822 es repetí la visita i tornà a participar la mencionada banda de música. Dos mesos després, a la darrereria del mes de

---

³⁹⁴ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 3 de març de 1821.

³⁹⁵ *Diario constitucional de Palma*, 6 de juny de 1820.

maig, fou la banda de música del Regiment d'Infanteria Immemorial del Rei l'encarregada d'acompanyar el comandant general a les presons.³⁹⁶

Entre el quefer diari de la formació figurava la retreta diària, aquella tocata vespertina que es realitzava per a avisar a la tropa perquè es recollís als quarters. No sabem amb certesa per quin motiu, en el mes d'abril de 1821, es prohibí als músics de la banda del regiment de Saragossa que toquessin amb els papers davant en aquell tipus d'actes. Segons *El amante de la música*, la prohibició afectà el repertori, ja que a partir d'aquell moment, la banda només interpretava un vals o pasdoble. L'articulista es queixava, perquè els músics realitzaven els assajos i sembla que no avançaven, i es preguntava si aquella situació era per culpa dels joves músics per inaplicats o del director per falta de memòria. “Seria una lástima si fuese por causa del citado director el que los muchachos perdiesen el tiempo, y entonces saliesen inútiles cofrades de Sta. Cecilia.”³⁹⁷ En la mateixa línia s'expressava un altre articulista uns mesos mes tard.

*Sta. Cicilia... Los músicos pertenecientes de Aragon, se hallan en el caso de clamar a su protectora con el fin de mejorar la instrucción; los unos tocan por sol, otros por Re, y otros por Ite Misa est; ello es que todo sale con la melodia de poder gracias a su Maestro tan deberas, que a no ser por falta de oido, podria aplicarsele anteojos.*³⁹⁸

El 13 de maig se solia celebrar l'aniversari de l'entrada del rei a Madrid. Aquell dia era dia de gala i besamans, es realitzaven les salves acostumades i el capità general rebia cort a les dotze del migdia al Palau. A la mateixa hora s'hi trobaven un piquet i la banda de música del regiment. En 1821 fou la del Regiment d'Infanteria de Saragossa.³⁹⁹

El 30 de maig se celebrà el dia de l'onomàstica del monarca. El capità general aprofità l'ocasió per a retre un homenatge i reconeixement als benemèrits inutilitzats, defensors de la pàtria. Un acte que se celebrà a la plaça de la Constitució amb la presència de dues músiques, una de les quals era la banda de música del regiment de Saragossa, que amenitzà el dinar que s'oferí després.⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 14 d'abril de 1821, i 30 de març i 25 de maig de 1822.

³⁹⁷ *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 18 d'abril de 1821.

³⁹⁸ *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 8 de setembre de 1821.

³⁹⁹ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 13 de maig de 1821.

⁴⁰⁰ *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 2 de juny de 1821.

El 10 de juny de 1821 se celebrà a Sóller una solemne festa de col·locació de la làpida a la plaça de la Constitució, en record d'haver-s'hi publicat. Al matí es cantà a l'església una missa solemne, seguidament es descobrí la làpida i després es cantà un Tèdèum. Finalitzada la funció religiosa, a l'hospital s'oferí un dinar. La banda de música del Regiment de Saragossa, que es trobava a poble des del dia anterior, assistí a tots els actes, i contribuí a fer-los més agradables i brillants, tacant sobre el cadafal situat sota la làpida les nits del 10, 11 i 12, mentre la plaça estava plena de gom a gom. Els músics foren obsequiats i allotjats pels individus de l'ajuntament, que se'ls varen repartir per a no gravar els fons del municipi.⁴⁰¹

Pocs dies més tard, el 21 de juny, festivitat del Corpus Christi, l'ordre de la plaça disposà el següent:

*Hoy á las 4 de la tarde romperán las bandas de tambores, el toque de asamblea en el principal dirigiéndose á sus respectivos cuarteles. Los cuerpos saldrán de estos á las 5 en punto con la mayor fuerza posible, y se presentaran: Zaragoza en la Catedral, el batallón de Cataluña en la plaza de Sta. Eulalia, Suizos en la de las Copiñas, y el destacamento del Regimiento Provincial en la plaza de Cort, para tomar todos la posición que les señale el E. M. de esta Plaza. La compañía de granaderos del regimiento de Zaragoza y la música del mismo, servirá de custodia al SSmo.*⁴⁰²

Com hem comentat abans, el 28 de juny arribà a Palma el Regiment d'Infanteria Immemorial del Rei, amb la seva banda de música, dirigida pel músic major Francisco de la Vega.⁴⁰³

Entre els anys 1821 i 1822 Palma sofrí una epidèmia de "febre groga". A mesura que se'n coneixien casos, s'evacuaven carrers i barris sencers, i es tapiaven els carrers a fi d'evitar els contagis i els saquejos. A la vinya de La Real, s'establí un campament on residien els habitants dels barris de Santa Creu, Sant Pere i els carrers de Sant Llorenç i de la Mar. L'11 de novembre de 1821 se celebrà una festa civico-religiosa per a col·locar la làpida de la Constitució en el centre del campament. Hi assistiren, a més del capità general i les principals autoritats, una companyia de granaders de la Milícia Activa i les

---

⁴⁰¹ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 15 de juny de 1821, i *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 18 de juny de 1821.

⁴⁰² *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 21 de juny de 1821.

⁴⁰³ Consta que en el mes d'abril de 1822, el consistori multà el músic major per haver introduït el cadàver d'un fill seu pàrvul a l'església de sant Nicolau de Palma (AMP. Actes municipals, sig. AH-2139, f. 171 v., acta del 26 d'abril de 1822).

bandes de música dels regiments de Saragossa i Immemorial del Rei, les quals interpretaren marxes patriòtiques i himnes de llibertat, entonats al mateix temps pels ciutadans de la vinya, de la ciutat de Palma i oficialitat de l'exèrcit.⁴⁰⁴

Suposem que aquestes dues bandes de música també participaren en l'entrada que realitzà el 4 de febrer de 1822 el cap polític de la província, Guillem de Montis, a la ciutat de Palma quan tornava després d'haver restablert la salut. Aquell dia, una vegada coneguda la notícia, un gran nombre de ciutadans i efectius de la Milícia Nacional Local es desplaçaren fins al camí d'Inca per on havia de passar el cap. El *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, en l'edició del 5 de febrer, anota la presència de “músicas marciales, que hacían resonar himnos patrióticos”.⁴⁰⁵

El 20 de març de 1822, la Milícia Nacional honorà els milicians morts en el contagi. La funció religiosa acudiren les dues bandes de música dels regiments, el de Saragossa i Immemorial del Rei i la missa de rèquiem fou acompanyada per una nombrosa i ben concertada música –orquestra-, en la qual destacaren distints afeccionats en la part del cant.⁴⁰⁶

En els mesos següents es produí la sortida d'aquests dos regiments, que foren substituïts pel regiment de Cavalleria de Pavia, que també disposava de secció de música. L'única actuació que hem pogut documentar d'aquesta música es remunta al 9 de juny de 1823. Aquell dia es començà a enderrocar l'antic edifici que ocupava l'acabat d'abolir Tribunal de la Inquisició amb l'objectiu d'emplaçar-hi la plaça de la peixateria. L'ajuntament havia fet una proclama on hi convidava tot el veïnat. A les sis del capvespre la comitiva sortí de la casa consistorial i es dirigí a l'edifici. Obrien la marxa els piquets de tots els cossos de guarnició acompanyants per la banda de música del regiment de Pavia que tocava “hermosas marchas”. Després d'iniciat l'acte d'enderrocament, la comitiva es dirigí a la plaça de la Constitució –l'actual plaça Joan Carles I– on hi havia col·locat un retrat del rei i un cadafal on “una música brillante dirigía, entre cortas interrupciones, festivas sonatas”.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁴ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 15 de novembre de 1821, i LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 52.

⁴⁰⁵ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 5 de febrer de 1822.

⁴⁰⁶ *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma*, 5 d'abril de 1822.

⁴⁰⁷ *Diario constitucional, político y mercantil de Palma*, 10 de juny de 1823, i LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), pp. 139-144.

La Infanteria durant la Dècada Ominosa

Com hem comentat, en novembre de 1823, amb l'ajuda de les tropes franceses, comandades per Lluís Antoni de Borbó i Savoia, duc d'Angulema, s'enderrocà el règim constitucional, i es va iniciar la tercera i última etapa del regnat de Ferran VII, coneguda com la Dècada Ominosa. S'hi tornà al despotisme i a l'absolutisme polític, i es va represaliar i perseguir tot indici de liberalisme.

Una vegada restituït Ferran VII, una de les primeres disposicions fou la dissolució de tot l'exèrcit i de tota classe de milícia, tant nacional com provincial i urbana. Com a botó de mostra ens serveix la dissolució del Regiment de Cavalleria de Pavia, de guarnició a Palma, que a l'abril de 1824 lliurà les armes "por haber sido adicto a la Constitución".⁴⁰⁸

En principi, la defensa del territori nacional fou encomanada a les tropes franceses del duc d'Angulema i als cossos reialistes que es formaren a diverses províncies a mesura que l'exèrcit francès avançava per la península. L'organització d'un nou exèrcit fou lenta per la depuració a la qual foren sotmesos els comandaments i les tropes en aquests anys. La primera mesura organitzativa fou la Reial Ordre del 20 de març de 1824, per la qual es disposava la restitució dels regiments de suïssos que havien estat suprimits l'any 1820 pels constitucionals. Al mes següent, pel Reglament del 23 d'abril, es disposà l'organització de sis regiments de línia, amb tres batallons, i tres de tropes lleugeres, amb dos batallons. Mentre es debatia com organitzar aquests regiments, fou aprovada, per la Reial Ordre del 10 d'agost, l'organització definitiva de vuit regiments de línia i cinc de lleugers.⁴⁰⁹ Al final del mes de febrer de 1825 s'ordenà l'organització d'uns altres dos regiments de línia i un de lleuger. Un d'aquests regiments, el núm. 9 de línia, s'organitzà a Palma, sota el comandament de José Barradas, prenent com a base el Regiment Provisional de València, al qual s'agregaren altres cossos.⁴¹⁰

A partir d'aquell moment, la guarnició de Palma estigué formada pel Regiment núm. 9 de línia, que per la Reial Ordre del 7 de juny de 1826 adquirí el nom d'Almansa núm. 9; pel Regiment de Milícia Provincial, que havia estat restablert per la Reial Ordre

---

⁴⁰⁸ *Ibíd.*, p. 185.

⁴⁰⁹ GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, p. 47-50.

⁴¹⁰ *Ibíd.*, p. 50.

del 26 de gener de 1824;⁴¹¹ i pel Cos de Voluntaris Reialistes, que havia estat format segons el *Reglamento para los Cuerpos de Voluntarios Realistas*, publicat el 26 de febrer de 1824, en substitució de la Milícia Nacional i la Milícia Urbana.⁴¹² Els Voluntaris Reialistes de Palma havien estat organitzant-se al llarg de l'any 1824, des de la lectura del reglament a la sessió consistorial del 29 de març d'aquell any.⁴¹³ El 18 de març de 1825 se'n beneí l'estendard i un mes després, el 25 d'abril, se solemnitzà el jurament de la seva bandera a l'església de sant Domingo.⁴¹⁴ Per la Reial Ordre del 25 de setembre de 1825 es nomenaren els caps i oficials dels Voluntaris Reialistes d'Alaró, Alcúdia, Artà, Binissalem, Bunyola, Calvià, Campanet, Deià, sa Pobla, Lloseta, Llucmajor, Montuïri, Muro, Petra, Puigpunyent, Santa Maria, Santanyí, Selva, Sineu, Sóller, Valldemossa i Vilafranca.⁴¹⁵

L'any 1828, pel Reial decret del 31 de maig, es tornà a reorganitzar l'exèrcit. La infanteria estava formada per vint-i-quatre regiments, disset de línia, sis de lleugeres i el Fix de Ceuta, el qual s'havia tornat a organitzar l'any anterior. Segons l'organització, els deu primers regiments de línia –del núm. 1 al 10– constaven de tres batallons, i la resta i els lleugers, de dos. Cada batalló estava format per vuit companyies, sis de fusellers, una de caçadors i una altra de granaders. A més, en temps de pau a cada regiments es mantenia un nombre de companyies de dipòsit igual al nombre de batallons. El nombre de tambors i cornetes presents a cada companyia i batalló era pràcticament el mateix que a les anteriors organitzacions que hem tractat: a cada companyia figuraven dos tambors i a cada batalló un caporal de tambors. Cal destacar la presència de dotze músics, entre els quals figurava el músic major, a la plana major de cada regiment, juntament al tambor major. Si en el reglament de 1815 també s'anomenaven els músics sense especificar-ne el nombre ni la classe, ara quedava especificat. La mateixa quantitat de músics es contemplava per als regiments d'artilleria i al Reial Cos d'Enginyers. Als batallons d'artilleria es conserven els dos pifres, perquè no tenien músics. Als esquadrons d'artilleria i a la cavalleria continua la presència dels trompetes. Cal destacar que per aquest decret desapareixen els pifres com a instrument

---

⁴¹¹ *Ibídem*, p. 51.

⁴¹² *Ibídem*, p. 74.

⁴¹³ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 184.

⁴¹⁴ *Ibídem*, p. 214.

⁴¹⁵ *Ibídem*, pp. 229-231.

de vent de les bandes de guerra de la infanteria, i els conservaven només els alabarders fins a 1831 i la Guàrdia Reial fins el 1844.⁴¹⁶

Al document annex al Decret s'especificaven els sous de cadascuna de les categories, que eren els següents:

Cos	Categoria	Líquid anual
Guàrdia reial d'infanteria	Tambor major*	1.694 rs. 4 ms.
	Corneta**	1.072 rs. 32 ms.
	Tambor**	903 rs. 18 ms.
Guàrdia reial de cavalleria	Trompeta mestre*	2.936 rs. 16 ms.
	Trompeta**	1.468 rs. 8 ms.
Esquadró d'artilleria de la Guàrdia Reial	Caporal trompeta*	1.807 rs. 2 ms.
	Trompeta**	1.524 rs. 24 ms.
Infanteria de línia	Tambor major*	1.355 rs. 10 ms.
	Caporal tambor*	960 rs.
	Tambor de granaders**	847 rs. 2 ms.
	Corneta de caçadors**	1.016 rs. 16 ms.
	Tambor de fusellers**	790 rs. 20 ms.
Regiment d'artilleria a peu	Tambor major*	1.468 rs. 8 ms.
	Caporal de tambors*	960 rs.
	Pifre*	847 rs. 2 ms.
	Tambor**	790 rs. 20 ms.
Esquadrons d'artilleria lleugera	Primer trompeta caporal*	1.880. rs. 16 ms.
	Trompeta**	1.468 rs. 8 ms.
Companyia del tren d'artilleria	Trompeta	1.468 rs. 8 ms.
Brigades i companyies fixes d'artilleria	Tambor	677 rs. 22 ms.
Regiment Reial de Sapadors- Minadors- Pontoners	Tambor major*	1.468 rs. 8 ms.
	Caporal de tambors*	960 rs.
	Tambor**	790 rs. 20 ms.
Cavalleria	Trompeta major*	2.710 rs. 20 ms.
	Caporal de trompetes*	1.694 rs. 4 ms.
	Trompeta**	1.355 rs. 10 ms.
Regiments provincials	Tambor major*	1.242 rs. 12 ms.
	Tambor senzill de granaders o caçadors**	734 rs. 4 ms.
	Tambor senzill de fusellers**	677 rs. 22 ms.

* A la plana major.

** A les companyies.

Respecte als sous dels músics, el decret especificava: “Se arreglarán por una soberana resolución especial el haber del Músico que se considerase como plaza de

⁴¹⁶ FERNÁNDEZ, R.: *op. cit.*, p. 182.

prest, y la gratificación que por razón de música sea indispensable señalar para mantenerla en los Cuerpos”.

Pel que fa als regiments de suïssos, el reial decret especificava que es mantenien en el servei reial els tres regiments de suïssos –Wimpffen núm. 1, Kayser núm. 3 i Zey núm. 4– que havien estat dissolts el 1820. També es puntualitzava el canvi de nomenclatura i numeració d’algunes unitats. Amb això, el Regiment d’Infanteria d’Almansa núm. 9, de guarnició a Palma, passà a denominar-se Regiment d’Infanteria de Còrdova núm. 9.⁴¹⁷

Així, doncs, els canvis efectuats pel Decret no afectaren la guarnició de Palma, que continuava formada per les mateixes forces des de l’any 1826. L’1 d’abril de 1829 el Regiment d’Infanteria de Còrdova núm. 9 celebrà solemnement el jurament a les banderes a la plaça del Born i, dos anys després, en el mes de novembre de 1831, fou rellevat pel Regiment d’Infanteria de Sòria núm. 9,⁴¹⁸ comandat per Joaquín Baldomero Fernández Espartero Álvarez de Toro, que uns anys després va ser regent d’Espanya.

Les bandes de música militars i la tipologia dels actes

Les notícies musicals referents a les bandes de música militars d’aquesta època continuen sent escasses. Comencem el període amb el jurament de la bandera del Batalló de Voluntaris Reialistes, que se celebrà a l’església de sant Domingo i a la plaça Reial el 24 d’abril de 1825. Després de l’acte, el batalló es desplaçà fins a la falda del castell de Bellver, on es realitzà una festa. Segons Llabrés, “la música militar tocó varios conciertos”.⁴¹⁹ No sabem de quina banda de música militar es tractava, ja que no tenim constància que el Regiment de Milícia Provincial i el Cos de Voluntaris Reialistes haguessin format bandes de música en aquesta època. A més, com veurem tot seguit, el Regiment d’Infanteria de Còrdova, que s’organitzà a Palma precisament en aquell any, no formà la seva banda de música fins l’any 1829.

---

⁴¹⁷ *Diario Balear*, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 i 23 de juliol de 1828.

⁴¹⁸ Cal fixar-nos en la mateixa numeració que en poc temps tenien els Regiments de Còrdova i Sòria. Això és perquè enmig dels dos fets que acabem de relacionar, per la Reial Ordre del 8 de maig de 1829, s’ordenaren els regiments segons l’antiguitat de la seva formació. D’aquesta manera el Regiment de Còrdova, que ocupava el núm. 9, passà a ocupar el núm. 11, i el de Sòria ocupà el núm. 9 (GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *op. cit.*, vol. V, pp. 57-58).

⁴¹⁹ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 214.

Com en els períodes anteriors, aquestes bandes tenien com a principal activitat les formacions, revistes i actes castrens i protocol·laris que organitzava el capità general en commemoració d'algun fet extraordinari o, simplement, per a celebrar els aniversaris i els dies del santoral relacionats amb la família reial. En aquest sentit, ni les ordres de plaça publicades en aquesta època ens aporten un cabal d'informació fidedigna, ja que en molts casos no s'anomenen les bandes de música. Com a botó de mostra, ens poden servir les ordres de plaça publicades amb motiu de la celebració del dia de sant Ferran, 30 de maig, dia del rei –els actes eren els mateixos quan se celebrava alguna altra festivitat relacionada amb la família reial. L'any 1824 s'anomena la participació als actes militars de la banda de tambors del Regiment Provincial. Els dos anys següents ni tan sols s'esmenten les bandes de tambors.⁴²⁰ L'any 1827, amb el Regiment d'Infanteria d'Almansa núm. 9 totalment organitzat, es publicà la següent ordre de plaça:

Mañana con motivo de ser los dias del REY N. Sr. (Q.D.G.) es de gala con uniforme y besamanos; y siendo justo se celebre con las demostraciones de júbilo que corresponde, se cantará un Te Deum á las 11 en la santa iglesia catedral; y para asistir á tan religioso y solemne acto se servirá concurrir los señores generales, brigadieres, gefes y oficiales de esta guarnición y los ecsistentes en la plaza á dicha hora al Real palacio á fin de acompañar á S. E. A las 12 el Escmo. Sr. Capitan general recibirá las corporaciones, y á las 12 ½ á los señores generales, brigadieres, gefes, oficiales de la guarnicion, los ecsistentes en la plaza, á los demas del estado militar y personas de distincion.

El regimiento de Almansa nombrará la guardia de ordenanza, las bandas de tambores de los regimientos de la guarnicion se hallarán á las 12 ¼ en el patio del Real Palacio, y la batería de saludos con tan plausible motivo hará salva triple.⁴²¹

La mateixa ordre es reproduí, amb els mateixos termes, en els anys 1828 i 1829,⁴²² malgrat que en aquest últim any ja s'havia format la banda de música del Regiment d'Infanteria de Còrdova núm. 9 –abans d'Almansa. Resulta curiosa l'absència de la banda de música en la recepció que es realitzà en el mes de maig de 1829, ja que hi ha indicis que ens fan pensar que la banda de música del regiment, com hem dit abans, ja estava formada. Així es desprèn de la instància presentada al capítol catedralici, amb data del 10 de desembre de 1828, per Lluís Vaquer, músic de la capella

---

⁴²⁰ *Diario Balear*, 30 de maig de 1824, 1825 i 1826.

⁴²¹ *Diario Balear*, 30 de maig de 1827.

⁴²² *Diario Balear*, 30 de maig de 1828 i 1829.

de música de la catedral, en la qual demanava permís per a contractar-se en el Regiment d'Infanteria de Còrdova.⁴²³

És molt probable que un dels primers actes en què participà aquesta banda de música fos el jurament a les banderes que el Regiment celebrà l'1 d'abril de 1829 a la plaça del Born de Palma.⁴²⁴ El 17 de juliol del mateix any es feren les exèquies per la mort de la reina Maria Josepa Amàlia de Saxònia. En aquest acte el Regiment d'Infanteria de Còrdova núm. 9 de línia formà amb la seva música i banderes davant la catedral, el Cos de Voluntaris Reialistes, a la murada, i l'artilleria, al baluard de salutacions.⁴²⁵

A partir de 1830 ja es començà a deixar constància de l'activitat d'aquesta banda de música en els actes castrenses i protocol·laris que organitzava el capità general. Així, a l'ordre de plaça del 26 per al 27 d'abril, amb motiu de l'aniversari de la reina, s'especifica el següent: "El regimiento de infantería de Córdoba dará la guardia que por ordenanza corresponde á S. E., y las bandas de tambores de los cuerpos se hallarán á las 11 ½ en el Real castillo, debiendo romper la música del 1º á la señal del cañón, que será en punto á las 12 al tiempo de recibir la corte militar".⁴²⁶ La mateixa ordre i funció es realitzà el 13 de maig, amb motiu de l'aniversari de l'entrada del rei a Madrid després del seu captiveri a França; el 30 de maig, amb motiu de l'onomàstica del rei, i el 14 d'octubre, amb motiu de l'aniversari del rei.⁴²⁷ L'any 1831, a aquestes funcions també s'agregaren la celebració de l'aniversari de la Princesa d'Astúries, el 10 d'octubre, i la de la seva onomàstica, el 19 de novembre.⁴²⁸

Com a funció extraordinària, ens consta que el diumenge 6 de febrer de 1831 la banda de música del Regiment d'Infanteria de Còrdova participà en la funció que es realitzà a la plaça de toros. Segons l'anunci, en els intermedis els músics interpretaren les peces següents: *Coro de la Caritea*, *Terceto de la Vestal* i *Aria de la Caritea*.⁴²⁹

En el mes de novembre de 1831 el Regiment d'Infanteria de Còrdova fou rellevat pel Regiment d'Infanteria de Sòria, aleshores fou la banda de música d'aquest

---

⁴²³ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, f. 33 v.

⁴²⁴ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 322.

⁴²⁵ *Ibidem*, p. 332.

⁴²⁶ *Diario Balear*, 27 d'abril de 1830.

⁴²⁷ *Diario Balear*, 13 i 30 de maig i 14 d'octubre de 1830.

⁴²⁸ *Diario Balear*, 10 d'octubre i 19 de novembre de 1831.

⁴²⁹ *Diario Balear*, 6 de febrer de 1831.

Regiment la que ocupà el lloc de l'anterior en els actes castrens que acabem de comentar.⁴³⁰

Com hem vist, aquests actes tenien lloc el dematí, i finalitzaven amb la recepció de tota l'oficialitat militar que es trobava a la ciutat –“la corte militar”– a partir de les dotze del mig dia. Ja hem comentat que en aquests anys també era habitual que el vespre se celebrés una funció teatral en honor de la persona reial en qüestió, amb adorns i lluminària extra, i la presència d'un retrat del festejat. Com que a la funció solien acudir totes les autoritats, civils i militars, se solia destinar al teatre un piquet de guàrdia més nombrós que el que s'hi destinava habitualment en els dies de funció ordinària, i aquest solia anar acompanyat per la banda de música del Regiment. Així, a l'ordre de plaça per al 30 de maig de 1833, dia de sant Ferran i, per tant, dia de gala, s'especificà que “al piquete del teatro, que lo compondrá una compañía de preferencia del regimiento de Soria, acompañará la música”, de la mateixa manera que havia d'acompanyar el piquet que es destinà a la funció extraordinària que a les cinc del capvespre del mateix dia oferí la companyia gimnàstica de José Serrate a la plaça de toros de Palma.⁴³¹

L'any 1832 és el primer any que tenim constància de la participació de la banda del regiment en la processó del Corpus Christi, en la qual acompanyava la Custodia en la processó que discorria pels carrers de la ciutat.⁴³²

La banda de música del Regiment de Sòria també participà en algunes funcions fora de l'àmbit castrense. Així en les funcions que oferí la companyia gimnàstica de Francisco Serafín Poranzan i la seva família a la plaça de toros, els dies 29 de febrer i 4 de març de 1832, s'especificà que les funcions serien adornades per la música militar.⁴³³

Festejos per la jura de la princesa com a hereva al tron d'Espanya

Una de les celebracions més brillants d'aquesta època foren els festejos que la ciutat de Palma preparà per als dies 24, 25 i 26 de juliol de 1833 a fi de solemnitzar la jura de la princesa Maria Isabel Lluïsa, com a hereva al tron d'Espanya perquè no hi

---

⁴³⁰ *Diario Balear*, 27 d'abril, 13 i 30 de maig i 10 i 14 d'octubre de 1832 i dels anys posteriors.

⁴³¹ *Diario Balear*, 30 de maig de 1833.

⁴³² *Diario Balear*, 21 de juny de 1832.

⁴³³ *Diario Balear*, 29 de febrer i 4 de març de 1832.

havia un mascle en la línia successòria, que s'havia realitzat a Madrid el 20 de juny anterior. El 18 de juliol, el corregidor i l'ajuntament anunciaven als ciutadans que les celebracions tindrien lloc en els dies abans esmentats i consistirien en els actes següents:

El día 24 se dará principio á la solemnidad con un Te-Deum general en acción de gracias, que se cantará en la santa iglesia catedral á las 11 de la mañana: á las 5 de la tarde desde el balcón de las casas consistoriales echará el Ayuntamiento dulces y monedas al pueblo, en señal de la regia munificencia; á las 6 pasará el Ayuntamiento en Cuerpo al Real palacio, de donde, incorporado S.E. [el capità general], se dirigirá al paseo de la PRINCESA, en el que se inaugurará la fuente, que se erige en memoria de tan fausto acontecimiento, colocándose la primera piedra con el conveniente aparato por el Escmo. Sr. Capitán general; y por la noche se dará en este local un baile público, festejo que se repetirá en la del último día. En la manifestación del público regocijo se servirá el 25 una abundante comida á los pobres de la casa de misericordia y del hospital general de esta ciudad. En las noches del 25 y 26, cooperando S.E. por su parte á que pueda darse variedad á los regocijos, permitirá que salgan por las calles comparsas de máscara. Y en todas las tres estarán vistosamente iluminados la fachada principal de las casas consistoriales y el paseo de S.A.

El Ayuntamiento se abstiene de recordar el orden y circunspección, porque sabe que estas son cualidades innatas del carácter de este vecindario y al disponer que la iluminación sea general, reconoce que no tiene necesidad de prevenirlo sino como un deber de su autoridad. La iluminación será espontánea y espléndida, porque nadie aventaja á los palmesanos en amor y respeto á la augusta descendencia de nuestros caros Monarcas, ni nadie sabe apreciar mejor la extensa y benéfica influencia, que tendrá en los destinos futuros de la nación, la jura de la excelsa PRIMOGÉNITA del magnánimo FERNANDO y de la clemente CRISTINA.⁴³⁴

L'arenga del consistori enardí el fervor dels palmesans en els preparatius i les celebracions que, segons el *Diario Balear*, “con mucha anticipación se anunciaba ya que jamás se habrían visto otros iguales en Mallorca. Ni cuando la coronación del Sr. D. Carlos IV, ni cuando se celebró la beatificación de Sor Catalina Tomas, patricia insigne por su santidad y milagros, que son las ocasiones que recuerdan y citan nuestros ancianos, como las mas notables en esplendidez y lucimiento, se vió brillar tanto el regocijo público”.⁴³⁵ Efectivament, les celebracions i les aportacions dels ciutadans, en il·luminacions i adorns, foren brillants. Com brillant fou la participació de la banda de música del Regiment d'Infanteria de Sòria en aquestes celebracions.

---

⁴³⁴ *Diario Balear*, 20 de juliol de 1833.

⁴³⁵ *Diario Balear*, 30 de juliol de 1833.

A les nou del dematí del dia 24 la banda de música del Regiment, juntament amb quatre companyies de caçadors, acompanyaren el capità general i les corporacions al solemne Tedèum que es cantà a l'església de sant Domingo, i es retiraren una vegada finalitzat l'acte. Després, a les onze, es cantà un altre Tedèum a la catedral. Un poc abans havien format les companyies de granaders i la banda de música que se situaren des del palau de l'Almudaina fins a la porta principal de la catedral. Finalitzat el Tedèum, el capità general, com era habitual en els dies de gala, rebé l'oficialitat militar mentre les bandes de cornetes i tambors –anomenades *de guerra*– i la banda de música amenitzaven l'acte. El capvespre d'aquell dia hi hagué parada militar per a la inauguració de la font de la princesa i, encara que no n'hem trobat cap referència directa, suposem que, com era habitual en aquests actes, la banda de música també hi acudí. Al dia següent se serví un abundant menjar als pobres de l'Hospital General i de la Casa de Misericòrdia i després, l'horabaixa, el coronel del Regiment d'Infanteria de Sòria, el brigadier Baldomero Espartero, disposà uns jocs gimnàstics per a diversió del públic i la tropa davant el quarter del primer batalló. Després dels jocs, l'indret es convertí en un saló de ball. Aquella nit se celebraren balls en altres punts de la ciutat: al moll dels mariners, al saló del passeig de la princesa, al terrat de la casa que habitava a la plaça de Ferran VII el marquès de la casa Desbrull i un altre amb música de pagesos davant la casa de Josep Despuig, contigua a la mateixa plaça. Finalment, el dia 26 tingué lloc un simulacre militar de mar i terra.

Del repertori emprat per la formació, poques dades han transcendit. La banda de música tocà les tres nits des de les vuit de l'horabaixa a la una de la matinada peces escollides “de las sonatas que más aplauso merecieran”. Ara bé, en totes les seves actuacions, tant en les tres nits com en les formacions, la banda interpretà una sonata marcial que fou molt aplaudida, escrita pel jove professor Francesc Frontera de Valldemossa, “quien acreditó de nuevo su talento filarmónico, conocido y celebrado en la isla”.⁴³⁶

La “música” dels Voluntaris Reialistes

Abans hem comentat que no tenim constància que els Voluntaris Reialistes palmesans formessin una banda de música a imitació de les que tenien i mantenien els

---

⁴³⁶ *Diario Balear*, 30 i 31 de juliol i 1, 2, 3 i 4 d'agost de 1833.

regiments. Ara bé, si hi ha constància que els músics que formaven part d'aquestes forces ciutadanes voluntàries participaren en alguns actes que organitzà el propi cos.

El 28 d'octubre de 1832, els Voluntaris Reialistes celebraren la recuperació de la salut del monarca amb una funció digna de l'Antic Règim. Aquell dia es penjaren els retrats al frontispici del quarter que ocupava el cos, profussament adornat. Després de formar, la tropa i les banderes es dirigiren al convent de sant Francesc, on es cantà un solemne Tedèum. Una vegada reservat el Santíssim, la tropa sortí del temple i es dirigí a la plaça de Ferran VII, formà en batalla i el comandant llegí algunes reials ordres. Després, el batalló es dirigí a tributar honor als sobirans i passà per davant els retrats. Una vegada finalitzat l'acte, els oficials acompanyaren el capità general al Tedèum que es cantà a la catedral. A la nit, una vegada retirada la retreta, romangueren en el quarter els pocs músics que formaven part del cos, i amb les seves toques en diversos intermedis es proporcionà brillantor a la funció.⁴³⁷

Aquesta és l'única referència que hem localitzat sobre aquests músics. Malgrat no saber qui eren si podem suposar que es tractava d'alguns dels joves músics que hi havia a la ciutat, possiblement, entre els quals figurés algun músic de la capella de música catedralícia.

Les bandes de música civils palmesanes

Les notícies musicals referents a la formació i activitat de les bandes de música civils durant la primera meitat del segle XIX són escasses si les comparem amb les dades que fan referència a les formacions instrumentals que acompanyaven a les unitats militars autòctones i forasteres que formaven la guarnició illenca, amb un recorregut històric més ampli. Malgrat això, aquestes ens permeten posar en evidència una certa inquietud dels músics locals per a organitzar esporàdicament agrupacions instrumentals semblants a les militars que permetessin solemnitzar i donar major brillantor als actes civils que se celebraven a la capital, sobretot, en els períodes en els quals es feia notar l'absència de bandes de música militars. Prenent en compte aquesta premissa no resulta estrany que les primeres dades sobre les bandes de música civils datin de la Dècada Ominosa, en la qual, durant els primers anys, la guarnició mallorquina mancà de bandes

---

⁴³⁷ *Diario Balear*, 7 de novembre de 1832.

de música militars a causa del procés de depuració al qual foren sotmesos els comandaments i la tropa que formava l'exèrcit des del Trienni Liberal.

No obstant això, abans d'iniciar l'estudi de les bandes de música civils palmesanes cal mencionar en aquest capítol l'organització d'una banda de música formada per professors i aficionats catalans en els difícils anys de la Guerra del Francès. Al llarg dels anys del conflicte bèl·lic i a mesura que foren ocupades pels francesos les principals ciutats peninsulars de la Mediterrània, arribà a Mallorca un nombrós contingent de refugiats, entre els quals es trobaven alguns músics. Hi ha constància que aquests músics forasters organitzaren una banda de música que durant l'any 1812 solemnitzà i amenitzà algunes de les celebracions civico-religioses realitzades a Palma. El *Diario de Palma*, en una edició del mes d'octubre d'aquell any anotà el següent: "Procedentes de poblaciones distintas llegan muchos profesores, y músicos de afición, y a los pocos días han organizado una orquesta y una música marcial [una banda de música]; es la orquesta de profesores catalanes que toma parte en muchas fiestas así religiosas como profanas".⁴³⁸ No hi ha dubte que els músics catalans cercaven algun manteniment digne per a les seves famílies, de la mateixa manera que ho feren els comerciants i professionals forasters que iniciaren la seva activitat a l'illa en aquells anys.

Una vegada fet aquest apunt, iniciem l'estudi de les bandes de música civils palmesanes d'aquest període amb la següent cita extreta de la biografia de Joan Capó Serra, un dels principals impulsors de les bandes de música civils a Palma durant la primera meitat del segle XIX. Publicada després de la seva mort, en ella s'especifica: "En el año 1824 inauguró con solos doce compañeros una banda militar, que aumentada sucesivamente ejecutaba en las ocasiones que se ofrecía bajo su dirección, difíciles piezas de ópera todas arregladas por él mismo".⁴³⁹ És a partir d'aquest any quan se succeeixen les notícies puntuals referents a la presència d'aquesta incipient banda de música civil en els actes civico-religiosos, funcions d'entreteniment públic i, esporàdicament, quan la guarnició de l'illa minvava, en algun que altre acte castrense celebrat a Palma.

---

⁴³⁸ *Diario de Palma*, 25 d'octubre de 1812.

⁴³⁹ *El Isleño*, 11 de maig de 1860.

Entre les primeres dades figura la que fa referència a una música militar que «tocó varios conciertos» a la falda del castell de Bellver després del jurament de la bandera del Batalló de Voluntaris Reialistes, que se celebrà a l'església de sant Domingo i a la plaça Reial el 24 d'abril de 1825.⁴⁴⁰ Malgrat que a la crònica no s'especifica si la formació instrumental pertanyia o no a algun cos militar, quasi amb total seguretat podem afirmar que es tracta de la banda de música organitzada per Capó, ja que no tenim constància que el Regiment de Milícia Provincial i el Cos de Voluntaris Reialistes —les dues úniques forces presents a la guarnició—haguessin format bandes de música en aquella època. Endemés, el Regiment d'Infanteria de Còrdova, que s'organitzà a Palma aquell any, no formà la seva banda de música fins l'any 1829.

L'any següent, en els mesos d'estiu de 1826, actuà a la plaça de toros de Palma una companyia gimnàstica, que havia ofert representacions anteriorment a Roma, Nàpols, Cadis i Barcelona, dirigida per José De-Stefani “profesor privilegiado por S. M. el Rey de Prusia en el arte gimnástica”. Les funcions s'iniciaren el 18 de juny i, malgrat que als anuncis de les primeres només s'inclouïa com a referència musical la interpretació d'algunes peces amb el clarinet per part del director de la companyia durant la seva activitat, per la descripció d'alguns dels exercicis que es devien realitzar —“un baile variado de ambos secos *En la maroma tirante*”,⁴⁴¹ “las dos señoritas del Director [les seves filles] bailaràn un primoroso bolero”,⁴⁴² “Pantomima titulada *el Tonelero burlado por sus dos Pupilas*, en cuyo final bailaràn las dos hermanas *Clorinda y Rosalia* [les filles del director] un hermoso *Padedú* de medio carácter al estilo francés”,⁴⁴³ entre d'altres— s'intueix la presència d'una formació instrumental que amenitzés les funcions. De l'anunci corresponent a la funció del dia 24 d'agost és l'única referència que es fa d'aquesta formació quan es diu: “Los señores profesores de la banda de música ejecutarán una pieza de música de la ópera *la italiana en Argel*”.⁴⁴⁴

Uns anys més tard, el 1830, aquesta banda de música participà, juntament amb la banda de música del Regiment d'Infanteria de Còrdova núm. 9, en la solemnització dels festejos que se celebraren a Palma els dies 14, 15 i 16 de febrer amb motiu del

---

⁴⁴⁰ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. II (1821-1840), p. 214.

⁴⁴¹ *Diario Balear*, 18 de juny de 1826.

⁴⁴² *Diario Balear*, 9 i 30 de juliol de 1826.

⁴⁴³ *Diario Balear*, 9 de juliol de 1826.

⁴⁴⁴ *Diario Balear*, 24 d'agost de 1826.

matrimoni entre Ferran VII i la seva neboda Maria Cristina.⁴⁴⁵ Segons el programa confeccionat per les autoritats i seguint el costum instaurat en similars celebracions, al matí del dia 14 es cantà un solemne tedèum a la catedral i el capità general rebé les autoritats al palau de l'Almudaina. Després, al balcó inferior de l'ajuntament se sortejaren per parròquies set joves solteres pobres, a les quals, en memòria de les celebracions, l'ajuntament resolgué dotar amb un capital suficient per a poder casar-se i establir una família. A canvi, el primer fill del matrimoni duria en nom de Ferran, en cas de ser mascle, o Maria Cristina, si era femella. A la nit, una companyia d'aficionats representà una comèdia i un sàinet a la casa de les comèdies. La banda de música militar —la del Regiment d'Infanteria de Còrdova—interpretà algunes obres al començament i als intermedis de la funció teatral. En les dues nits següents, la banda militar tocà a un cadafal situat al costat del quarter dels Voluntaris Reialistes. Mentre aquesta realitzava les seves actuacions, als carrers de Palma actuava una banda de música civil, formada per músics que pertanyien a la capella de música de la catedral, dirigits pel músic i ministril Joan Capó Serra:

*Entretanto otra música de individuos de la capilla instrumentistas de viento, dirigida por D. Juan Capó, estaba colocada en un tablado á un extremo de la fachada de las Casas Consistoriales en la plaza de Cort. Allí permaneció alternando sus tocatas con el redoble de los tambores de la Ciudad hasta las ocho y media, en cuya hora pasó á ocupar otro tablado en la fachada del cuartel de Milicias provinciales; y lo mismo verificó en las dos siguientes noches. Las piezas fueron tomadas de las mejores óperas de Rossini, Paccini, Mercadante, Bellini &c. Cuyas partituras vocales, reduce el mismo Capó y acomoda á los instrumentos con el acierto que el público conoce y aplaude. Una marcha se tocó nueva y original del profesor D. Joaquín Sancho, joven que en la dirección de óperas, en los adelantos de sus muchas enseñanzas y en las piezas de conocido mérito que ha compuesto para iglesia y para teatro, tiene entre nosotros formada una sobresaliente reputación filarmónica.*⁴⁴⁶

Amb el pas del temps, la presència de la banda de música en els actes civicoreligiosos i funcions a l'aire lliure fou cada vegada més habitual. Així ho testimonien les funcions realitzades a la plaça de toros de Palma i les celebracions que es realitzaren l'any 1833 amb motiu de la jura i proclamació d'Isabel II.

---

⁴⁴⁵ El matrimoni se celebrà l'11 de desembre de 1829 i entre les causes de la tardança en la celebració palmesana l'articulista del *Diario Balear* apuntà el següent: «Aunque más tarde que en otras provincias del continente, porque mas tarde nos llegan por el mar las noticias, pero no con menos entusiasmo y viva alegría, se han celebrado aqui las fiestas por los reales desposorios.» (*Diario Balear*, 19 de febrer de 1830).

⁴⁴⁶ *Diario Balear*, 19 de febrer de 1830.

El 29 d'abril de 1832 s'anuncià a la premsa local l'inici de les funcions que la companyia gimnàstica “de bailarines de cuerda tirante y floja, volteadores, equilibristas y pantomímicos” havia d'oferir al públic a la plaça de toros. Segons l'anunci, al llarg de la funció hi haurien intermedis de música, que dirigí el professor Joan Capó. La companyia també oferí funcions els dies 1, 10, 15, 21, 25 i 28 de maig.⁴⁴⁷ Malgrat no mencionar en cap moment quin tipus de formació musical era la que amenitzava les funcions, per l'espai on s'ferien, completament obert, suposem que es tractava d'una banda de música.

No és fins l'any següent quan, en les funcions que tornà a oferir la companyia, s'anuncià el tipu de formació. El 14 d'abril de 1833, s'anuncià al públic palmèsà l'inici de les funcions que havia de realitzar la “famosa compañía gimnástica de bailarines de cuerda tirante y floja, volteadores, equilibristas y pantomímicos”, dirigida per José Serrate, que acabava d'arribar de Barcelona i que ja havia actuat a les principals capitals d'Europa. Segons l'anunci, amenitzà la funció inaugural, amb harmonioses sonates, “la música militar bajo la dirección de D. Juan Capó”.⁴⁴⁸ Les funcions s'allargaren fins al 4 d'agost i malgrat que als anuncis publicats a la premsa local no es fa referència directa a la presència de la banda de música —l'únic dia que s'anuncià la seva presència interpretant-hi una simfonia fou el dia 25 de juliol, en la funció extraordinària amb motiu de la jura com a successora al tron de la princesa Maria Isabel Lluïsa⁴⁴⁹—, suposem, pels mateixos motius que hem exposat quan hem parlat de la companyia gimnàstica del 1826, que la seva presència es reproduí a cada funció.

Com hem dit, en el mes de juliol se celebrà a Palma la jura de la princesa Maria Isabel Lluïsa com a hereva al tron d'Espanya perquè no hi havia un mascle en la línia successòria. Al llarg dels dies 24, 25 i 26 d'aquell mes es programaren tot un seguit d'actes civils i religiosos, il·luminacions, balls i concerts musicals. Entre els actes civils destacà la col·locació de la primera pedra de la font que anava a erigir-se a la plaça del Born —l'actual font de les tortugues a la plaça Joan Carles I— commemorant l'esdeveniment, que es realitzà la tarda del dia 24. Com era habitual, el protagonisme musical fou per a la banda de música del Regiment d'Infanteria de Sòria que tocà els

---

⁴⁴⁷ *Diario Balear*, 29 d'abril i 1, 10, 15, 21, 25 i 28 de maig de 1832.

⁴⁴⁸ *Diario Balear*, 14 d'abril de 1833.

⁴⁴⁹ *Diario Balear*, 25 de juliol de 1833.

tres dies des de les vuit de la nit fins a la una de la matinada.⁴⁵⁰ Malgrat això, per les despeses sufragades pel consistori palmèsà ens assabentem que la banda de música que dirigia Capó també hi participà acompanyant als regidors des de la casa consistorial fins a la plaça del Born, quan es dirigien a col·locar la primera pedra de la font. Segons els comptes, Joan Capó i la seva formació cobraren dotze lliures per la realització d'aquell acte.⁴⁵¹

A la darrera de 1833, el 15, 16 i 17 de desembre, se celebrà a Palma la solemne proclamació de la reina Isabel II. Segons la premsa local, la celebració es limità al cerimonial que en idèntiques ocasions s'acostumava realitzar i a les disposicions de la reina de destinar-hi el pressupost estrictament precís. Per aquesta raó l'acte no excedí en brillantor. En la part musical participaren la banda de música del Regiment d'Infanteria de Sòria, la “música de la ciudad” —és a dir, els ministrils—i la banda de música que dirigia Joan Capó, contractada per l'ajuntament, que participà en la crida de la proclamació i el dia de la funció —el dia 15— al matí i a la tarda.⁴⁵² Pels tres actes, la banda de música civil cobrà, el 19 de desembre, quaranta-vuit lliures.⁴⁵³

---

⁴⁵⁰ *Diario Balear*, 30 i 31 de juliol i 1, 2, 3 i 4 d'agost de 1833.

⁴⁵¹ AMP. Fons Pons, lligall 917/III, f. 41 v.

⁴⁵² *Diario Balear*, 18, 19 i 20 de desembre de 1833.

⁴⁵³ AMP. Fons Pons, lligall 919/VI, f. 59 r.-60 r.

BIOGRAFIES DELS MÚSICS

Biografies dels músics

En el present capítol recollim i exposem les biografies dels músics que han estat els protagonistes del present treball. Alguns d'ells, arribaren a l'illa amb els batallons i regiments que hi foren destinats per a la defensa i protecció de la plaça i s'hi establiren definitivament, desenvolupant-hi una intensa activitat musical. D'altres, iniciaren la professió de músic en el si de la capella o en l'àmbit familiar, formaren part de la capella catedralícia i després diversificaren la seva activitat i exerciren la seva professió en els àmbits que hem estudiat.

Per a la confecció d'aquestes biografies hem partit de les dades que ens ha proporcionat la documentació consultada al llarg de la nostra investigació. A fi de completar les dades de caràcter personal i familiar hem consultat els registres sacramentals de la catedral, les parròquies palmesanes i els de les poblacions d'on eren originaris alguns músics, custodiats a l'Arxiu Diocesà de Mallorca i a l'Arxiu Capitular de Mallorca, i els padrons municipals i registres d'enterraments del cementiri rural de Palma, custodiats a l'Arxiu Municipal de Palma. Amb tot, cal aclarir que en alguns casos ens ha resultat impossible completar-ne algunes, bé perquè la informació de la qual partíem era insuficient per a esbrinar les dades personals, bé perquè hem estat incapaços de trobar el registre en qüestió o simplement perquè el registre no figura als llibres.

En ocasions, la informació proporcionada per les actes capitulars, lluny d'aclarir les idees ens sumia més en la confusió, per la qual cosa ens ha resultat molt difícil diferenciar l'activitat desenvolupada per un músic o un altre. És el cas dels dos músics anomenats Joan Alcover Frontera, els quals coincideixen durant els mateixos anys a la capella de música de la catedral. En algunes ocasions, el secretari capitular fa la distinció entre Alcover major i menor, o anota els noms diferenciats agregant a un d'ells el segon nom, anomenant-lo Joan Baptista, la qual cosa no ens aclareix res, perquè curiosament, fins i tot els seus noms eren quasi idèntics, tal com es podrà observar tot seguit. Sabem que un d'aquests dos músics també formà part de l'orquestra del teatre entre els anys 1824 i 1827, ara bé, no podem assegurar quin dels dos fou. Davant aquesta circumstància, hem optat per incloure aquí les dues biografies.

ALCOVER FRONTERA, JOAN BAPTISTA (Sóller, 1775-Palma, 1830)

Joan Baptista Alcover Frontera nasqué a Sóller el 29 de setembre de 1775 i fou batejat aquell mateix dia a la parròquia del poble. Era fill d'Antoni Alcover i Maria Frontera. Els seus avis paterns eren Joan Baptista Alcover i Catalina Colom i els materns Josep Frontera i Joana Anna Vives. El seu nom complet era Joan Baptista Miquel Bonaventura. Els padrins de baptisme foren l'honor Josep Vives i Magdalena Vives.⁴⁵⁴

No sabem quins foren els inicis musicals de Joan Baptista Alcover, ja que no consta que formés part dels minyons del cor de la catedral. Tampoc sabem quan ingressà en la capella de música, encara que, probablement, fou l'any 1794 quan el capítol li assignà algunes porcions en els músiques de dins i fora de la catedral.⁴⁵⁵

El 7 de novembre de 1797 es casà amb Maria Francesca Obrador, filla de Josep i Vicenta Sebastià, a la parròquia de sant Nicolau.⁴⁵⁶ Segons els padrons municipals, del matrimoni nasqueren, almenys, vuit fills: Maria, Vicenta Maria, Antoni, Josep, Joan, Marià, Teodor i Miquel Ramon. L'any 1813, la família vivia a la casa número 6 de l'illa número 230, la qual pertanyia a la parròquia de Santa Creu. L'any 1815 habitava la casa número 7 de l'illa número 141, a la parròquia de sant Miquel. Uns anys més tard, el 1826 la família es traslladà a la casa número 37 de l'illa número 167, a la parròquia de sant Jaume, i l'any següent sembla que tornà a l'anterior habitatge, a la parròquia de sant Miquel. Consta que l'any 1829 vivien a la casa número 53 de l'illa número 107, a la parròquia de sant Miquel.⁴⁵⁷

En el mes de novembre de 1798 firmà, junt amb alguns companys de la capella de música, un memorial en el qual exposaven la impossibilitat de subsistència en la capella sota el peu en el qual es trobava i la poca implicació dels joves per considerar la professió incapaç d'assegurar-los el seu manteniment, per la qual cosa demanaven un nou pla per a la capella de música.⁴⁵⁸ Pocs mesos més tard, participà en la confecció del nou pla o mètode de govern de la capella de música.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁴ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de Sóller, sig. I/72-B/19, f. 81 r.

⁴⁵⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1667, actes del 2 de maig i 23 de maig de 1794, ff. 221 r. i 217 v.

⁴⁵⁶ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-M/10, ff. 69 v.-70 r.

⁴⁵⁷ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 543/I, 1204/XI, 286, 60 i 300/I, s.f.

⁴⁵⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1668, acta del 19 de novembre de 1798, ff. 360 v.-361 r.

⁴⁵⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, acta del 5 de març de 1799, ff. 10 r.-10 v.

El 20 de desembre de 1799, el capítol catedralici li millorà l'assignació en les músiques de fora la catedral, adjudicant-li mitja part.⁴⁶⁰

Per les dades aparegudes als llistats dels músics que formaven part de la banda de música del Regiment de Milícies de Mallorca⁴⁶¹ i formaven l'orquestra del teatre en les temporades d'òpera⁴⁶² no podem afirmar si Joan Baptista Alcover hi participà, encara que sembla que no fou així, ja que a la darrerria de la dècada dels anys vint, la situació econòmica de la família era del tot precària. En el mes de juliol de 1828, la seva esposa envià un memorial al capítol catedralici mitjançant el qual exposava que es trobaven sumits en la indigència i amb sis fills al seu càrrec, per la qual cosa demanava el socors amb alguna almoïna. El capítol acordà que, després d'haver-se informat amb el vicari de sant Miquel, parròquia de la qual eren veïns, se'ls donés una almoïna de les destinades als pobres vergonyants.⁴⁶³

Joan Baptista Alcover morí el 19 de juny de 1830, als cinquanta-quatre anys d'edat. Era veí de la parròquia de sant Miquel.⁴⁶⁴

Pocs mesos després de la seva mort, el 10 de novembre de 1830, la seva vídua envià al capítol una altra petició d'ajut econòmic. En el seu escrit recordava que Alcover havia format part de la capella de música durant més de trenta-cinc anys i que ara es trobava sense espòs i amb sis fills al seus càrrec, dues filles solteres i quatre fills menors d'edat, "en el estado de la mayor necesidad, sin poder los demás días comer, ni ropa para poderse cubrir sus carnes".⁴⁶⁵ No ens consta que el capítol atengués la família amb alguna almoïna.

ALCOVER FRONTERA, JOAN (Sóller, 1777-Palma, 1855)

Joan Alcover Frontera nasqué a Sóller el 8 de juliol de 1777 i fou batejat al dia següent a la parròquia del poble. Era fill de Pere Miquel Alcover i Catalina Frontera. Els seus avis paterns eren Pere Antoni i Margarida Enseñat i els materns Antoni i Joana Coll. El seu nom complet era Joan Baptista Bonaventura. Els seus padrins de baptisme

---

⁴⁶⁰ *Ibíd.*, ff. 104 r.-104 v.

⁴⁶¹ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁴⁶² AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁴⁶³ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, f. 20 v.

⁴⁶⁴ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-D/11, f. 53 v.

⁴⁶⁵ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 309.

foren Pere Antoni Alcover i Francesca Castañer.⁴⁶⁶ Era germà del prevere Josep Alcover Frontera (1774-1842), que fou organista i primatxer a la catedral.

Sembla que inicià la seva formació musical en el si de la capella de música, sota les ordres i directrius del director de la mateixa, el prevere Jaume Sancho Melis. Consta que el 19 d'abril de 1793, el minyó del cor, Joan Alcover, rebé del capítol una almoïna de deu lliures per haver servit el cor per espai de set anys, haver perdut el tiple i haver expressat el desig de continuar servint en la capella de música.⁴⁶⁷ Encara que no ho podem afirmar, sembla que immediatament el capítol li assignà algunes porcions en les músiques, tant de dins com de fora la catedral, la qual cosa demostra la seva vàlua com a músic.⁴⁶⁸

En el mes de novembre de 1798 firmà, junt amb alguns companys de la capella de música, entre els quals també es trobava Joan Baptista Alcover, un memorial en el qual exposaven la impossibilitat de subsistència en la capella sota el peu en el qual es trobava i la poca implicació dels joves per considerar la professió incapaç d'assegurar-los el seu manteniment, per la qual cosa demanaven un nou pla per a la capella de música.⁴⁶⁹ Pocs mesos més tard, participà en la confecció del nou pla o mètode de govern de la capella de música.⁴⁷⁰

El 20 de desembre de 1799, el capítol catedralici li millorà l'assignació en les músiques de fora la catedral, adjudicant-li un altre quart de part.⁴⁷¹ El 31 d'agost de 1803, el capítol ratificà l'acord de la junta econòmica de la capella de música pel qual se li adjudicà una altre quart de part en el músiques de fora.⁴⁷² L'any 1804 fou elegit vocal de la junta econòmica de la capella.⁴⁷³ Cap la possibilitat que l'any 1805 estigués encarregat de l'ensenyament dels minyons del cor.⁴⁷⁴

El 14 de març de 1809 es casà en segones núpcies, a la parròquia de santa Eulàlia, amb Josepa Maria Jaume, filla d'Antoni i Práxedes Suau. Joan Alcover era

---

⁴⁶⁶ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de Sóller, sig. I/72-B/19, f. 137 r.

⁴⁶⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1667, f. 45 r.

⁴⁶⁸ *Ibidem*, actes del 2 de maig i 23 de maig de 1794, ff. 221 r. i 217 v.

⁴⁶⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1668, acta del 19 de novembre de 1798, ff. 360 v.-361 r.

⁴⁷⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, acta del 5 de març de 1799, ff. 10 r.-10 v.

⁴⁷¹ *Ibidem*, ff. 104 r.-104 v.

⁴⁷² ACM. Actes capitulars, sig. 1670, f. 211 r.

⁴⁷³ *Ibidem*, acta del 20 de març de 1804, ff. 258 v.-259 r.

⁴⁷⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1671, actes del 5 i 25 de setembre i 9 i 11 d'octubre de 1805 ff. 93 r., 97 v., 101 r.-101 v. i 102 r.

viudo de Margarida Anna Nadal, filla de Miquel i de Francesca Llompart.⁴⁷⁵ Segons el padró municipal de 1833, del matrimoni nasqueren, almenys, vuit fills: Josep Lluís, Catalina, Antoni, Práxedes, Joan, Pere, Josepa, Lluís i Teodor.⁴⁷⁶ Aquell any la família vivia als números 21 i 22 de l'illa número 43, situada al quarter de santa Clara.⁴⁷⁷

L'any 1809, tenint en compte els anys que havia assistit a les funcions de la catedral sense tenir cap part en elles, sol·licità del capítol l'adjudicació d'una part sencera que es trobava vacant. Com no obtingué cap resposta, Alcover tornà a demanar el mateix en el mes de desembre d'aquell mateix any i, al mateix temps, que se li abonés el treball d'haver compostat i copiat la música de les Vespres que es cantaven a la Catedral, ne les festivitats de la Mare de Déu i l'Himne de Sant Joan Baptista. El capítol només accedí a pagar-li la feina realitzada en les composicions.⁴⁷⁸ No fou fins al 5 de març de 1812 quan el capítol li assignà una part sencera en les músiques catedralícies.⁴⁷⁹

Per les dades aparegudes als llistats dels músics que formaven part de la banda de música del Regiment de Milícies de Mallorca⁴⁸⁰ i formaven l'orquestra del teatre en les temporades d'òpera⁴⁸¹ no podem afirmar si Joan Alcover hi participà. Igual que tampoc podem afirmar que fos ell el que apareix com a contralt en el pla de música confeccionat i presentat pel canonge Muntaner el 1817.⁴⁸²

A la primeria de 1853, essent músic degà de la capella de música dirigí al capítol un memorial en el qual exposava que la seva avançada edat i les xacres que patia li feien molt penós l'exercici de la seva professió, per la qual cosa demanava la jubilació amb el gaudiment dels emoluments, segons l'antic costum de la capella. A fi d'aconseguir el que demanava, Alcover recordava que feia seixanta-nou anys que servia la capella sense haver-la abandonat mai per malaltia ni per absències i deia que la major part de les

---

⁴⁷⁵ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/19, f. 102 r.

⁴⁷⁶ Teodor Alcover Jaume (Palma, 1831-1890) Prevere i teòleg. Quan encara era sotsdiaca, fou nomenat secretari de cambra del bisbe Miquel Salvà (1861) i el 1863 obtingué una canongia en la Seu de Mallorca. Ocupà altres càrrecs importants, com els de secretari de la junta regional de temples (1862), secretari del govern eclesial i econòmic de la Mitra (1873), i Degà de Mallorca (1876). Prengué possessió de la diòcesi de Mallorca en nom del bisbe Jacint Cervera (1886). (*Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vol. I, pp. 79-80).

⁴⁷⁷ AMP. Fons Pons, lligalls 463/I i 436/I, s.f.

⁴⁷⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1672, actes del 23 de febrer i 22 de desembre de 1809, ff. 154 r.-154 v i 215 r.-215 v.

⁴⁷⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, f. 219 v.

⁴⁸⁰ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁴⁸¹ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁴⁸² ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

composicions amb què se celebraven les funcions a la catedral i a la resta de parròquies en aquell moment eren seves o arranjades per ell, sense cap tipus de retribució. Després de prendre els informes oportuns, el capítol li concedí la jubilació.⁴⁸³

Joan Alcover morí el 20 de març de 1855, als setanta-set anys d'edat. Era veí de la parròquia de l'Almudaina.⁴⁸⁴

ARIAS ROQUE, JOSÉ (Osuna, Sevilla, c. 1754-Palma, 1841)

José Arias nasqué a la població d'Osuna, a la província de Sevilla, cap a l'any 1754. Era fill de Juan Vicente Arias i de Justina Roque i no sabem quan arribà a Palma. Era músic del Regiment de Dragons del Rei i, segons informació facilitada per ell mateix al capítol, fou agregat a la capella de música de la catedral l'any 1784 i tocava el violoncel, el contrabaix, el violí i la trompa.⁴⁸⁵ Estava casat amb Micaela Aguilar i Salazar.⁴⁸⁶

Suposem que poc després de la seva arribada a la ciutat amb el cos militar, fou agregat a la capella catedralícia junt amb els seus companys Antoni Busquets i José Garcín. El 2 de juliol de 1788, el capítol li donà permís per a poder passar a Menorca, junt amb la companyia còmica de José Leal, que havia actuat al teatre de Palma i hi anà a fer l'estiueig, respecte d'haver-lo obtingut anteriorment del coronel del regiment.⁴⁸⁷

Dos anys més tard, el 17 de setembre de 1790, els canonges acordaren admetre'l en la part dels tons, a la qual solien accedir els músics més hàbils, i suposem que ho féu tocant algun dels instruments de corda que tocava. Però, tan sols un any més tard, el 16 de novembre de 1791, fou expel·lit de la capella de música, junt amb un grup de músics, per no haver acudit a una funció a la qual havien estat avisats.⁴⁸⁸ Aleshores, junt aquells músics reorganitzà la capella reial de música de santa Aina, establerta a la capella de santa Aina del Palau Reial, sota la protecció del capità general.

Probablement fou en aquests anys quan José Arias entrà a formar part de la banda de música del Regiment de Milícies de Mallorca, organitzada a la primeria de la

---

⁴⁸³ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc. núm. 122.

⁴⁸⁴ ACM. Llibre de defuncions de la Catedral de Mallorca, sig. 13890, ff. 30 r.-30 v.

⁴⁸⁵ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 66.

⁴⁸⁶ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1987/2. Llibre d'enterraments. Parròquia de santa Creu, f. 174 r.

⁴⁸⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1665, f. 184 v.

⁴⁸⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, ff. 50 r. i 150 v.-151 r.

dècada dels anys noranta. Consta que el 1807 ja figurava en la nòmina de la banda de música del cos perquè amb motiu del casament del seu fill Francesc amb Joana Anna Estrader, filla de Joan Estrader, també músic de la catedral i del mateix cos, s'hi fa constar.⁴⁸⁹ Endemés, el seu cognom figura entre els que se nomenen com a integrants en la documentació del mencionat regiment relativa al període de la Guerra del Francès.⁴⁹⁰

El 5 de febrer de 1800, s'uniren les dues capelles musicals, la de la catedral i la reial, i aleshores Arias s'incorporà novament a la disciplina del capítol i a la capella de música de la Seu.⁴⁹¹ Malgrat haver presentat en diverses ocasions escrits per a poder aconseguir alguna porció en les músiques de dins la catedral mai no n'aconseguí cap, tal vegada perquè el capítol considerava com a la seva principal ocupació la de militar.⁴⁹²

Consta que Arias formava part de la secció de música del Regiment de Milícies de Mallorca, posteriorment convertit en Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca.⁴⁹³

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, José Arias figurava com a primer trompa de la capella de música i, endemés, s'especificava que podia tocar la viola i el violoncel.⁴⁹⁴

Consta que entre els anys 1825 i 1827 formà part de l'orquestra del teatre de Palma en les temporades d'òpera italiana que s'hi realitzaren, en la qual tocava la viola.⁴⁹⁵

Respecte als domicilis on visqué sabem que l'any 1813, la família vivia a la casa número 17 de l'illa número 156, a la parròquia de sant Jaume. Dos anys més tard, habitava la casa número 3 de l'illa número 191, a la parròquia de sant Nicolau. L'any

---

⁴⁸⁹ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-M/11, f. 9 v. El matrimoni fou oficiat pel capellà del Regiment Provincial de Mallorca, Llorenç Barceló.

⁴⁹⁰ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁴⁹¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 114 v.-115 v.

⁴⁹² ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, docs. núms. 66 i 158, i Actes capitulars, sig. 1676, acta del 14 de febrer de 1821, f. 7 v.

⁴⁹³ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁴⁹⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁴⁹⁵ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

1826, ja viudo, vivia en el domicili del seu fill Francesc, situat a la casa número 33 de l'illa número 197, a la parròquia de Santa Creu.⁴⁹⁶

José Arias Roque morí a Palma el 21 de maig de 1841 als vuitanta-set anys d'edat. Era músic de la capella de música de la catedral, sergent dispers de la plaça⁴⁹⁷ i veí de la parròquia de Santa Creu.⁴⁹⁸

BUADES RIPOLL, MIQUEL (Palma, 1798-1841)

Miquel Buades Ripoll nasqué a Palma el 24 d'octubre de 1798 i fou batejat aquell mateix dia a la parròquia de sant Miquel. Era fill de Miquel Buades Castell i de Magdalena Ripoll Muntaner. El seu nom complet era Miquel Josep Marià Andreu Rafel Pere. Els seus avis paterns eren Andreu Buades i Isabel Castell i els materns Antoni Ripoll i Joana Anna Muntaner. Els seus padrins en el bateig foren Sebastià Bausà, veí de la parròquia de sant Jaume, i Jerònima Buades, de la de sant Nicolau.⁴⁹⁹

No ens consta que algun dels seus familiars directes tingués relació amb la música, però, el fet és que de petit entrà a formar part de la capella de música en qualitat de minyó del cor de la catedral, sota la direcció del mestre Miquel Sancho Vicens. En aquella situació romangué un període de cinc anys o superior, ja que el 23 de juny de 1815, el capítol li concedí l'almoïna de deu lliures per haver mudat la veu i voler continuar al servei de la capella de música.⁵⁰⁰

El 4 de març de 1823, Miquel Buades, veí de la parròquia de sant Eulàlia, es casà a la parròquia de santa Miquel amb Catalina Thomàs Homs, filla de Pau i Catalina Cañellas, natural i veïna de la parròquia de sant Miquel, d'acord amb les lletres expedides el 28 de febrer del mateix any.⁵⁰¹ Segons el padró municipal de 1827, el matrimoni i dos fills –Magdalena i Miquel– vivien en la casa número 27 de l'illa número 80, situada a la parròquia de santa Eulàlia, junt a la mare de Miquel, vídua, i un

---

⁴⁹⁶ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 543/I, 689/III i 689/IV, s.f.

⁴⁹⁷ Segons el diccionari de la RAE, es deia que un militar estava dispers quan no estava agregat a cap cos i vivia en la població que ell mateix elegia.

⁴⁹⁸ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1987/2. Llibre d'enterraments. Parròquia de Santa Creu, f. 174 v.

⁴⁹⁹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/22, f. 33 v.

⁵⁰⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 102 r.

⁵⁰¹ AMD. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-M/8, ff. 8 r.-8 v.

germà i dues germans més, una d'elles casades.⁵⁰² L'any 1833, del matrimoni ja havien nascut cinc fills: Magdalena, Miquel, Isabel, Pau i Catalina Maria.⁵⁰³

Pel que fa a l'activitat com a músic, sembla que Miquel Buades continuà al servei de la capella de música de la catedral com a músic agregat, sense plaça, percebant-hi només els estipendis que li podien reportar les actuacions que hi realitzava tocant el violí o cantant la veu de baix al cor. Endemés, com hem vist, ens consta la seva participació en l'orquestra del teatre en les temporades d'òpera durant la dècada dels anys vint i possiblement o continués realitzant en la dècada posterior, tocant-hi el violí.⁵⁰⁴

Cap la possibilitat que fos Miquel Buades el músic al qual es refereix Llabrés en relatar un esdeveniment ocorregut el 10 de novembre de 1828, en el qual sortí ferit un mariner algerià. Sembla que Buades, que es trobava de festa a bord d'una bombardera espanyola, tirà una pedra a aquell mariner, el vaixell del qual es trobava fondejat al costat de l'embarcació espanyola.⁵⁰⁵

L'any 1829 el capítol li adjudicà una porció de música en la capella catedralícia. El 28 de gener d'aquell any, els canonges, vist l'informe emès pel canonge protector de la capella de música li concedí un quart de la part sencera que havia quedat vacant per la mort del prevere Miquel Cardell. Dos anys més tard, el 17 de febrer de 1831, els capítol catedralici li adjudicà un segon quart de la part que havia quedat vacant per la mort d'Onofre Pomar.⁵⁰⁶ L'11 de juliol d'aquell mateix any de 1831 Buades presentà al capítol instància exposant que des de feia molts anys havia servit la capella de baix cantant i violí i com es trobava vacant mitja part per mort d'Antoni Cañelles i no tenia altres recursos per a mantenir la seva dilatada família que la mitja part que obtenia a la catedral i els escassos productes que li produïa la capella, demanava, almenys, un altre quart de part.⁵⁰⁷ No sabem si finalment el capítol li'l concedí.

---

⁵⁰² AMP. Fons Pons, lligall 286, s.f.

⁵⁰³ AMP. Fons Pons, lligall 463/I, s.f.

⁵⁰⁴ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵⁰⁵ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol II, p. 310.

⁵⁰⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, ff. 48 v., 49 v. i 205 r., actes del 14 i 28 de gener de 1829 i 17 de febrer de 1831.

⁵⁰⁷ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc. núm. 30

Miquel Buades morí a Palma el 21 de setembre de 1941, d'apoplexia a l'edat de 42 anys. Era veí de la parròquia de santa Eulàlia.⁵⁰⁸

CAPÓ SERRA, JOAN (Palma, 1786-1860)

Joan Capó Serra nasqué a Palma el 4 de gener de 1786. Fill de Miquel Capó Cerdà i de Margarida Serra Banús, naturals de Palma, el seu nom complet fou Joan Nicolau Joaquim i fou batejat a la parròquia de sant Nicolau l'endemà del seu naixement. Els seus avis paterns eren Rafel Capó i Magdalena Cerdà, naturals de Palma, i els materns Joan Serra i Margarida Banús, també naturals de Palma. Els seus padrins de baptisme foren Joan Esbert i Francesca Esbert.⁵⁰⁹

Segons la biografia publicada després de la seva mort a les pàgines del periòdic *El Isleño* —reproduïda al final d'aquesta biografia—, als vuit anys d'edat entrà a formar part en qualitat de minyó del cor a la Capella Reial de Música, que s'havia acabat d'instaurar de nou a la capella de santa Aina del palau de l'Almudaina, sota la protecció del capità general de l'illa.

Posteriorment, l'any 1800, amb la unió de les dues capelles, la de la catedral i la Reial, passà a formar part de la capella de música de la Seu on desenvolupà tasques d'instrumentista de flauta i oboè.⁵¹⁰ A poc a poc li foren proveïdes algunes parts en el repartiment del benefici de la capella. Així el 2 de setembre de 1803 li fou proveït un quartó —un quart de part— per als actes que la capella de música realitzava fora de la catedral⁵¹¹ i el 17 de novembre de 1813 mitja part per als actes musicals realitzats dins la catedral.⁵¹²

L'any 1813 es casà amb Maria del Carme Arias Aguilar. El 8 de febrer d'aquell any el vicari general, el prevere Nicolau Salas, aprovà les diligències per al matrimoni de Joan Capó, veí de la parròquia de sant Miquel de Palma, amb Maria del Carme Arias Aguilar, natural de Palma i veïna de la parròquia de sant Jaume, filla de Josep Arias, músic de la capella de música de la catedral, i Micaela Aguilar, i dirigí la lletra al rector

---

⁵⁰⁸ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1979. Llibre d'enterraments Parròquia de santa Eulàlia, f. 226 r. i LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. III, p. 19.

⁵⁰⁹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-B/12, f. 47 v.

⁵¹⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 114 v.-115 v.

⁵¹¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, f. 221 r.

⁵¹² ACM. Actes capitulars, sig. 1673, f. 484 r.

o vicari de la parròquia de sant Jaume.⁵¹³ Uns dies després, el 25 de febrer, el prevere Guillem Pons, vicari de la parròquia de sant Miquel, una vegada realitzades les proclames d'estil a les esmentades parròquies a l'ofertori de la missa major i passades vint-i-quatre hores sense impediments, els casà a la parròquia de sant Jaume.⁵¹⁴ Per tant, Joan Capó era gendre de José Árias Roque.

Del matrimoni, instal·lat a una casa de la parròquia de sant Miquel, nasqueren, almenys, set fills: Miquel Capó Arias, el 23 de novembre de 1813;⁵¹⁵ Maria Margarida Capó Arias, el 22 d'abril de 1815;⁵¹⁶ Josep Ignasi Capó Arias, el 26 de febrer de 1816,⁵¹⁷ que degué morir al poc temps, ja que deu anys més tard el matrimoni batejà un altre fill amb el mateix nom;⁵¹⁸ Vicenç Capó Arias, el 5 de juliol de 1818,⁵¹⁹ que morí l'any 1889 i fou propietari «de la Guardarropía» que serví durant uns anys els teatres de Palma;⁵²⁰ Joan Capó Arias, el 25 d'abril de 1820;⁵²¹ Maria Ignàsia Arias, el 13 de novembre de 1822,⁵²² i Josep Ignasi Capó Arias, el 8 de març de 1826,⁵²³ un dels músics més importants de la segona meitat del segle XIX.

Fou després del matrimoni quan Joan Capó començà a diversificar la seva carrera musical i començà a simultaniejar la tasca d'instrumentista a la capella amb la

---

⁵¹³ ADM. *Libro de concesos 1812*, f. 160 r.

⁵¹⁴ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Jaume, sig. I/47-M/11, f. 44 v.

⁵¹⁵ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/24, f. 29 r. Fou batejat el mateix dia. El nom complet fou Miquel, Ignasi, Melcior, Josep, Bonaventura, Joan i Clement i foren padrins Josep Arias, músic de la capella de música de la catedral, i Margarida Capó.

⁵¹⁶ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/24, f. 67 r. Fou batejada l'endemà. El nom complet fou Maria Margarida, Ignàsia, Josepa, Francesca, Joana, Anna, Dolors, Lluïsa, Miquela, Bonaventura, Eulàlia, Ramona, Concepció, Manuela, Teresa i Melciora i foren padrins Francesc Arias, músic de la capella de música de la catedral, i Joana Anna Estrader, filla de Joan Estrader, també músic de la capella de música de la catedral.

⁵¹⁷ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/24, f. 102 v. Fou batejat el mateix dia. El nom complet fou Josep Ignasi, Esteve, Antoni Maria, Lluís, Francesc, Vicenç, Melcior, Bonaventura i Miquel i foren padrins Antoni Estrader, músic de la capella de música de la Catedral, i Maria Lluïsa Arias.

⁵¹⁸ Malauradament no hem pogut localitzar la partida de defunció i enterrament d'aquest fill.

⁵¹⁹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/24, ff. 136 r.-136 v. Fou batejat el mateix dia. El nom complet fou Vicenç, Joan, Miquel, Ignasi, Lluís, Bonaventura, Melcior i Miquel dels Sant i foren padrins Joan Piquer i Micaela Arias.

⁵²⁰ *El Isleño*, 29 de març de 1889.

⁵²¹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/24, ff. 172 r.-172 v. Fou batejat l'endemà. El nom complet fou Joan, Lluís, Josep, Marc, Ignasi i Bonaventura i foren padrins Josep Arias i Margarida Capó.

⁵²² ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/25, f. 2 r. Fou batejada el mateix dia. El nom complet fou Maria Ignàsia, Eugènia, Lluïsa, Bonaventura, Josepa, Micaela, Llorença i Tomassa i foren padrins Jaume Ferriol i Maria Lluïsa Arias.

⁵²³ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-B/25, f. 85 r. Fou batejat l'endemà. El nom complet fou Josep Ignasi, Miquel, Joan de Déu, Lluís Alfons, Melcior, Bonaventura, Simó de Roxas, Ramon Nonat i Antoni i foren padrins Miquel Ignasi Capó i Anna Arias.

direcció musical. Així, durant l'any còmic de 1816, que es desenvolupà a la Casa de les Comèdies de Palma entre el 28 d'abril de 1816 i el 18 de febrer de 1817 —últim dia de carnestoltes—, Capó ocupà la plaça de músic de la companyia còmica que hi actuà, en substitució de Miquel Jaume que l'havia ocupat l'any anterior.⁵²⁴

Malgrat no tenir constància, sembla que en alguna ocasió formà part de l'orquestra que acompanyà els comedians i cantants que actuaren a la Casa de les Comèdies de Palma durant els primers anys del segle XIX. A partir de 1824, amb la inauguració de les temporades d'òpera regides per Andreu Pavia i Jaume Sancho, fou intèrpret assidu d'instruments de vent-fusta a l'orquestra del teatre palmès.⁵²⁵

El 30 de març de 1824 els regidors de l'Ajuntament de Palma el nomenaren per a la plaça de ministril que havia quedat vacant per la mort de Francesc Quetglas⁵²⁶ i aquell mateix any, juntament amb altres dotze companys músics, organitzà la que sembla ser la primera banda de música civil palmesana, que ell mateix dirigí en nombroses ocasions, com hem exposat en aquest treball.

Els anys posteriors simultaniejà les funcions amb la capella de música de la catedral amb les dels ministrils i la direcció de la banda de música. A aquestes tasques s'agregà, l'any 1849, la direcció i l'administració de la capella de música de la catedral en les actuacions que aquesta realitzava a les parròquies i convents mallorquins. A principis de 1848 començaren les disputes en el si de la capella de música de la catedral, que tingueren com a motius principals la reforma econòmica de la capella impulsada pel propi Capó i els membres de la junta econòmica pel que respectava a les actuacions fora de la catedral i la imposició de Miquel Sancho com a encarregat de la direcció i l'administració de la capella per part del mestre de capella Joaquim Sancho Cañellas (Palma, 1798-1886), el seu germà. Després de diverses expulsions, separacions voluntàries i readmissions de músics, el 26 de maig de 1848 totes les parts arribaren a un acord pel qual s'admeté la renúncia voluntària de Miquel Sancho al càrrec de director i fou substituït per Joan Capó.

---

⁵²⁴ ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música al teatre de Palma (1800-1817). L'efecte de la reforma il·lustrada*. Palma: Documenta Balear, 2008, p. 225.

⁵²⁵ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵²⁶ AMP. Actes municipals, sig. AH-2141/1, ff. 7 r.-7 v.

Malgrat l'acord, les disputes no cessaren i l'enfrontament finalitzà amb la renúncia del mestre de capella a tot allò referent a les actuacions de la capella fora de la catedral. Aleshores, el 27 de febrer de 1849, el capítol nomenà Joan Capó mestre de capella interí per a les actuacions fora de la catedral. Amb aquest nomenament es féu efectiva la divisió de la capella de música en dues formacions. Una, comandada i administrada per Joaquim Sancho, encarregada de solemnitzar les celebracions a la catedral, i l'altra, dirigida per Joan Capó, que cobria quasi per complet les necessitats musicals de Palma.⁵²⁷ No obstant això, les notícies que fan referència directa a l'activitat de director d'orquestra i capella de música desenvolupada per Capó són escasses.⁵²⁸ Sabem que fou director de l'orquestra del teatre de Palma durant l'any còmic de 1849, quan hi actuà la companyia regida pels empresaris Manuel Serrano i Antoni Capó, juntament amb el mestre director Josep Freixas.⁵²⁹

L'any 1853, dirigí l'orquestra que solemnitzà els devots exercicis que la Reial Arxiconfraria del culte continu a la Santíssima Mare de Déu consagrava a la seva titular, la «Reina de Todos los Santos y Madre del Amor Hermoso», finalitzats el diumenge 27 de novembre d'aquell any. En referir-se a l'orquestra la crònica diu: «Una completa y armoniosa orquesta, dirigida por el entendido profesor D. Juan Capó, amenizaba las funciones y contribuia á aumentar la ternura de los finos amantes de la Virgen inmaculada».⁵³⁰

El mes de maig 1855 participà i dirigí una part de la «música» que habitualment ell mateix dirigia a Palma en les celebracions que es realitzaren a l'església del convent de sant Francesc d'Inca amb motiu de la declaració dogmàtica de la Immaculada Concepció.⁵³¹

Uns anys més tard, el 8 de maig de 1860, Joan Capó morí al seu domicili situat a la parròquia de sant Miquel de Palma. Segons la certificació expedida pel metge Onofre

---

⁵²⁷ ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música a les Balears en el segle XIX*. Palma: Documenta Balear, 2007, pp. 12-13. Posteriorment, l'intent de reconciliació protagonitzat pel bisbe el 1850 no quallà i el 16 d'agost d'aquell any, el capítol, amb l'objectiu d'evitar les molèsties que li causaven els músics, decidí, per majoria, desprendre's definitivament de tot allò referent a les actuacions fora de la catedral i als músics que decidiren associar-se per a realitzar-les.

⁵²⁸ La premsa local només solia fer referència a la participació de «la música» en les funcions religioses que es realitzaven als convents i parròquies palmesanes sense aportar el nom del director de l'agrupació musical.

⁵²⁹ *Diario Constitucional de Palma*, 4 d'abril de 1849.

⁵³⁰ *Diario de Palma*, 29 de novembre de 1853.

⁵³¹ *Diario de Palma*, 26 de maig de 1855.

Ferrer morí a les sis i mitja de la tarda.⁵³² Tres dies després, el periòdic *El Isleño* publicà una extensa biografia que deia el següent:

D. Juan Capó, maestro de capilla de esta ciudad, ha fallecido á la edad de 74 años y 4 meses, y puede decirse que toda esta edad la ha consagrado á la música: á los ocho años, conocía perfectamente los rudimentos de este arte, entró de infantil en la Capilla Real á la que perteneció hasta que fue agregada á la de esta Santa Iglesia Catedral. Cuando mas tarde se formó otra capilla distinta de la de la Santa Iglesia, bajo la protección pero del ilustrísimo Cabildo, perteneció á entrambas, y cuando en el año 1849 se dividió el magisterio que siempre había sido de la Catedral y Capilla fué nombrado por el Ilmo. Cabildo maestro de capilla en resolución de 2 de marzo de dicho año.

Aprendió por sí mismo á tocar la flauta, su instrumento favorito, con un flautín de caña que él mismo arregló, y sucesivamente fue adquiriendo los demás instrumentos de fiato ó de viento, el clarinete, el requinto, el oboe, el fagotto, y el corno ingles, no omitiendo los de cuerda. La adquisición del corno ingles fue muy singular; una noche se le invitó á tocar unas variaciones de flauta en una de las casas principales de esta ciudad, donde concurrió un forastero muy aficionado, y admirado éste de la facilidad y limpieza con que las ejecutó, descubriendo en él ese talento músico que tan conocido era de nosotros, le presentó un corno ingles diciéndole si conocía aquel instrumento, á lo que contestó que era la primera vez que veía un instrumento de una figura tan singular, y aquel caballero le dijo, se lo regalo á V. si se da V. en ánimo de tocarlo antes que yo marche de Palma; en efecto se lo entregó, y el joven Capó, sin conocer el diapason, sin tener el método ni noción alguna de tal instrumento, probó, tanteó, y al poco rato formo la escala completa cromática en toda la extensión de este instrumento; cautivóle tanto su sonido, tan parecido á la voz humana, que se empeñó en dominar las dificultades que le oponía la embocadura, y las imperfecciones de aquel instrumento, que mas tarde conoció, y logró efectivamente dominarlo, y ejecutó algunas piezas en él ante aquel caballero, quien fiel á su promesa se lo regaló, desde entonces hasta pocos años hace, fue Capó el único que en las iglesias y en el teatro hacia oír las voces plañideras en los preludios y ritornelos de varias romanzas como las del Pirata y la del Giuramento, que en este momento recordamos. En el oboe se distinguió arrancando mil veces nutridos aplausos, así en uno como en otro instrumento.

Colocado en la orquesta del teatro, al principio de conocerse en Mallorca la ópera italiana y cuando era muy escaso el número de profesores, se le veia con la flauta en los labios, el oboe debajo del brazo, el fagotto entre las rodillas, y el corno inglés á su lado, y pasar tan pronto de la flauta al oboe, como del oboe al fagotto, de este á la flauta, y de la flauta al corno inglés, ejecutando los solos de cada uno de esos instrumentos, que solo él poseía entonces. En la flauta tuvo por discípulos á muchísimos aficionados, y en los demás instrumentos á la mayor parte de los profesores que en el día componen la aventajada orquesta de esta ciudad. En el año 1824 inauguró con solos doce compañeros una banda militar, que aumentada sucesivamente ejecutaba en las

---

⁵³² ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-D/13, f. 116 r.

ocasions que se ofrecia bajo su direcci3n, difciles piezas de 3pera todas arregladas por 3l mismo: cre3 tami3n una hermandad entre sus compa3eros, que bajo el aspecto filantr3pico dio muy buenos resultados 3 los que le han precedido al sepulcro.

Su car3cter es bastante conocido, nada diremos por lo mismo sobre este particular.

No hablar de composici3n, porque verdaderamente aunque tiene algunas son insignificantes. Si algo ha figurado ha sido como instrumentista.⁵³³

Despr3s de la seva mort, la plaça de ministril que ocupava des del 1824 fou proveïda a Josep Pujol.⁵³⁴

De la seva activitat com a adaptador i compositor no es coneix pràcticament cap cosa. Per les dades que aportem en aquest estudi, sabem que realitzava totes les adaptacions d'òperes i la resta d'obres que interpretava la banda de música que ell mateix organitzava i dirigia. Com a compositor, el diccionari *Compositors de les Illes Balears*, li atribueix diverses completes per a veus i orquestra i algunes misses i motets.⁵³⁵ A l'arxiu musical de la Congregaci3n de l'Oratori de Sant Felip Neri de Palma es conserva una composici3n titulada *Fratres*, de Joan Cap3.

ESTRADER BESTARD, ANTONI (Palma, 1800-1839)

Antoni Estrader, àlies Xaramello,⁵³⁶ nasqué a Palma el 8 de desembre de 1800. Formava part d'una nissaga de músics establerta a Palma en els segles XVIII. Era fill de Joan Estrader Carbonell, músic de la capella de música de la catedral i del Regiment de Milícies de Mallorca,⁵³⁷ i d'Anna Bestard Sastre. La família vivia a la parròquia de sant Nicolau, però, ell fou batejat a la catedral al dia següent del seu naixement, essent els seus padrins Joan Estrader i Joan Anna Sagreras. El seu nom complet era Antoni Maria Josep Ignasi i Lluís. Els seus avis paterns foren Joan Estrader, també músic de la catedral, i Joana Anna Carbonell, i els materns Joan i Anna Sastre.⁵³⁸

No hi ha dubte que venint d'una família de músics la seva formaci3n tingué lloc en l'àmbit familiar i no en el si de la capella de música catedralícia, ja que a les actes

---

⁵³³ *El Isleño*, 11 de maig de 1860.

⁵³⁴ AMP. Fons Pons, lligall 953/II, ff. 12 r.- 15 r. i Actes municipals, sig. AH-2153/1, ff. 51 v. i 62 v.-63 r., actes del 22 de maig i del 26 de juny de 1860.

⁵³⁵ PARETS, J. *et alii: Compositors de les Illes Balears*. Pollença: El Gall Editor, 2000, p. 53.

⁵³⁶ Amb aquest malnom fou coneguda la nissaga de músics durant els segles XVIII i XIX.

⁵³⁷ ARM. Fons marquès de la Torres, sig. 139.

⁵³⁸ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13847, f. 74 r.

capitulars no consta la concessió de cap almoïna de les destinades als minyons del cor quan canviaven la veu. Essent fill i net d'instrumentistes i ministrils tampoc hi ha dubte que el seu aprenentatge musical fou dirigit cap a la música instrumental i a perpetuar la tradició familiar. Així, en el mes de desembre de 1813, Antoni Estrader, amb només tretze anys d'edat ja en feia tres que servia les faltes dels ministrils i per aquesta raó sol·licità de l'Ajuntament la plaça de ministril que havia ocupat fins aquell moment Antoni Aulí, difunt. Plaça que finalment fou adjudicada a Francesc Quetglas.⁵³⁹

En el mes de març del 1819, a fi de guanyar algun estipendi, sol·licità i obtingué del capítol el permís necessari per a poder formalitzar contracte amb el coronel del Regiment d'Infanteria de Saragossa a fi de formar part de la banda de música del cos, amb l'única condició de no faltar a l'assistència i obligacions de la capella de música catedralícia.⁵⁴⁰

El 8 de febrer de 1822 es casà a la catedral amb Francisca Martorell Comes, filla de Joan i de Francesca, cònjuges, natural de Palma i veïna de la parròquia de l'Almudaina.⁵⁴¹ Segons el padrons municipals de 1826, 1827 i 1829 el matrimoni establí el seu domicili a l'entresol de la casa número 4 de l'illa número 58, la qual pertanyia a la parròquia de l'Almudaina.⁵⁴² Posteriorment, el 1833, la família figura empadronada a la casa número 42 de l'illa número 202, que pertanyia a la parròquia de Santa Creu.⁵⁴³ Del matrimoni nasqueren, almenys, cinc fills: Anna, Francesca, Amàlia, Concepció i Eugeni.

El 13 de març de 1823, el capítol catedralici li concedí en propietat la plaça de corneta i xeremia, la plaça de ministril que pagaven per meitat el capítol de la catedral i l'ajuntament.⁵⁴⁴ Suposem que el que produïa la plaça de ministril no era suficient per a mantenir la seva família perquè tan sols una any més tard, el 4 d'agost de 1824, Estrader presentà al capítol un escrit mitjançant el qual, apel·lant als serveis que havien realitzat els seu pare i el seu avi i havent-se de fer càrrec de la seva mare i de dues germanes

---

⁵³⁹ AMP. Actes municipals, sig. AH-2134/1, ff. 225 v. i 228 r.-233 r.

⁵⁴⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 119 bis v.

⁵⁴¹ ACM. Llibre de matrimonis de la Catedral de Mallorca, sig. 13877, f. 242 r.

⁵⁴² AMP. Fons Pons, lligall 299/IV, 286, 60 i 300/I, s.f.

⁵⁴³ AMP. Fons Pons, lligall 300/VII, s.f.

⁵⁴⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, f. 72 r. A l'acta figura el nom de Joan Estrader, però, suposem que es tracta d'un error perquè Joan Estrader ja gaudia en propietat d'aquesta plaça.

solteres, demanava algun favor.⁵⁴⁵ El 15 de setembre d'aquell any el capítol catedralici li adjudicà un quart de part de les porcions que havien quedat vacants per la mort de Francesc Quetglas i Pere Joan Lliteras.⁵⁴⁶

Ens consta la seva contractació per a l'orquestra del teatre en les temporades realitzades entre els anys 1824 i 1827, en qualitat de primer clarinet, junt amb Bartomeu Ferragut Font.⁵⁴⁷

Antoni Estrader Bestard morí el 18 d'octubre de 1839 a les dotze del migdia de malaltia crònica. Aleshores era veí de la parròquia de sant Jaume.⁵⁴⁸ La plaça de corneta i xeremia que ocupava en els ministrils fou adjudicada pel capítol de la catedral al seu fill Eugeni Estrader Martorell.⁵⁴⁹

FERRAGUT BORDOY, PERE JOAN (Felanitx, 1779-Palma, 1853)

Pere Joan Ferragut Bordoy nasqué el 10 d'abril de 1779 a Felanitx. Era fill de Bartomeu Ferragut Pizà i de Joana Maria Bordoy Estrany, naturals i veïns de Felanitx. Els seus avis paterns eren Pere Joan Ferragut i Magdalena Pizà i els materns Antoni Bordoy i Margarida Estrany. Fou batejat el mateix dia del seu naixement a la parròquia de Felanitx i foren els seus padrins Antoni Ferragut i Joana Estrany.⁵⁵⁰

No sabem amb certesa els inicis musicals de Pere Joan Ferragut, però, és molt probable que fos instruït en l'art musical pel seu oncle, del mateix nom, músic de la capella de música de la catedral i ministril que serví la plaça de sacabutx durant més de cinquanta anys.

Precisament, la coincidència dels dos músics amb el mateix nom i cognom dificulta la tasca d'identificar les dades personals a la documentació. Les úniques dades que podem confirmar són la concessió d'un quart de part en les músiques de fora de la catedral, el 20 de desembre de 1799, i la futura vacant de la plaça de ministril de

---

⁵⁴⁵ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 192.

⁵⁴⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, f. 147 v.

⁵⁴⁷ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵⁴⁸ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1984, Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 13 r.

⁵⁴⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1678, f. 330 r.

⁵⁵⁰ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de Felanitx, sig. I/26-B/28, f. 13 r.

sacabutx, és a dir, de substitut, per recomanació del seu propi oncle, el 2 de setembre de 1801.⁵⁵¹

El 29 de març de 1803, Pere Joan Ferragut, veí de la parròquia de santa Eulàlia, de vint-i-tres anys d'edat i músic de professió, es casà a la parròquia de sant Miquel de Palma amb Maria Josepa Font, de dinou anys d'edat, filla de Miquel Font, difunt, i Margarida Barceló, natural i veïna de sant Miquel, d'acord amb les lletres expedides amb data del 26 del mateix mes i any.⁵⁵² Pel que fa al domicili familiar, segons el padró municipal de 1813, la família vivia a la casa número 31 de l'illa número 106, la qual pertanyia a la parròquia de sant Miquel. Dos anys més tard, en 1815, el domicili familiar es trobava a la casa número 47 de l'illa 105, de la mateixa parròquia. En la dècada dels anys vint, ens consta que el matrimoni i els seus sis fills –Bartomeu, Miquel, Joana Maria, Margarida, Pere Joan i Josep– vivien al tercer pis de la casa número 37 de l'illa número 134. L'any 1833, consta que la família s'havia traslladat a la casa número 25 de l'illa 104, pertanyent al quarter de la Mercè, a la mateixa parròquia de sant Miquel.⁵⁵³

En el mes de març de 1805, junt amb un grup de músics de la capella presentà un memorial al capítol en el qual exposaven que el que guanyaven en la catedral no era suficient per a la seva manutenció, atesa la carestia de queviures que es patia, i per això demanaven una almoïna per a posar remei a aquella situació. A la darrerria del mes de juny d'aquell mateix any, comunicà al capítol que el sacabutx que tocava, el qual tenia més de dos-cents anys, s'havia trencat. Després d'esbrinar l'assumpte, el capítol acordà costejar l'import d'un nou instrument. El 20 de desembre d'aquell mateix any, el capítol li adjudicà un quart de part en les músiques de dins la catedral.⁵⁵⁴ Set anys més tard, el 16 de desembre de 1812, li n'adjudicà dos més.⁵⁵⁵

Consta que Pere Joan Ferragut formava part de la secció de música del Regiment de Milícies de Mallorca, posteriorment convertir en Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca.⁵⁵⁶

---

⁵⁵¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 104 r.-104 v. i 287 v.

⁵⁵² AMD. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-M/7, ff. 21 v.-22 r.

⁵⁵³ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 543/I, 689/III, 60, 300/I i 463/I, s.f.

⁵⁵⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1671, ff. 67 r.-67 v., 77 v., 79 r.-79 v. i 166 v., actes del 28 de març, 26 de juny, 17 de juliol i 20 de desembre de 1805.

⁵⁵⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, f. 361 r.

⁵⁵⁶ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

Després de la mort del seu oncle, ocorreguda en 1814, el capítol li concedí de manera definitiva la plaça de ministril de sacabutx, amb tot el seu salari i emoluments.⁵⁵⁷

A la primeria del mes de juny de 1815, Ferragut envià una instància al capítol en la qual exposava que feia vint-i-tres anys la plaça de baixó, instrument únic i tan necessari per a les funcions de la catedral.⁵⁵⁸ D'aquests n'havia estat dotze amb tan sols la percepció i emoluments que voluntàriament li donava el mestre de capella, vuit amb un quart de part i en aquell moment es trobava amb la possessió de tres quarts de part. Per això, tenint en compte que n'hi havia de vacants, demanava el quart que li faltava per a tenir part sencera en les músiques de dins la catedral.⁵⁵⁹ El capítol li concedí aquell quart de part en la sessió celebrada el 16 de juny d'aquell mateix any.⁵⁶⁰ Com el capítol, a l'hora de concedir-li'l no sabia ben bé d'on podria obtenir-lo i deixava a l'arbitri del mestre de capella d'on havia de pagar, el 10 de gener de 1818, li adjudicà un quart de la part que havia deixat vacant el difunt Pere Lluç Albertí.⁵⁶¹

Respecte als instruments que tocava en la capella, en el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Pere Joan Ferragut figura com a baixó o fagot de la capella de música i, endemés, s'especifica que podia tocar el trombó o sacabutx.⁵⁶²

En les temporades d'òpera realitzades a la Casa de les Comèdies de Palma entre els anys 1825 i 1827, Pere Joan Ferragut ocupà el lloc de fagot, junt amb Joan Otero.⁵⁶³

Pere Joan Ferragut morí d'asma a Palma el 6 de maig de 1853, als setanta-quatre anys d'edat. Era veí de la parròquia de santa Eulàlia.⁵⁶⁴

---

⁵⁵⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 52 bis r., acta del 16 de novembre de 1814.

⁵⁵⁸ Ja hem vist, quan hem parlat dels ministrils en aquest treball, que malgrat tenir la titularitat d'una de les places, els músics solien tocar altres instruments.

⁵⁵⁹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 53.

⁵⁶⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 101 r.

⁵⁶¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 48 r.

⁵⁶² ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁵⁶³ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵⁶⁴ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/25, f. 45 r. i AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1980/1, Llibre d'enterraments. Parròquia de santa Eulàlia, f. 169 v.

FERRAGUT FONT, BARTOMEU (Palma, 1805-1890)

Bartomeu Ferragut Font nasqué a Palma el 8 de maig de 1805. Era fill de Pere Joan Ferragut Bordoy, músic de la capella de música de la catedral i ministril, i de Maria Josepa Font. Malgrat que la família vivia a la parròquia de santa Eulàlia, fou batejat l'endemà del seu naixement a la catedral. El seu nom complet fou Bartomeu Marià Antoni Josep Francesc Baltasar i foren els seus padrins Pere Joan Ferragut i Margarida Barceló. Els seus avis paterns eren Bartomeu Ferragut i Joana Maria Bordoy i els materns Miquel Font i Margarida Barceló.⁵⁶⁵

No hi ha dubte que la instrucció musical la rebé del seu pare i posteriorment ingressà a la capella de música de la catedral, ja que no ens consta la concessió de cap almoina per part del capítol catedralici per haver exercit de minyó de cor.

Entre el 1824 i el 1827, formà part de l'orquestra del teatre junt amb el seu pare, en les temporades d'òpera que s'hi realitzaren, en la qual tocava la part de clarinet.⁵⁶⁶

En el mes de gener de 1829 presentà un memorial al capítol en el qual demanava la part que havia deixat vacant en la capella de música el prevere Miquel Cardell. Després d'estudiar totes les sol·licituds presentades, el capítol acordà adjudicar-li una quarta part de la vacant.⁵⁶⁷

Pocs mesos més tard, el 31 de maig de 1829, Bartomeu Ferragut es casà amb Catalina Bordoy, filla de Bartomeu i de Margarida Ballester. Tots dos eren veïns de la parròquia de santa Eulàlia, on es casaren.⁵⁶⁸ Segons els padrons municipals, el matrimoni fixà el seu domicili a la casa número 9 de l'illa número 60, situada al quarter de santa Clara.⁵⁶⁹

El 9 de juny de 1830, el capítol li adjudicà un altre quart de part en les músiques de dins la catedral de la part que hi havia deixat vacant Joan Garau, difunt.⁵⁷⁰ El 14 de juny de 1831, presentà una instància al capítol, en la qual exposava que, endemés de tocar el clarinet en la capella, havia suplert les diverses malalties que havia patit el seu

---

⁵⁶⁵ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13848, f. 17 r.

⁵⁶⁶ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵⁶⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, ff. 49 r. i 49 v., actes del 21 i 28 de gener de 1829.

⁵⁶⁸ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/22, f. 107 r. Com a testimoni de l'enllaç figura Pere Joan Lluís Gazaniol.

⁵⁶⁹ AMP. Fons Pons, lligall 436/I i 463/I, s.f.

⁵⁷⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, f. 142 v.

pare, en la plaça de sacabutx. Per aquestes circumstàncies i el fet que fossin deu a casa i viure amb el curt producte de la música feien que demanés la mitja part que li faltava per a tenir la part sencera en les músiques de dins la catedral.⁵⁷¹ No tenim cap constància que el capítol li la concedís.

Molts anys més tard, el 10 de maig de 1853, després de la mort del seu pare, ell i el seu germà Pere Joan, també músic, en la qual exposaven que per aquell desgràcia familiar quedaven la seva mare i dues germanes solteres a la més extrema misèria, ja que els únics ingressos que tenien per a subsistir eren els emoluments que produïa la plaça de sacabutx i la part que obtenia en la capella de música. Desitjosos de contribuir al just alleujament i remei de la seva família, Bartomeu es prestava a acomplir en propietat la plaça de sacabutx que ja regentava interinament i el seu germà a ocupar la plaça en la capella de música, tot, amb la intenció de cedir els emoluments a la seva mare. Com en resolució del mes de gener de 1850, el capítol ja s'havia desentès de l'adjudicació de les parts de música dins de la catedral i havia cedit aquella gestió al mestre de capella, sembla que el capítol no prengué cap resolució.⁵⁷²

Bartomeu Ferragut Font morí a Palma el 4 de setembre de 1890, als vuitanta-cinc anys d'edat d'una afecció orgànica del cor. Era viudo de Catalina Bordoy i veí de la parròquia de sant Miquel.⁵⁷³

FRONTERA LASERRA, FRANCESC (Palma, 1807-1891)

Francesc Frontera Laserra nasqué a Palma el 22 de setembre de 1807. Era el segon fill del matrimoni format per Josep Frontera Ramis, comerciant, i Miquela Laserra Salvà i com el seu germà major Nicolau fou batejat a la catedral.⁵⁷⁴ El seu pare morí als pocs dies d'haver nascut ell i la seva mare es tornà a casar tres anys més tard amb Andreu Pavia Crespí, àlies Valldemossa, de qui Francesc adoptà el malnom per a indicar la seva relació familiar. Per aquesta raó en l'àmbit musical i social se'l coneixia com Francesc Frontera de Valldemossa.

---

⁵⁷¹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc núm. 14.

⁵⁷² *Ibidem*, doc. núm. 125.

⁵⁷³ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-D/16, ff. 153 v.-154 r. Cal anotar que a la partida de defunció es confon el seu segon cognom i es canvia per Pons.

⁵⁷⁴ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13848, f. 112 v.

Fou el seu padrastre el que l'inicià en el món de la música, continuant les classes musicals amb Joan Capó, i estudià violí sota la direcció de Pere Joan Lluís Gazaniol, tots dos músics i companys d'Andreu Pavia a la capella de música de la catedral. Entre els anys 1815 i 1817 la família es traslladà a Barcelona, ja que el seu padrastre havia estat contractat com a músic de la companyia còmica espanyola que actuava al Teatre de la Santa Creu d'aquella ciutat. Allí, tant el seu padrastre com ell, mantingueren contacte directe amb l'espectacle operístic i amb els cantants italians que hi actuaven. De retorn a Palma, continuà els estudis musicals sota les ordres dels dos mencionats professors i començà els estudis de piano i harmonia.⁵⁷⁵

Una vegada iniciades les temporades estables d'òpera al teatre de Palma, les quals tingueren com a primer empresari el seu padrastre, Francesc Frontera hi estigué relacionat: en la temporada de 1824-1825 signà el contracte amb la resta de músics que havien de formar l'orquestra, encara que ocupà el càrrec de *suggeritore* –apuntador– i en la temporada següent, 1825-18256, fou contractat en qualitat de primer violí, però, a proposta dels cantants continuà acomplint en lloc que havia ocupat en la temporada anterior. En la temporada de 1826-1827 ocupà l'encàrrec de mestre al clavecí, en substitució de Joaquim Sancho.⁵⁷⁶ La prematura mort del seu padrastre, ocorreguda el 8 de juliol de 1826 l'apartà momentàniament del teatre.

Una vegada passat aquell estiu, el jove Francesc tingué que tornar a treballar al teatre, ja que s'havia de fer càrrec de la seva mare, una germana i el seu germà boig.⁵⁷⁷ Així és que, durant la segona part de la temporada, continuà de mestre al clavecí en la companyia italiana. Càrrec que també ocupà en la temporada de 1827-1828.⁵⁷⁸

Experiència acumulada en aquests anys li permeteren continuar l'activitat durant els períodes d'inactivitat operística. Consta que durant l'hivern de 1829-1830 Francesc Frontera participà en les tertúlies filharmòniques que se solien organitzar a la casa del tesorero de la província, Francisco Javier de Gorostiza. Ell fou qui preparà els intèrprets, tots procedents de les famílies més benestants de la ciutat per a cantar en versió de

---

⁵⁷⁵ SALDONI, Baltasar: *Diccionario biográfico-bibliográfico de efemérides de músicos españoles*. Vol. III. Madrid: Imprenta de D. Antonio Pérez Dubrull, 1880, p. 206. En aquesta biografia Saldoni extracta la biografia publicada a la revista setmanal madrilenya *Escenas contemporàneas*, en la seva edició del 30 d'abril de 1859, elaborada pel secretari de la redacció J. Sánchez, i que aquí també seguirem.

⁵⁷⁶ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁵⁷⁷ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, p. 206.

⁵⁷⁸ *Diario Balear*, 22 d'abril de 1827.

concert, tota la partitura de *Semiramide*, de Rossini. També foren composicions seves el cor i la cançó que es cantaren en la mateixa tertúlia en celebritat de l'agust enllaç dels reis.⁵⁷⁹ A fi d'atendre a la subsistència de la seva família, Valldemossa també ocupava el seu temps en donar lliçons de solfeig, cant i piano.⁵⁸⁰

En la temporada de 1830-1831 compartí la direcció de l'orquestra amb Joaquim Sancho⁵⁸¹ i en la de 1833-1834 ocupà el càrrec de primer violí i director de l'orquestra.⁵⁸² Finalment, en la temporada de 1834-1835 figurava com a mestre al piano i director de l'orquestra, *a perfetta vicenda*, amb Joaquim Sancho.⁵⁸³

Pel que fa a les composicions d'aquest període sabem que durant els festejos de la jura de la princesa Isabel com a hereva al tron d'Espanya, celebrats a Palma els dies 24, 25 i 26 de juliol de 1833, la banda de música del Regiment d'Infanteria de Sòria interpretà una sonata marcial seva que fou molt aplaudida pel públic.⁵⁸⁴ El 24 de juliol de 1834 se celebraren els dies de la reina governadora. Aquell dia, en la funció del teatre es cantà un himne al·lusiú a les circumstàncies del dia, la música del qual era de Frontera de Valldemossa, “joven de no común talento, excitó el entusiasmo de los concurrentes, que no pudieron menos que prorumpir en animados vivas”.⁵⁸⁵ El nomenament d'Antonio Laviña com a intendent a la darrerria d'aquell mateix any fou celebrat per la ciutadania amb una serenata realitzada l'1 de desembre. Després de diverses peces d'òpera, l'acte es rematà amb uns versos al·lusius al personatge homenatjat musicats per Frontera i cantats per ell mateix, afeccionats, el tenor i buf de la companyia italiana i pels coristes del teatre.⁵⁸⁶

En aquella època, segons el padró municipal de 1833, la família –la mare vídua i els tres germans– vivia a l'illa número 183, la qual pertanyia a la parròquia de sant Jaume.⁵⁸⁷

A la primeria de 1836 es traslladà a París amb la intenció de perfeccionar els seus coneixements musicals. És a partir d'aquí quan ens resulta obligat seguir la

---

⁵⁷⁹ *Diario Balear*, 21 de febrer de 1830, i LLABRES, Juan: *op. cit.*, Vol. I, pp. 351-352.

⁵⁸⁰ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, p. 206.

⁵⁸¹ *Diario Balear*, 13 de setembre de 1830.

⁵⁸² *Diario Balear*, 10 de setembre de 1833.

⁵⁸³ *Diario Balear*, 25 de març de 1834.

⁵⁸⁴ *Diario Balear*, 30 i 31 de juliol i 1, 2 i 3 d'agost de 1833.

⁵⁸⁵ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. I, pp. 520-521.

⁵⁸⁶ *Ibidem*, pp. 528-529.

⁵⁸⁷ AMP. Fons Pons, lligall 276/II, s.f.

bibliografia publicada a la revista *Escenas contemporáneas*, utilitzada per Saldoni, el qual diu:

Allí estudió la composición con M. Hipólito Colet, profesor de aquel Conservatorio, al cual fué recomendado por el célebre Rossini, y después con M. Elwari.

En esta misma época empezó a dedicarse muy particularmente al estudio del canto, y fueron tan rápidos sus progresos, que mereció por su excelente voz de bajo, por su agilidad y por la afinación y brillantez de su canto, los mayores elogios,⁵⁸⁸ como puede verse por lo que dice El Correo Nacional de Madrid del 31 de Diciembre de 1839, tomado de un periódico de París: “hemos sido testigos de que, sorprendido el célebre Paganini de la facilidad de vocalización y del sentimiento musical de este cantante, le había instado vivamente para que abrazase la carrera teatral, pronosticándole desde luego grandes triunfos”.

Con el fin de proporcionarse una existencia decorosa, empezó a dar lecciones de canto, y en menos de un año, ayudado de los consejos y protección de los célebres artistas Bordogny y Carrafa, logró formarse una clientela de discípulos, que apenas le dejaban tiempo alguno disponible.

Sin embargo, en los poquísimos instantes que sus numerosas ocupaciones le dejaban libres, escribió algunas piezas de canto, que se publicaron en París.

La Gaceta Musical de París (21 de Noviembre de 1839) hace grandes elogios del Sr. Valldemosa como cantante y como compositor.

L'article al qual fa referència Saldoni, fou reproduït pel *Diario Constitucional de Palma* i deia el següent:

En la Gaceta Musical, núm. 61, periódico que su publica en París, se lee el artículo siguiente:

Entre la multitud de maestros de canto de que París abunda, es necesario distinguir al Sr. Valldemosa, joven español, compositor ameno, que sobresale en el acompañamiento. A la vista tenemos muchas composiciones de este joven compatriota de García y de Gomis, entre las cuales merecen notarse un himno a la libertad, un canon a cuatro voces, un bolero, y una escena de soprano dedicada a la Condesa de Merlin. En cada una de estas piezas, tan diferentes de carácter y estilo, se encuentran bellezas de melodía y armonía que hacen concebir del Sr. Valldemosa las mas justas esperanzas.

Maravillámonos de que poseyendo una voz de bajo cantante nada común y de una grande flexibilidad, no haya tratado de ensayar sus fuerzas en la ópera italiana.⁵⁸⁹

D'altra banda, respecta a la seva estada a París, cal recordar que Francesc Frontera ja coneixia Marco Bordogni, el seu protector, ja que havia coincidit amb el seu

---

⁵⁸⁸ Sobre la veu de Frontera de Valldemossa, a la biografia publicada a la revista s'especificava que “en la actualitat el Sr. Valldemosa está tan en completa posesión de sus medios vocales, que no hace mucho le hemos oído ejecutar con la mayor pureza y corrección toda clase de dificultades, como escalas diatónicas, cromáticas, trinos, arpeggios, etc., y con la misma facilidad que pudiera hacerlo la mejor *prima donna*.

⁵⁸⁹ *Diario Constitucional de Palma*, 16 de desembre de 1839.

padrastrastre al Teatre de la Santa Creu de Barcelona, en les temporades de 1815 i 1816 en què Andreu Pavia fou contractat com a músic i mestre al clavecí.

A la capital francesa conegué les grans figures de l'època: Liszt, Marliani, Saint Beuve, Malibran, Balzach, Chopin, Musset i Landeau, entre d'altres.⁵⁹⁰

L'any 1841 el general Baldomero Espartero, Duc de la Victòria, essent Regent d'Espanya durant la minoria d'edat de la reina Isabel II, que precisament a Palma havia conegut a Frontera de Valldemossa en les tertúlies organitzades pel tresorer Gorostiza, el cridà a la Cort.⁵⁹¹ Fou nomenat mestre de S.M. la reina Isabel II i de la seva germana, la infanta Luisa Fernanda, prenent possessió del càrrec per la Reial Ordre del 7 de juliol del mencionat any. També fou nomenat professor de cant del Real Conservatorio de Música y Declamación i vocal de la junta facultativa. A partir d'aquell moment la seva relació amb la reialesa fou molt estreta, tant per la seva tasca pedagògica com pel seu ofici, en anys posteriors, com a director dels Reials Concerts, Cambra i Teatre particular de Sa Majestat.⁵⁹²

Poc temps després de la seva arribada a Madrid fou nomenat professor de cant del *Real Conservatorio de Música y de Declamación*, i vocal de la seva junta facultativa, a proposta de la mateixa. A la darrerria de 1841 vingué a Madrid el cèlebre Rubini, aleshores la junta del *Liceo* cridà a Francesc Frontera perquè dirigís les funcions que l'eminent artista havia de donar en aquell establiment.⁵⁹³ En aquella ocasió féu conèixer el vertader mode d'acompanyar l'orquestra amb unió i perfecte color del qual no es tenia encara idea a Madrid. Molts foren testimonis d'aquelles funcions en les quals s'executaren *La sonambula* i *Lucia*, assajades i dirigides per Valldemossa amb l'unànim aplaudiment del públic i de la premsa d'aquella època, que tributà la deguda justícia al seu talent com a director.⁵⁹⁴

---

⁵⁹⁰ POU, Juan: *op. cit.*, vol VIII (1891-1895). Palma: Societat Arqueològica Lul·liana, 1992, p. 80.

⁵⁹¹ *Ibidem*.

⁵⁹² NAVARRO, Sara: "Entorno político-musical de la infancia de Isabel II y la Infanta Luisa Fernanda de Borbón: Villancicos reales de Pedro Albéniz (1795-1855) y Francisco Frontera de Valldemosa (1807-1891)", en *La Natividad: arte, religiosidad i tradiciones populares*, coord. Francisco Javier Campos. San Lorenzo del Escorial: Instituto Escorialense de Investigaciones Históricas y Artísticas, 2009, p. 644. [En línia] [Ref. del 22 de març de 2015] Disponible en web: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3041007>.

⁵⁹³ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, p. 207.

⁵⁹⁴ *Escenas contemporáneas*, 30 d'abril de 1859.

L'any 1845 publicà a Madrid la traducció del *Manual de armonía, de acompañamiento de bajo numerado, de reducción de la partitura de piano y de la transposición musical, conteniendo además reglas para llegar a escribir el bajo o acompañamiento de piano a toda especie de melodía*, de M. A. Elwart (Madrid, Suarez, 1845).⁵⁹⁵

El 8 de setembre de 1846 la reina nomenà a Frontera de Valldemossa director dels Reials Concerts i posteriorment, quan es va crear la Reial Cambra, fou nomenat director d'ella i del teatre particular de la reina. A partir d'aquell moment Frontera donà contínuament proves de la seva intel·ligència i encert com a director d'orquestra, ja en els concerts de la Reial Cambra, ja al teatre particular de la reina, així com en els concerts clàssics del *Real Conservatorio de Música y de Declamación*.⁵⁹⁶

El *Diario Constitucional de Palma*, en la seva edició del 14 de juny de 1847 anunciava que la reina havia tingut a bé agrair amb el càrrec de subsecretaris amb exercici de decrets als seus mestres de música, els senyors Valldemossa, Lidón i Albéniz, així com també al seu mestre de pintura el senyor López.⁵⁹⁷

L'any 1860, Frontera de Valldemossa i la seva esposa Francisca Gorostiza formaren part del seguici que acompanyà la reina Isabel II en la seva visita a Mallorca.⁵⁹⁸

Como profesor de canto del Real Conservatorio, el mérito del Sr. Valldemosa no es menos digno de elogio, pues una gran parte de los artistas que hoy figuran en la Zarzuela son discípulos suyos. Entre las mujeres figuran la señorita Santa Fé, que debutó en la Habana y produjo gran efecto. Las señoritas Aparicio, Istúriz, Mora, y Juana López, que obtuvo el segundo premio en los concursos de 1857.

Entre los hombres se cuentan el Sr. Oliveres, primer tenor de la real capilla, el Sr. Obregón y el Sr. Cortabitarte, que obtuvo el primer premio de canto del año 1856.

*El teatro italiano cuenta también entre sus cantantes predilectos a la señora doña Amalia Anglés Fortuny, ue debutó en Italia a poco de su llegada con grade éxito, y mereciendo los elogios de la prensa de aquel país.*⁵⁹⁹

---

⁵⁹⁵ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. III, p. 209.

⁵⁹⁶ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, p. 208.

⁵⁹⁷ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. II, p. 266.

⁵⁹⁸ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. III, pp. 993 i 1030.

⁵⁹⁹ *Ibíd.*, p. 208.

Tota l'aristocràcia madrilenya volia tenir de mestre a Francesc Frontera. Eugenia de Montijo, la que seria l'emperadriu de França en contreure matrimoni amb l'emperador Napoleó III, amb la seva germana Francisca, després Duquessa d'Alba, rebé lliçons de Valldemossa. Una altre deixeble d'ell fou Pedro d'Alcántara Téllez-Girón, Duc d'Ossuna..

Durant els vint-i-set anys que romangué a la Cort donà classes a la reina Isabel II, a la Infanta Lluïsa Fernanda i al príncep Alfons, futur Alfons XII.⁶⁰⁰

En 1859 era comanador de les Ordres de Carles III i d'Isabel la Catòlica, i secretari honorari de la reina.⁶⁰¹ En el mes de juliol de 1863 fou nomenat membre de l'Institut de França (Academia de Bellas Artes) i en juny de 1868 li fou concedida la gran creu d'Isabel la Catòlica.⁶⁰²

Destronada la reina Isabel II, Frontera de Valldemossa retornà a Mallorca. En 1871, després de prop de vint-i-sis anys de servei, fou jubilat com a mestre de cant de la reina Isabel II i en restaurar-se la monarquia, el rei Alfons XII es designà *Bayle del Real Patromonio Balear*.⁶⁰³

En març de 1879 es constituí a Palma l'*Asociación Musical*, essent els seus presidents honoraris els músics i compositors Francesc Frontera de Valldemossa i Joaquim Sancho. Al mes següent, fou nomenat corresponsal de la *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando*.⁶⁰⁴

Uns anys més tard, el 29 d'octubre de 1890, fou aprovat el reglament que havia de regir l'Escola de Música de Palma. Frontera de Valldemossa figurava en la junta directiva, junt amb el bisbe Jacint Maria Cervera, en qualitat de president honorari.⁶⁰⁵

Francesc Frontera Laserra morí al Palau de l'Almudaina de Palma el 7 d'octubre de 1891.⁶⁰⁶ Tres dies més tard, se celebrà un *Via Crucis* al cementiri de Palma en

---

⁶⁰⁰ POU, Juan: *op. cit.*, vol. VIII, p. 81.

⁶⁰¹ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, pp. 208-209.

⁶⁰² LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol IV, pp. 139 i 543.

⁶⁰³ LLABRÉS, Juan: *op.cit.*, vol. V, p. 63, i POU, Juan: *op. cit.*, vol. VIII, p. 81.

⁶⁰⁴ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, pp. 542 i 548.

⁶⁰⁵ POU, Juan: *op. cit.*, vol. VI, p. 436.

⁶⁰⁶ ACM. Llibre de defuncions de la Catedral de Mallorca, sig. 13891, f. 155 v.

sufragi del mestre i el 7 de novembre es cantà, per exprés desig de Frontera, la gran missa de Mozart, a tota orquestra, al temple del Socors de Palma.⁶⁰⁷

Com a compositor merescué els elogis, no tan sols de la premsa i dels reputats mestres espanyols Carnicer, Andreví, Obiols, Barbieri, Asís i Gil, entre d'altres, sinó de la premsa estrangera i dels eminents artistes Auber, Kastner, Elwart i d'altres. Fou autor d'un bon grapat de composicions, totes elles d'indisputable mèrit. En el seu catàleg de composicions figuren les obres següents:⁶⁰⁸

- *Se mai del tuo venir*. Ària per a soprano.
- *Passar quei dolci instante*. Ària amb variacions, dedicada a la comtessa Merlin (1855).
- *Se lontan ben mio tu sei*. Canon a quatre veus per a tiple, contralt, tenor i baix (18 ???).
- *Il lamento*. Melodia dedicada a Paulina Viardot (1855).
- *Non so frenare il pianto*. Melodia escrita sobre uns acords donats.
- *Barcarolas veneciana y española* (1846).
- *La Scusa*. Arieta per a mig tiple o tenor (1848).
- *Canción para tiple, contralto, tenor y bajo* (1849).
- *Nuevo método para leer y transportar*, publicat a París.
- *Marcha con canto nacional*, publicada a París.
- *Himno a la Reina madre* (1843).
- *Canción española improvisada*, els versos de la qual composà S.A.R. la Infanta Lluïsa Fernanda, dedicats a la reina Isabel.
- *Villancico "Las zagalas y pastores reunidos en tropel"* (1841), del qual també es va fer una versió impresa (1856).
- *Villancico "Ya la lóbrega noche se convierte en día"* (1843).⁶⁰⁹
- *El voto de España*. Cantata per a tiple, contralt, tenor i baix amb cors i acompanyament d'orquestra, lletra del poeta italià Temistocle Solera i versió castellana de Pedro de Madrazo, amb motiu del naixement de la Princesa Maria Isabel (1852).
- *Bolero a dos voces* (1856).
- *Recitado y ária* (1856).
- *El Iris de España*. Cantata a quatre veus i cor al naixement del Príncep d'Astúries (1857).
- *A escuchar el feliz juramento*. Himne executat al *Liceo artístico y literario*, de Madrid, amb motiu de l'arribada de S. M. la Reina mare.
- *La Aurora*, polca-masurca, dedicada a S.M. el Rei (1858).

L'any 1858, Frontera de Valldemosa escrigué *Equinotación o nuevo sistema musical de llaves* Obra aprovada per *Real Conservatorio de Música* de Madrid i per les

---

⁶⁰⁷ POU, Juan: *op. cit.*, vol. VIII, pp. 82 i 87.

⁶⁰⁸ Per a la confecció d'aquest catàleg hem utilitzat la informació que ens ha proporcionat la revista *Escenas contemporàneas*, el treball de Juan Llabrés, citat en nombroses ocasions, el catàleg de la Biblioteca Nacional i el treball de Sara Navarro, també citat en aquesta biografia.

⁶⁰⁹ Cal anotar que a la biografia publicada per *Escenas contemporàneas* es fa referència a la composició de quatre *villancicos*.

primeres figures musicals espanyoles del moment, elogiada per la premsa italiana, espanyola i francesa i aprovada pel Conservatori imperial de música de París, amb carta especial d' Auber, director del centre.

FUSTER AGUILÓ, JOSEP (Palma, c. 1797-1839)

Josep Fuster Aguiló, àlies Pollença, degué néixer l'any 1797. Era fill de Josep Fuster i Francesca Aguiló. L'11 de desembre de 1818 s'expediren les lletres amb l'aprovació per al seu matrimoni amb Ignàsia Fuster Pomar, filla de Gabriel i de Maria, cònjuges, natural de Palma i veïna de la parròquia de santa Eulàlia,⁶¹⁰ el qual se celebrà el 21 d'aquell mateix mes i any.⁶¹¹

Argenter de professió, no tenim constància que Josep Fuster formés part de la capella de música de la catedral. També ignorem d'on rebé la seva formació musical. Malgrat això, sabem que fou contractat com a violinista en l'orquestra que participà en les temporades d'òpera que es realitzaren a la Casa de les Comèdies de Palma entre els anys 1824 i 1827.⁶¹²

Segons informació proporcionada pel col·legi d'argenters a l'Ajuntament de Palma, en la dècada dels anys trenta Fuster tenia el seu taller a la casa número 18 de l'illa número 63.⁶¹³

L'argenter Josep Fuster Aguiló, àlies Pollença, morí el 6 de febrer de 1839 de pulmonia, als quaranta-dos anys d'edat. Era veí de la parròquia de santa Eulàlia.⁶¹⁴

GAZANIOL VANRELL, PERE JOAN LLUÍS (Palma, 1777-1852)

Pere Joan Lluís Gazaniol Vanrell nasqué a Palma el 23 de febrer de 1777 i fou batejat l'endemà a la parròquia de sant Nicolau. Era fill de Lluís Gazaniol, comerciant, natural de la ciutat de Castres, situada al departament de Tarn, al Midi-Pyrénées francès, i de Maria Anna Vanrell, natural de Palma. El seu nom complet era Pere Joan Miquel Ramon Bru Macià Jeroni Bonaventura Francesc Lluís. Els seus avis paterns eren Joan

---

⁶¹⁰ ADM. *Libro de concesos* (1816-1820), ff. 137 v.-138 r.

⁶¹¹ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/20, f. 118 r.

⁶¹² AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶¹³ AMP. Fons Pons, lligall 214/I, 214/III i 214/IV, s.f.

⁶¹⁴ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1979. Llibre d'enterraments. Parròquia de santa Eulàlia, f. 120 v.

Gazaniol i Marta Picens i els materns Miquel Vanrell i Joana Anna Mora. Foren els seus padrins Maties Vanrell i Micaela Cocoví.⁶¹⁵

Rebé la primera formació musical amb el violí d'Antoni Busquets, primer violí de la capella de música Reial de Santa Aina de Palma i músic del Regiment de Dragons del Rei. Consta que l'any 1792 entrà voluntàriament a formar part d'aquella capella de música, recentment restablerta pel regent i capità general Bernat de Tortosa a la Capella Reial de Santa Aina del Palau de l'Almudaina a petició d'un grup de músics expulsats de la capella de música de la catedral, sense percebre cap porció, a fi d'estar al costat del seu mestre.

Segons el propi Gazaniol, en ella estigué dos anys tocant el violi sense plaça o porció, fins que dia primer d'abril de 1794, amb l'aprovació del mestre de capella Pere Joan Lliteras, fou admès amb tres quarts de plaça i amb la promesa de donar-li la part sencera de la plaça, ja que les crescudes despeses de la capella impossibilitava en aquell moment la concessió de la part sencera. Amb la promesa incomplida, en el mes de maig de 1795, Gazaniol demanà a la capella la concessió de la part sencera i aquesta resolgué que havia d'estudiar amb Antoni Busquets, a fi de perfeccionar els seus coneixements musicals. Malgrat això, després de dos mesos encara no havia rebut el quart de part que li faltava per a cobrar el mateix que la resta de músics de la capella. Així, doncs, en aquella situació, el 21 de juliol d'aquell mateix any acudí al regent demanant que aquest exigís que el mestre de capella li pagués la part sencera. Com era habitual, el regent passà la sol·licitud al mestre de capella, el qual reuní la resta de músics per a tractar l'assumpte. L'informe emès pel mestre Pere Joan Lliteras, en nom de la capella, fou el següent:

Exmo. Sr.

Pedro Juan Lliteras Músico Director de la Capilla de V. E. Expone: Que en vista de la solicitud de Pedro Juan Gazaniol hizo juntar todos los músicos como es costumbre a fin de ver si contenía verdad lo que expone en su memorial que presentó a V. E. y si se allanaban o convenían a que se le diese la parte entera como lo pretende: sobre lo qual deve informar a V. E. que si bien es verdad que antes del Abril del año anterior asistia a algunas funciones de Musica, pero esto era para perficionarse y estar al lado de su maestro Antonio Busquets primer violín, pero no asistia con frecuencia como expone, ni menos se le ofreció la parte entera, por que en efecto no tiene solfa, sino que

---

⁶¹⁵ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-B/11, f. 36 r.

toca unicamente como aficionado, de modo que no puede tocar solo. Si ha hido a aprender desde algun tiempo en casa del citado Busquets, no se ha hecho todavia tan habil, y perito en el arte porque le faltan los principios de música, que sea aceedor a ganar tanto como el que enseña, y qualquiera otro de los musicos habiles que hay en la capilla, así para componer, como cantar y tocar diferentes instrumentos, quando el pretendiente solo se exercita en el violín, y aun al la do de uno, que sepa dirigirlo y contenerlo. El Director y Maestro estan muy propensos en patrocinarlo y favorecerlo siempre que sea del gusto de los demás músicos, como en efecto lo agraciaron con los tres quarterones, pero concederle la parte entera que son quatro quartones, sería hacer un agravio a los otros músicos, que saben hacer una función por difícil que sea, sin haberla ensayado, y sobre todo ha dicho Gazaniol no se le puede confiar un papel por si solo. Los otros músicos que al parecer insinua, son mas hábiles y han estudiado más la música, y saben cantar quando importa, y tocar a su tiempo. Y no tenia el pretendiente que cansar la atención de V. E. sobre este particular, quando nadie se ha quejado y solo el lo ha hecho, quando tiene la proporción de ganar en bayles, saraos y musicas de noche en las que no gana los musicos cantores que han sostenido la capilla a pesar de toda contradicción y no ganan tanto como él. Esto es lo que manifiesta en ningun agravio que se hace a dicho Gazaniol, y lo que demuestra el menor motivo que tiene de recurrir a V.E., en via de cuyo informe espera la Capilla que será despreciada a lo menos por ahora su solicitud, que es quanto puede, y deve informar a V.E. el Director en nombre de la Capilla. Palma 23 de julio de 1795.

*Pedro Juan Lliteras [rúb.] Director
de la Capilla de V.Exa.*

Amb l'informe en la mà, l'endemà el capità general Marquès de Castellidosrius decretà que Gazaniol s'havia d'aplicar més a l'estudi perquè amb el pas del temps pogués aconseguir allò que pretenia.

L'any 1797 Gazaniol fou inclòs inicialment en el sorteig que havia de realitzar-se per a completar el batalló del Regiment Provincial i del qual fou exclòs gràcies a la certificació expedida pel secretari del capità general, ja que els músics assalariats de les capelles musicals estaven exclosos per reial pragmàtica.⁶¹⁶

A la primeria del mes de febrer de 1800 s'uniren les dues capelles musicals, la reial i la de la catedral, i d'aquesta manera Pere Joan Gazaniol i la resta dels seus companys passaren a dependre del capítol catedralici.⁶¹⁷ No consta a les actes capitulars que en els anys que hi formà part obtingués alguna porció de música. Ara bé, en el pla

---

⁶¹⁶ Tota la informació que fa referència a l'època en la que Gazaniol havia format part de la capella de música reial de Santa Aina ha estat extreta de documents que pertanyen a uns lligalls sense catalogar que es trobaven custodiats a la biblioteca del Castell de Sant Carles de Palma i dels quals desconexem la seva localització en l'actualitat.

⁶¹⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 114 v.-115 r.

de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Gazaniol figura com a segon violí de la capella de música.⁶¹⁸

Suposem que fou en aquesta època quan començà a donar classes i instruir en el violí a Francesc Frontera de Valldemossa, tal com apunta Saldoni al seu diccionari, en parlar del cèlebre músic: “Hallándose [Francesc Frontera] bastante adelantado en el solfeo, empezó el estudio del violín bajo la dirección del professor D. Luis Gazaniol”.⁶¹⁹

Consta que en les temporades d'òpera realitzades al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827 Gazaniol ocupava lloc de segon violí.⁶²⁰

Quant al domicili, segons els padrons municipals de 1813, 1818, 1826, 1827, 1829 i 1833, Pere Joan Gazaniol vivia en la casa número 67 de l'illa número 1, la qual pertanyia a la parròquia de l'Almudaina. Allí vivia amb una germana seva Marta Gazaniol.⁶²¹

Pere Joan Gazaniol morí solter l'11 de desembre de 1852 d'hidropesia i a l'edat de 75 anys.⁶²²

GONZÁLEZ, JULIÁN (Madrid)

Segons el padró municipal de 1826, Julián González, natural de Madrid i vint anys d'edat, vivia a la casa número 29 de l'illa número 132 de Palma, la qual pertanyia a la parròquia de sant Miquel.⁶²³ Cap dada hem pogut trobar sobre aquest músic, encara que pel tipus d'instrument que tocava no descartem la seva filiació al Regiment de Cavalleria de Pavia, 4rt de lleugers, que en l'abril de 1824 havia lliurat les armes per haver estat addicte a la Constitució.⁶²⁴ Tampoc descartem que estigués emparentat amb Manuel González, natural de Madrid i músic del mateix regiment, que el 13 d'octubre de 1823 batejà el seu fill Francisco a la parròquia de sant Jaume.⁶²⁵

---

⁶¹⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁶¹⁹ SALDONI, Baltasar: *op. cit.*, vol. III, p. 206.

⁶²⁰ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶²¹ AMP, Fon Pons lligalls 703/I, 651, 299/IV, 286, 60, 300/I, 436/I i 463/I, s.f.

⁶²² AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1984. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 183 r.

⁶²³ AMP. Fons Pons, lligall 689/III, s.f.

⁶²⁴ ESTEVE VAQUER, José Joaquín: *Història de les bandes de música de Mallorca*, vol. I, p. 115.

⁶²⁵ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Jaume, sig. I/47-B/23, f. 119 r.

Consta que tocà el clarí en l'orquestra del teatre de Palma en les funcions d'òpera que es realitzaren en la temporada 1825-1826.⁶²⁶

És molt probable que Julián González abandonés l'illa una vegada finalitzada aquella temporada d'òpera, junt amb la seva família o amb alguns dels seus companys del dissolt regiment.

JAUME RIGO, MIQUEL (Palma, 1763-1846)

Fill de Llorenç Jaume i Joana Maria Rigo, nasqué a Palma el 5 de novembre de 1763. Pertanyia a la parròquia de Santa Eulàlia i fou batejat a la catedral, essent els seus padrins Josep Rigo i Antonina Rigo.⁶²⁷ Era nebot del prevere Macià Jaume Fenollar, organista i beneficiat de la catedral, de qui probablement rebé la formació musical necessària per a ingressar a la capella de música de la catedral. A les actes capitulars no hi ha cap indicatiu de la seva formació sota les directrius del mestre de capella, ja que no hi figura cap petició d'almoïna una vegada realitzat el canvi de veu.

L'any 1782, Jaume presentà al capítol un memorial en el qual exposava que havia pres la decisió d'anar a Madrid, possiblement a estudiar amb els grans mestres de la cort, per la qual cosa demanava la llicència per un any i alguna almoïna per al viatge. El canonge protector de la música exposà que el motiu del viatge eren els pocs diners que guanyava, "siendo assi que era bastante habil". El capítol encarregà al canonge que s'entrevistés amb Jaume i intentés convèncer-lo perquè no marxés, oferint-li alguna recompensa.⁶²⁸ Finalment el capítol aconseguí que Miquel Jaume no marxés a Madrid⁶²⁹ i el 7 de setembre de 1784, el capítol li adjudicà un quart de part en les actuacions que la capella de música realitzava fora de la catedral.⁶³⁰

En el mes d'agost de 1785, Jaume tornà a demanar la llicència per a poder anar a Madrid a perfeccionar-se en la música. En aquesta ocasió el capítol li la concedí amb la condició de presentar-se a la capella a la seva tornada.⁶³¹ Després d'un any

---

⁶²⁶ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶²⁷ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13840, 5 de novembre de 1763, f. 216 v. Quatre anys abans, el matrimoni havia tingut un altre infant a qui havien batejat amb el mateix nom.

⁶²⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1663, f. 216 r., acta del 6 de setembre de 1782.

⁶²⁹ *Ibidem*, f. 220 r., acta del 11 de setembre de 1782.

⁶³⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1664, ff. 94 r.-94 v.

⁶³¹ *Ibidem*, actes del 3 i 31 d'agost de 1785, ff. 191 r. i 195 v.

perfeccionant-se a Madrid, Jaume tornà a la capella de la catedral, i en el mes de març de 1787 el capítol li tornà a adjudicar un altre quart de part en les músiques de fora.⁶³²

Com era habitual, malgrat tenir adjudicats dos quarts de part en les músiques de fora de la catedral, Miquel Jaume encara no pertanyia a la capella de música catedralícia i per aquest motiu en el mes d'agost presentà una instància al capítol en la qual exposava els desitjos que tenia de servir la catedral en la seva capella de música i per això s'oferia a tenir sempre al seu càrrec i instruir un minyó per a cantar o tocar un instrument. El 16 d'aquell mes, els canonges, per majoria l'admeté en qualitat de músic de la capella de música de la catedral amb la condició que havia ofert el músic i li adjudicà una part sencera en les músiques de fora.⁶³³

L'any 1794, tingué que tornar a marxar cap a Madrid a causa de la mort del seu germà Llorenç, establert a aquella ciutat. Durant la seva permanència a la cort, fou instat diverses vegades per Pedro de Silva, capellà major del convent de l'Encarnació, perquè romangués en aquell destí, oferint-li plaça a la capella del convent.

Aquell mateix any fou nomenat bisbe de la diòcesi mallorquina el prevere sollerí Bernat Nadal, que aleshores es trobava a la cort i amb qui havia iniciat una bona amistat Miquel Jaume. El bisbe el convencé perquè desistís i tornés a Mallorca, on podia comptar amb la seva protecció. A la seva arribada a Mallorca, Jaume recordà al bisbe el seu oferiment. Malgrat això, no aconseguí tornar a la capella de la catedral.⁶³⁴ No obstant això, com la capella de la catedral s'havia fraccionat,⁶³⁵ Jaume optà per unir-se al grup de músics que havia tornat a organitzar la Reial Capella de música de santa Aina. Entre els músics que integraven aquella capella musical es trobava Joan Carrió, amb qui compartiria l'encàrrec de músic de la companyia còmica del teatre l'any 1798. Com no es conserven els elencs de les companyies còmiques que actuaren als nostre coliseu entre els anys 1799 i 1801 no sabem si Miquel Jaume continuà ocupant l'encàrrec de músic, encara que el fet que l'ocupés en 1802 ens fa pensar en la continuïtat al capdavant dels músics al teatre.

---

⁶³² ACM. Actes capitulars, sig. 1665, f. 29 v, acta del 13 de març de 1787.

⁶³³ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, f. 228 r.

⁶³⁴ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 266, 31 d'agost de 1828.

⁶³⁵ Com hem exposat al primer volum d'aquest treball, un grup de músics s'havia separat de la capella catedralícia i s'havien instal·lat a la capella de santa Aina, al Palau de l'Almudaina, tornant a instaurar, sota la protecció del regent, la capella reial de música de Santa Aina

Sembla que Jaume tingué algunes diferències amb els músics que formaven aquell capella de música. Així ho inferim de l'escrit següent:

*Unase al expediente, y suspendase este en el estado en que se halla, poniendose a Miguel Jayme por aora en libertad, apercivido de que use en lo sucesivo de más atencion y respeto, procure trabajar con mas aplicación, y arregle enteramente su conducta, por que de lo contrario al menor defecto que cometa sera castigado con todo rigor y por lo respectivo al permiso que solicitó dicho Miguel para separarse de la Capilla Real presentando el permiso o consentimiento de los demás musicos de la referida capilla, con quienes tenia contrato se dará la providencia correspondiente.*⁶³⁶

L'any 1800 es tornaren a unir les dues capelles i d'aquesta manera Miquel Jaume tornà a formar part de la capella de música de la catedral.⁶³⁷ En el mes de novembre de 1801 presentà un memorial en el qual exposava els distingits mèrits i la seva perícia musical i el poc producte que li reportava, el qual no li bastava ni tan sols per a poder subsistir, i per aquesta raó demanava al capítol que, “apiadándose de su infeliz estado”, determinés el mode per a poder sustentat-se amb decència i segons l'exigència dels seus mèrits.⁶³⁸ Set mesos més tard, el capítol, en contra de l'informe emès pel canonge protector de la música, desestimà la petició.⁶³⁹

El 14 d'abril de 1803 es casà amb Catalina Alemany Cardona a la parròquia de Santa Eulàlia de Palma⁶⁴⁰ i uns anys després nasqueren els tres fills del matrimoni: Joana Maria nasqué el 16 d'agost de 1805, Llorenç el 20 de gener de 1807 i Maria el 2 de gener de 1809. Els dos primers foren batejats a la catedral, malgrat pertànyer a la parròquia de santa Eulàlia,⁶⁴¹ Maria fou batejada a la parròquia de sant Nicolau.⁶⁴²

Segons els padrons de Palma dels anys 1813 i 1815, la família visqué a la casa número 28 de l'illa número 113 que pertanyia a la parròquia de Santa Eulàlia.⁶⁴³ Posteriorment, la família es traslladà a la casa número 24 de l'illa número 179 que

---

⁶³⁶ Aquest document forma part d'uns lligalls sense catalogar que es trobaven custodiats a la biblioteca del Castell de Sant Carles de Palma i dels quals desconeixem la seva localització en l'actualitat.

⁶³⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 114 v.-115 r., acta del 5 de febrer de 1800.

⁶³⁸ *Ibidem*, f. 297 r., acta del 18 de novembre de 1801.

⁶³⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, f. 44 v., acta del 7 de maig de 1802.

⁶⁴⁰ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/18, f. 132 v.

⁶⁴¹ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13848, ff. 24 v. i 85 v.-86r.

⁶⁴² ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/46-B/14, f. 52 v.

⁶⁴³ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I i 543/I, s.f..

inicialment pertanyia a la parròquia de sant Nicolau i que en el padró de 1833 ja pertanyia a la de sant Jaume.⁶⁴⁴

En el mes de desembre de 1812, el capítol catedralici li adjudicà un quart de part de les que s trobaven vacants en les músiques de dins la catedral, d'acord amb la petició que Jaume havia presentat dos mesos abans, i quasi un any més tard, en novembre de 1813 se li adjudicà una mitja part.⁶⁴⁵

L'any 1815, en abandonar Andreu Pavia l'illa i traslladar momentàniament la seva residència a Barcelona, Miquel Jaume tornà a ocupar el càrrec de músic de la companyia còmica que actuà al coliseu palmesà. Posteriorment, consta que en el mes de gener de 1818 Jaume i la seva família traslladà el seu domicili a la casa número 24 de l'illa 179, situada a la parròquia de Sant Nicolau, que ja no abandonaria fins a la seva mort.⁶⁴⁶

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Miquel Jaume figura com a violoncel o contrabaix de la capella de música i, endemés, s'especifica que podia cantar la veu de baix i tocar el violí, el violoncel i el contrabaix.⁶⁴⁷ En el mes de febrer de 1821 presentà memorial amb l'objectiu que el capítol li adjudiqués un quart de part que li faltava en les músiques o funcions de dins la catedral de la part que havia deixat vacant el difunt Antoni Ferrà, però, no fou fins al mes de desembre de 1823, quan els canonges li adjudicaren el quart de part.⁶⁴⁸

Consta que en les temporades d'òpera que es realitzaren a la Casa de les Comèdies de Palma entre els anys 1824 i 1827 formà part de l'orquestra, en la qual solia tocar la part de primer violoncel.⁶⁴⁹ Amb aquesta activitat, la situació econòmica

---

⁶⁴⁴ AMP. Fons Pons, lligalls 651, 299/VI, 286, 60, 300/I i 276/II.

⁶⁴⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, ff. 340 r., 361 r. i 484 r., actes del 21 d'octubre i 16 de desembre de 1812 i 17 de novembre de 1813.

⁶⁴⁶ AMP. Fons Pons, lligalls 651, 299/VI, 286, 60, 300/I i 276/II, s.f.

⁶⁴⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁶⁴⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 7 v. i 98 v., actes del 14 de febrer de 1821 i del 22 de desembre de 1823.

⁶⁴⁹ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

familiar millorà, de forma que la família es pogué permetre la contractació d'una criada.⁶⁵⁰

Sembla que en els anys posteriors els ingressos, el que rendien les parts que tenia adjudicades en la capella de música de la catedral i, possiblement, la plaça de l'orquestra del teatre, no eren suficient per a poder mantenir la família. Així ho inferim de les instàncies que Jaume presentà en els anys 1828, 1829 i 1831. En la primera, en atenció als seus mèrits, edat i misèria en la qual es trobava demanava una almoïna mensual. El capítol acordà una ajuda puntual i per aquesta raó, en els anys posteriors tornà a demanar altres ajuts econòmics.⁶⁵¹

El 27 d'abril de 1832 morí la seva esposa, Catalina Alemany,⁶⁵² i, uns anys després, el 14 de juny de 1846, morí Miquel Jaume, als 84 anys, essent músic de la capella de música de la catedral.⁶⁵³

LLABRÉS POU, ANDREU (Palma, 1774-1856)

El músic Andreu Llabrés Pou nasqué a Palma l'1 de desembre de 1774 i era fill d'Andreu Llabrés Feliu i de Joana Pou Costabella, naturals de Palma. Fou batejat el mateix dia del seu naixement a la parròquia de Santa Creu, d'on eren veïns els seus pares, i el seu nom complet fou Andreu Josep Francesc Bonventura. Els seus avis paterns foren Andreu Llabrés i Onòfria Feliu i els materns Antoni Pou i Antònia Costabella. Els seus padrins foren Sebastià Cañellas i Antònia Costabella, veïns de la mateixa parròquia.⁶⁵⁴

Segons les dades que ofereix el padró de Palma de 1815, Andreu Llabrés fou l'únic fill del matrimoni. Aquell any, el músic vivia junt amb la seva mare, viuda, al segon pis de la casa número 7 de l'illa número 120, la qual pertanyia a la parròquia de santa Eulàlia.⁶⁵⁵ L'any següent, el 27 de juny de 1816, es casà a la parròquia de sant

---

⁶⁵⁰ Consta en els padrons realitzats entre els anys 1826 i 1829 la presència al domicili familiar de Catalina Gomila, jove natural de Binissalem, empleada com a criada (AMP. Fons Pons, lligalls 299/VI, 286, 60, 300/I i 276/II, s.f.).

⁶⁵¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, f. 28 r., acta del 24 de setembre de 1828, i Quaderns i papers solts, sig. 16321, docs. núms. 266, 293 i 297, sig. 16322, doc núm. 27, i sig. 16324, doc. núm. 596, sense data.

⁶⁵² ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-D/13, f. 49 r.

⁶⁵³ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1986/1. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Nicolau, f. 129 r.

⁶⁵⁴ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de Santa Creu, sig. I/46-B/23, f. 7 r.

⁶⁵⁵ AMP. Fons Pons lligall 543/I, s.f.

Nicolau amb Joana Maria Pou Alemany, filla de Jaume Pou i Maria Anna Alemany.⁶⁵⁶ El matrimoni establí el seu domicili a la casa número 6 de l'illa número 179, a la parròquia de sant Nicolau. Allí nasqueren els seus fills: Joana Maria, Andreu, Jaume i Anna Maria.⁶⁵⁷

Pel que fa a la seva activitat com a músic, inicià els estudis musicals en el si de la capella de música sota la direcció del director Jaume Sancho Melis. Hi ingressà quan a penes tenia deu anys d'edat. El 23 de juny de 1790, després d'haver servit durant sis anys com a minyó en el cor de la catedral, d'haver perdut la veu i desitjar continuar al servei de la capella, el capítol li concedí les deu lliures d'almoïna acostumades.⁶⁵⁸ En el mes de desembre de l'any següent, amb motiu de l'expulsió d'un grup de músics de la capella musicals de la catedral, el capítol li adjudicà mitja part en les músiques de fora de la Seu.⁶⁵⁹ A la darrera del mes de maig de 1794, se li proveí un altre quart de part, amb la promesa que de la primera vacant en la capella se li donaria un altre quart,⁶⁶⁰ la qual cosa succeí el primer de març de 1796, en què el capítol li adjudicà mitja part en les músiques de dins la Seu.⁶⁶¹

La subsistència dins la capella en els últims anys del segle XVIII resultava difícil pel gran nombre de músics que la formaven, la restitució o refundació de la Capella Reial de Santa Aina i els escassos ingressos que produïen les parts de la capella. Aquells que es consideraven hàbils es queixaven dels músics de poc mèrit que també en formaven part. Així és que en aquells anys trobem un Andreu Llabrés prou reivindicatiu, presentant diversos memorials en aquest sentit junt amb altres companys músics de la capella –consten dos memorials: un amb data del 30 d'agost de 1797 i una altre discutit pel capítol en la sessió celebrada el 9 de novembre de 1798–⁶⁶² i coautor d'un nou pla o mètode de govern de la capella de música en 1799.⁶⁶³ Com a conseqüència d'aquelles protestes, el capítol deixà els assumptes econòmics en mans del propis músics, els quals instauraren una comissió o junta que controlava aquest

---

⁶⁵⁶ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-M/11, f. 94 v.

⁶⁵⁷ AMP. Fons Pons lligalls 651, 299/VI i 286, s.f.

⁶⁵⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, f. 29 r. Al respecte cal aclarir que tres anys més tard, a les actes capitulars torna a aparèixer el nom d'Andreu Llabrés com a minyó del cor, però, sembla que és un error o es tracta d'un altre músic amb el mateix nom, encara que d'aquesta última hipòtesi no tenim constància.

⁶⁵⁹ *Ibidem*, ff. 162 r.-162 v., acta del 9 de desembre de 1791.

⁶⁶⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1667, f. 217 v., acta del 23 de maig de 1794.

⁶⁶¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1668, f. 12 v.

⁶⁶² *Ibidem*, ff. 216 r.-216 v. i 360 v.-361 r., actes del 6 de setembre de 1787 i 9 de novembre de 1798.

⁶⁶³ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 10 r.-10 v., acta del 5 de març de 1799.

aspecte tan fonamental. L'any 1802, Llabrés entrà a formar part d'aquella junta per votació de la resta de músics.⁶⁶⁴

El 29 de maig de 1805, el capítol de la catedral el nomenà organista perquè per setmanes alternatives amb l'organista titular, el prevere Josep Alcover, pogués tocar l'orgue catedralici i poguessin servir, un i l'altre, en les absències i malalties i li assenyala vuitanta lliures anuals de sou. Dos dies més tard, els canonges li adjudicaren una altra mitja part en les músiques de dins la Seu, amb la qual cosa tenia adjudicada ja una part sencera.⁶⁶⁵

El 5 de març de 1816, d'acord amb el memorial que havia presentat en el mes anterior i l'extraordinària habilitat que tenia per a tocar l'orgue "y que convenia mucho para el decoro de la Santa Iglesia que perseverase en el mismo encargo", el capítol li augmentà el salari d'organista fins al cent duros anuals, equivalents a cent cinquanta lliures. En el mes d'agost d'aquell mateix fou examinador, junt amb Joan Florit, religiós mínim, de les oposicions per a les oposicions de l'ofici d'organista que s'havia de proveir i que finalment guanyà el clergue Antoni Albertí, que a partir d'aquell moment seria el seu company en les tasques a l'orgue de la catedral.⁶⁶⁶

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Andreu Llabrés figurava junt amb Miquel Jaume i Feliu Pons per a tocar el violoncel i el contrabaix.⁶⁶⁷

L'any 1822, com a conseqüència de la reducció del delme a la meitat, el capítol li reduí el salari d'organista a vuitanta lliures. Malgrat haver acceptat inicialment la reducció, en el mes de maig d'aquell mateix any Llabrés es queixà al capítol, sobretot, perquè havia de fer-se càrrec de tota la càrrega de feina de l'orgue, ja que Albertí havia mort. Aleshores, el capítol li concedí momentàniament el mateix salari que gaudia el difunt organista. L'any següent, fou examinador junt al prevere Josep Alcover, beneficiat a la Seu i antic organista, en les oposicions per a cobrir la plaça d'organista

---

⁶⁶⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, f. 104 v., acta del 20 de desembre de 1802.

⁶⁶⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1671, ff. 73 r.-73 v. i 74 v.

⁶⁶⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, ff. 138 v., 140 v., 165 v. i 166 v.-167 v., actes del 16 de febrer, 5 de març i 14 i 23 d'agost de 1816.

⁶⁶⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

que havia deixat vacant Albertí i que finalment aprovà el murer Miquel Tortell. En el mes de gener de 1825, el capítol li senyalà un salari de cent lliures anuals.⁶⁶⁸

En les temporades d'òpera que es realitzaren a la Casa de les Comèdies de Palma entre els anys 1824 i 1827 formà part de l'orquestra, en la qual solia ocupar l'encàrrec de segon violoncel, encara que en el contracte que es formalitzà el 20 de juliol de 1824 es comprometia a tocar tant el violoncel com el contrabaix.⁶⁶⁹

Amb tot, Andreu Llabrés continuà en els anys posteriors com a músic de la capella catedralícia, tocant l'orgue, el violoncel i el contrabaix, en el càrrec d'organista de la catedral i suposem que com a professor de l'orquestra del teatre fina a la seva mort ocorreguda a Palma el 24 d'abril de 1856. Morí d'apoplexia als 81 anys d'edat i era veí de la parròquia de sant Jaume.⁶⁷⁰

LLADÓ ENSEÑAT, PERE JOSEP

De moment no sabem on i quan nasqué Pere Josep Lladó. El que si es pot assegurar és que els inicis musicals foren en el si de la capella de música i sota les ordres del mestre de capella Miquel Sancho Vicens. Lladó hi ingressà l'any 1808 o 1809 i serví durant cinc o sis anys de minyó al cor.⁶⁷¹ Els de desembre de 1814, el capítol li concedí deu lliures d'almoïna per haver perdut el tiple i haver expressat el desig de continuar al servei de la capella de música catedralícia.⁶⁷²

Ignorem el motiu pel qual l'any 1819, Lladó s'hagué d'absentar de l'illa amb motiu d'una causa matrimonial. El 30 de març el capítol el tornà a admetre en la capella, "supuesto había recaído sentencia a su favor".⁶⁷³ No sabem a quina sentència es refereix l'acta, però, consta que l'any 1826, Josep Lladó i la seva esposa Francesca Homs, junt amb els seu fill Andreu, tots tres naturals de Palma, vivien a la primera habitació de la casa número 45 de l'illa número 137, la qual pertanyia a la parròquia de sant Miquel. Després, l'any 1829, el matrimoni es traslladà al tercer pis de la casa

---

⁶⁶⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 44 r.-44 v., 55 r., 96 r., 97 v. i 176 r.-176 v., actes del 17 i 22 de gener i 4 de maig de 1822, 10 i 19 de desembre de 1823 i 26 de gener de 1825.

⁶⁶⁹ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶⁷⁰ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1984. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 163 r.

⁶⁷¹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc. núm. 21.

⁶⁷² ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 54 r.

⁶⁷³ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 119 bis v.

número 3 de l'illa 136 de la mateixa parròquia, i l'any 1833, tots tres habitaven la casa número 9 de l'illa número 141, situada al quarter de sant Jaume.⁶⁷⁴

Pere Josep Lladó participà en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827. Hi formà part de l'orquestra, en la qual tocava la part de flauta.⁶⁷⁵ La flauta i el clarinet eren els instruments que tocava en la capella de música, on també solia cantar les parts de tenor i baix. En diverses ocasions va demanar al capítol l'adjudicació d'alguna porció en les músiques de dins la catedral i per una instància presentada l'any 1831 ens assabentem que en aquell moment només tenia adjudicat un quart de part.⁶⁷⁶

Des de l'any 1834 serví la plaça de ministril que tenia adjudicada Josep González, amb motiu de la llarga i crònica malaltia que aquest patia i per l'amistat que mantenien. A la mort de González, ocorreguda l'11 d'abril de 1842, Lladó, tenint en compte l'experiència que havia adquirit durant aquells anys i haver servit puntualment la plaça, demanà al consistori palmèsà la concessió de la mencionada plaça.⁶⁷⁷ El 3 de maig, una vegada escoltat el dictamen de la comissió de Govern i Secretari, els regidors li concediren la plaça de ministril que fins aquell moment havia obtingut Josep González.⁶⁷⁸

Pere Josep Lladó Enseñat morí el 4 d'agost de 1857. Per la instància presentada pel seu nebot Mateu Planas Homs, també músic, ens assabentem que Lladó s'havia absentat de Palma el 3 de maig de 1852 i des de llavors ell havia servit la plaça de ministril, el qual obtingué la plaça que havia deixat vacant el seu oncle.⁶⁷⁹

LLULL RUIZ, ANTONI DOMÈNEC (Cartagena, c. 1799-Palma, 1870)

El músic Antoni Domènec Llull nasqué a Cartagena (Múrcia) possiblement el 1799. Era fill de Ramon Llull i d'Anna Ruiz i suposem que el seu naixement a la ciutat murciana fou circumstancial, ja que consta que pocs anys després Llull ingressà en la capella de música com a minyó del cor, sota les ordres del director Miquel Sancho

---

⁶⁷⁴ AMP. Fons Pons, lligalls 689/III, 60, 300/I i 300/VI, s.f.

⁶⁷⁵ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶⁷⁶ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 276, sig. 16322, doc. núm. 21 i 36, i Actes capitulars, sig. 1677, ff. 48 v. i 205 r., actes del 14 de gener de 1829 i 17 de febrer de 1831.

⁶⁷⁷ AMP. Fons Pons, lligall 953/II, f. 10 r.

⁶⁷⁸ AMP. Actes municipals, sig. AH-2149/1, f. 65 v.

⁶⁷⁹ AMP. Fons Pons, lligall 953/II, ff. 11 r.-11 v., i Actes municipals, sig. AH-2152/1, f. 111 v.

Vicens. El 21 de gener de 1814, el capítol acordà donar-li deu lliure d'almoïna per haver perdut la veu i haver expressat el seu desig de continuar al servei de la capella de música.⁶⁸⁰ Segons dues instàncies presentades l'any 1831, Lull serví de minyó de cor durant set anys.⁶⁸¹

El 3 de maig de 1820 s'expediren les lletres per al casament d'Antoni Domènec Lull, veí de la parròquia de sant Nicolau, amb Francesca Balaguer Duran, viuda de Mateu Català Castelló, filla de Josep i Esperança, natural de Palma i també veïna de la parròquia de sant Nicolau.⁶⁸² Els dos contraents es casaren l'endemà a la parròquia de sant Nicolau.⁶⁸³ Segons el padró de 1826, la família establí el seu domicili a la casa número 4 de l'illa número 136, que pertanyia a la parròquia de sant Miquel. Posteriorment, el 1833, ja figurava empadronada en la 72 de l'illa número 137, que pertanyia a la parròquia de sant Jaume.⁶⁸⁴

Consta que en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827 formà part de l'orquestra en qualitat de primer trompa.⁶⁸⁵

Pel que fa a la seva tasca en la capella de música catedralícia, Antoni Domènec Lull hi tocava la trompa, el clarinet i la corneta de claus i cantava de contralt i, de vegades, de tenor.⁶⁸⁶ Per aquesta raó, el 7 de setembre de 1825, el capítol catedralici li adjudicà a Lull un quart de part en les músiques de dins la Seu de la part que havia quedat vacant per la mort del músic Antoni Lliteras,⁶⁸⁷ i quasi quatre anys després, en gener de 1829, li adjudicà un altre quart de part, de la part que havia quedat vacant per la mort del prevere i músic Miquel Cardell.⁶⁸⁸ La mitja part que li faltava per a obtenir la part sencera la demanà al capítol en dues ocasions al llarg del 1831 i no tenim constància que se li fos adjudicada.⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 47 v.

⁶⁸¹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, docs. núms. 15 i 34.

⁶⁸² ADM. *Libro de concesos de 1816-1820*, f. 248 v.

⁶⁸³ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-M/11, f. 115 r.

⁶⁸⁴ AMP. Fons Pons, lligalls 689/III i 300/VI, s.f.

⁶⁸⁵ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁶⁸⁶ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, docs. núms. 15 i 34.

⁶⁸⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, f. 234 v.

⁶⁸⁸ ACM. Actes capitulars, sig. AC-1677, ff. 48 v. i 49 v., actes del 14 i 28 de gener de 1829.

⁶⁸⁹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, docs. núms. 15 i 34.

Antoni Domènec Llull morí a Palma el 2 de febrer de 1870 de pulmonia a l'edat de 70 anys. Era viudo de Francesca Balaguer i veí d'ela parròquia de sant Miquel. Vivia al número 4 del carrer de Sintes.⁶⁹⁰

MARCÓ PONS, JOAN (Palma, 1763- ¿?)

Poques dades es coneixen sobre aquest músic. Per un expedient conservat a l'Arxiu Diocesà de Mallorca sabem que era cosí germà de Feliu Pons Boscana.⁶⁹¹ Partint d'aquesta dada hem buscat als llibres de registres de les parròquies palmesanes i l'únic Joan Marcó que du de segon cognom el llinatge Pons o Boscana és Joan Marcó Pons, nascut el 7 de novembre de 1763 i batejat a la parròquia de santa Eulàlia, fill legítim de Joan Marcó i de Catalina Pons, el seu nom complet era Joan Ramon Mariano Nicolau Bonaventura Gaietà Martí.⁶⁹² Es casà el 6 de gener de 1788 amb Maria Coll, filla d'Antoni Coll, natural de Deià, i d'Antònia Gayà, natural de Montuïri, a la parròquia de santa Eulàlia, d'on eren veïns.⁶⁹³ De moment ens consta que el 29 de juny de 1796 es batejà a la mateixa parròquia un fill seu anomenat Joan Marcó Coll.⁶⁹⁴

De ser certa aquesta hipòtesi, aquest seria el Joan Marcó que signà contracte amb els empresaris de l'empres d'òperes que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827, i formà part de l'orquestra, en la qual tocava el trombó.⁶⁹⁵

No consta que Marcó fos músic de la capella de música de la catedral ni que obtingués cap plaça de ministril.

NOGUERA TORRES, MIQUEL RAMON (Palma, 1792-1852)

Miquel Ramon Noguera nasqué a les quatre de la matinada del 3 d'abril de 1792, fill de Pau Noguera, mariner matriculat, i de Margarida Torres. El seu nom complet era Miquel Ramon Salvador Robert i Joan Nepomucè i, encara que la família vivia a la parròquia de sant Miquel, fou batejat l'endemà a la catedral, essent els seus padrins Salvador de Guerca i Antònia Rodenas. Els seus avis paternals eren Miquel

---

⁶⁹⁰ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1991/2. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Miquel, f. 261 v.

⁶⁹¹ ADM, sig. 18/10/13, ff. 2 r.-6 v.

⁶⁹² ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/30, f. 114 v.

⁶⁹³ AMD. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/17, f. 20 r.

⁶⁹⁴ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/36, ff. 198 r.-198 v.

⁶⁹⁵ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

Noguera i Catalina Oliver i els materns Sebastià Torres i Anna Campins.⁶⁹⁶ Segons els padrons de 1815 i 1818, el domicili familiar estava situat a la casa número 31 de l'illa número 7, que pertanyia a la parròquia de santa Eulàlia.⁶⁹⁷

Miquel Ramon Noguera inicià els estudis musicals sota les ordres de Miquel Sancho Vicens a la capella de música de la catedral. A mitjan mes de novembre de 1809, després d'haver servit com a minyó en el cor, haver perdut el tiple i haver expressat el desig de continuar en la capella de música catedralícia, el capítol de canonges li concedí l'almoïna d'estil.⁶⁹⁸ A partir d'aquell moment Noguera continuà en la capella de música com a músic agregat o com a músic amb porció en les músiques de fora la Seu, ja que no hi ha constància que el capítol li adjudiqués cap porció en les músiques de dins la catedral.

Segons document conservat a la catedral, el 12 de novembre de 1822 el vicari general governador Joan Muntaner i Garcia dirigí lletres al domer de la Seu per a casar a Miquel Ramon Noguera amb Catalina Maria Campins, soltera, filla de Bernardí i de Maria Rosa Torres, cònjuges, natural de Palma i veïna de la parròquia de l'Almudaina.⁶⁹⁹ Malauradament, a l'any següent de l'enllaç, la desgràcia sobrevingué al matrimoni, ja que la seva esposa morí com a conseqüència del part el 29 de desembre de 1823.⁷⁰⁰

Segons els padrons de 1826, 1827, 1829 i 1833, Miguel Ramon Noguera, viudo, vivia en la casa número 49 de l'illa número 60 que pertanyia a la parròquia de l'Almudaina, junt a la seva mare, vídua també, i Miquel Torres, un germà de la seva mare, fuster de professió.⁷⁰¹

En els anys posteriors a la mort de l'esposa, Noguera continuà la seva tasca com a músic en la capella de música, compaginant-la amb la participació en l'orquestra de

---

⁶⁹⁶ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. ACM-13.845, f. 160 r.

⁶⁹⁷ AMP. Fons Pons, lligalls 543/I i 651, s.f.

⁶⁹⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1672, f. 208 v., acta del 15 de novembre de 1809.

⁶⁹⁹ ACM. Llibre de matrimonis de la Catedral de Mallorca, sig. 13878, papers solts interiors. També en ADM, *Libro de concesos de 1822*, s.f.. Segons la inscripció, la lletra fou dirigida al domer de la catedral, però, el matrimoni no figura inscrit en els registres catedralicis, parròquia de l'Almudaina.

⁷⁰⁰ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1990/1. Llibre d'enterraments. Parròquia de l'Almudaina, f. 11 r.

⁷⁰¹ AMP. Fons Pons, lligalls 299/IV, 286, 60, 300/I, 436/I i 463/I, s.f.

les temporades d'òpera que es realitzaren a la Casa de les Comèdies de Palma, almenys, entre els anys 1824 i 1827, en la qual tocà el clarinet i l'oboè.⁷⁰²

Consta que a finals de la dècada dels anys trenta substituï temporalment Antoni Estrader en els ministrils, a causa de la malaltia que aquest patia. A la seva mort, l'any 1939, el capítol i l'ajuntament decidiren adjudicar la plaça de corneta i xeremia que obtenia Antoni Estrader al seu fill Eugeni, menor d'edat, amb la recomanació de la família que Miquel Ramon Noguera serviria la plaça fins que Eugeni Estrader estigués preparat per a poder exercir-la.⁷⁰³ Com l'oferiment de Noguera fou de servir la plaça totalment de franc, ja que els emoluments serien per a la vídua d'Estrader, als pocs dies, el 25 d'octubre de 1839, demanà al capítol l'adjudicació de la part que tenia assignada Estrader en les músiques de la catedral, totalment aliena a les obligacions de la plaça de ministril.⁷⁰⁴ Malauradament, no sabem si el capítol accedí a la petició o no, ja que a les actes capitulars no hi consta cap acord al respecte.

Miquel Ramon Noguera morí a Palma el 26 de setembre de 1852 d'apoplexia a l'edat de 58 anys.⁷⁰⁵

OTERO SÁNCHEZ, JUAN ANTONIO (Madrid, c. 1765-Palma, 1852)

Juan Otero nasqué a Madrid probablement l'any 1765. Era fill de Juan Otero i de Francisca Sánchez.⁷⁰⁶ Otero arribà a Palma l'any 1803 amb el Regiment d'Hússars Espanyols, sisè de cavalleria, que aquell any substituï el Regiment de Dragons de Numància.⁷⁰⁷ Era trompeta d'ordres del mencionat regiment.

Que Otero dominava més d'un instrument, com la majoria dels músics de l'època, era més que evident. L'any 1805 el trobem tocant el fagot a l'orquestra que amenitzà les funcions de la companyia còmica que actuà al teatre de Palma, junt amb altres músics dels regiments que hi estaven destinats.⁷⁰⁸

---

⁷⁰² AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁷⁰³ AMP. Fons Pons, lligall 953/II, ff. 2 r. i 9 r.-9v., i ACM. Actes capitulars, sig. 1678, f. 330 r., acta del 23 d'octubre de 1839.

⁷⁰⁴ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc. núm. 101.

⁷⁰⁵ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1990/1. Llibre d'enterraments. Parròquia de l'Almudaina, f. 110 v.

⁷⁰⁶ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Jaume, sig. I/47-D/15, f. 3 r., i AMP. Fons Arxiu Històric. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, sig. AH-1984, f. 174 r.

⁷⁰⁷ LLABRÉS, J.: *op. cit.*, vol. I (1801-1820), pp. 59-60.

⁷⁰⁸ AMP. Fons Pons, lligall 199, doc. núm. 120.

Dos anys més tard, el 27 de juliol de 1807, Joan Otero, viudo de Mónica Peys, es casà amb Antònia Rodenas, soltera, filla de Joan Rodenas, músic de la capella de música de la catedral i del Regiment Provincial de Mallorca, i Francesca Vives, natural de Palma i veïna de la parròquia de sant Miquel.⁷⁰⁹ Segons els padrons municipals, dels dos matrimonis nasqueren, almenys, vuit fills, alguns dels quals foren també músics: Vicenç, Josep, Joan, Maria, Antoni, Cristòfol, Miquel i Francesc. L'any 1813, el matrimoni habitava a la casa número 32 de l'illa número 134, a la parròquia de sant Miquel. L'any 1818, ja s'havia traslladat a una casa sense número de l'illa número 169, situada al barri de les caputxines, a la parròquia de sant Jaume i en la dècades dels anys vint i trenta consta que el matrimoni i els seus fills vivien al segon pis de la casa número 53 de l'illa número 227, a la parròquia de Santa Creu.⁷¹⁰

Suposem que fou poc després del seu matrimoni quan entrà a formar part de la banda de música del Regiment Provincial de Mallorca, ja que el seu nom apareix com a integrant en els documents relatius al període de la Guerra del Francès.⁷¹¹

L'any 1811 presentà una instància al capítol catedralici en el qual suplicava ser admès a la capella musical. A fi d'aconseguir-ho, Otero s'oferia a assistir a totes les funcions de la catedral i ensenyar a tocar el fagot, clarinet i trompa a aquell que volgués aprendre. Finalment el capítol no prengué cap acord al respecte.⁷¹² Malgrat això, continuà en la capella de música en qualitat d'agregat o en porció en les músiques de fora la catedral, no administrades pel capítol catedralici, i ensenyà els mencionats instruments a alguns dels minyons que havien perdut la veu. En una instància presentada l'any 1824 ell mateix especificava que havia ensenyat a tocar la trompa a dos minyons que en aquella època formaven part de la capella, probablement Jon Portell i Antoni Domènec Llull.⁷¹³

---

⁷⁰⁹ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-M/11, f. 10 r. El casament fou oficiat pel capellà del Regiment Provincial de Mallorca, amb especial comissió del capellà del Regiment d'Hússars Espanyols. A l'acta matrimonial figura que Juan Antonio Otero es fill de Juan i de Josefa González.

⁷¹⁰ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 543/I, 651, 299/V, 60, 300/I i 513/IV, s.f.

⁷¹¹ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁷¹² AC. Actes capitulars, sig. 1673, ff. 49 v i 57 v., actes del 10 i 27 de maig de 1811.

⁷¹³ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 184.

Consta que Juan Otero formava part de la secció de música del Regiment de Milícies de Mallorca, posteriorment convertit en Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca.⁷¹⁴

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Joan Otero figurava en qualitat de segon trompa. Endemés, s'especificava que també podia tocar el clarinet i el fagot.⁷¹⁵

El 30 de març de 1819 aconseguí el permís necessari del capítol per a poder firmar contracte amb el coronel del Regiment d'Infanteria de Saragossa per a formar part de la banda de música del cos, a fi de guanyar alguna cosa, amb la condició de no faltar a l'assistència i obligacions de la capella.⁷¹⁶

A partir d'aquell moment, Otero compaginà la seva tasca en la capella de música, amb la banda militar i amb la participació en l'orquestra de les temporades d'òpera que es realitzaren a la Casa de les Comèdies de Palma, almenys, entre els anys 1824 i 1827, en la qual tocà el fagot.⁷¹⁷

En aquells anys i posteriors, Otero demanà en diverses ocasions alguna porció en les músiques de dins la catedral, sense obtenir cap resposta per part del capítol. A fi d'aconseguir-ho argumentava que ell tocava el fagot, instrument tan útil en les funcions corals, i que en la capella només n'hi havia un, quan en èpoques anteriors n'hi havia hagut fins a cinc o sis.⁷¹⁸

Joan Otero Sánchez morí a Palma el 10 de gener de 1852 de pulmonia als vuitanta-sis anys d'edat. Era músic de la capella de música de la catedral, sergent d'invàlids i veí de la parròquia de sant Jaume.⁷¹⁹ Catorze anys més tard, el 15 de setembre de 1864, morí de vellesa, als vuitanta-nou anys d'edat, la seva esposa Antònia Rodenas Vives.⁷²⁰

---

⁷¹⁴ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁷¹⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 36 r. i següents.

⁷¹⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, f. 119 bis v.

⁷¹⁷ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁷¹⁸ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 184 i 279; Actes capitulars, sig. 1677, f. 48 v., acta del 14 de gener de 1829, i Quaderns i papers solts, sig. 16322, doc. núm. 18.

⁷¹⁹ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Jaume, sig. I/47-D/15, f. 3 r., i AMP. Fons Arxiu Històric. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, sig. AH-1984, f. 174 r.

⁷²⁰ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1984. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 365 r.

PAVIA CRESPI, ANDREU (Valldemossa, 1784-Palma, 1826)

Aquest insigne músic, fill de Salvador Pavia i Francesca Crespi, nasqué l'11 de gener de 1784 a Valldemossa (Mallorca). L'endemà, com era el costum, fou batejat amb els noms d'Andreu, Bru, Jaume i Antoni a l'església parroquial de sant Bartomeu de Valldemossa i foren els seus padrins l'honor Jaume Mas Prohens⁷²¹ i la seva filla Margalida Mas.⁷²² Segons Rafel Estaràs,⁷²³ la seva mare era mestra de costura i catecisme a Valldemossa. Pel que fa al seu pare, Estaràs insinua alguna relació familiar amb el monjo cartoixà Bru Pavia, que un temps abans havia estat prior de la cartoixa. Molt prompte va haver de mostrar els seus dots musicals, ja que el 12 de juny de 1799, quan només tenia quinze anys d'edat, el capítol de la catedral li concedí l'almoïna habitual per haver cantat a la capella com a minyó de cor i haver mudat la veu. Per la quantitat concedida, deu lliures, inferim que Pavia havia format part de la capella durant més de cinc anys, ja que als joves que servien aquests anys només se'ls concedia la meitat d'aquella almoïna. Endemés, el capítol valorà la seva aplicació i la seva vàlua deixant que el canonge encarregat de distribuir les almoïnes li donés alguns diners més.⁷²⁴ Durant la seva etapa de formació musical a la catedral estigué sota les ordres de Jaume Sancho Melis (Artà, 1743-Palma, 1829), director de la capella de música i pare de Miquel Sancho Vicens (Palma, 1767-1840).

Malgrat haver mudat la veu, Pavia continuà com a músic a la capella de música de la catedral. El 3 d'agost, el capítol de la catedral li concedí una almoïna mensual. L'acord diu el següent: "acordó S.S. que el Señor Canónigo Limosnero hiciese una Limosna mensual a su arbitrio, de las sobrantes que están a su cargo al Músico de esta Capilla Andrés Pavías alias Valldemosa."⁷²⁵

Al cap de set anys, el 1806, Pavia començà la seva carrera al teatre, ocupant la plaça de músic que aquell any havia deixat vacant Miguel Muñoz, i que, uns anys abans, havia ocupat Miquel Jaume, un altre dels músics destacats de la capella musical

---

⁷²¹ Possiblement propietari de la possessió del terme de Valldemossa anomenada Son Mas del Pla del Rei, que confrontava amb Son Calafat del Pla del Rei, Son Olesa, la comuna de Valldemossa, l'olivar dels Pares de la Cartoixa, el bosc d'en Canals i el camí reial de Valldemossa a Esporles.

⁷²² ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de Valldemossa, sig. I/75-B/13, f. 8. Tant el cognom d'Andreu com el del seu pare apareixen escrits amb una "s" final.

⁷²³ ESTARÀS, Rafel: *Personatges de Valldemossa. Una relació entrançable*, p. 31.

⁷²⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, f. 48 v., acta del 12 de juny de 1799.

⁷²⁵ *Ibidem*, f. 57 v., acta del 3 d'agost de 1799. Aquest és el primer document en el qual apareix l'alias Valldemossa després del seu nom.

de la catedral. A partir d'aquest any, compaginà la tasca del teatre amb les actuacions amb la capella de música. El 19 de setembre de 1810, es casà amb Miquela Laserra Salvà, filla de Francesc Laserra i Catalina Salvà.⁷²⁶ Miquela era vídua de Josep Frontera Ramis, amb qui havia tingut dos fills, Nicolau⁷²⁷ i Francesc,⁷²⁸ tots dos batejats a la catedral. Del matrimoni nasqué, almenys, una filla, Francesca Pavia Laserra, que morí el 1874 a l'edat de seixanta-dos anys.⁷²⁹ Dels tres, l'únic que continuà la vocació musical d'Andreu Pavia fou el seu fillastre Francesc Frontera Laserra, més conegut com Frontera de Valldemosa,⁷³⁰ que arribaria a ser mestre de cant de la Reina Isabel II.

Andreu Pavia era un home de mentalitat liberal i per això el seu nom figura entre els ciutadans mallorquins que firmaren la felicitació remesa a les corts de Cadis per l'extinció del tribunal de la Inquisició.⁷³¹

L'any 1815, després d'haver ocupat la direcció de l'orquestra del teatre durant sis anys còmics -1806, 1807, 1811, 1812, 1813 i 1814- la família es traslladà a Barcelona. Andreu Pavia havia estat contractat per a ocupar la plaça de músic de la companyia còmica espanyola que treballava al Teatre de la Santa Creu.⁷³² Abans de partir, Pavia demanà al capítol de la catedral que li reservés la plaça de músic durant la seva estada a la ciutat comtal per a poder tornar a exercir una vegada finalitzat el contracte i retornat a Palma. A la seva sol·licitud, el músic exposava els motius pels quals havia pres la decisió de marxar. L'escrit, ric en detalls que il·lustren alguns aspectes tractats en aquest estudi, deia:

Ilustrísimo Señor.

Andrés Pavías, Músico de la Capilla de esta Santa Iglesia á V.S. Ilustrísima con el debido respeto Expongo: Que en la insuficiencia de medios para

---

⁷²⁶ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-M/7, f. 91r.

⁷²⁷ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13848, f. 49 v., 23 de febrer de 1806.

⁷²⁸ ACM. Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. 13848, f. 112 v., 22 de setembre de 1807.

⁷²⁹ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1986/2. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Nicolau, f. 10 r.

⁷³⁰ Així, doncs, Francesc Frontera escollí el nom artístic de *Valldemosa* per indicar que, malgrat el seu cognom, era fillastre de *Valldemosa*, àlies amb el qual era conegut Andreu Pavia.

⁷³¹ LLABRES, J.: *op. cit.*, vol. I, p. 387.

⁷³² Tal vegada, l'artífex de la seva contractació fou Dionisio Ibáñez, tota una institució al teatre barceloní, amb qui havia entaulat una bona amistat. Basem aquesta suposició en l'acte notarial que tots dos signaren davant el notari Esteve Bonet, el 17 de març de 1814, pel qual conferien tot el seu poder a Nadal Estelrich, Marià Ballester i Pere Francesc Coll, procuradors de l'Audiència de Mallorca, perquè en el seu nom i representació poguessin instaurar, seguir i finalitzar qualsevol plet que sorgís (ARM. Protocols noarials, sig. 2.214, ff. 278 v.-279 r.). El document solia realitzar-se quan un individu tenia previst desplaçar-se a una altra província. Així, doncs, suposem que Ibáñez i Pavia ja tenien previst anar-se'n a Barcelona l'any 1814, però, algun problema degué sorgir perquè els dos romangueren a Palma aquell any.

subsistir cómodamente con mi familia, acudí á V. S. Ilustrísima, por medio del Señor Protector, solicitando un moderado aumento en mis asignaciones, á lo que la poderosa justificación de V.S. Ilustrísima no pudo extenderse, sin duda por la escasez de fondos que resulta de los considerables servicios de V.S. Ilustrísima para defensa del soberano, de la Patria, y de la Religión. Desauciado por este lado, y en la decadencia notoria de este Teatro con inseguridad de su continuación, y viendo menguar de cada dia los lucros eventuales, á la par que han desaparecido tantas familias, no podia en conciencia y sin faltar á los deberes de Esposo y Padre despreciar la propuesta que se me hacia de pasar con una buena dotación, y un beneficio á la Plaza de Maestro de Canto y primer Músico de la Compañía Española de Barcelona, en cuya concurrida Capital se me habrían de proporcionar lecciones y funciones con que labrarme una regular fortuna. Y aunque por ser este destino de la misma Clase que el que estoy desempeñando ya en esta Ciudad; por tener plaza en la Orquesta de este Teatro otros Músicos de esta Santa Iglesia; por no ser el cargo de Maestro otro que el de Profesor de una Noble Arte; por ser notorio que casi todos los mas excelentes Músicos de la Santa Iglesia de Barcelona ocupan con estimación plaza en las Orquesta de aquel Teatro, por ser publico que en dicha Ciudad como en todas las cultas gozan de la mejor consideración los Profesores de Musica del Teatro; y por ser el de Barcelona un establecimiento de piedad á favor del Santo Hospital General, que está bajo la administración y protección de ambos Cabildos Eclesiástico y Secular; no podía ofrecérseme reparo en aceptar tan ventajosa ocasión, mayormente quando por otro lado no se me presenta otra igual con que indemnizarme; no obstante no se resolvió mi delicadeza sino á vista y en fuerza de que otros Músicos de esta Santa Iglesia han desempeñado igual destino en esta Ciudad.

Por lo que esperando que V. S. Ilustrísima no podrá menos de reconocer lo justo y prudente de mi resolución, y de que mi amor á una Patria que aprecio, y en que soy apreciado, y el honor de continuar sirviendo á V.S. Ilustrísima, me llamarán otra vez á esta Isla, luego de haverme podido proporcionar algun medio para pasar en esta con un moderado trabajo el resto de mis dias, y dexar á mi familia alguna subsistencia.

A V.S. Ilustrísima rendidamente suplico se sirva concederme su beneplácito por el tiempo de la Contrata y mas que sea necesario á la consecución del objeto, á fin de que á mi regreso pueda sin perjuicio en antigüedad ni emolumentos continuar en esta Capilla y ordenes de V.S. I., de cuya notoria bondad lo espero y recibiré á favor. Palma 13 Enero de 1815.

*Ilustrísimo Señor
Su mas atento súbdito.
Andrés Paviás [rúb.]⁷³³*

El 28 de gener, el capítol acordà negar-li la gràcia que demanava al seu memorial per no haver sol·licitat el permís abans de signar el contracte.⁷³⁴ Malgrat això, una vegada finalitzat l'any còmic al teatre de Palma, la família marxà cap a Barcelona,

⁷³³ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 45, 13 de gener de 1815.

⁷³⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, ff. 66 bis r. i 68 r., actes del 28 de gener i del 14 de febrer de 1815.

junt amb Damiana Ridaura, María Menéndez, María Coleta Paz, Dionisio Ibáñez i José Orgaz, que també havien estat contractats pels empresaris barcelonins Antonio Fages i Felipe Cascante. Al teatre de la Santa Creu es retrobà amb un bon grapat d'actors que havien treballat amb ell al teatre de Palma.⁷³⁵ Així doncs, Pavia es degué sentir com a casa.

Sembla que els dos anys que treballà a Barcelona foren decisius en la vida musical de Pavia i també de Francesc Frontera de Valldemossa, el seu fillastre. En aquell teatre tingueren, per primera vegada, un contacte directe amb les representacions d'òpera italiana, ja que aquest mateix any, el 1815, es reprengué l'activitat operística a Barcelona. Sens dubte, el tracte amb les primeres figures d'òpera del moment, com Antonietta Mosca, Marianna Rossi, Domenico Vaccani, Marco Bordogni, i d'altres, fou fonamental per a la posterior activitat operística de Palma i per la posterior carrera musical de Francesc Frontera.⁷³⁶ L'any següent, el 1816, Andreu Pavia figurà com a músic de la companyia còmica espanyola i com a mestre de clavecí de la companyia italiana d'òperes.⁷³⁷

Finalitzat el contracte, el 1817, Andreu Pavia i la seva família tornaren a Palma i establiren el seu domicili a la casa número 11 de l'illa 189, situada a la parròquia de l'Almudaina. Segons el padró municipal, en ella vivien Andreu Pavia, de trenta-vuit anys d'edat, casat i amb fills, els seus fills Nicolau i Francesc i tres dones, la seva esposa i la seva filla Francesca i possiblement alguna criada.⁷³⁸ Una vegada més, Pavia tornà a ocupar el càrrec de músic de la companyia còmica espanyola que actuà al coliseu de Palma aquell any i sembla que també tornà a ocupar una plaça en la capella de música de la catedral. Malgrat que les actes capitulars no ho confirmen el seu nom apareix al pla de música elaborat aquell any de 1817 pel canonge Joan Muntaner, per a reformar la capella de música catedralícia. Al mencionat pla es contemplava que Andreu Pavia cantés de tenor o de baix en les actuacions de la capella.⁷³⁹

---

⁷³⁵ Vegeu els quadres que inserim al capítol que tracta de la circulació dels actors, al segon volum d'aquest treball.

⁷³⁶ Francesc tenia 7 anys. L'ambient musical que es vivia a casa i el contacte amb el món operístic foren, amb tota probabilitat, la causa de la seva inclinació per la música.

⁷³⁷ *Diario de Barcelona*, 18 d'abril de 1816, pp. 533-534.

⁷³⁸ AMP. Fons Pons, lligall 651, s.f.

⁷³⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 35 v., acta del 9 de setembre de 1817.

En els anys del Trienni Constitucional Andreu Pavia estigué lligat a la Societat Patriòtica. El diumenge 2 de març de 1823, la mencionada societat celebrà un acte de concert a la capella de la germandat de l'extingit convent de sant Domènec, cedida a l'efecte per les autoritats municipals; dirigí la nombrosa orquestra el *ciudadano* Valldemossa.⁷⁴⁰

L'any 1824 començaren les representacions d'òpera italiana al teatre de Palma. Un dels responsables d'aquesta novetat al coliseu de Palma fou Andreu Pavia, que junt amb Jaume Sancho Cañellas, foren els empresaris i els responsables de la contractació de la companyia d'òperes que aquells anys actuava al teatre de Maó. L'amistat que havia iniciat amb els cantants italians a Barcelona permeté la presència al nostre teatre de la cèlebre Antonietta Mosca. Eren els anys de major activitat i èxit en la carrera musical de Pavia. Anys que no acabà d'assaborir, ja que el 8 de juliol de 1826 morí a Palma. Aquell any era el director de l'orquestra del teatre. La seva mort commogué el món musical i teatral. Al *Diario Balear* s'anuncià la notícia uns dies després, junt amb la següent elegia, escrita per un amic:

“ELEGÍA

Habló nunca el dolor, ó acongojado
Ecsaló el pecho intenpestivos cantos...?
Lágrimas y afliccion, luto y sollozos
Es el sacro tributoque las manos
De la amistad recogen de nosotros
Y ofrecen á su tunba... La alabanza
¿Que sirve entre los muertos? Tiene el vacio
Su alabanza tambien...Mas las virtudes
El ingenio y las artes, dulce encanto
De los humanos lazos, otras muestras
Ecsigen de dolor; no los acentos
De una elocuencia estéril... Oh! Lloremos,
Llorad, amigos, sobre las cenizas
De quien ellas amaron; que vosotros
Le amabais igualmente... De Pavia
Rociemos el sepulcro en triste llanto
Cual su memoria, eterno. Mientras dure
De su amable carácter, de su trato,
De su genio jovial, de su bella alma,
De su corazon tierno y virtud pura;
Mientras dure en nosotros el recuerdo...
Y sienpre durará. ¡Dulces momentos
Que segó el tiempo, y la amistad cogia

⁷⁴⁰ *Diario Constitucional*, 4 de març de 1823, reproduït per LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol II, p. 121.

Y guarda en sus tesoros! Inmortales
 En ellos vivireis: nunca el olvido
 Sus éneas puertas cerrará sobre ellos.
 Lágrimas a su tunba: que los lauros
 Que le hacen sonbra el lanto reverdece
 É inmortaliza. Enpieza la memoria
 De la posteridad en los amigos.
 Oh y cuanto crecera! Cuan anchamente!
 Al sol su resplandor queda constante,
 Y al mérito su gloria. ¿Veis que sube
 Cual ráfaga de luz su nonbre ilustre
 De su sepulcro? agitanla los genios
 Que entorno silenciosos allí vagan.
 Ella publicará que su voz dulce
 Enbargaba el oido en largo encanto;
 Que su brillante cítara atraia
 En pos de si las risas, los amores;
 Que sus cantos maestros admiraron
 É hirieron á la vez; que sus maneras,
 Que su gusto, su ingenio ¡oh Dios! brillaba...
 Brillaba, pero fué... Oirálo entonces
 La patria Balear que por su medio
 Vió manar nueva fuente de delicias
 Y correr en sus venas; que incansable
 Le vió hasta el momento postrimero
 Desvelarse en su bien: la trasmarina
 Barcino lo oirá, que le debia
 Otra época tambien de gusto y encanto...
 Oiránlo y gemirán: é inconsolables
 En luto enbueeltas y en tristeza, su hijo
 Al duro cielo pedirán en vano.
 Ay! Y porque faltó...? Si sus afanes
 Tal vez precipitaron su ultima hora...!
 Afánase el malvado en el delito
 Y penas y fatigas y peligros
 Y males mil arrostra, y de mil modos
 Sus fuerzas atormenta y los hostiga
 Para poder el crimen; y aun vive.
 Y el hombre útil apenas consagrára
 Al oficio social una vigilia,
 Y ya se encorva el anheloso pecho
 Y el vigor falta y se doblega y cae
 Cual flor hermosa que brilló una aurora.
 Humanidad ¿es este tu destino?
 ¡Malogrado Mozart! ¿Que mano dura
 Te arrebató al sepulcro, y arroja, ronpe
 La lira que el pesar enbalsamaba?
 Cedamos ¡oh dolor!... Mas nuestro llanto

Vengue al ingenio, le reanime y viva.”⁷⁴¹

PONS BOSCANÀ, FELIU (Palma, c. 1767-1832)

Feliu Pons Boscana degué nàixer a Palma l'any 1767, ja que a un expedient que es conserva a la cúria diocesana datat el 1792 ell mateix assegura tenir vint-i-cinc anys d'edat.⁷⁴² Era fill de Pere Jordi Pons i d'Antònia Boscana. Segons els padrons municipals, visqué sempre en el domicili familiar, amb els seus pares, situat a la casa número 5 de l'illa número 174, la qual pertanyia a la parròquia de sant Jaume.⁷⁴³

Inicià els seus estudis musicals a la capella de música de la catedral, sota les ordres del director de la mateixa, Jaume Sancho Melis. Consta que el 21 de febrer de 1782, el capítol de la catedral acordà donar-li deu lliures d'almoïna per haver servit cinc anys de minyó al cor i haver perdut la veu.⁷⁴⁴ A partir d'aquell moment començà a ascendir dins la capella de música amb l'assignació de porcions en les músiques: un quart de part en les músiques de fora de la Seu el 13 de març de 1783; mig quart de part en les mateixes músiques l'1 de febrer de 1786, i un quart de part més el 13 de març de 1787.⁷⁴⁵

El 27 de juliol de 1789, els regidors de l'Ajuntament de Palma el nomenaren ministril junt amb el fill de Benet Vadell i fins que aquest, menor d'edat, estigués preparat per a servir la plaça. Segons l'acord, Vadell havia de cobrar el salari de la plaça, mentre que Pons només havia de cobrar els emoluments.⁷⁴⁶

Tan sols dos anys més tard, el 1791, Feliu Pons fou expulsat, junt amb altres músics, de la capella de música de la catedral per no haver acudit a realitzar una funció a la qual havien estat avisats. D'aquesta manera, perdé la plaça de ministril que obtenia en substitució de Benet Vadell i entrà a formar part de la Capella Reial de Santa Aina que tornà a restaurar aquest grup de músics.⁷⁴⁷ L'estiu de l'any següent fou protagonista en un enfrontament entre músics de les dues capelles.⁷⁴⁸

---

⁷⁴¹ *Diario Balear*, 12 de juliol de 1826.

⁷⁴² ADM, sig. 18/10/13.

⁷⁴³ AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 651, 1204/XI i 286, s.f.

⁷⁴⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1663, f. 148 r.

⁷⁴⁵ ACM. *Ibíd.*, f. 265 r.,; sig. 1664, f. 226 v., i, sig. 1665, f. 29 v.

⁷⁴⁶ AMP. Actes municipals, sig. AH-2113/2, f. 405 r.

⁷⁴⁷ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, ff. 150 v.-151 r., acta del 16 de novembre de 1791, i AMP. Actes municipals, sig. AH-2115, s.f.

⁷⁴⁸ ADM, sig. 18/10/13.

L'any 1800 s'uniren les dues capelles, la de la catedral i la de santa Aina, i a partir d'aquell moment Feliu Pons tornà a formar part de la capella de la qual havia estat expel·lit i amb els mateixes porcions de música que ja hi gaudia.⁷⁴⁹

Consta que Feliu Pons formava part de la secció de música del Regiment de Milícies de Mallorca, posteriorment convertit en Regiment 2n d'Infanteria de línia de Mallorca, en els primers anys del segle XIX.⁷⁵⁰

El 16 de desembre de 1812 fou nomenat vocal de la junta econòmica de la capella de música i el 17 de desembre de 1813 se li assignaren tres quarts de part en les músiques de dins la catedral.⁷⁵¹ Consta que en els anys posteriors demanà en diverses ocasions l'adjudicació del quart de part que li faltava per a tenir la part sencera en les músiques de dins la catedral, però, sembla que mai no aconseguí.⁷⁵²

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Feliu Pons figurava en qualitat de violoncel o contrabaix, junt amb Miquel Jaume i Andreu Llabrés. Endemés, s'especificava que també podia tocar el clarí.⁷⁵³

Consta que en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827 formà part de l'orquestra, tocant el contrabaix i la viola.⁷⁵⁴

Feliu Pons morí a Palma el 14 de novembre de 1832 de gangrena als 65 anys d'edat. Era solter i veí de la parròquia de sant Jaume.⁷⁵⁵

PORTELL PLANAS, JOAN (Palma, 1802-?)

Joan Portell Planes nasqué a Palma el 12 de maig de 1802. Era fill d'Antoni Portell Clar, procurador, natural de Lluçmajor, i d'Apolònia Planas Bestard, natural de Sencelles. Els avis paterns foren Joan Portell i Catalina Clar i els materns el doctor en medicina Antoni Planes i Teresa Bestard. El seu nom complet era Joan Baptista Josep

---

⁷⁴⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1669, ff. 114 v.-115 r., acta del 5 de febrer de 1800.

⁷⁵⁰ ARM. Fons marquès de la Torre, sig. 139.

⁷⁵¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, ff. 361 r. i 484 r.

⁷⁵² ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 7 v. i 98 v., actes del 14 de febrer de 1821 i del 22 de desembre de 1823, i Quaderns i papers solts, sig. 16324, doc. núm. 593.

⁷⁵³ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 36 r. i següents.

⁷⁵⁴ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁷⁵⁵ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1983/2. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 86 v. A la inscripció s'especifica que l'edat del difunt eren seixanta-dos anys.

Ponç Nicolau i el dia que es batejà a la parròquia de sant Nicolau de Palma, foren els seus padrins José Aguilar, capità del Regiment d'Infanteria de Sòria, i Catalina Clar.⁷⁵⁶

Inicià es seus estudis musicals a la capella de música de la catedral l'any 1811, amb nou anys d'edat, sota les ordres del mestre de capella Miquel Sancho Vicens.⁷⁵⁷ L'11 de febrer de 1818, Portell presentà una instància al capítol catedralici en la qual exposava que havia servit de minyó al cor i que li havia faltat el tiple i que desitjava continuar al servei de la capella de música. Per aquesta raó demanava l'almoïna acostumada.⁷⁵⁸ Pocs dies després, el 19 d'aquell mateix mes, el capítol li concedí deu lliures a fi que pogués continuar al servei de la capella de música.⁷⁵⁹

En el mes de juny de 1818 demanà al capítol un ajut per a poder adquirir una trompa i així poder continuar el servei a la capella, ja que, segons ell, era pobre de solemnitat. Després d'estudiar la petició, els canonges li concediren vint-i-quatre lliures per a poder comprar l'instrument i continuar en els seus estudis.⁷⁶⁰

Segons els padrons municipals, aquell any de 1818, la família vivia a la casa número 41 de l'illa número 167, situada al barri de les caputxines, a la parròquia de sant Jaume.⁷⁶¹ Hi vivia junt amb els seus pares i el seu germà Antoni Portell Planes, també músic, que professaria l'ordre carmelita.⁷⁶²

Amb els ajuts concedits pel capítol, Joan Portell continuà com a músic agregat a la capella, sense gaudir cap porció, i assistí a les funcions de la catedral, bé cantant o tocant la trompa, que havia estat l'instrument que havia estudiat una vegada abandonat el cor.⁷⁶³

El 14 d'octubre de 1822, en atenció a haver quedat aprovades les diligències per al seu matrimoni amb Clara González, filla de Josep González, músic, i de Francesca

---

⁷⁵⁶ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de sant Nicolau, sig. I/49-B/13, f. 24 v.

⁷⁵⁷ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 100.

⁷⁵⁸ *Ibidem*, doc. núm. 91.

⁷⁵⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 51 v. i 52 r., actes de les reunions del 17 i 19 de febrer de 1818.

⁷⁶⁰ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 100, i Actes capitulars, sig. 1675, ff. 70 v. i 77 v.-78 r., actes del 3 de juny i 10 de juliol de 1818.

⁷⁶¹ AMP. Fons Pons, lligall 651.

⁷⁶² AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1984. Llibre d'enterraments. Parròquia de sant Jaume, f. 100 v. L'1 de novembre de 1843 morí de tisi el prevere Antoni Portell, exclaustrat del suprimit convent de carmelites de Palma, als 36 anys d'edat.

⁷⁶³ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 163.

Ferrer, natural de Palma i veïna de la parròquia de sant Miquel, s'expediren les corresponents lletres.⁷⁶⁴ L'endemà es casaren a la parròquia de sant Miquel de Palma.⁷⁶⁵

És a partir d'aquell moment quan Joan Portell començà a gaudir de porció en les músiques de dins la catedral: el 15 de setembre de 1824, se li adjudicà un quart de part i el 7 de setembre se li n'adjudicà un altre.⁷⁶⁶

Consta que Portell formà part de l'orquestra en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827, en la qual solia tocar la part de segona trompa.⁷⁶⁷ En aquella època la família vivia al número 40 de l'illa número 167, mateix edifici on vivien els pares de Joan Portell, a la parròquia de sant Jaume.⁷⁶⁸

En el mes de desembre de 1828 demanà al capítol alguna porció més de música, de la part que havia quedat vacant per la mort del prevere Miquel Cardell, per haver servit amb puntualitat i exactitud els difícils i importants exercicis de trompa i també la part de contralt, sent uns dels principals, sense que hagués comés cap falta en la seva obligació. Malauradament la demanda no obtingué resposta. No fou fins al mes de juny de 1829 quan el capítol li tornà a adjudicar un altre quart de la part que havia deixat vacant Joan Garau, difunt.⁷⁶⁹

L'any 1831 Portell demanà en dues ocasions el quart de part que li faltava per a poder gaudir del salari d'una part sencera en les músiques de dins de la catedral. En aquella època, endemés de cantar de contralt i tocar la trompa en la capella de música, també suplía les malalties i absències del seu sogre Josep González, tocant la xeremia.⁷⁷⁰ No sabem si finalment se li adjudicà.

SANCHO CAÑELLAS, JAUME (Palma, 1794-1829)

Jaume Sancho Cañellas nasqué a Palma el 5 de setembre de 1794 i fou batejat l'endemà a la parròquia de sant Eulàlia era el primer fill del matrimoni format per Miquel Sancho Vicens, músic de la capella de música de la catedral i posterior director i

---

⁷⁶⁴ ADM. *Libro de concesos de 1822*, s.f.

⁷⁶⁵ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Miquel, sig. I/48-M/8, f. 1 r.

⁷⁶⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 147 v. i 234 v.

⁷⁶⁷ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁷⁶⁸ AMP. Fons Pons, lligall 1204/XI, s.f.

⁷⁶⁹ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 274, i Actes catulars, sig. 1677, ff. 48 v. i 142 v., actes del 14 de gener de 1829 i 9 de juny de 1830.

⁷⁷⁰ ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16322, docs. núms. 16 i 33

mestre, i Margarida Cañellas Rama. Els seus avis paterns eren Jaume Sancho, natural d'Artà i director de la capella de música de la catedral, i Antònia Anna Vicens, i els materns Benet Cañellas i Anna Maria Rama. Fou el seu nom Jaume Maria Josep Benet Bonaventura Joan. Foren els seus padrins el seu avi patern i la seva àvia materna.⁷⁷¹

Essent fill i net de músic, no hi ha dubte que la seva formació musical es desenvolupà en el si de la família, de la mà del seu propi pare. No sabem en quin moment entrà a formar part de la capella musical catedralícia. L'únic que podem afirmar al respecte és que des del 1811 ocupava la plaça de primer violí de la capella.⁷⁷² Per això, en el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Jaume Sancho figurava en aquesta plaça, junt amb el seu pare Miquel Sancho. Endemés, s'hi especificava que, tant ell com el seu pare, podien tocar el violoncel i el contrabaix, en cas de necessitat.⁷⁷³

Per una instància presentada el 4 de setembre de 1819 ens assabentem que Jaume Sancho s'havia traslladat a Madrid amb l'objectiu d'aprofundir els seus estudis i així ser més útil en la seva professió. En ella demanava al capítol una millora econòmica o alguna ajuda, i en cas de concedir-li-la s'obligava a presentar un pla per al servei del cor de la catedral, amb el qual estaria proveïda de primatxers i setmaners, quedant sempre sis alumnes aptes, dels quals es podria servir en cas de necessitat, i advertia que el pla no seria oneros a les arques catedralícies.⁷⁷⁴ Malauradament per a Sancho, el capítol no prengué cap acord al respecte.⁷⁷⁵

El 30 de juny de 1823 s'expediren les lletres mitjançant les quals el vicari general de la diòcesi concedia la llicència per a la celebració del matrimoni entre Jaume Sancho Cañellas, fill de Miquel i Margarida, i Maria Magdalena Muntaner Mas, filla de Francesc Muntaner, comerciant i que pocs anys després seria empresari d'òperes italianes a Palma, i de Margarida, ambdós veïns de la parròquia de santa Eulàlia.⁷⁷⁶ El matrimoni se celebrà en aquella parròquia pocs dies després, el 3 de juliol, i en foren testimonis els músics Joaquim Sancho, el seu germà, i Miquel Ramon Noguera.⁷⁷⁷

---

⁷⁷¹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/36, f. 123 r.

⁷⁷² ACM. Quaderns i papers solts, sig. 16321, doc. núm. 131.

⁷⁷³ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁷⁷⁴ ACM. Quaderns i papeers solts, sig. 16321, doc. núm. 131.

⁷⁷⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 140 bis r., acta del 20 d'octubre de 1819.

⁷⁷⁶ ADM. *Libro de concesos* (1823), s.f.

⁷⁷⁷ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/21, f. 32 v.

Segons els padrons municipals de 1827 i 1829 el matrimoni fixà la seva residència a l'entresol de la mateixa casa on vivia el mestre de capella Miquel Sancho, és a dir, a la casa número 62 de l'illa número 10, a la parròquia de santa Eulàlia.⁷⁷⁸ Del matrimoni nasqueren quatre fills: Miquel, Francesc, Margarida i Magdalena.⁷⁷⁹

En el mes d'abril de 1824 presentà junt amb Andreu Pavia un pla d'empresa per a representar òperes italianes durant la temporada de Pasqua al teatre de Palma, el qual fou aprovat per les autoritats.⁷⁸⁰ En aquella ocasió fou fiador de l'empresa el seu sogre, Francesc Muntaner.⁷⁸¹ A l'inici de la temporada d'òpera de 1824-1825 el seu nom figurava com a primer violí de l'orquestra, junt amb el seu pare, però, la renúncia de l'empresari Luigi Manrara i la posterior acceptació de l'empresa per part de l'italià Giovanni Palagi i el seu sogre, Francesc Muntaner, socis, feren que aquella temporada ocupés el càrrec de primer violí i mestre de l'orquestra en substitució d'Andreu Pavia, el qual havia estat l'elegit per Manrara.⁷⁸² En la temporada d'òpera de 1825-1826, regida com a únic empresari pel seu sogre, continuà ocupant el càrrec de director de l'orquestra. Davant les dificultats de contractar una segona *donna*, Sancho i el seu cunyat, Francesc Muntaner, es traslladaren aquell any a Barcelona, sense aconseguir-ho. Amb el canvi d'empresari produït en la temporada 1826-1827, Francesc Muntaner abandonà la gestió en benefici de Giovanni Palagi, Sancho fou substituït per Andreu Pavia, com a director de l'orquestra.⁷⁸³

Després d'haver estat apartat de l'empresa operística durant la temporada 1826-1827, Jaume Sancho tornà a demanar la concessió de l'empresa per a la temporada 1827-1828. Ho féu a través del corregidor de Madrid, jutge protector de teatres del regne, però, com les autoritats locals ja havien adjudicat l'empresa al comerciant Antoni Espanyol, la seva petició no fou atesa.⁷⁸⁴ Malgrat això, Sancho no desistí i aconseguí l'empresa d'òperes en la temporada de 1828-1829, en la qual ocupà també el càrrec de director d'orquestra.⁷⁸⁵

---

⁷⁷⁸ AMP. Fons Pons, lligall 286, 60, 300/I, s.f.

⁷⁷⁹ AMP. Fons Pons, lligall 463/I, s.f.

⁷⁸⁰ AMP. Fons Pons, lligall 886/VIII, s. f.

⁷⁸¹ AGCM, sig. X-380/1, ff. 13 r.-17 r.

⁷⁸² AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f. □

⁷⁸³ *Ibidem*.

⁷⁸⁴ AMP. Fons Pons, lligall 896/III, s.f., i Actes municipals, sig. AH-2143/1, ff. 64 v.-65 r i 66 r.-66 v.

⁷⁸⁵ AMP. Actes municipals, sig. AH-2143/2, ff. 23 r.-23 v.

Poc abans de finalitzar aquella temporada d'òperes de 1828-1829, el 10 de febrer de 1829, morí a Palma Jaume Sancho Cañellas, violinista de la capella de música de la catedral i director de l'orquestra i empresari del coliseu palmèsà.⁷⁸⁶

Pocs dies més tard, el seu amic Pere Andreu li dedicà un sonet a les pàgines del *Diario Balear*, el qual deia el següent:

A la muerte del benemérito profesor de música Don Jaime Sancho, escelente violinista

SONETO

*Sancho murió tambien; la patria mia
En triste luto, largamente llora;
Qué sus hijos la muerte devora
Segados en su ponpa y lozanía.
¡Cuantos cuerpos de buenos, tunba fria
Desde no luengos tienpos atesora!
¡Cuanto ingenio y virtud yacen ahora
que ayer su adorno fueron y alegría!
Caído el cuerpo, hincada la rodilla
Y la pálida frente alzada en vano,
Ya, con espresion tierna y sencilla,
Dice, acatando la divina mano
Y resignada al golper que la humilla:
“Salva almenyo, ó Señor, su buen hermano”.*⁷⁸⁷

SANCHO CAÑELLAS, JOAQUIM (Palma, 1798-1886)

Joaquim Sancho Cañellas, conegut com el “Haydn mallorquí”, nasqué el 31 d'agost de 1798 i fou batejat l'endemà a la parròquia de santa Eulàlia. Era fill de Miquel Sancho, músic de la capella de música de la catedral, i de Margarida Cañellas. Els seus avis paterns eren el prevere Jaume Sancho, director de la capella de música catedralícia, i Antònia Anna Vicens i els materns Benet Cañellas i Anna Maria Rama. El seu nom complet era Joaquim Marià Josep Salvador Ramon Bonaventura Miquel Joan. Foren els seus padrins Antoni Pau Sancho Vicens, músic de la catedral i germà del seu pare, Joana Anna Cañellas.⁷⁸⁸

⁷⁸⁶ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de sant Eulàlia, sig. I/45-D/ 24, f. 66 v.

⁷⁸⁷ *Diario Balear*, 18 de febrer de 1829. A les pàgines del periòdic no apareix en cap moment el nom de l'autor d'aquest sonet. No obstant això, al volum núm. 38 del Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana se li atribueix. Vegeu CIRERA, Jaume: “Índice analítico de las Misceláneas Históricas de Mallorca de D. Joaquín Maria Bover de Rosselló”, Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, vol. 38 extra (1981). Palma: Societat Arqueològica Lul·liana, 1981, pp. 61-118.

⁷⁸⁸ AMD. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/37, f. 87 v.

Com els seus germans, no hi ha dubte que les primeres lliçons de música les rebé de la mà del seu pare, músic, director i mestre de la capella de música de la catedral, encara que ell el voli misser.⁷⁸⁹ Quan només tenia catorze anys, segons ens informa Josep Maria Quadrado, escrigué uns goigs al Sant Sepulcre. Dos anys més tard, el 1814 començà a estudiar amb el religiós mínim Joan Florit Ginard, organista i compositor.⁷⁹⁰ L'any 1816 es presentà a les oposicions convocades pel capítol catedralici a fi de cobrir la plaça d'organista que havia deixat vacant el prevere Josep Alcover. Les oposicions se celebraren el 16 d'agost i els pretendents foren, endemés de Sancho, Antoni Albertí i Antoni Josep Cañellas. Aquest últim renuncià a l'oposició abans d'iniciar els exercicis i Sancho ho féu una vegada realitzats els exercicis, tal vegada perquè un dels examinadors nomenats pel capítol era el seu professor, el pare Florit. D'aquesta manera, fou nomenat Antoni Albertí, el qual reunia totes les qualitats per a poder acomplir l'ofici d'organista.⁷⁹¹

L'any següent, seguint les indicacions del capítol catedralici per a la millora del repertori musical que s'interpretava a la catedral, el canonge Joan Muntaner Garcia li encarregà la composició de dues *Passio*, una per al Diumenge de Rams i l'altra per al Divendres Sant. El 16 d'abril de 1817, el canonge Muntaner recordà al capítol que les dues obres ja havien estat finalitzades i que havien rebut l'aprovació. Aleshores, els canonges acordaren pagar a Joaquim Sancho el paper i la gratificació que considerés Muntaner.⁷⁹² Segons els registres comptables de la mesa capitular, aquell mateix mes, el capítol pagà a Sancho, per la composició, gratificació i paper de les dues obres, trenta-vuit lliures i dotze sous.⁷⁹³

Respecte a aquestes dues composicions del mestre Sancho, pocs mesos més tard, el propi canonge Muntaner, en exposar el nou pla de música, deia les següents paraules:

Pero uno de los puntos que menos adelantamiento habían logrado, era la música. De tiempo inmemorial se cantaban aquí tonos, cuyo estilo ya a nadie puede agradar, por quanto el gusto ha hecho mas sublime y no es posible que apruebe tonos insulsos, por falta de ciencia en los compositores, y aun diré ridículos, como lo era la música del Pasio en semana santa que venían a oír muchos para reírse con el crucifigatur de la turba; siendo así que este genero

---

⁷⁸⁹ PARETS *et alii*: *Compositors de les Illes Balears*. Pollença: El Gall Editor, 2000, p. 162.

⁷⁹⁰ *Ibidem*.

⁷⁹¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1874, ff. 160 v.-162 r., 165 v. i 166 v.-167 v., actes del 28 de juny i 14 i 23 d'agost de 1816.

⁷⁹² ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 10 v.

⁷⁹³ ACM. Mesa capitular, sig. 2905, s.f.

*de composición debe ser exquisito, grave, devoto, y en una palabra, digno de un asunto tan serio y lastimoso. Por esto la piedad de algunos señores capitulares deseó se mejorase; y en brevísimo tiempo, el talento extraordinario de D. Joaquín Sancho, dispuso la música del Pasio del Domingo de Ramos, y del Pasio del Viernes Santo, obra que tanto satisfizo a V.I. y a todos, por haberse evitado en ella los defectos de las antiguas, haberse observado exactamente las reglas de una composición eclesiástica, pues ni se repiten allí las palabras, nise confunden; ni se violentan las silabas, ni la mas mínima expresión de aquellos quarenta versos carece de la gravedad y dulzura que exige; ni se descuido un solo punto interrogante admirativo; por lo que, digeron algunos oyentes, que era música del cielo.*⁷⁹⁴

A aquesta música celestial escrita per Joaquim Sancho també dedicà algunes paraules el poeta mallorquí Tomàs Aguiló i Forteza.⁷⁹⁵

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Joaquim Sancho figurava ocupant la plaça de viola de la capella de música. Endemés, s'hi especificava que també podia tocar el violí, violoncel, contrabaix i l'orgue.⁷⁹⁶

Joaquim Sancho estigué lligat, d'alguna manera o altra, a l'orquestra del teatre en les temporades d'òpera que es dugueren a terme des dels seus inicis, el 1824, i en la dècada dels anys trenta: en la temporada 1824-1825 figura com a primer contrabaix amb l'obligació d'alternar amb el segon violoncel; en la temporada 1825-1826 exercí el càrrec de mestre al clavecí;⁷⁹⁷ en la temporada de 1830-1831 ocupà el càrrec de director de l'orquestra i ens consta que adaptà la part que havia de cantar Carolina Villa en l'òpera *La cenerentola*;⁷⁹⁸ en la temporada 1833-1834, apareix com a mestre al clavecí;⁷⁹⁹ en la temporada de 1834-1835, fou mestre al piano i director de l'orquestra, *a perfetta vicenda*, amb Francesc Frontera de Valldemossa, mateix càrrec que ocupà en solitari durant la temporada de 1837-1838.⁸⁰⁰

Durant aquells anys, en les festes celebrades a Palma els dies 14, 15 i 16 de febrer de 1830, amb motiu de l'enllaç reial, la banda de música que dirigia Joan Capó

---

⁷⁹⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 36 r. i següents.

⁷⁹⁵ AGUILÓ, Tomàs: *Obras en prosa y en verso*, Vol. VI (*Artículos literarios*). Palma: Tipografía Católica-Balear, 1883, pp. 169-178.

⁷⁹⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 36 r. i següents.

⁷⁹⁷ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.,

⁷⁹⁸ *Diario Balear*, 30 de novembre de 1830.

⁷⁹⁹ *Diario Balear*, 10 de setembre de 1833.

⁸⁰⁰ *Diario Balear*, 25 de març de 1834, i *Diario Constitucional de Palma de Mallorca*, 16 de setembre de 1837.

interpretà una nova marxa, composició de Joaquim Sancho, “joven que, en la direcció de óperas, en los adelantos de sus muchas enseñanzas y en las piezas de conocido mérito que ha compuesto para la iglesia y para teatro, tiene entre nosotros formada una sobresaliente reputación filarmónica”.⁸⁰¹

Després de la mort del seu pare, el 13 de maig de 1840 fou nomenat mestre de la capella de música de la catedral.⁸⁰² Per aquest motiu el trobem, a partir d'aquell moment, formant part del tribunal en algunes de les oposicions que es dugueren a terme en els anys posteriors, com les que es realitzaren l'any 1842 per a cobrir una plaça de substitut de primatxer⁸⁰³ i en 1859 i 1865 per a la provisió dels beneficis amb càrrec de primatxer de la catedral.⁸⁰⁴ L'any 1868 formà part del tribunal que jutjà les oposicions d'organista de la catedral, plaça que havia deixat vacant Miquel Tortell.⁸⁰⁵

L'any 1848 fou protagonista d'una agra i encesa polèmica entre els músics que formaven la capella de música en cobrar unes actuacions que l'agrupació havia realitzat fora de la catedral, les quals estaven gestionades des de l'inici del segle per la junta econòmica de la pròpia capella. L'enfrontament finalitzà amb la renúncia de Joaquim Sancho a tot allò referent a les actuacions de la capella fora de la catedral. Aleshores, el 27 de febrer de 1849, el capítol nomenà Joan Capó, director de la capella, mestre per a les funcions fora de la catedral.⁸⁰⁶ Amb aquest nomenament es féu efectiva la divisió de la capella de música en dues formacions: una comandada i administrada per Joaquim Sancho, encarregada de solemnitzar les celebracions a la catedral, i l'altra, dirigida per Joan Capó, que cobria quasi totes les necessitats musicals de Palma.⁸⁰⁷

En la festa que se celebrà al convent de santa Magdalena el 8 de febrer de 1850, en honor a sant Joan de Mata, Joaquim Sancho dirigí l'estrena de l'*Oratorio en obsequio a la Santísima Trinidad*, del jove músic palmèsà Guillem Amengual.⁸⁰⁸ L'any següent dirigí el *Requiem*, de Mozart, en la funció que se celebrà al convent de sant Francesc de Palma en sufragi de les ànimes dels defensors de l'illa de Cuba de la

---

⁸⁰¹ *Diario Balear*, 19 de febrer de 1830. Reproduït per LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. II, pp. 349-351.

⁸⁰² ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 5 v.

⁸⁰³ *Ibidem*, ff. 53 v.-54 v., acta del 6 de juliol de 1842.

⁸⁰⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1680, ff. 159 v. i 286 v., actes del 30 de març de 1859 i 2 d'agost de 1865.

⁸⁰⁵ ACM. Actes capitulars sig. 1681, f. 6 v., acta del 24 de març de 1868.

⁸⁰⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 149 v.

⁸⁰⁷ ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música a les Balears en el segle XIX*, p. 13.

⁸⁰⁸ *El Balear*, 9 de febrer de 1850. ESTEVE, Josep-Joaquim: *Història de les bandes de música de Mallorca*, Vol. I, p. 168.

invasió dels pirates de Narciso López.⁸⁰⁹ Uns anys més tard, el 1858, tornà a dirigir la mateixa obra, en sufragi de l'artista Antonia Llorens, i estrenà un himne dedicat al beat Ramon Llull.⁸¹⁰

El 12 de desembre de 1870, davant la carestia de fons del culte, el capítol de la catedral acordà suprimir la plaça de mestre de capella, que ja en aquell any només s'encarregava de l'ensenyament i la manutenció dels minyons del cor, els quals també quedaven suprimits. Joaquim Sancho envià un escrit al capítol en el qual deplorava els motius que havien obligat al capítol a prendre aquell acord i esperava que si en un futur tornaven a lluir els dies per a l'Església fos restituit en el seu càrrec, el qual tenia en gran estima.⁸¹¹

L'any 1877 es constituí a Palma la *Sociedad de Conciertos*. Joaquim Sancho hi fou nomenat president. Dos anys més tard, es constituí l'*Asociación Musical*, de la qual fou elegit president honorari, junt a Francesc Frontera.⁸¹² En la festa que se celebrà en honoro a Pedro Calderón de la Barca, el 1881, formà part del tribunal que havia de jutjar les composicions musicals presentades al certamen. Aquell mateix any, estrenà un himne a la beata Catalina Tomàs.⁸¹³

Joaquim Sancho Cañellas morí de decrepitud el 31 de maig de 1886, als vuitanta-set anys d'edat, al seu domicili situat al número 15 del carrer de la Terra Santa, a la parròquia de santa Eulàlia de Palma.⁸¹⁴

Hace de esto más de nueve años, y se aproximaba á sus 79 años nuestro Haydn mallorquín. En la memorable noche del 25 de agosto de 1877, después de oído por tercera vez en los escogidos conciertos del Teatro su admirable Te ergo quaesumus, estalló el público estalló en espléndida ovación, llamando á la escena al venerable anciano, que llevado de las manos por dos dignos profesores, trémulo de emoción y ruboso de modestia, sentía el tibio calor de los postreros rayos de la gloria con la inocente vivacidad y encanto con que un niño precoz saluda sus arboles primeros. Allí, teniendo á espaldas su retrato, único de viviente entre otros dos de aventajados compositores ya difuntos, (Tortell y Aulí) y al cual poco había que agradecer sino la intención, deshacía en afectuosas cortesías ante sus discípulos y admiradores,

---

⁸⁰⁹ LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. III, p. 500.

⁸¹⁰ *Ibidem*, pp. 837 i 860.

⁸¹¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1681, ff. 102 r. i 104 r.-104 v., actes del 12 de desembre de 1870 i 10 de gener de 1871.

⁸¹² LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, vol. V, pp. 435 i 542.

⁸¹³ POU, Juan: *op. cit.*, vol. VI, pp. 31 i 52.

⁸¹⁴ AMP. Fons Arxiu Històric, sig. AH-1999. Llibre d'enterraments, f. 85 v.

inclinando á uno y otro lado la cabeza, é imitando con el movimiento de los brazos los raudales de gratitud y simpatía que le brotaban del corazón. Pero cuando se trató de colocar sobre sus sienas una brillante corona de laurel, su humildad se alarmó con los reflejos argentinos, acentuándose su resistencia, y si salió vencido en la lucha, fué por otro género de humildad, por respetuoso acatamiento á los deseos del auditorio de cada vez con más fuerza manifestados.

Aquella coronación sin previo plan, sin manejo oculto y sin fastuoso aparato, imponente solo por lo espontánea, por lo improvisa, por lo generalmente tributada, derramó no sé que baño de juventud sobre la apacible frente de quien, aunque acostumbrado desde la mocedad como artista á los aplauso y como hombre de amabilísimas prendas al aprecio universal, no había saboreado aun en su constante retiro los estrepitosos honores de los modernos triunfos, más envidiables si fueran menos prodigados, Todas las atenciones y afectos individuales de que era objeto parecieron desde entonces refundirse y personificarse en la entidad de patria, que estrechándose contra su seno como á uno de sus predilectos hijos, redoblaba con él sus muestras de interés á medida que se aproximaba el momento de perderle, para el cual reservaba con buen acuerdo, de que nunca hubiera convenido apartarse, á no ser en los casos desde mucho atrás establecidos, la distinción de agregar su retrato á la ilustre galería de los del Consistorio.

En la sociedad marcadamente jerárquica de nuestros padres, no era fácil sin un prodigio de talento salvar los límites de la clase en que cada cual había nacido, ni encontrar en una educación superior á ella recursos y fuerzas para elevarse entre sus contemporáneos a reputación tan alta, que se erigiese en celebridad ante los venideros. Nacido en 31 de agosto de 1798 D. Joaquín Sancho, aunque como hijo de un maestro de capilla fué predestinado en cierto modo al cultivo del arte musical, aplicóse sin embargo al estudio de los idiomas francés e italiano, y adquirió en literatura y en historia los variados conocimientos que hacían tan ameno su trato. Afortunadamente se hallaron acordes su cuna y su vocación, aunque no la voluntad de su padre que deseaba para él otra carrera; y por más que en música sea cabalmente donde más abundan los ejemplos de rara precocidad, hicieron desde luego asombrosos los primeros pasos del joven compositor en su brillante carrera. Muchacho todavía, á los 14 años, estrenóse con unos gozos al santo Sepulcro del Redentor, en los cuales ni una leve enmienda halló que hacer en su viril edad a la luz del más severo examen. A los 19 años improvisó la Pasión del Viernes Santo, poniendo en nota la parte del Salvador en el Evangelio de S. Juan, e iniciando la ardua cuanto grandiosa empresa, que llevó a cabo poco más adelante en la Pasión del Domingo de Ramos respecto del de S. Mateo, con la abundante inspiración de la juventud, pero ya con el aplomo de un artista consumado. A los 21 compuso aquellos animados y popularísimos gozos a la Concepción inmaculada de María, que identificados con la conceptuosa letra de las sabias coplas Para dar luz inmortal, se prestan mutuo apoyo para esparcirse de templo en templo y perpetuarse de generación en generación, haciendo frente al continuo aluvión de novedades en versos y notas, que hace dos tercios de siglo se empeñan en desalojarnos.

En la Pasión que anualmente se canta en la catedral el Domingo de Ramos, sí que no ha tenido Sancho hasta ahora quien inspire a reemplazarle, y quizá tarde siglos en tenerlo, hasta tal punto andan compenetrados con lo solemne

del lugar y del día y con lo augusto de las ceremonias aquellos patéticos y armoniosos cantos puestos tan al nivel de la majestad y dulzura de las divinas palabras, aquellos sentidos acompañamiento que los envuelven y realzan como aureola luminosa. Tomás Aguiló, grande admirador del insigne maestro, hizo ya en 1844 un concienzudo análisis de esta obra, advirtiendo sus dificultades, remontándose a su espíritu, estudiando sus formas, describiendo el carácter y bellezas peculiares de cada versículo, la melodía del qui intingit, la autoridad de la fórmula eucarística, la melancolía del Tristis est, la ternura del Dormite jam, la sencillez tan expresiva del Amice, ad quid venisti?;⁸¹⁵ y por mi parte nada alcanzo que añadir a tan competente y profunda crítica. A gratas expansiones debieron abrirse las almas privilegiadas del juzgado y del juzgador al descubrir cuan a fondo se comprendían; y se me antoja que puestos uno al lado de otro sus retratos en la sala consistorial, así como han coincidido en la fecha de entrada, han de continuar en las horas de soledad con lenguaje imperceptible su plática sabrosa.

En lo sucesivo se hace ya imposible llevar registro de las composiciones que anualmente brotaban de la fecunda vena del joven Sancho: Padre-Nuestros, Ave-Marías, Trisagios, himnos, reservas, motetes, todo llevaba el sello de su rica instrumentación y de su gusto delicado. No había iglesia, ni devoción, ni fiesta extraordinaria, que no reclamase el tributo de su inexhausta inspiración piadosa. No estaba sin embargo consagrado exclusivamente al género religioso: también sabía admirablemente despertar los ecos de salones y teatros, y añadir o engarzar en las más célebres óperas italianas., al tenor de los deseos de una empresa o de las circunstancias de los cantantes, piezas que en mérito y en colorido armonizaban perfectamente con el conjunto. Haydn en el templo, Rossini en el teatro, eran sus modelos favoritos, tanto que el versículo Rogavit Pilatus que se canta el viernes Santo en la catedral durante el descendimiento de la cruz después del Stabat del primero, no parece sino continuación de la inmortal obra alemana, tan corta es la discrepancia del estilo. No por esto dejaban de serle familiares Mozart, Beethoven y otros astros insignes cuyas influencias recibía, sin constituirse no obstante planeta suyo ciñéndose a reflejar una luz prestada. Originales con la más rígida verdad pueden llamarse las cien composiciones que llevaba ya escritas al llagar al promedio de su vida, en las cuales podrá apenas rastrearse huella de reminiscencia tal vez inconsciente, de plagio jamás.

Incompetente para aquilatar el valor artístico de mi respetable amigo, ni siquiera como simple aficionado, reconozco más que nunca, puesto a la prueba, que hubiera debido a toda costa declinar el honor inmerecido que se me propuso de trazar su biografía, enlazada, por no decir circunscrita, en existencias tan fructuosas a la vez que poco accidentadas como la suya, al razonado juicio y apreciación de sus obras. No sé dar cuenta sino de mis impresiones personales, sin relación con los principios del arte, sin tecnicismo musical, sin nociones igualmente que sin palabras para definir y analizar y clasificar y transmitir los mismos goces que experimento. De aquella letanía lauretana que resonó por primera vez bajo las bóvedas de nuestra Seo en la primavera de 1855 al declararse dogma la Purísima Concepción de María, yo no diré sino que el acento de la voz que entona y del pueblo que responde parece nacido con la letra, como si no hubiese habido jamás ni pudiera en lo

---

⁸¹⁵ [Nota de l' autor: Tomo VI artículos literarios, p. 169-178].

sucesivo hallarse otro capaz de encerrar en dos sencillas notas tanta efusión de la más tierna y humilde plegaria: otros explicarían la magia de este secreto. Lindos y graciosos villancicos de antiguos compositores resucitan cada año en las iglesias con las santas alegrías de Navidad, o salen a luz de la mente de alguno coetáneo con todo el atractivo de novedades y con esperanzas en el progreso del arte: ¿porqué desde el prime compás se advierte en la concurrencia un movimiento de satisfacción al reconocer el inmarcesible de Sancho, nunca bastante oído, tan brillante y animado en el coro y solos de su primera parte, como dulce y patético en el duo de la segunda, sobre todo en las Bellinianas estrofas (Del invierno helado) que languidecen de inefable amor? Razónenlo los filarmónicos. ¿Cómo produce efecto parecido, sumiendo en suave deliquio al alma, aquella obra coreada que compuso para el acto de reservar el Santísimo en la parroquial de S. Jaime, (por citar una entre tantas tuyas de este género), cuyo decreciente solo de tiple tan a propósito termina realzado por el viril y robusto coro? Ojalá que como lo siento, pudiera hacerlo comprender a los que no lo conocen, pues para los conocedores están de sobra mis profanos encomios, que todavía me atreviera menos a tributar a piezas tan grandiosas y elevadas como el Te ergo quaesumus, si no me alentara a cualquier cosa el voto de lo inteligentes:

*Quantum potes tantum aude,
quia major omnia laude.*

Ante aquel sublime prelude de los instrumentos, ante la feliz y original combinación del canto religioso con el lírico respectivamente acompañados de órgano y de orquesta, ante la plenitud de armonía en cuyo seno se suceden y se cruzan y resplandecen a porfía tantas melódicas frases de amor y acatamiento, de gratitud y confianza, iguálense y confúndase en una misma admiración y en un mismo aplauso, como en la noche triunfal a que al principio de este artículo me refiero, profesores y apasionados, artistas y legos, sabios e ignorantes, obedeciendo unos a la razón, otros al instinto, subyugados todos por el sentimiento.

Lo que ha faltado a la llama es aire, es decir, a la reputación de nuestro isleño espacio para dilatarse. Las raras veces que han salvado el brazo de mar que nos separa de la península; en Barcelona, en Madrid, han obtenido de los más distinguidos maestros, y cuanto más insignes proporcionalmente mayor, consideración, respeto, altos testimonios de profunda estima. Tales ocasiones no las buscaba solícito ni se las procuraba afanoso el modesto compositor, pero complacíase en que naturalmente se presentaran, no tanto por amor propio, como por amor al arte y a su patria, dos objetos queridos en cuyo honor refluían los que se dispensaban a su persona. Exento de la suficiencia que reclama como debidos los obsequios, los agradecía cortésmente a todo el mundo como por bondad otorgados; y ¡fenómeno natural en las almas de cierto temple! a medida de los elogios reaccionaba más fuerte su humildad. El genio musical no derramaba en su carácter las maní, las excentricidades, los caprichos que han llegado a suponerse casi emanaciones necesarias de aquel, por no decir achaques del oficio: D. Joaquín Sancho, laboriosísimo profesor, honradísimo ciudadano, católico tan sincero como ilustrado, fue constantemente desde su primera mocedad hasta su proyecta senectud, dechado de orden, de regularidad, de sensatez, sobrio y desprendido de su porte, intachable en sus costumbres, bueno y afectuoso con su familia reducida a amantes hermanas y sobrinos, dulce y jovial en sus relaciones,

sencillo a la vez que exquisitamente fino en sus modales, noble y caballeroso en sus sentimientos, resto digno de la mejor sociedad de que durante tres generaciones había sido maestro y oráculo.

Murió sin embargo siete meses hace en 31 de mayo, sin otros funerales que los modestos que en la iglesia del Socorro le tributaron sus compañeros y apasionados, sin que la catedral soltase una plegaria por su maestro benemérito de capilla: murió sin más homenaje hasta el presente que este tardío e incompleto, de un extraño al arte. Llevaba el título o condecoración de no tener ninguna: la Ciudad, ya lo hemos dicho, se honró con guardar entre sus hijos insignes el retrato de este; así se transmita a la posteridad el precioso legado de sus obras!

José María Quadrado⁸¹⁶

SANCHO CAÑELLAS, JOSEP MARIÀ (Palma,1805-Puerto Rico, ?)

Josep Marià Sancho Cañellas nasqué a Palma el 23 de juny de 1805 i fou batejat aquell mateix dia a la parròquia de santa Eulàlia. Era fill de Miquel Sancho i Margarida Cañellas. Els seus avis paterns foren el reverend Jaume Sancho, prevere i director de la capella de música de la catedral, i Antònia Anna Vicens i els materns Benet Cañellas i Anna Maria Rama. El seu nom complet era Josep Marià Joaquim Salvador Miquel Rafel Bonaventura Gabriel Antoni Ignasi. Foren els seus padrins Antoni Cañellas i l'àvia materna.⁸¹⁷

Com la resta dels seus germans rebé la formació musical del seu pare, director i mestre de capella de la catedral. Poques dades es coneixen sobre la seva activitat musical, ja que no ens consta que formés part de la capella de música catedralícia com a músic amb porció en les músiques.

Consta que Josep Sancho formà part de l'orquestra en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827, en la qual tocà la part de primer viola i de violí.⁸¹⁸ En les temporades de Pasqua de 1833 i en la d'hivern de 1833-1834, Josep Sancho i el seu germà Joaquim foren els mestres al clavecí de la companyia d'òperes, sota la gestió de l'empresari Ferdinando Bonoris.⁸¹⁹ Així ho testimonien els llibrets de les òperes *Settimio ossia L'essule di Roma*, de Donizetti, representada al

---

⁸¹⁶ QUADRADO, José María: "D. Joaquín Sancho. Necrologia", en *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, segona època, vol III- Palma: Imprenta Viuda e Hijos de Gelabert, 1886, pp. 761-768. Reproduït a GILI, Antoni *et alii*: "Una família de músics: els Sancho", dins *Estudis Musicals*, XII (2006). Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2006, pp. 149-153.

⁸¹⁷ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/38, f. 176 r.

⁸¹⁸ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁸¹⁹ *Diario Balear*, 10 de setembre de 1833.

nostre teatre el 16 de juny de 1833, i *Giulietta e Romeo*, de Vaccai, representada per primera vegada al nostre coliseu el 21 de setembre de 1833. Aquell any també figurava al padró municipal com a soldat de les milícies.⁸²⁰

Amengual il·lustra l'etapa de Josep al capdavant de l'orquestra amb les paraules següents: “Así que no dudamos que las inspiradas melodías de Mercadante, Donizetti y Bellini, que causaron aun más honda impresión que las de Rossini, desarrollaran la afición al canto, ayudadas por la artística y sabia Dirección del maestro Sancho [Joaquim] y su hermano D. José, de las nuevas óperas”.⁸²¹

Més endavant, en parlar de les acadèmies musicals donades a la societat *Casino Palmesano* pels seus socis, Amengual comenta l'èxit aconseguït en la interpretació de l'*Stabat Mater*, de Rossini, la partitura del qual havia dut Josep Sancho de Madrid i fou iniciativa seva la proposició de cantar-lo: “D. José Sancho ayudó con interés e inteligencia a concertar la obra, é hizo resaltar profundamente el *fa grave* del *Fac ut ardem*”.⁸²²

Suposem que fou poc després d'aquestes actuacions que Josep Sancho es traslladà a Llatinoamèrica, concretament a Puerto Rico, ja que com publica Gili, el 10 de setembre de 1839 un nebot seu, Miquel Sancho Muntaner, de quinze anys d'edat, apareix en el *Registro Pasaportes para el extranjero*: “D. M. Sancho Muntaner. Puerto Rico a reunirse con un tío suyo. Es n. y vc. De esta ciudad, soltero, 15 años”.⁸²³ Confirma el seu trasllat a terres americanes l'acte notarial, amb data del 5 de maig de 1848, mitjançant el qual el notari Manel Sancho, germà de Josep, dóna poder al seu germà Joaquim Sancho perquè en el seu nom pugui transigir amb Felipa Cerdà, vidua de Josep Marià Sancho, sobre el testament atorgat el dia 29 d'abril de 1843, davant José Ribas, escrivà reial i públic de la vila de Mayagüez, a Puerto Rico.⁸²⁴

De les dades anteriors inferim que Josep Marià Sancho Cañellas morí a Puerto Rico entre els anys 1843 i 1848.

---

⁸²⁰ AMP. Fons Pons, lligall 463/I, s.f.

⁸²¹ AMENGUAL, F.: *El arte del canto en Mallorca*, vol. I (Edad de oro), p. 50.

⁸²² *Ibidem*, pp. 53-55.

⁸²³ ARM. Fons Arxiu Històric, sig. C-2519. Citat a GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, p. 143.

⁸²⁴ ARM. Protocols notarial, sig. S-1051, ff. 54 v.-55 r. Citat a GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, p. 143.

SANCHO CAÑELLAS, MANEL (Palma, 1807-1880)

Manel Sancho Cañellas nasqué a Palma el 29 d'agost de 1807 i fou batejat aquell mateix dia a la parròquia de santa Eulàlia. Era fill de Miquel Sancho Vicens, director de la capella de música de la catedral, i de Margarida Cañellas. Els avis paterns foren el reverend Jaume Sancho, prevere i director de la capella de música catedralícia, y Antònia Anna Vicens i els materns Benet Cañellas i Anna Maria Rama. El seu nom complet era Manel Marià Miquel Joaquim Rafel Josep Gabriel Jaume Joan. Els seus padrins foren Jaume Sancho i Anna Maria Rama.⁸²⁵

Com la resta dels seus germans rebé la formació musical del seu pare, director i mestre de capella de la catedral. Poques dades es coneixen sobre la seva activitat musical, ja que no consta que formés part de la capella de música catedralícia com a músic amb porció en les músiques.

Les úniques dades que ens confirmen la seva instrucció musical són la seva firma estampada en l'escriptura dels músics que inicialment havien de formar l'orquestra del teatre en la temporada d'òpera de 1825-1826 i en la qual, degut als canvis d'empresari, finalment sembla que no participà,⁸²⁶ i el padró municipal de 1827, en el qual figura com a músic de professió.⁸²⁷

L'any 1833 figurava al padró municipal com a soldat de les milícies⁸²⁸ i suposem que fou després d'aquesta etapa quan estudià per ser notari, professió a la que dedicà la resta de la seva vida.

Manel Sancho Cañellas, notari, morí a Palma el 25 de gener de 1880 als setanta-dos anys d'edat. Era espòs de Magdalena Muntaner Mas, vídua del seu germà Jaume.⁸²⁹ Era el més antic dels de la seva classe a Palma, exercia el càrrec des del 1838. Vivia al carrer dels Desemparats, núm. 1.⁸³⁰

---

⁸²⁵ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/39, f. 114 r.

⁸²⁶ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f., i *Diario Balear*, 11 d'abril de 1825. □

⁸²⁷ AMP. Fons Pons, lligall 286, s.f.

⁸²⁸ AMP. Fons Pons, lligall 463/I, s.f.

⁸²⁹ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/28, f. 294 r.

⁸³⁰ LLABRES, J.: *op. cit.*, vol. V, p. 603

SANCHO CAÑELLAS, MIQUEL (Palma, 1800-1871)

Miquel Sancho Cañellas nasqué a Palma el 7 de novembre de 1800 i fou batejat a la parròquia de santa Eulàlia. Era fill de Miquel Sancho Vicens i de Margarida Cañellas. Els seus avis paterns foren el reverend Jaume Sancho, prevere i director de la capella de música de la catedral, i Antònia Anna Vicens i els materns Benet Cañellas i Anna Maria Rama. El seu nom complet era Miquel Marià Joaquim Rafel Josep Gabriel Salvador Bartomeu. Els seus padrins foren Bartomeu Servera i Maria Cañellas.⁸³¹

Com els seus germans rebé la seva formació musical del seu pare, director i mestre de la capella de música de la catedral. Suposem que com els seus germans ingressà en la capella de música catedralícia una vegada finalitzada l'etapa formativa. En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, Miquel Sancho figurava ocupant una plaça de violí segon en la capella, junt amb Pere Joan Lluís Gazaniol. Endemés, s'hi especificava que també podia tocar la trompa, el clarí, el violoncel i el contrabaix, en cas necessari.⁸³²

Consta que Miquel Sancho formà part de l'orquestra en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827, en la qual tocà la part de primer violí dels segons.⁸³³

Segons Llorenç Vich, Miquel Sancho es casà en tres ocasions: amb Josef Massanet Sastre, el 10 d'abril de 1828, amb Francesca Amorós Corró, el 27 de juliol de 1858 i amb Maria Amer Noguera, el 25 de febrer de 1863.⁸³⁴

L'any 1829 fou elegit membre vocal de la junta econòmica de la capella de música de la catedral⁸³⁵ i el 1840 fou nomenat substituït de mestre de capella, a proposta del seu germà Joaquim Sancho, el qual havia estat nomenat pel capítol catedralici mestre de capella.⁸³⁶ Precisament el seu nomenament i imposició per part de Joaquim Sancho fou un dels motius de les queixes que els músics formularen al capítol en els

---

⁸³¹ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/37, f. 193 r.

⁸³² ACM. Actes capitulars, sig. 1675, f. 36 r. i següents.

⁸³³ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁸³⁴ GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, p. 142.

⁸³⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, f. 50 v., acta del 4 de febrer de 1829.

⁸³⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 6 r., acta del 13 de maig de 1840.

anys posteriors, les quals provocaren la seva renúncia el 1848 i la seva substitució per Joan Capó.⁸³⁷

Consta que l'any 1850 confeccionà i presentà junt amb Guillem Amengual, un altre dels músics de la catedral, un pla per a la viabilitat de la capella de música catedralícia,⁸³⁸ de la qual formà part fins a la seva definitiva dissolució.

Segons els registres parroquials, Miquel Sancho Cañellas morí el 31 de maig de 1871, als setanta un anys d'edat. Viudo en primeres nupcies de Josepa Massanet, en segones de Francesca Amorós i espós en terceres de Maria Amer.⁸³⁹ No obstant això, al Registre Civil consta que havia mort un dia abans, el 30 de maig, als setanta-un any d'edat, essent professor de música.⁸⁴⁰

SANCHO VICENS, MIQUEL (Palma, 1766-1840)

Miquel Sancho Vicens nasqué a Palma el 17 de febrer de 1766 i fou batejat l'endemà a la parròquia de sant Nicolau. Era fill de Jaume Sancho Melis, músic que poc més tard, l'any 1778, seria nomenat director de la capella de música de la catedral, i d'Antonina Anna Vicens Horrach.⁸⁴¹

Inicià la seva formació musical de la mà del seu pare, el qual, des del mes de desembre de 1778, havia estat encarregat, entre altres tasques, de la manutenció i ensenyament dels minyons del cor de la catedral. Per aquesta raó el 17 d'octubre de 1781, el capítol li concedí una almoina de cinc lliures per haver servit per espai de tres anys.⁸⁴² De seguida fou agregat a la capella de música i poc després començà a tenir alguna porció en les músiques de fora la catedral: el 13 de març de 1783, se li concedí un quart de part;⁸⁴³ el 7 de setembre de 1784, se li adjudicà un altre quart de part;⁸⁴⁴ l'1 de febrer de 1786, un altre quart,⁸⁴⁵ i el 24 del mes de juliol de 1789, mig quart de part, amb l'obligació d'ensenyar de violí.⁸⁴⁶ A aquests hi ha que agregar que el 13 de març de 1787, el capítol les concedí un quart de par, possiblement en les músiques de dins la

⁸³⁷ ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música a la es Balears en el segle XIX*, pp 12-13.

⁸³⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 169 v., acta del 4 de juny de 1850.

⁸³⁹ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/27, f. 21 r.

⁸⁴⁰ GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, p. 142.

⁸⁴¹ ACM, Llibre de baptismes de la Catedral de Mallorca, sig. LS-13841, f. 78 r.

⁸⁴² ACM. Actes capitulars, sig. 1663, f. 106 v.

⁸⁴³ *Ibidem*, f. 265 r.

⁸⁴⁴ ACM. Actes capitulars, sig. 1664, f. 94 r.

⁸⁴⁵ *Ibidem*, f. 226 v.

⁸⁴⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1665, f. 291 v.

catedral.⁸⁴⁷ El 9 de desembre de 1791, com a conseqüència d'haver quedat vacant algunes parts per l'expulsió d'un grup de músics de la capella catedralícia, se li adjudicà mitja part en les músiques de dins la Seu.⁸⁴⁸

El 22 de gener de 1793, d'acord amb les lletres expedides el dia anterior, es casà amb Margarida Cañellas Rama, a la parròquia de santa Eulàlia, i del matrimoni nasqueren nou fills: Jaume, Benet, Joaquim, Miquel, Maria Josepa, Josep, Manel, Anna Maria, i Maria Margarida. Dels sis homes, si exceptuem Manel, que fou notari, la resta foren músics i dos d'ells sacerdots.⁸⁴⁹ Segons els padrons municipals, la família visqué a la casa número 62 de l'illa número 10, la qual pertanyia a la parròquia de sant Eulàlia.⁸⁵⁰

La subsistència dins la capella en els últims anys del segle XVIII resultava difícil pel gran nombre de músics que la formaven, la reorganització de la Capella Reial de Santa Aina i els escassos ingressos que produïen les parts de la capella. Aquells que es consideraven hàbils es queixaven dels músics de poc mèrit que també en formaven part. Entre ells, es trobava Miquel Sancho, que junt amb altres músics de la capella presentà alguns memorials: un amb data del 30 d'agost de 1797 i una altre discutit pel capítol en la sessió celebrada el 9 de novembre de 1798.⁸⁵¹ Fou coautor d'un nou pla o mètode de govern de la capella de música en 1799, que fou discutit pel capítol catedralici en la sessió celebrada el 5 de març d'aquell any, com a conseqüència del qual es creà una junta econòmica dins la capella musical.⁸⁵² Miquel Sancho fou nomenat el 2 de desembre d'aquell any vocal de la mencionada junta.⁸⁵³

Des de la mort del seu pare, ocorreguda el 9 de gener de 1803,⁸⁵⁴ Miquel Sancho havia quedat encarregat de la direcció de la capella de música, ensenyament i manutenció dels minyons. Com d'aquella tasca no percebia cap estipendi, en el mes d'agost de 1803 presentà una instància, en la qual demanava al capítol les gratificacions

---

⁸⁴⁷ *Ibidem*, f. 29 v.

⁸⁴⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1666, f. 162 r.

⁸⁴⁹ ADM. Llibre de matrimonis de la parròquia de sant Eulàlia, sig. I/45-M/17, f. 109 r. GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, pp. 125-158.

⁸⁵⁰ AMP. Fons Pons, lligalls 543/I, 651, 286, 60, 300/I i 463/I, s.f.

⁸⁵¹ ACM. Actes municipals, sig. 1668, ff. 216 r.-216 v. i 360 v.-361 r., actes del 6 de setembre de 1797 i 9 de novembre de 1798.

⁸⁵² ACM. Actes municipals, sig. 1669, ff. 10 r.-10 v.

⁸⁵³ *Ibidem*, ff. 100 v.-102 v.

⁸⁵⁴ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/21, f. 64 r.; Llibre de defuncions del convent de sant Francesc, sig. I/82-D/10, f. 409 r., i GILI, Antoni *et alii*: *op. cit.*, p. 132.

que solia rebre el seu pare, les quals li foren concedides el 31 d'aquell mateix mes. Pocs dies més tard, el 17 de setembre, el capítol el nomenà oficialment director de la capella de música de la catedral, “en quien le parecía concurrían todas las calidades necesarias para desempeñarlo a satisfacción”.⁸⁵⁵

A partir d'aquell moment Miquel Sancho es preocupà d'estabilitzar i normalitzar la situació interna de la capella, que havia estat unida a la Capella reial de música de santa Aina uns anys abans, i a preocupar-se per la situació del músics que la integraven. Bona prova d'això, és el memorial que presentà en el mes de maig de 1805, en el qual exposava que per l'esterilitat del temps i la carestia de queviures hi havia alguns pobres músics a la capella que per necessitat e indigència no podien presentar-se al públic sense que es notés la seva misèria i suplicava la deguda almoina per a poder repartir-la entre ells.⁸⁵⁶

El 16 de gener de 1810 morí el prevere i mestre de capella Llorenç Estada Bover.⁸⁵⁷ Quasi tres anys més tard, el 16 de desembre de 1812, el capítol nomenà Miquel Sancho mestre de la capella de música de la catedral, càrrec que ja exercia interinament i per obligació des de la mort d'Estada.⁸⁵⁸

En el pla de música elaborat pel canonge Joan Muntaner Garcia i presentat al capítol el 9 de setembre de 1817, endemés d'ésser el mestre de capella, hi figurava en qualitat de primer violí, junt amb el seu fill Jaume Sancho Cañellas. En cas de necessitat, tot dos també podien tocar el violoncel i el contrabaix.⁸⁵⁹

El 17 de gener de 1822, com a conseqüència de la reducció del delme a la meitat, el capítol acordà li reduí el salari i els emoluments que cobrava de la catedral.⁸⁶⁰

Consta que Miquel Sancho formà part de l'orquestra en les temporades d'òpera que es realitzaren al teatre de Palma entre els anys 1824 i 1827, en la qual tocà la part de

---

⁸⁵⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1670, ff. 210 v.-211 r. i 219 v.

⁸⁵⁶ ACM. Actes capitulars, sig. 1671, f. 74 v., acta del 31 de maig de 1805.

⁸⁵⁷ ACM. *Llibre dels prebendats y beneficiats morts*, sig. 15577, f. 61 r.

⁸⁵⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1673, f. 361 r.

⁸⁵⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1675, ff. 36 r. i següents.

⁸⁶⁰ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 44 r.-44 v., actes del 17 i 22 de gener de 1822.

primer violí.⁸⁶¹ Endemés, l'any 1829, fou fiador de l'empresa d'òperes, essent el seu fill Jaume Sancho Cañellas l'empresari.⁸⁶²

L'any 1832 formà part del tribunal d'oposicions que se celebraren a la catedral a fi de proveir una plaça vacant de substitut de primatxer, junt amb els preveres Joan Noguera i Josep Alcover.⁸⁶³

El mestre de capella Miquel Sancho Vicens morí el 2 d'abril de 1840, als setanta-tres anys d'edat.⁸⁶⁴ Poques setmanes després, el 13 de maig d'aquell mateix anys, fou nomenat per a ocupar la plaça el seu fill Joaquim Sancho Cañellas.⁸⁶⁵

SERVERA, MIQUEL (Maó)

Segons les dades que apareixen al padró municipal de 1826, Miquel Servera, de trenta-sis anys d'edat, era natural de Maó, igual que la seva esposa Joana Colom, de trenta anys d'edat. Aquell any el matrimoni vivia a la casa número 19 de l'illa número 130, la qual pertanyia a la parròquia de sant Nicolau, junt amb els seus dos fills, Josep de sis anys i Catalina de quatre, tots dos naturals de Maó. En la mateixa casa vivien el matrimoni d'operistes format per Giuseppe Massa i Agustina Barbaya.⁸⁶⁶

Miquel Servera formà part de l'orquestra del teatre en les funcions d'òpera que es realitzaren durant els anys 1825 i 1827. En la temporada de 1825-1826, els empresaris havien contractat a Miquel Servera com a apuntador de la companyia, però, al poc d'iniciar-se la temporada, el seu lloc fou ocupat per Francesc Frontera, més versat en el càrrec i preferit pels operistes, i Servera passà a tocar la part de primer contrabaix en l'orquestra. En la temporada 1826 i 1827 hi continuà tocant el contrabaix, suplint la falta de Feliu Pons, que havia passat a tocar aquella any la viola. No tenim cap constància de a seva continuïtat en els anys posteriors.

En el mes de març de 1828, Miquel Servera publicà al *Diario Balear*, el següent anunci:

---

⁸⁶¹ AMP. Fons Pons, lligall 878/VI, s.f.

⁸⁶² AGCM, lligall X-380/1, ff. 90 r.-95 r.

⁸⁶³ ACM. Actes capitulars, sig. 1678, f. 5 v., acta de la reunió del 8 de febrer de 1832.

⁸⁶⁴ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/24, f. 285 v.; ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 5 r., acta del 9 d'abril de 184, i LLABRÉS, Juan: *op. cit.*, Vol. II, p. 795.

⁸⁶⁵ ACM. Actes capitulars, sig. 1679, f. 5 v.

⁸⁶⁶ AMP, Fons Pons, lligall 299/6, s.f.

*D. Miguel Servera profesor de música, que vive en las casas nuevas inmediatas al teatro número 19 ofrece dar lecciones de música vocal; é instrumental de violín, flauta, guitarra, violoncelo y contrabajo desde las once a la una, hora en que los muchachos estan desocupados. Y se contenta con el moderado precio de un duro mensual por cada individuo. Además dará lecciones en las casas particulares a precio equitativo.*⁸⁶⁷

VAQUER MORRO, LLUÍS (Palma, 1794-1837)

Lluís Vaquer Morro nasqué a Palma el 18 de setembre de 1794 i fou batejat aquell mateix dia a la parròquia de santa Eulàlia, amb el nom de Lluís Josep Bonaventura Nicolau Guillem. Era fill de Nicolau Vaquer, sabater de professió, i de Margarida Morro. Els seus avis paterns foren Nicolau i Joana Maria Bonet i els materns Antoni i Maria Anna Mas.⁸⁶⁸

Inicià la seva formació musical en la capella de música de la catedral, sota les ordres del seu director, Miquel Sancho Vicens. En el mes de juny de 1808, Vaquer, essent minyó de cor, presentà un memorial al capítol catedralici en el qual exposava que es trobava en disposició d'aplicar-se a l'estudi del violí, ja que d'aquesta manera podria ser útil a la capella, però, com era pobre i no disposava de mitjans per a comprar l'instrument, de manava que fos la catedral la que sufragués l'import. Davant aquella petició, els canonges acordaren que si el canonge protector de la música i el mestre de capella ho trobaven convenient que es comprés el violí, a fi d'assegurar la subsistència del minyó.⁸⁶⁹ Segons els registres comptables, la mesa capitular pagà dotze lliures pel mencionat violí.⁸⁷⁰ Dos anys més tard, l'1 d'agost de 1810, el capítol li concedí una almoïna de deu lliures per haver perdut el tiple i desitjar continuar al servei de la capella de música.⁸⁷¹

En aquella època, Lluís Vaquer i la seva família vivien a la casa número 4 de l'illa número 8, la qual pertanyia a la parròquia de santa Eulàlia.⁸⁷²

El 16 de juliol de 18016, el canonge protector de la música exposà al capítol que se li havia enviat un memorial perquè com a protector de la mencionada capella,

---

⁸⁶⁷ *Diario Balear*, 12 de març de 1828.

⁸⁶⁸ ADM. Llibre de baptismes de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-B/36, f. 124 v.

⁸⁶⁹ ACM. Llibre d'actes del capítol de la Catedral de Mallorca, sig. 1672, f. 95 r., acta del 13 de juny de 1808.

⁸⁷⁰ ACM. Mesa capitular, sig. 2905, s.f.

⁸⁷¹ ACM. Actes capitulars, sig. 1672, f. 302 r.

⁸⁷² AMP. Fons Pons, lligalls 703/I, 543/I i 651, s.f.

practicués les gestions oportunes en favor de Lluís Vaquer, el qual havia estat empresonat per lleva. De seguida els canonges acordaren que el protector li comunicués l'assumpte al bisbe perquè aquest realizés les gestions que cregués oportunes.⁸⁷³ Sembla que Vaquer no s'havia presentat a la crida d'aquell any pensant que com a músic estava exempt. Però, malauradament per Vaquer no era així, ja que ell no tenia cap porció adjudicada en les músiques catedralícies i, per tant, no era assalariat de la catedral. Amb aquella circumstància, Vaquer hagué de complir el servei militar al rei. Així ho constatem segons les dades que apareixen al padró de Palma de 1818, en el qual s'especifica que Vaquer es trobava al servei del rei.⁸⁷⁴

Una vegada acabat el servei d'armes, el 8 d'abril de 1822, es casà amb Maria Tomasa Lladó, filla d'Agustí i d'Antònia Roig. Tots dos eren veïns de la parròquia de santa Eulàlia, on es casaren.⁸⁷⁵ Consta en els padrons municipals que el matrimoni establí el seu domicili a la casa número 15 de l'illa 47, la qual pertanyia a la parròquia de santa Eulàlia.⁸⁷⁶ L'any 1833, el matrimoni i una filla acollida anomenada Maria Roser, de vuit anys d'edat, "hija de sus padres", vivien a la casa número 57 de l'illa número 44, situada al quarter de santa Clara.⁸⁷⁷

No fou fins després del seu casament quan Lluís Vaquer començà a obtenir alguna que altra porció en aquelles músiques que l'haguessin eximit del servei d'armes: el 15 de setembre de 1824 el capítol catedralici li adjudicà un quart de part i el 7 de setembre de 1825 un altre.⁸⁷⁸

El 10 de desembre de 1828, el capítol de la catedral li concedí el permís per a poder firmar contracte amb el Regiment d'Infanteria de Còrdova i a partir d'aquell moment compaginà la tasca de músic a la capella i a la banda del regiment. Malgrat això, els emoluments no bastaven per a cobrir algunes despeses. Tenim constància d'un memorial d'ell demanant una porció més dins la catedral el 1829 i una altra del 1830, en la qual demanava una almoïna per a comprar un instrument, la qual li fou concedida.

---

⁸⁷³ ACM. Actes capitulars, sig. 1674, f. 165 r.

⁸⁷⁴ AMP. Fons Pons, lligall 651, s.f.

⁸⁷⁵ AMD. Llibre de matrimonis de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-M/20, f. 179 r.

⁸⁷⁶ AMP. Fons Pons, lligalls 299/IV, 286, 60 i 300/I, s.f.

⁸⁷⁷ AMP. Fons Pons, lligall 463/I, s.f.

⁸⁷⁸ ACM. Actes capitulars, sig. 1676, ff. 147 v. i 234 v.

Finalment el 17 de febrer se li adjudicà un altre quart de part en les músiques de dins la catedral.⁸⁷⁹

Lluís Vaquer morro morí el 10 d'abril de 1837 d'una pulmonia, als quaranta-dos anys d'edat, era veí de la parròquia de santa Eulàlia.⁸⁸⁰

---

⁸⁷⁹ ACM. Actes capitulars, sig. 1677, ff. 33 v., 48 v., 165 v. i 205 r., actes del 10 de desembre de 1828, 14 de gener de 1829, 17 de novembre de 1830 i 17 de febrer de 1831.

⁸⁸⁰ ADM. Llibre de defuncions de la parròquia de santa Eulàlia, sig. I/45-D/24, f. 222 r.

CONCLUSIONS

Conclusions

Si al llarg del segle XVIII els protagonistes dels intercanvis musicals entre els diferents àmbits havien estat majoritàriament els músics militars vinguts a l'illa amb els regiments i batallons que hi foren destinats, fou en els últims anys d'aquell segle i els primers del XIX quan els músics que pertanyien a la capella de música catedralícia començaren a diversificar la seva activitat, simultaniejant la seva feina principal a la catedral amb la participació en les bandes de música, tant civils com militars, i posteriorment en l'orquestra del teatre. El principal motiu del canvi de concepció dels músics catedralicis fou, igual que en el cas dels músics militars, l'econòmic, però, amb un matís bastant important: mentre aquells ho feien amb el consentiment del capítol per la necessitat que tenia la capella d'incorporar nous instruments a la plantilla orquestral, els músics catedralicis diversificaren la seva activitat simplement per necessitat.

Al llarg d'aquest treball hem pogut comprovar com des dels seus inicis la capella de música de la catedral fou la institució musical més important, no tan sols de Palma, sinó de tota Mallorca. A ella pertanyien, bé en plantilla o com a agregats, la majoria dels músics i cantaires censats a Palma. Això era possible gràcies al seu peculiar funcionament, el qual permetia a la institució mantenir el seu estatus de preeminència i d'aquesta manera solemnitzar quasi la totalitat de les celebracions cívico-religioses que es realitzaven a la ciutat. La contínua incorporació de músics per a poder satisfer la demanda musical de la ciutadania palmesana tingué com a primera conseqüència la divisió de les primitives parts en què es repartien els ingressos de la capella en diverses porcions, les quals eren adjudicades als músics d'acord amb la seva habilitat. Amb aquesta situació s'arribà a l'inici del segle XVIII, en el qual hem vist que solia ser habitual trobar músics que només tenien assignat un quart de part d'aquells beneficis i d'altres que sense tenir porció assignada també solien participar en qualitat d'agregats.

La preeminència exercida per la capella, un funcionament quasi autònom i el gran nombre de músics que la integraven foren els principals problemes que no fou capaç de resoldre el capítol catedralici al llarg del segle XVIII. En la dècada dels anys vint es produí l'enfrontament entre els músics i els canonges. El resultat, després d'anys de plets, fou l'erecció, sota la protecció del capità general, d'una nova capella musical a

la capella reial de Santa Aina, al palau de l'Almudaina, fundada per un grapat de músics expulsats pel capítol de canonges de la capella de música catedralícia.

L'aparició d'aquesta nova capella i la rivalitat entre les dues formacions musicals en els actes provocà la minva d'ingressos de la capella catedralícia, de tal manera que els músics foren els principals perjudicats en els anys posteriors. La fusió de les capelles, duta a terme el 1772, encara agreujà més la situació. La incorporació dels músics de la capella reial féu que s'incrementessin les parts entre les quals es repartien els guanys i en conseqüència es reduí el líquid que es rebia per cadascuna d'elles. A la vegada, la gran quantitat de músics provocà que les porcions en les quals es dividien aquelles parts de cada vegada fossin més petites. Així, si a mitjan segle XVIII era freqüent trobar músics amb un quart de part assignat, poques dècades més tard trobem músics amb només un octau –míg quart– de part assignat.

A les acaballes del segle, la situació econòmica de la capella era insostenible i el capítol incapaç de donar una solució, ja que les arque catedralícies també sofrien l'expoli de l'Estat amb les contribucions extraordinàries com a conseqüència de les guerres que mantenia. L'enfrontament entre els propis músics provocà que en la dècada dels anys noranta un grup de músics expulsats tornessin a erigir l'antiga capella reial de música de santa Aina, la qual tornà a provocar la minva d'ingressos als músics catedralicis.

Així doncs, al llarg del segle XVIII assistim a un procés de deteriorament continu de la capella de música en l'aspecte econòmic, en gran mesura, derivat del peculiar funcionament establert des dels seus inicis i la seva conseqüència: una capella musical sobredimensionada i amb pocs recursos econòmics. Malgrat això, fins al final d'aquell segle, els nombrosos músics que pertanyien a la capella de música de la catedral sembla que no diversificaren la seva activitat en altres àmbits. Si exceptuem les puntuals cessions de músics entre la capella i els cossos militars, mostra de la submissió de l'Església al rei, l'única ocupació dels músics catedralicis fou l'assistència a les funcions que havia de solemnitzar la capella musical, tant dins com fora de la catedral, ja que no tenim constància de la seva activitat en altres àmbits.

Fou als inicis de la dècada dels anys noranta del segle XVIII quan els músics de la capella musical catedralícia començaren a diversificar la seva activitat, fins aquell

moment exclussiva. La creació de la secció de música del Regiment de Mílícies de Mallorca l'any 1791 possibilità aquella situació. Seguint les passes dels músics militars, aquell any, quatre músics de la capella musical de la catedral firmaren contracte per vuit anys per a formar pat de la mencionada secció. El motiu principal que exposaren en la seva sol·licitud de permís al capítol fou, com no, el curt lucre que percebien de les seves respectives places a la catedral. En tractar-se d'un cos militar fixe, és a dir, que no podia sortir de l'illa, a aquests quatre músics se n'agregaren d'altres de la capella fins a formar una secció de música semblant a les que acompanyaven als regiments de línia. En el llistat que es conserva entre els papers que pertanyien al Marquès de la Torre podem comprovar com es relacionen alguns cognoms comuns a la capella de música de la catedral: Estrader, Capó, Arias, Otero, Ferragut, Ferrer, Alcover, Arbona, Rodenas, Feliu [Pons] i Ferrà. Així doncs, davant la greu situació que patien, els músics ja intentaven complementar els seus ingressos a la catedral amb altres activitats.

El 1798, amb les dues capelles separades i enfrontades, foren els propis músics els que proposaren la reforma de la capella. Les línies de la reforma eren clares: selecció natural davant les dificultats econòmiques, valoració de les habilitats i reivindicació i revalorització desl músics respecte a l'òrgan de govern de la catedral, que fins aquell moment havia dirigit la capella de música de manera arbitrària i totalitària. En altres paraules, es tractava de realitzar oposicions per a poder entrar a formar part de la capella per a poder accedir a alguna de les places o parts i de realitzar un procés depuratiu amb aquells músics que pertanyien a la capella, però, que no eren hàbils en la veu i instrument.

La situació es tornà a agreujar quan l'any 1800 el capítol catedralici consentí a unir una altra vegada les dues capelles. La capella es tornà a sobredimensionar amb aquell increment de músics.

Sense solucionar el greu problema econòmic que arrossegaven els músics, el capítol en cap moment consentí en perdre el control de la capella de música. L'autoritarisme exercit pel capítol i la incapacitat d'aplicar les reformes i plans de música proposats en els anys posteriors pels propis canonges foren els motius pels quals els músics més hàbils de la capella de música catedralícia optaren per diversificar encara més la seva activitat per a poder subsistir. Com hem pogut comprovar al llarg del treball, resulta habitual trobar a un mateix músic durant el dia a les funcions religioses

amb la capella musical o als actes militars amb la secció de música d'algun cos i de nit al teatre o a la sala de balls, formant part de l'orquestra.

Els balls de màscares que començaren a organitzar-se amb l'inici del segle XIX constituïren, junt amb els contractes esporàdics amb els cossos militars, les fonts d'ingressos addicionals per als músics de la capella en els primers anys del segle XIX.

Quan hem parlat de la música al teatre, hem vist com l'autoritat militar sempre estava implicada en mantenir l'activitat teatral com a un element primordial i necessari per a la diversió del poble i d'aquesta manera evitar l'ociositat i els possibles aldarulls. D'altra banda, també hem pogut comprovar la ferma oposició que exercia l'Església sobre l'activitat teatral. Amb aquestes premisses i tenint en compte que les funcions realitzades per les companyies còmiques espanyoles no necessitaven la presència constant de l'element musical, l'orquestra del teatre se solia nodrir principalment de músics militars i de la capella reial de música de santa Aina.

No hi ha dubte que l'activitat que més facilità la diversificació de l'activitat musical dels músics de la catedral fou l'establiment definitiu de les temporades d'òpera al nostre teatre. L'espectacle musical per excel·lència necessitava músics hàbils per a la seva realització i aquests es trobaven a la capella de música de la catedral. Iniciada la Dècada Ominosa i amb els permisos de les màximes autoritats civils i militars, foren els propis músics de la capella catedralícia els que prengueren la iniciativa d'instaurar la representació d'òperes italianes al coliseu palmesà. Excepte els cantants, la majoria de músics que formaren part de les companyies que hi actuaren –el director, el mestre al clavecí i aquells que formaven l'orquestra– eren integrants de la pròpia capella, la qual cosa permeté el manteniment digne d'aquests músics i les seves famílies.

També en aquella dècada, la dissolució dels cossos militars que havien estat actius durant el Trienni Constitucional permeté l'organització de la primera banda de música civil a la ciutat, dirigida per Joan Capó, músic destacat de la capella catedralícia, i formada per músics de la mateixa capella.

D'aquesta manera, amb la diversificació de l'activitat per part dels músics, el capítol catedralíci, que havia estat protector i mecenes fins aquell moment, començà a perdre l'exclusivitat d'aquells músics. Si bé en aquest període els músics encara consideraven com a principal ocupació la de la catedral i condicionaven l'assistència a

la resta d'activitats a les celebracions que s'hi realitzaven, podem considerar aquesta actitud com el primer pas cap a l'autonomia i la independència dels músics vers les institucions. Inexorablement, durant aquests anys s'inicia el procés de revalorització de l'individu, el músic, davant la institució, una qüestió que venien demanant en els seus escrits els propis músics des dels últims anys del segle XVIII i que fou una realitat forçada uns anys més tard amb l'aplicació de l'obra desamortitzadora de Mendizábal.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA

Publicacions periòdiques

- *Aurora Patriótica Mallorquina* (15 de juny de 1812-19 de desembre de 1813).
- *Correo constitucional, literario, político y mercantil de Palma* (15 de juliol de 1820-14 de juny de 1822).
- *Diari de Buja* (23 d'agost 1812-30 d'abril 1813).
- *Diario Balear* (1 de novembre de 1814-29 de maig 1815, 1 d'abril de 1816-17 de març 1820 i 7 de novembre de 1823-31 de desembre de 1834).
- *Diario de Barcelona* (1798-1817).
- *Diario Constitucional, político y mercantil de Palma* (21 de setembre de 1820-5 de novembre de 1823).
- *Diario de Mallorca* (15 d'agost de 1808-30 de novembre de 1814).
- *Diario de Palma* (1 de setembre de 1811-31 de desembre de 1813).
- *Diario de Valencia* (1799-1817).
- *Diario Mercantil de Cádiz* (1802-1817).
- *Diario Político y Mercantil de Palma* (23 de juny de 1813-20 de maig de 1814).
- *Semanario Cristiano-Político de Mallorca* (30 de juliol de 1812-28 de juliol de 1814).
- *Semanario Económico que publica la Real Sociedad de Amigos del País* (1802-1816).

Obres i articles

- AADD: *Colóquio Internacional sobre el teatro español del siglo XVIII*. Abanoterme: Piovan editore, 1988.
- AADD: *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. Madrid: SGAE-INAEM-ICCMU, 1999-2002. (10 vols.).
- AADD: *Gli archivi delle donne. 1814-1859. Repertorio delle fonti femminili negli archivi milanesi*, a cura de Maria Canella i Paola Zocchi, en *Sussidi Eruditi*, núm. 85, Serie “Memoria e scrittura delle donne”, Lombardia, vol. I. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 2012.
- AADD: *Gran enciclopèdia de Mallorca*. Palma: Promomallorca (en curs de publicació).
- AADD: *Historia de España Menéndez Pidal*. Madrid: Espasa Calpe, 1935-2004. (65 vols.)
- AADD: *Història de Mallorca* (vol. II) (Col·lecció “El Treballs i els Dies”, 21). Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1982.
- AADD: *Història de la música catalana, valenciana i balear*. Barcelona: Edicions 62, 2000-2004. (12 vols.).
- AADD: *Història de les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Documenta Balear, 2003.
- AADD: *Historia del teatro español*. Madrid, Editorial Gredos, 2003 (2 vols.).
- AADD: *La contradansa a Mallorca. Projecte de recerca i de recuperació*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 2009.
- AADD: *La Seu de Mallorca*, col·lecció *L'illa de la calma* (sèrie major), núm. 25. Palma: José J. de Olañeta, Editor. 1995.
- AGUILAR PIÑAL, Francisco: *Cartelera prerromántica sevillana: años 1800-1836*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1968.
- AGUILAR PIÑAL, Francisco: *Sevilla y el teatro en siglo XVIII*. Oviedo, Universidad de Oviedo, *Catedra Feijoo*, 1974.
- AGUILAR PIÑAL, Francisco: *Bibliografía de autores españoles del siglo XVIII*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1981-1995. 8 vols.

- AGUILAR PIÑAL, Francisco (Ed.): *Historia literaria de España en el siglo XVIII*. Madrid: Editorial Trotta-Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1996.
- AGUILÓ, Tomàs: *Obras en prosa y en verso*, Vol. VI (*Artículos literarios*). Palma: Tipografía Católica-Balear, 1883.
- ALCALÁ GALIANO, Antonio: “Canciones patrióticas”, dins *La América*, 12 d’abril de 1864.
- ALIER I AIXALÀ, Roger: *L’òpera a Barcelona. Orígens, desenvolupament i consolidació de l’òpera com a espectacle teatral a la Barcelona del segle XVIII*. Barcelona: Institut d’estudis catalans-Societat catalana de musicologia, 1990.
- ALIER, Roger; Marc HEILBRON i Fernando SANS: *Història de l’òpera italiana*. Barcelona: Editorial Empuries, 1992.
- ALIER I AIXALÀ, Roger: “El incendio del teatro de Zaragoza en 1778”, en *Anuario Musical*, volum 51 (1996), pàg. 157-164. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Institución “Milà i Fontanals” Departamento de Musicología, 1996.
- ALOMAR, Antoni I.: *L’exèrcit mallorquí, de la fi de l’Edat Mitjana a la seva desaparició*. Palma: Documenta Balears, 1998.
- AMENGUAL ABRAHAM, Francisco: *El arte del canto en Mallorca*. Palma: Establecimiento tipográfico de B. Rotger, 1895-1896. (4 vols.)
- ANDIOC, René: *Teatro y sociedad en el Madrid del siglo XVIII*. Madrid: Fundación Juan March-Editorial Castalia, 1976.
- ANDIOC, René i COULON, Mireille: *Cartelera teatral madrileña del siglo XVIII (1708-1808)*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail, 1996. 2 vols.
- ANÒNIM: *Poema de Mío Cid*, facsímil de l’edició paleogràfica realitzada per Ramón Menéndez Pidal. Madrid: Dirección General de Archivos y Bibliotecas, 1961.
- APARICIO, Àngel: *Sa Llonja. Una fundició de canons durant la Guerra de la Independència*, col·lecció Arbre de Mar, núm. 30. Palma: Documenta Balear, 2008.
- ARRIAZA, Juan Bautista: *Poesías Patrióticas*. Londres: Bensley, 1810.
- ASENJO BARBIERI, Francisco: *Biografías y documentos sobre música y músicos españoles (Legado Barbieri)*. Edició d’Emilio Casares Rodicio. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1986-1988. 2 vols.
- BARCELÓ PONS, Bartomeu: *El segle XIX a Mallorca*. Palma de Mallorca: Obra Cultural Balear, 1963.
- BARCELÓ, Maria i ENSENYAT, Gabriel: *Els nous horitzons culturals a Mallorca al final de l’edat mitjana*. Col·lecció Menjaments, núm. 36. Palma: Documenta Balear, 2000.
- BARCELÓ, Maria i ENSENYAT, Gabriel: *Clergues il·lustrats. Un cercle humanista a l’entorn de la Seu de Mallorca (1450-1550)*, Col·lecció Seu de Mallorca, núm. 6. Palma: capítol Catedral de Mallorca, 2013.
- BASSO, Alberto (Ed.): *Storia dello spettacolo musicale*. Torino: Utet, 1995-1997.
- BEÑA, Cristóbal de: *Lyra de la Libertad*. Londres: S. M’Dowall, 1813. Consultable a la pàgina web:
<<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/35760620214137506322202/index.htm>>.
- BERNARD, Robert: *Histoire de la Musique* (4 vols.). Paris: Editions Fernand Nathan, 1969.
- BERNARDÓ, Marius (Coord.): *Ramon Carnicer. Actes de les jornades d’estudi. Tàrrrega, 26 i 27 de novembre de 2005*. Tàrrrega: Ajuntament de Tàrrrega, 2008.
- BIANCONI, Lorenzo i Giorgio Pestelli (Eds.): *Storia dell’opera italiana*. Torino:

- Edizioni di Torino, 1987-88. (Vols. IV, V i VI).
- BONET, Guillem: “Mestres de Solfa a la Sapiència”, dins *II Trobada de Documentalistes Musicals* (Llucmajor, 1991), Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, Búger, pp. 129-158.
- BOVER, Joaquín María: *Miscelánea Histórica Majoricense*. Palma: manuscrit dipositat a la Biblioteca Bartomeu March.
- BOVER, Joaquín María: *Nobiliario Mallorquín*. Palma: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1850.
- BRUMANA, Biancamaria: “Caro suoni lusinghier...Tutti i libretti di Francesco Morlacchi”, en *Quaderni di esercizi. Musica e spettacolo*, núm. 19, Università degli Studi di Perugia. Sezione di musicologia - Dip. di lingue e letterature. Perugia: Morlacchi Editore, 2013.
- BUSQUETS, Rafel: *Llibre de la invenció y miracles de la prodigiosa figura de Ntra. Sra. de Lluch*. Palma: Impr. Pera Frau, 1684.
- CALAHORRA, Pedro: *La música en Zaragoza en los siglos XVI i XVII: I. Organistas, organeros y órganos*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1977.
- CAMPANER Y FUERTES, Álvaro: “El teatro de Palma en 1786, 1787 y 1788 (Breve indicación de algunas funciones dramáticas celebradas en dicha época)”, en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1880*. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1879.
- CAMPANER, Álvaro: *Cronicón Mayoricense*. Palma: Establecimiento Tipográfico de Juan Colomar y Salas, Editor, 1881.
- CAMPOS, Jorge: *Teatro y sociedad en España (1780-1820)*. Madrid: Ed. Moneda y Crédito, 1969.
- CANTARELLAS CAMPS, Catalina: *La arquitectura mallorquina desde la Ilustración a la Restauración*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1981.
- CARMENA y MILLÁN, Luis: *Crónica de la ópera italiana en Madrid desde el año 1738 hasta nuestros días*. Madrid: Imprenta de Manuel Minuesa de los Rios, 1878.
- CASARES, Emilio i ALONSO, Celsa (eds.): *La música española en el siglo XIX*. Oviedo: Universidad de Oviedo-Servicio de Publicaciones, 1995.
- CAZURRA i BASTÉ, Anna: *El compositor i mestre de capella Joan Rossell i la seva aportació al pre-classicisme musical hispànic*, Tesi doctoral.
- CIRERA, Jaume: “Índice analítico de las Misceláneas Históricas de Mallorca de D. Joaquín Maria Bover de Rosselló”, Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, vol. 38 extra (1981). Palma: Societat Arqueològica Lul·liana, 1981, pp. 61-118.
- CLEMENT, Félix i Pierre LAROUSSE: *Dictionnaire lyrique ou histoire des operas*. Paris: Administration du Grand Dictionnaire Universel, rue Notre-Dame-des-Champs, 49: Auguste Boyer et Cie.: Liepmannshonn et Dufour, [1867-1869].
- COE, Ada M.: *Catálogo bibliográfico y crítico de las comedias anunciadas en los periódicos de Madrid desde 1661 hasta 1819*. Baltimore: The John Hopkins Press, 1935.
- CORTADA, Juan: *Viaje á la Isla de Mallorca en el estío de 1845*. Barcelona: Imprenta de A. Brusi, 1845.
- CORTÈS, Francesc: “El proyecto de arreglo para la orquesta del teatro de Barcelona: nuevos parámetros para el análisis de la actividad musical”, en *Anuario Musical*, volum 53 (1998). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Institución “Milà i Fontanals” Departamento de Musicología, 1998.

- CORTÈS, Francesc: “La música catalana del segle XIX”, dins *Història crítica de la música catalana*, Francesc Bonastre i Francesc Cortès coord.. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2009.
- CORTÈS, Francesc: “Sírvanse saludar a los señores socios: Cartas y contratos para el Teatro de Barcelona entre 1773 y 1826”, en *Allegro cum laude: estudios musicológicos en homenaje a Emilio Casares*, coord. per María Nagore i Víctor Sánchez, 2014, pp. 133-140.
- CORTÈS, Francesc i ESTEVE, Josep-Joaquim: *Músicas en tiempos de guerra. Cancionero (1503-1939)*, col. El Espejo y la lámpara, núm. 6. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.
- COTARELO y MORI, Emilio: *Don Ramón de la Cruz y sus obras*. Madrid: Imprenta de José Perales y Martínez, 1899.
- COTARELO y MORI, Emilio: *Isidoro Máiquez y el teatro de su tiempo*. Madrid: Imprenta José Perales y Martínez, 1902.
- COTARELO y MORI, Emilio: *Bibliografía de las controversias sobre la licitud del teatro en España*. Madrid: Est. Tip. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1904.
- COTARELO y MORI, Emilio: *Orígenes y establecimiento de la ópera en España hasta 1800*. Madrid, Tipografía de Archivos, 1917.
- COTARELO y MORI, Emilio: *Historia de la zarzuela o sea el drama lírico en España, desde su origen a fines del siglo XIX*. Madrid: Tipografía de Archivos, 1934.
- CURET, Francesc: *Història del teatre català*. Barcelona: Editorial Aedos, 1967.
- CUYÀS, Vincenç: *La Fattuchiera, ópera en dos actos, de Vicente Cuyás con libreto de Felice Romani*, edició crítica de Francesc Cortès Mir, col·lecció *Música Hispana*, sèrie *Música lírica*. Ópera, vol. 22. Madrid: Ediciones Iberautor Promociones S.R.L./ICCMU, 1998.
- DE LA CRUZ, Ramón: *Teatro o colección de los sainetes y demás obras dramáticas de D. Ramón de la Cruz y Cano, entre los Arcades Larisio*. Madrid, Imprenta Real, 1786-1791.
- DE SALAS BOSCH, Javier: “Grasset de Saint Sauver y el teatro en Palma”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum XXXI (1953-1960), pp. 272-275. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1955-1956.
- DIÉGUEZ y RAMÍREZ DE ARELLANO, Lorenzo: “Elogio de D. Agustín de Montiano y Luyando, primer director de la Academia de la Historia”, en *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. XXXIV (1899).
- DUMESNIL, René: *L'opéra et l'opéra-comique*. Paris: Presses Universitaires de France, 1971.
- ESCALES, Romà i CRESPI, Francesc: *El llibre de faristol de Pau Villalonga*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009.
- ESTÉBANEZ CALDERÓN, Serafín: *Escenas andaluzas, bizarrías de la tierra, alardes de toros, rasgos populares, cuadros de costumbres y artículos varios, que de tal y cual materia, ahora y entonces, aquí y acullá y por diverso son y compás, aunque siempre por lo español y castizo*. Madrid: Edic. Atlas, 1983.(Edició facsímil de la primera edició publicada a Madrid per Baltasar González l'any 1847).
- ESTEVE, Josep-Joaquim i MENZEL, Cristina: “Els impresos musicals conservats a Mallorca” dins *VIII Trobada de Documentalistes Musicals* (Manacor, 2001), Illes Balears: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2002, pp. 123-132.

- ESTEVE VAQUER, Josep-Joaquim i MENZEL SANSÓ, Cristina: “L’aportació musical de l’Escolania de Lluc en el segle XVIII”, dins *Actes de les XXII Jornades d’Estudis Locals*. Palma, Institut d’Estudis Balearics, 2004, pp. 161-168.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música a les Balears en el segle XIX*, col. Quaderns d’història contemporània de les Balears, núm. 56. Palma: Documenta Balear, 2007.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: *La música al teatre de Palma (1800-1817). L’efecte de la reforma il·lustrada*, col. Arbre de mar, núm. 29. Palma: Documenta Balear, 2008.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: *Història de les bandes de música de Mallorca*, vol. I. Palma: Consell de Mallorca, 2009.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: *Història de les bandes de música de Mallorca*, vol. II. Palma: Consell de Mallorca, 2010.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: *Que soni la banda! Vint anys de gestió federal*. Palma: Documenta Balear, 2010.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: “I Drammi giocosi in viaggio tra Barcellona, Palma di Maiorca, Madrid e Valenza. Un affare di impresari e cantanti”, en *Problemi di critica goldoniana*, XIV, vol. I. Ravenna: Longo Editore, 2007, pp. 155-175.
- ESTEVE, Josep-Joaquim: “La empresa operística: ocio y negocio para los empresarios catalanes”, en *Rivista di Letteratura Teatrale*, núm. 5 (2012). Pisa-Roma: Fabrizio Serra Editore, 2012, p. 39-57.
- FAJARNÉS, Enrique: “Documents”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum XXIV (1932-1933), pp. 414-420. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1933.
- FERNÁNDEZ, Ángel Raimundo: “Aportación al estudio del teatro en Mallorca” en *Mayurca*, núm. IX (Octubre, 1972), pp. 5-80. Palma de Mallorca: Estudio General Luliano, 1972.
- FERNÁNDEZ DE MORATÍN, Leandro: *Poesías sueltas*. Consultable a la pàgina web: http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01305064244915051199024/p0000004.htm#I_61_
- FERNÁNDEZ, Rosalía: “D. Agustín de Montiano, seguidor de Calderón de la Barca: «La Lira de Orfeo», en *Castilla. Estudios de Literatura*, núms. 6 i 7 (1986-1987), pp. 29-38. Disponible en web: < <http://dialnet.unirioja.es/ejemplar/216569>>.
- FERNÁNDEZ, Ricardo: *Historia de la música militar de España*. Madrid: Ministerio de Defensa, 1999.
- FERRER FLÓREZ, Miquel: *El regnat de Ferran VII a Mallorca*, col. Quaderns d’història contemporània de les Balears, núm. 32. Palma: Documenta Balear, 2001.
- FÉTIS, François-Joseph: *Biographie Universelle des Musiciens*. Paris: Firmin-Didot, 1866-1868. (8 vols.).
- FONT, Bartomeu: *Història de Llucmajor, segle XVIII*, Vol. V, Mallorca, Ajuntament de Llucmajor, 1986.
- FREIRE, Ana M^a: *El definitivo escollo del proyecto neoclásico de reforma del teatro (Panorama teatral de la Guerra de la Independencia)*. Disponible en Web: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/03693841001469517421291/index.htm>>.

- GACA, Gil [Fernando Cagigal de la Vega, comte de Cagigal]: *Visita de atención al teatro barcelonés y a sus empresarios*. Barcelona: Imprenta de Agustín Roca, 1816.
- GALBIS LÓPEZ, Vicente: *La música escénica en Valencia, 1832-1868: del modelo del Antiguo Régimen a la organización musical del estado burgués*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València, 2000.
- GALLEGRO, Antonio: *La música en tiempos de Carlos III*. Madrid: Alianza Editorial (Alianza Música, 41), 1988.
- GARAU, Jaime L.: “Anales de Mallorca por D. José Desbrull, 1800 a 1833”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, vol. XI (1905) a XIII (1910).
- GARCÍA DE LA CONCHA, Víctor (Dir.): *Historia de la literatura española* (12 vols.). Madrid: Espasa Calpe, 1995.
- GARCÍAS ESTELRICH, Domingo: *Teatro y Sociedad en la Mallorca del siglo XVIII*. Palma de Mallorca: Leonard Muntaner (“Rafaubetx”, 2), 1998.
- GARCÍAS ESTELRICH, Domingo: “La escenografía teatral en los inicios del siglo xix”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum 57 (2001), pp. 211-219. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 2001.
- GARCÍAS ESTELRICH, Domingo: *El teatro en Palma (1800-1810)*. Palma de Mallorca: Leonard Muntaner (“Rafaubetx”, 8), 2001.
- GARCÍAS ESTELRICH, Domingo: *El teatro en Mallorca en los albores del Romanticismo (1810-1824)*. Palma: Leonard Muntaner (“Rafaubetx”, 15), 2003.
- GARCÍAS ESTELRICH, Domingo: *La ópera y el teatro en Mallorca (1824-1834). La década ominosa*. Palma: Leonard Muntaner (“Rafaubetx”, 19), 2003.
- GEVAERT, François-Auguste: *Tratado general de instrumentación ó esposición melódica de los principios del arte de instrumentar en sus diversas aplicaciones a la orquesta, bandas militares, etc.* Traducció castellana de José Parada y Barreto. Madrid: B. Eslava, editor, 1873.
- GILI, Antoni: “La música a l’església de l’Anunciació (La Sang)”, dins *VII Trobada de Documentalistes Musicals*, Campos (2000). Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2001, pp. 189-199.
- GILI, Antoni *et alii*: “Una família de músics: els Sancho”, dins *Estudis Musicals*, XII (2006). Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2006, pp. 149-153.
- GÓMEZ, M. i ALONSO, V.: *El ejército de los Borbones*. Madrid: Servicio Histórico Militar, 1989-2009 (8 vols.).
- GÓMEZ AMAT, Carlos: *Historia de la música española. Siglo XIX*. Madrid: Alianza Editorial (Alianza Música, 5), 1984.
- GONZÁLEZ TROYANO, Alberto: “En torno a la tonadilla escénica”, dins *El siglo que llaman ilustrado. Homenaje a Francisco Aguilar Piñal*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1996.
- GRASSET DE SAINT-SAUVER, André: *Voyage dans les îles Baléares et Pithiouses, fait dans les années 1801, 1802, 1803, 1804 et 1805*, par M. André Grasset de St.-Sauver, jeune, Commissaire des relations commerciales de France, et Consul de S.M.I. et R. aux îles Baléares; auteur du voyage historique, littéraire et pittoresque dans les îles Vénitiennes. Paris: Imprimerie de L. Haussmann, Chez Léopold Collin, 1807.
- GRASSET DE SAINT-SAUVER, André: *Viatge a les Illes Balears i Pitiüses* (Traducció de Agustí Josep Aguiló Llofriu). Palma: Leonard Muntaner, 2002.
- GUAL, Simón: *Aproximación histórica sobre las tropas de Mallorca*. Palma: Ediciones Cort, 1995.

- HARTZENBUSCH, Juan Eugenio: *Catálogo cronológico de las piezas dramáticas publicadas en España desde el principio del siglo XVIII hasta el año 1831*. Madrid: Biblioteca Nacional, manuscrit 20.846.
- HERNÁNDEZ SANZ, Francisco: *El Teatre Principal i L'òpera a Maó*. Menorca: Ajuntament de Maó-Institut Menorquí d'Estudis, 2001.
- HILGARTH, J.N.: *Readers and books in Majorca, 1229-1550*. París : Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1991. (2 vols.).
- IGLESIAS DE SOUZA, Luis: *Teatro Lírico Español* (5 vols). A Coruña: Diputación Provincial, 1991-1996.
- IVANOVA, Anna: *El alma española y el baile*. Madrid: Editora Nacional, 1973.
- IZQUIERDO, Lucio: "Las comedias de magia en Valencia: 1800-1850", en *Revista de Literatura*, vol. XLVIII, núm. 96 (Juliol-Desembre 1986), pp. 387-405. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1986.
- IZQUIERDO, Lucio: "El teatro en Valencia (1800-1832)", en *Boletín de la Real Academia Española*, Vol. LXIX, quadern CCXLVII (Maig-Agost 1989), pp. 257-304. Madrid: Aguirre, 1989.
- IZQUIERDO, Lucio: "El teatro menor en Valencia (1800-1850)", en *Revista de Literatura*, vol. LII, núm. 103 (Gener-Juny 1890), pp. 101-127. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1990.
- IZQUIERDO, Lucio: "Los bailes en las representaciones dramáticas de Valencia (1800-1850)", pp. 103-109. S.l.: s.n., 19?.
- JEPPESEN, Knud: "An unknown pre-madrigalian music print in relation to other contemporary italian sources (1520-1530)" en *Studies in musicology: essays in the history, style and bibliography of music in memory of Glen Haydon*. Wesport: Greenwood press, 1976, pp. 3-17.
- JOVELLANOS, Melchor Gaspar de: *Memoria sobre las diversiones públicas*. Madrid: Imprenta de Sancha, 1812.
- JUAN, Rafel: *Hojas de Lluc*, núms. 12, 13, 14 i 15, exemplars mecanografiats.
- JULIÀ, Bernat: "Maestros y músicos de la Catedral de Mallorca", en *X Trobada de Documentalistes Musicals* (2003). Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2004, pp 197-290.
- JULIÀ, Gabriel: *Història de la música I*, en *Enciclopèdia de Menorca*, vol. XVIII. Maó: Obra Cultural de Menorca, 2012.
- KLEINERTZ, Rainer (Ed.): *Teatro y música en España (Siglo XVIII)*. Kassel: Reichemberger, 1995.
- La Constitución de España puesta en canciones de música conocida para que pueda cantarse al piano, al órgano, al violín, al bajo, a la guitarra, a la flauta, a los timbales, al arpa, a la bandurria, a la pandereta, al tamboril, al pandero, a la zampoña, al rabel; y todo género de instrumentos campestres / Por un aprendiz de Poeta*. Madrid: En la Imprenta de D. Eusebio Alvarez, 1808.
- LAFARGA, Francisco: *Las traducciones españolas del teatro francés, 1700-1835*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1983-1988. 2 vols.
- LAFARGA, Francisco: *Ramón de la Cruz: Sainetes*. Madrid: Ed. Cátedra (Letras Hispánicas), 1990.
- LAFARGA, Francisco (Ed.): *El teatro europeo en la España del siglo XVIII*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1997.
- LAFARGA, Francisco (Ed.): *La traducción en España (1750-1830). Lengua, literatura, cultura*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1999.
- LAFARGA, Francisco, PALACIOS, Concepción i SAURA, Alfonso (Eds.): *Neoclásicos y románticos ante la traducción*. Murcia: Universidad de Murcia,

- 2002.
- LAFOURCADE SEÑORET, Octavio: *Ramón Carnicer en Madrid, su actividad como músico, gestor y pedagogo en el Madrid de la primera mitad del siglo XIX* (Tesis Doctoral). Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 2009.
- LARRAZ, Manuel: “El teatre a la Ciutat de Mallorca durant la Guerra del Francès (1811-1914)”, en *Revista Randa* (vol. VI). Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1977.
- LARRAZ, Emmanuel: “Teatro y política en el Cádiz de las Cortes”, en *Actas del Quinto Congreso Internacional de Hispanistas* (vol. 2), Burdeos, 2-8 de setembre de 1974. Burdeos: Instituto de Estudios Ibéricos e Iberoamericanos-Universidad de Bordeaux III, 1977, pp. 571-578. Disponible en Web: <http://cvc.cervantes.es/obref/aih/pdf/05/aih_05_2_015.pdf>.
- LARRAZ, Emmanuel: *Théâtre et politique pendant la Guerre d'Indépendance espagnole : 1808-1814* / thèse de doctorat d'Etat, présentée le 23 mai 1987 à l'Université de Bourgogne (Dijon). Aix en Provence: Université de Provence, 1988.
- LAVIGNAC, Albert (Dir) : *Encyclopédie de la musique et dictionnaire du Conservatoire*. Paris, Delagrave, 1913. (4 vols.)
- LOLO, Begoña: “La tonadilla escénica, ese género maldito”, en *Revista de Musicología* (vol. XXV), nº 2, 2002, pp. 439-470.
- LÓPEZ-CALO, José: *Historia de la música española. 3. Siglo XVII*. Madrid: Alianza Editorial, 1983.
- LLABRÉS, Juan: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX*. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1958-1971. (5 Volums)
- LLULL, Antoni: *Prensa i societat. Una visió a través de la publicitat al primer diari de Mallorca (1808-1814)*. Col·lecció Arbre de Mar, núm. 25. Palma: Edicions Documenta Balear, 2007.
- MARTÍN MORENO, Antonio: *Historia de la música española. Siglo XVIII*. Madrid: Alianza Editorial (Alianza Música, 4), 1985.
- MAS i VIVES, Joan: *El teatre a Mallorca a l'època romàntica*. Barcelona: Curial Edicions-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.
- MAS i VIVES, Joan: *Josep de Togores i Sanglada, comte d'Aiamans (1767-1831). Biografia d'un il·lustrat liberal*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- MAS i VIVES, Joan (Dir.): *Diccionari del teatre a les Illes Balears*. Palma: Lleonard Muntaner, 2003-2004. 2 vols.
- MASSOT, Josep: *Cançoner Musical de Mallorca*. Palma: Caixa de Balears “Sa Nostra”, 1984.
- MATEU, Gabriel: *Obispos de Mallorca*. Mallorca: Edicions Cort, 1985.
- MEDEL, Ramón: *Manual del viajero en Palma de Mallorca*. Palma: Imprenta Balear, 1849.
- MENZEL SANSÓ, Cristina: *L'archivio di musica della Seu di Mallorca. Catalogo e note storiche*. Tesi de diplomatura inèdita, Scuola di Palografia e Filologia Musicale di Cremona, 1999.
- MENZEL, Cristina i ESTEVE, Josep-Joaquim: “L'aportació musical de l'Escolania de Lluc en el segle XVIII”, dins *XXII Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma: Institut d'Estudis Balears, 2004, p. 163.
- MENZEL; Cristina: *La música a Mallorca en el segle XVII*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.

- MERCADAL, Deseado: *Ciento cincuenta años de arte lírico y dramático en el coliseo de Mahón*. Barcelona: Imprenta Peris, 1968.
- MESONERO ROMANOS, Ramón de (Ed. d'Enrique Rubio Cremades) : *Escenas y tipos matritenses*. Madrid. Ediciones Cátedra (Letras Hispánicas), 1993, pp. 159-160. Aquest treball també es pot consultar a la pàgina web: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01383808677026724311802/p0000002.htm#5>>.
- MIÑANO Y DEBODA, Sebastián de: *Diccionario geográfico-estadístico de España y Portugal*, Vol. IV. Madrid: Imprenta de Pierart-Peralta, 1826.
- MITJANA, Rafael: *La música en España (arte religioso y arte profano)*. Madrid: Centro de Documentación del INAEM, 1993 (1920).
- MOLINER, Antoni: *La guerra del Francès a Mallorca (1808-1814)*. Palma: Documenta Balear, 2000.
- MONTEGGIA, Luigi: *Canti Patrii*. Milà: Vincenzo Ferrario, 1820
- MONTEGGIA, Luigi: *Cantata patriótica*. Gerona: Imprenta de A. Oliva, 1822.
- MORENO MENGÍBAR, Andrés: *La ópera en Sevilla en el siglo XIX*. Sevilla: Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Sevilla, 1998.
- MOREY, Antonia: “La nobleza mallorquina als segles xviii i xix”, en *Memories de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics*, núm. 7. Palma: Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, 1997.
- MOTILLA SALAS, Xavier: “Els orígens de l'ensenyament secundari públic a Meeorca: de l'Escola de Nàutica a l'Institut Lliure de Segon Ensenyament (1855-1869)”, en *Educació i Cultura* (Revista Mallorquina de Pedagogia), núm. 18 (2005). Palma: Universitat de les Illes Balears, 2005.
- MULET, Antoni: “Llista cronològica de mestres orgueners que han treballat a Mallorca fins 1935”, dins *II Simpòsium sobre els Orgues Històrics de Mallorca* (Inca, 1995). Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 1996.
- MULET, Antoni i REYNÉS, Arnau: *Orgues de Mallorca*. Palma: José J. de Olañeta, Editor, 2001.
- MULET, Antoni: “Jordi Bosch: la seva petjada a Mallorca... i a fora Mallorca”, en *Estudis Musicals* núm. 14, 2007. Mallorca: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2008, pp. 15-50.
- MUNTANER y BUJOSA, Juan: “La primera imprenta mallorquina. Los impresores Caldentey y Calafat”, *BSAL* 31 (1953-1960), pp. 493-494.
- NADAL, Jordi: *La población española (siglos XVI a XX)*, Barcelona: Editorial Ariel, 1966.
- NAVARRO, Sara: “Entorno político-musical de la infancia de Isabel II y la Infanta Luisa Fernanda de Borbón: Villancicos reales de Pedro Albéniz (1795-1855) y Francisco Frontera de Valldemosa (1807-1891)”, en *La Natividad: arte, religiosidad i tradiciones populares*, coord. Francisco Javier Campos. San Lorenzo del Escorial: Instituto Escorialense de Investigaciones Históricas y Artísticas, 2009.
- NOGUERA, Antoni: *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la Isla de Mallorca*. Palma: Establecimiento tipográfico de J. Tous, 1908.
- OLIVER, Miquel dels Sants: *Mallorca durante la primera revolución (1808-1814)*. Palma: Imprenta de Aemngual y Muntaner, 1901.
- O'NEILLE, Juan: “Nuestro Teatro”, en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1880*, pàg. 144-164. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1879.

- PARETS i SERRA, Joan: *La ópera en Mallorca (siglo XIX)*. Palma: Luis Ripoll Editor ("Panorama Balear", 108), 1982.
- PARETS, Joan, *et al.*: *Els ministrils i els tamborers de la sala*. Palma: Ajuntament de Palma, 1993.
- PARETS i SERRA, Joan; Pere Estelrich i Massutí; i Biel Massot i Muntaner: *Compositors de les Illes Balears*. Pollença: Govern Balear-El Gall Editor, 2000.
- PASCUAL, Eusebio: "El teatro de Palma. Noticias nuevas sacadas de papeles viejos.", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1881*, pp. 41-50. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1880.
- PASCUAL, Eusebio: "El antiguo corral o casa de comedias de Palma", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1882*, pp. 98-105. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1881.
- PASCUAL, Eusebio: "Nuevas noticias sobre la antigua casa de comedias de Palma", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1883*, pp. 157-166. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1882.
- PASCUAL, Eusebio: "El corral de Palma, lo que era y su abono en el siglo xviii", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1885*, pp. 142-145. Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1884.
- PASCUAL, Eusebio: "Ayer y hoy.", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1886*, pp. 154-162. Palma de Mallorca: Imprenta de la Viuda e Hijos de Pedro José Gelabert, 1885.
- PASCUAL, Eusebio: "Nuestra antigua casa de comedias.", en *Almanaque Balear de El Isleño para el año 1891*, pp. 112-118. Palma de Mallorca: Imprenta de la Viuda e Hijos de Pedro José Gelabert, 1890.
- PASCUAL, Eusebio: "Diversión de Alcobas", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum V (1893-1894), pp. 375-376. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1894.
- PASCUAL, Eusebio: "Nuestra Señora de la Novena; para una crónica del antiguo corral de Palma", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VI (1895-1896), pp. 269-272. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1896.
- PASCUAL, Eusebio: "Don Fernando Moix, datos para una crónica del antiguo corral de Palma", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VI (1895-1896), pp. 336-339. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1896.
- PASCUAL, Eusebio: "La primera década de la casa de comedias de Palma, siglo xvii (Datos para una crónica del antiguo corral)", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 162-166. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1897.
- PASCUAL, Eusebio: "Algunas fases del teatro de Palma durante el último cuarto del siglo xvii (Datos para una crónica del antiguo corral)", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 179-183. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1897.
- PASCUAL, Eusebio: "Algunas fases del teatro de Palma durante el último cuarto del siglo xvii (Datos para una crónica del antiguo corral) II", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 196-200. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1897.
- PASCUAL, Eusebio: "Los primeros recursos para la edificación del teatro de Palma (Datos para una crónica del antiguo corral)", en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 226-229. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1897.

- PASCUAL, Eusebio: “La Compañía de Fulgencio López en Palma –1682– (Datos para una crónica del antiguo *corral*)”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 242-246. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “Las representaciones de la compañía de Isidoro Ruano (1686-1687), 1ª parte”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 280-282. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “Las representaciones de la compañía de Isidoro Ruano (1686-1687), 2ª parte”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 293-296. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “Las representaciones de la compañía de Manuel Angelo, 1692”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 366-368. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “Licencias para representar y salas de espectáculos anteriores a la casa de comedias”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 383-386. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “La antigua casa de las comedias arrendada para cuartel (paréntesis teatral)”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VII (1897-1898), pp. 400-401. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1898.
- PASCUAL, Eusebio: “El teatro de Palma en el siglo XVIII, contratos I”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VIII (1899-1900), pp. 11-14. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1899.
- PASCUAL, Eusebio: “El teatro de Palma en el siglo XVIII, contratos II”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VIII (1899-1900), pp. 27-29. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1899.
- PASCUAL, Eusebio: “Las decoraciones de la casa de las comedias a principio del siglo xix”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VIII (1899-1900), pp. 416-417. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1900.
- PASCUAL, Eusebio: “Veintisiete años de vacación teatral”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, volum VIII (1899-1900), pp. 446-448. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1900.
- PASCUAL, Miquel: *Bartomeu Caldentey fundador de la primera impremta mallorquina*. Felanitx, 1987.
- PEDRELL, Felip: *Emporio científico e histórico de organografía musical antigua española*. Barcelona: Juan Gili, librero, 1901.
- PEDRELL, Felip: *Diccionario técnico de la música*. Barcelona: Isidro Torres Oriol, 1894.
- PEÑA, Pere d'Alcàntara: *Guía manual de las Islas Baleares*. Palma de Mallorca: Librería de J. Tous, 1891.
- PEÑA y GOÑI, Antonio: *La ópera española y la música dramática en España en el siglo XIX*. Madrid: Imprenta y Estereotipia de *El Liberal*, 1881.
- PEÑA y GOÑI, Antonio: *España desde la ópera a la zarzuela*. Edición y Prólogo de Eduardo Rincón. Madrid: Alianza Editorial (Colección “El libro de Bolsillo”, 49), 1967.
- PEÑARRUBIA, Isabel: *Els primer demòcrates. Diccionari biogràfic del liberalisme mallorquí (1808-1837)*. Col·lecció Arbre de Mar, núm. 48. Palma: Edicions

- Documenta Balear, 2014.
- PÉREZ, Lorenzo: *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*. Palma: Imprenta Politécnica, 1969. 2 Vols.
- PONS PASTOR, Antoni: *Dietari del Dr. Fiol: memòries de don Joaquim Fiol, de Mallorca, Doctor en Drets, que comencen de l'any 1782 fins en 1788*. Palma: Societat Arqueològica Lul·liana, 1933-1935.
- PONS VALLÉS, Francisco: *La Casa de las Comedias : hoy Teatro Principal*. Palma: Editorial Mallorquina de Francisco Pons, 1955.
- QUETGLAS, Bartomeu: *Los gremios de Mallorca*. Palma: Imprenta Mn. Alcover, 1939.
- QUADRADO, José María: "D. Joaquín Sancho. Necrología", en *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, segona època, vol III- Palma: Imprenta Viuda e Hijos de Gelabert, 1886, pp. 761-768.
- RADIGALES i BABÍ, Jaume: *Representacions operístiques a Barcelona (1837-1852)*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1999.
- RAMIS DE AIREFLOR, José: *Alistamiento Noble de Mallorca del año 1762*. Palma de Mallorca: Imprenta de Amengual y Muntaner, 1911.
- RÍOS CARRATALÁ, Juan Antonio: "Las parodias del melólogo: Samaniego frente a Iriarte", dins *Scriptura: risas y sonrisas en el teatro de los siglos XVIII y XIX*, núm. 15 (1999). Lleida, Facultat de Lletres, pp. 89-98. Disponible a la pàgina web:
<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/06921629890636295209079/p000001.htm#I_1_>
- RIUDAUVETS Y TUDURÍ, Pedro: *Historia de la Isla de Menorca*. Mahón: Imprenta B. Fábregues, 1888.
- RISM (Répertoire International des Sources Musicales): *Normas internacionales para la catalogación de fuentes musicales históricas*. Traducció espanyola de José V. González Valle, et. al.. Madrid: Arco Libros, 1996.
- ROSSI, Luigi: *Vita di Giovanni Battista Monteggia*. Milà: Carlo Dova, 1817.
- ROSSELLÓ, Ramon: *Mn. Bartomeu Caldentey introductor de la imprenta a Mallorca*. Felnitx, 1981.
- ROSSELLÓ, Ramon: "Sant Feliu de Guixols-Mallorca (s. XIII-XVI)", dins *Sant Feliu de Guixols. Arxiu i museu d'Història de la ciutat*, núm. 20 (desembre, 1994).
- ROSSELLÓ, Ramon i PARETS, Joan: *Notes per a la historia de la música a Mallorca*. Mallorca: Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2003. 4 vols.
- ROTGER, Josep i ALONSO, Joan Ignasi: *De joglars e ministrils*. Mallorca: Edicions Documenta Balear, 2007.
- ROURA i AULINAS, Lluís: *L'antic règim a Mallorca: Abast de la commoció dels anys 1808-1814*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears, 1985.
- ROURA i AULINAS, Lluís: *La crisi de l'antic règim a les Balears (1780-1814)*. Palma: Documenta Balear, 1999.
- RUBIO, Samuel: *Historia de la música española. 2. Desde el "ars nova" hasta 1600*. Madrid: Alianza Música, 1983.
- RUIZ DE LIHORY, José: *La música en Valencia. Diccionario Biográfico y Crítico*. Valencia: Establecimiento Tipográfico Domenech, 1903.
- SABATER, Gaspar: *De la Casa de las Comedias al Teatro Principal*. Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca, 1982.
- SADIE, Stanley (Ed.): *The New Grove Dictionary of Opera*. New York: Macmillan, 1992. (4 vols.)

- SADIE, Stanley (Ed.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. New York: Macmillan, 1980. (20 vols.)
- SALA-VALLDAURA, Josep M.: *El teatro en Barcelona entre la Ilustración y el Romanticismo*. Lleida: Editorial Milenio, 2000.
- SALDONI, Baltasar: *Diccionario biográfico-bibliográfico de efemérides de músicos españoles*. Madrid: Imprenta á cargo de D. Antonio Pérez Dubrull, 1868. (4 vols.)
- SALVÁ y MALLÉN, Pedro: *Catálogo teatral Salvá*. València: Imprenta de Ferrer de Orga, 1872.
- SANCHO, Pedro A.: “Reforma del traje de las actrices (1657)”, en *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, tom III (1889-1890), pp. 47-48. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1889.
- SASTRE, Jaume: *El primer llibre de fàbrica i sagristia de la Seu de Mallorca 1327 a 1345*. Mallorca, Catedral de Mallorca. Publicacions, 1994.
- SASTRE, Jaume: “Notas para la historia de la música en la Seo de Mallorca (Prelatura de Luis de Prades y Arenós 1392-1429)”, dins *IX Trobada de documentalistes musicals-Muro 2002*. Illes Balears: Fundació ACA-Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2003, pp 91-101
- SASTRE, Jaume: *La Seu de Mallorca (1390-1430). La prelatura del bisbe Lluís de Padres i d’Arenós*. Palma: Consell de Mallorca, 2007.
- SAURÍN DE LA IGLESIA, Maria Rosa (1998): *Cancionero liberal contra Fernando VII*. Fassano: Schena Editore, 1998.
- SEGURA, Josep: “Es tamborers de la sala”, dins *IX Trobada de Documentalistes Musicals* (Muro, 2002). Illes Balears: Fundació ACA - Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca, 2003, pp. 177-201.
- SERRA-CAMPINS, Antoni: *El teatre burlesc mallorquí (1701-1850)*. Barcelona: Curial-Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1987.
- SIMÓ, Carme: *Catàleg del noticiaris mallorquins (1372-1810)*. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1990.
- SUÁREZ PAJARES, Javier: *Tonadillas (I)*, (Música Hispana, 23). Madrid, ICCMU, 1998.
- SUBIRÀ, Josep: *Tonadillas satíricas y picarescas*. Madrid: Editorial Páez (“Biblioteca de Divulgación Literaria”, VII), 1927.
- SUBIRÀ, Josep: *La tonadilla escénica*. Madrid: Tipografía de archivos, 1928-1930. (4 vols.)
- SUBIRÀ, Josep: *La participación musical en el antiguo teatro español*. Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona-Publicaciones del Instituto del Teatro Nacional, 1930.
- SUBIRÀ, Josep: *La Junta de reforma de teatros, sus antecedentes, actividades y consecuencias*. Madrid: Artes Gráficas Municipales, 1932.
- SUBIRÀ, Josep: *La tonadilla escénica*. Barcelona: Editorial Lábor, 1933.
- SUBIRÀ, Josep: “El operetista Manuel García en la biblioteca municipal de Madrid”, en *Revista de la Biblioteca, Archivo y Museo del Ayuntamiento de Madrid*, 1935. Madrid: Artes gráficas municipales, 1935, pp. 179-196.
- SUBIRÀ, Josep: *Historia de la Música teatral en España*. Barcelona: Editorial Lábor, 1945.
- SUBIRÀ, Josep: *La ópera en los teatros de Barcelona*. Barcelona: Ediciones Librería Millá, 1946. (2 vols.)
- SUBIRÀ, Josep: *El compositor Iriarte (1750-1791) y el cultivo español del melólogo (melodrama)* (2 vols.). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones

- Científicas-Instituto Español de Musicología, 1949-1950.
- SUBIRÀ, Josep: *Un vate filarmónico: Don Luciano Comella*. Madrid, 1953.
- SUBIRÀ, Josep: *Historia de la música española e hispanoamericana*. Barcelona: Salvat Editores, 1953.
- SUBIRÀ, Josep: *En el centenario de un gran músico: Ramón Carnicer*. Madrid: Artes gráficas municipales, 1958.
- SUBIRÀ, Josep: *El “cuatro” escénico español. Sus antecedentes, evoluciones y desintegración*, en *Miscelanea en homenaje a Mons. Higinio Anglés*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1958-1961, vol. II, pp. 895-921.
- SUBIRÀ, Josep: “Cantables en sainetes líricos del siglo xviii” en *Revista de Literatura* (Fasc. 29 i 30, Gener-Juny 1959), pàgs. 11-36. Madrid: Publicaciones de la *Revista de Literatura*, 1959.
- SUBIRÀ, Josep: *El gremio de representantes españoles y la Cofradía de Nuestra Señora de la Novena* (Biblioteca de Estudios Madrileños V). Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Instituto de Estudios Madrileños, 1960.
- SUBIRÀ, Josep: “La estética operística del siglo xviii”, en *Revista de Idées Estéticas* (Juliol-Setembre, núm. 79), pp. 205-225. Madrid, 1962.
- SUBIRÀ, Josep: “La estética operística del siglo xix”, en *Revista de Idées Estéticas* (Abril-Juny, núm. 82), pp. 99-119. Madrid, 1963.
- SUBIRÀ, Josep: “El filarmónico D. Tomás de Iriarte”, en *Anuario de Estudios Atlánticos* (Núm. 9), Madrid-Las Palmas, 1963, pp. 441-464.
- SUBIRÀ, Josep: *Catálogo de la sección de música de la Biblioteca Municipal de Madrid* (Tomo primero. Teatro menor, Tonadillas y Sainetes). Madrid: Artes gráficas municipales, 1965.
- SUBIRÀ, Josep: *Variadas versiones de libretos operísticos*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1973.
- SUERO ROCA, Maria Teresa: *El teatre representat a Barcelona de 1800 a 1830*. Barcelona: Diputació de Barcelona-Institut del Teatre, 1987-1997. (4 vols.)
- TRIAY TUDURÍ, Laura: *L'òpera a Maó (Menorca) durant el segle XIX: catàleg del fons d'òpera “Teatre Principal” conservat a l'Arxiu Històric Provincial de Maó i l'Arxiu Municipal de Maó*. Treball de Recerca, 2004, inèdit.
- VALENCIANO, Valentí: *El Trienni Liberal a Mallorca, 1820-1823*. Tesi doctoral.
- VALRIU, Caterina: *El carnaval a Palma. Com era abans*. Col·lecció Treball Socioculturals, 6. Palma: Ajuntament de Palma, 1989.
- VÉLEZ, Rafael de: *Publicación del Jubilé del Año Santo, e Instrucción Pastoral que con este motivo da a todos sus fieles el Excmo. E Ilmo. Sr. Arzobispo de Santiago D. Fr. Rafael de Vélez*. Santiago de Compostela: En la Imprenta de D. Juan Francisco Montero, 1826.
- VICH, Llorenç: “Feliu Pons, un músic de la Capella Reial pallisat l'estiu de 1792” dins *Estudis Musicals* (EM) XV (2008), p. 99-106.
- VIRELLA CASSAÑES, Francisco: *La ópera en Barcelona. Estudio Histórico-Crítico*. Barcelona: Establ. Tipográfico de Redondo y Xumetra, 1886.
- VIRGILI, María Antonia: “La música religiosa en el siglo XIX español”, en *Revista catalana de musicologia*, núm. II (2004). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004, pp. 183-184 i 186.
- WEYLER, Fernando: *Historia militar de Mallorca* (siglos XIII al XVIII). Palma de Mallorca: Imprenta Mossèn Alcover, 1968.
- XAMENA, Pere: *Història de Mallorca*. Palma: Editorial Moll, 1978.
- ZABALA, Arturo: *La ópera en la vida teatral valenciana del siglo XVIII*. Valencia: Inst. Alfonso El Magnánimo-Diputación Provincial de Valencia, 1960.

ZABALA, Arturo: *El teatro en la Valencia de finales del siglo XVIII*. Valencia: Institución Alfonso El Magnánimo, 1982.

Llibrets

Endemés dels llibrets de les òperes que hem catalogat al llarg del treball, també hem consultat els següents:

ADOLPHE / ET CLARA, / OU / LES DEUX PRISONNIERS, / COMÉDIE, / En un Acte et en Prose, mêlée d'arriettes. / Paroles de B. J. MARSOLLIER. / Musique du Citoyen D'ALEYRAC. / Représentée, pour la première fois, à / Paris, sur le Théâtre de l'Opéra-Comique / national, rewu Favart, le 22 pluviôse, an 7. / PRIX: 1 franc. / A PARIS, / Au Bureau général du Mercure de France, chez CAILLEAU, Imprimeur-Libraire, rue de la Harpe, N° 461, en face de celle / des Cordeliers. / AN VII.

Aquest exemplar es pot consultar a la pàgina web de la Biblioteca Nacional Francesa:

<<http://visualiseur.bnf.fr/Visualiseur?nompage=WEBCCACAT&lan=FR&adr=62.43.137.42&Interne=false&O=NUMM-48324&Notice=37238192>>.

ADOLFO Y CLARA, / Ó / LOS DOS PRESOS. / COMEDIA / EN UNA ACTO EN PROSA, / CON INTERMEDIOS DE MÚSICA. / TRADUCIDA DEL FRANCÉS POR D. E. T.. / LETRA: DE B. J. MARSOLLIER. / MÚSICA: DEL CIUDADANO D'ALEYRAC. MADRID / EN LA OFICINA DE D. BENITO GARCÍA, Y COMPAÑÍA. / AÑO DE 1801. / Se hallará en las Librerías de Quiroga, calle / de las Carretas y la Concepción Gerónima. (Teatro Nuevo Español, vol. VI, pàgs. 173-240. BN, sig. T-25974).

EL AVARO, / DRAMA JOCOSO EN MÚSICA, / EN DOS ACTOS. / ARREGLADO LIBREMENTE DEL TEATRO ITALIANO AL ESPAÑOL. / POR DON LUCIANO FRANCISCO COMELLA. / QUE A LOS AÑOS DE NUESTRA AUGUSTA SOBERANA, / executó la Compañía del Sr. Luis Navarro el dia 9 de Di- / ciembre del año de 1796. // En la Librería de Cerro. (BN, sig. T-24052).

EL CALIFA DE BAGDAD. / ÓPERA CÓMICA / EN UN ACTO. / POR / MADRID. / EN LA OFICINA DE D. BENITO GARCÍA, Y COMPAÑÍA. / AÑO DE 1801. / Se hallará en las Librerías de Quiroga, calle / de las Carretas y de la Concepcion Gerónima. (Teatro Nuevo Español, Vol. V, pàgs 409-464. (BN, sig. T-25928).

LA CIFRA, / OPERA JOCOSA / EN DOS ACTOS ARREGLADA DEL TEATRO ITALIANO AL ESPAÑOL, / POR / DON LUCIANO FRANCISCO COMELLA. / EXECUTADA POR LA COMPAÑIA / DEL SEÑOR LUIS NAVARRO./ MADRID: MDCCXCIX. / LA OFICINA DE DON ANTONIO Y DON JOSEP CRUZADO. / CALLE DEL PRADO, DONDE SE HALLARÁ. (BN, sig. T-24042 i T-24178).

DRAMA / PARA LAS FIESTAS DE LA BEATIFICACION / DE LA BEATA / CATALINA TOMAS, / QUE ESCRIVIÓ / DON JOSEP SAGRERA BENEFICIADO / en San

*Diego, / REDUCIDO A CONCENTO MUSICO / POR / GERONIMO
TARBOURIECH MÚSICO DE / la Capilla de la Santa Iglesia de Mallorca, y
del / Regimientos de Suizos de Betschard. / CON LICENCIA / Mallorca: En la
Imprenta de Tomas Amorós delante la Carcel del Rey, Palma 16 de Octubre de
1792.*

*ELISA, / OU / LE VOYAGE AU MONT-BERNARD, / OPERA EN DEUX ACTES. /
Paroles du Citoyen R. S. C. / Musique du Citoyen CHÉRUBINI. / Prix, 30 sols;
et 40 sols avec la gravure. / PARIS, / Chez Hurr, Libraire, Merchand de Musique
et / d'Estampes, rue Honoré, vis-à-vis les Jacobins, / N° 70, et ua Théâtre de la
rue Feydeau. / Et chez DENNÉ et CHARON, Passage de la rue / Feydeau.
L'original francès es pot consultar a la pàgina web:
<<http://visualiseur.bnf.fr/Visualiseur?nompage=WEBCCACAT&lan=FR&adr=62.43.137.42&Interne=false&O=NUMM-48363&Notice=37239464>>.*

*LA ESCUELA DE LOS ZELOSOS. / OPERA BUFA / EN DOS ACTOS: / TRADUCIDA
DEL ITALIANO, Y ARREGLADA AL TEATRO ESPAÑOL / POR D. LUCIANO
FRANCISCO COMELLA. / EXECUTADA POR LA COMPAÑIA / del Sr. Luis
Navarro. // Madrid. Imprenta de Cruzado. (BN, sig. T-24173).*

*LA LIRA DE / ORFEO / MELODRAGMA / PARA REPRESENTARSE EN EL / Regio
Teatro de esta Capital de / Palma, por los Musicos de la Iglesia Cathedral / en
este Año 1742. / En Casa de Miquel Cerdá, y Antich / Impressor delante la
Carçel / del Rey.*

*IL MATRIMONIO SEGRETO / dramma giocoso / PER MUSICA / IN DUE ATTI / da
Rappresentarsi / nel Teatro di Corte, / L'ANNO 1792. / In Vienna. Libretto e
guida all'opera a cura di Alessandro Di Profio. La versió es pot consultar a la
pàgina web:
<http://www.teatrolafenice.it/upload/allegati/uploadFILE/3321/matrimonio_dc.pdf>.*

*EL MATRIMONIO SECRETO. / DRAMA EN MÚSICA.. / EN DOS ACTOS. /
TRADUCIDO LIBREMENTE DEL ITALIANO AL ESPAÑOL / POR DON
LUCIANO FRANCISCO COMELLA. (BN sig. T-24041).*

*NINA / O SIA LA PAZZA PER AMORE, / COMMEDIA DI UN ATTO / IN PROSA, ED
IN VERSO PER MUSICA / TRADOTTA DAL FRANCESE / DA
RAPPRESENTARSI NEL TEATRO / DE LOS CAÑOS DEL PERAL, / Che a
beneficio de'Reggi Hospitali Generale, / e della Passione di questa Corte,
amministra / la Reggia Assemblea del suo Governo. / ESSENDO DIRECTORE /
IL SIGNOR GIACOMO PANATI. / CON PERMISSIONE: / MATRIT: NELLA
STAMPERIA D'GONZALEZ. / MDCCXC. (BN, sig. T-21268).*

*NINA, / O SIA / LA PAZZA PER AMORE. / MELODRAMA PER MUSICA, / DA
RAPPRESENTARSI NEL TEATRO / DE LOS CAÑOS DEL PERAL /
NELL'ESTATE DE L'ANNO DE 1793. / SIENDO DIRETTORE E IMPRESARIO
/ DON ANTONIO SATINI. / CON PERMISSIONE. / MADRID: NELLA
ESTAMPERIA DE GONZALEZ. (BN sig. T-24569).*

LA NINA. / OPERA JOCO-SERIA / EN DOS ACTOS. / TRADUCIDA LIBREMENTE, Y ARREGLADA DEL ITALIANO AL ESPAÑOL / POR D. LUCIANO FRANCISCO COMELLA, / QUE HA DE REPRESENTAR LA COMPAÑIA / del Sr. Francisco Ramos el día 9 de Diciembre de 1795, / en celebridad del feliz cumpleaños de la REYNA / NUESTRA SEÑORA. (BN, sig. T-23924).

LETRA / QUE SE CANTA / EN LA ÓPERA DE LA NINA, / SEGUN / SE REPRESENTA EN ESTA CAPITAL. / PALMA. / IMPRENTA DE MIGUEL DOMINGO. / AÑO DE 1812.

Nina ossia La pazza per amore. Commedia in prosa ed in verso tradotta dal francese. Musica di G. Paisiello. Milano, Carisch editore, 1940.

Drama intitulado. La ópera cómica en un acto. Música del Sr. Domenico della María. Traducida por D. Vicente Rodríguez de Arellano. Madrid. En la Oficina de Benito García, y Compañía. Año de 1801. Se hallará en las Librerías de Quiroga, calle de las Carretas y de la Concepcion Gerónima. Teatro Nuevo Español, vol. V, pàgs. 192-232.

El preso ó el parecido. Melodrama en un acto, traducido del frances por D. E. T.. Madrid. En la Oficina de D. Benito García, y Compañía. Año de 1800. Se hallará en las Librerías de Quiroga, calle de las Carretas y la Concepción Gerónima. Teatro Nuevo Español, vol. II, pàgs. 335-390.

Pàgines web consultades:

Biblioteca de Catalunya: <http://www.bnc.es>

Biblioteca Nacional: <http://www.bne.es>

Biblioteca Nacional Francesa: <http://www.bnf.fr>

Biblioteca Valenciana: http://bv.gva.es/screens/biblioteca_val.html

Biblioteca virtual d'Andalusia:

<http://www.juntadeandalucia.es/cultura/bibliotecavirtualandalucia/secciones/secciones.cmd>

Biblioteca virtual de premsa històrica:

<http://www.digibis.com/bvprensa/es/consulta/busqueda.cmd>

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes: <http://www.cervantesvirtual.com>

Catàleg Bibliogràfic de les Illes Balears: <http://cabib.uib.es>

Diccionari català-valencià-balear: <http://dcvb.iecat.net>

Guerra del Francès: <http://www.1808-1814.org>

Instituto Centrale per il Catalogo Unico: <http://opac.sbn.it>

Musicologia francesa: <http://www.musicologie.org>

OperaGlass: <http://opera.stanford.edu>

Operone: <http://www.operone.de>

Premsa històrica (*Diario de Barcelona*): <http://www.prensahistorica.com/es/index.phtml>